નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

મજ્ઝિમનિકાયે

મજ્ઝિમપણ્ણાસટીકા

૧. ગહપતિવગ્ગો

૧. કન્દરકસુત્તવણ્ણના

૧. **આરામપોક્ખરણીઆદીસૂ**તિ આરામપોક્ખરણીઉય્યાનચેતિયટ્ઠાનાદીસુ. **ઉસ્સન્ના**તિ બહુલા. અસોકકણિકારકોવિળારકુમ્ભીરાજરુક્ખેહિ સમ્મિસ્સતાય તં ચમ્પકવનં **નીલાદિપઞ્ચવણ્ણકુસુમપટિમણ્ડિત**ન્તિ દટ્ઠબ્બં, ન ચમ્પકરુક્ખાનંયેવ નીલાદિપઞ્ચવણ્ણકુસુમતાયાતિ વદન્તિ. **ભગવા કુસુમગન્ધસુગન્ધે ચમ્પકવને વિહરતી**તિ ઇમિના ન માપનકાલે એવ તસ્મિં નગરે ચમ્પકરુક્ખા ઉસ્સન્ના, અથ ખો અપરભાગેપીતિ દસ્સેતિ. ‘‘પઞ્ચસતમત્તેહિ અડ્ઢતેળસેહી’’તિ એવં **અદસ્સિતપરિચ્છેદેન**. હત્થિનો ચારેતિ સિક્ખાપેતીતિ હત્થાચરિયો હત્થીનં સિક્ખાપકો, તસ્સ પુત્તોતિ આહ ‘‘**હત્થાચરિયસ્સ પુત્તો**’’તિ. તદા ભગવા તેસં પસાદજનનત્થં અત્તનો બુદ્ધાનુભાવં અનિગુહિત્વાવ નિસિન્નોતિ દસ્સેન્તો ‘‘**છબ્બણ્ણાનં ઘનબુદ્ધરસ્મીન**’’ન્તિઆદિમાહ. **ભગવતો ચેવ ગારવેના**તિ ભગવતો ગરુભાવેન, ભગવતિ ગારવેનાતિ વા પાઠો.

નિચ્ચં ન હોતીતિ અભિણ્હં ન હોતિ, કદાચિદેવ હોતીતિ અત્થો. અભિણ્હનિચ્ચતા હિ ઇધ અધિપ્પેતા, ન કૂટટ્ઠનિચ્ચતા. લોકે કિઞ્ચિ વિમ્હયાવહં દિસ્વા હત્થવિકારમ્પિ કરોન્તિ, અઙ્ગુલિં વા ફોટયન્તિ, તં સન્ધાય વુત્તં ‘‘**અચ્છરં પહરિતું યુત્ત**’’ન્તિ. **અભૂતપુબ્બં ભૂત**ન્તિ અયં નિરુત્તિનયો યેભુય્યેન ઉપાદાય રુળ્હીવસેન વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. તથા હિ પાળિયં ‘‘યેપિ તે, ભો ગોતમ, અહેસું અતીતમદ્ધાન’’ન્તિઆદિ વુત્તં, કિઞ્ચિ અકત્તબ્બમ્પિ કરિયમાનં દુક્કરભાવેન વિમ્હયાવહં હોતિ, તથા કિઞ્ચિ કત્તબ્બં, પુરિમં ગરહચ્છરિયં, પચ્છિમં પસંસચ્છરિયં, તદુભયં સુત્તપદસો દસ્સેતું ‘‘**તત્થા**’’તિઆદિ વુત્તં.

સમ્મા પટિપાદિતોતિ સમ્માપટિપદાયં ઠપિતો. એસા પટિપદા પરમાતિ **એતપરમં**, ભાવનપુંસકનિદ્દેસોયં યથા ‘‘વિસમં ચન્દિમસૂરિયા પરિવત્તન્તી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૦). અયઞ્હેત્થ અત્થો – ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘો પટિપદાય તુમ્હેહિ પટિપાદિતો, અતીતેપિ કાલે બુદ્ધા એતપરમંયેવ ભિક્ખુસઙ્ઘં સમ્મા પટિપાદેસું, અનાગતેપિ કાલે એતપરમંયેવ ભિક્ખુસઙ્ઘં સમ્મા પટિપાદેસ્સન્તીતિ પરિબ્બાજકો નયગ્ગાહેન દિટ્ઠેન અદિટ્ઠં અનુમિનન્તો સબ્બેસમ્પિ બુદ્ધાનં સાસને સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિં મજ્ઝે ભિન્નસુવણ્ણં વિય સમસમં કત્વા દસ્સેતિ, એવં દસ્સેન્તો ચ તેસં સુધમ્મતઞ્ચ તથા દસ્સેતિ એવાતિ વેદિતબ્બો, બુદ્ધસુબુદ્ધતા પન નેસં સરૂપેનેવ દસ્સિતાતિ. **ન ઇતો ભિય્યો**તિ ઇમિના પાળિયં એતપરમંયેવાતિ અવધારણેન નિવત્તિતં દસ્સેતિ સીલપદટ્ઠાનત્તા સમાધિસ્સ, સમાધિપદટ્ઠાનત્તા ચ પઞ્ઞાય સીલેપિ ચ અભિસમાચારિકપુબ્બકત્તા આદિબ્રહ્મચરિયકસ્સ વુત્તં ‘‘**આભિસમાચારિકવત્તં આદિં કત્વા**’’તિ.

૨. પુચ્છાનુસન્ધિઆદીસુ અનન્તોગધત્તા “**પાટિએક્કો અનુસન્ધી**”તિ વત્વા તમેવત્થં પાકટં કાતું “**ભગવા કિરા**”તિઆદિ વુત્તં. **ઉપસન્તકારણ**ન્તિ ઉપસન્તભાવકારણં. તઞ્હિ અરિયાનંયેવ વિસયો, તત્થાપિ ચ બુદ્ધાનં એવ અનવસેસતો વિસયોતિ ઇમમત્થં બ્યતિરેકતો અન્વયતો ચ દસ્સેતું **ન હિ ત્વ**ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ઞાતત્થચરિયા કાકજાતકાદિવસેન વેદિતબ્બા, લોકત્થચરિયા તંતંપારમિપૂરણવસેન, બુદ્ધત્થચરિયા મહાબોધિજાતકાદિવસેન. **અચ્છરિયં ભો ગોતમા**તિઆદિના કન્દરકેન કતં પસાદપવેદનં દસ્સેતિ.

યેપિ તેતિઆદિના તેન વુત્તમત્થં પચ્ચનુભાસન્તેન ભગવતા સમ્પટિચ્છિતન્તિ ચરિતત્તા આહ – “**સન્તિ હિ કન્દરકાતિ અયમ્પિ પાટિયેક્કો અનુસન્ધી**”તિ . યો હિ કન્દરકેન ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપસન્તભાવો કિત્તિતો, તં વિભજિત્વા દસ્સેન્તોપિ તેન અપુચ્છિતોયેવ અત્તનો અજ્ઝાસયેન ભગવા “**સન્તિ હી**”તિઆદિના દેસનં આરભિ. તેનાહ “**ભગવતો કિર એતદહોસી**” તિઆદિ. **કપ્પેત્વા**તિ અઞ્ઞથા સન્તમેવ અત્તાનં અઞ્ઞથા વિધાય. **પકપ્પેત્વા**તિ સનિદસ્સનવસેન ગહેત્વા. તેનાહ “**કુહકભાવેના**”તિઆદિ. **પટિપદં પૂરયમાના**તિ કામં અવિસેસેન સેક્ખા વુચ્ચન્તિ, તે પન અધિગતમગ્ગવસેન ‘‘પૂરયમાના’’તિ ન વત્તબ્બા કિચ્ચસ્સ નિટ્ઠિતત્તા. મગ્ગો હિ એકચિત્તક્ખણિકોતિ આહ “**ઉપરિમગ્ગસ્સ વિપસ્સનાય ઉપસન્તા**”તિ. **ઇતો મુત્તા**તિ મગ્ગેનાગતૂપસમતો મુત્તા. કલ્યાણપુથુજ્જને સન્ધાય વદતિ. તેનાહ “**ચતૂહિ સતિપટ્ઠાનેહિ ઉપસન્તા**”તિ.

સતતસીલાતિ અવિચ્છિન્નસીલા. સાતિસયો હિ એતેસં સીલસ્સ અખણ્ડાદિભાવો. સુપરિસુદ્ધસીલતાવસેન સન્તતા વુત્તિ એતેસન્તિ **સન્તતવુત્તિનો**તિ આહ “**તસ્સેવ વેવચન**”ન્તિ. એવં સીલવુત્તિવસેન ‘‘સન્તતવુત્તિનો’’તિ પદસ્સ અત્થં વત્વા ઇદાનિ જીવિતવુત્તિવસેન દસ્સેન્તો “**સન્તતજીવિકાવાતિ અત્થો**”તિ આહ. સાસનસ્સ જીવિતવુત્તિ સીલસન્નિસ્સિતા એવાતિ આહ “**તસ્મિ**”ન્તિઆદિ.

નિપયતિ વિસોસેતિ રાગાદિસંકિલેસં, તતો વા અત્તાનં નિપાતીતિ **નિપકો**, પઞ્ઞવા. તેનાહ “**પઞ્ઞવન્તો**”તિ. **પઞ્ઞાય ઠત્વા જીવિકાકપ્પનં** નામ બુદ્ધપટિકુટ્ઠમિચ્છાજીવં પહાય સમ્માજીવેન જીવનન્તિ તં દસ્સેન્તો “**યથા એકચ્ચો**”તિઆદિમાહ. તત્થ યં વત્તબ્બં, તં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૪) **તંસંવણ્ણનાયઞ્ચ** (વિસુદ્ધિ॰ મહાટી॰ ૧.૧૪) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. રથવિનીતપટિપદાદયો તેસુ તેસુ સુત્તેસુ વુત્તનયેન વેદિતબ્બા. ઇતો અઞ્ઞત્થ મહાગોપાલકસુત્તાદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૪૬ આદયો) લોકુત્તરસતિપટ્ઠાના કથિતાતિ આહ – “**ઇધ પન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા સતિપટ્ઠાના કથિતા**”તિ, સતિપટ્ઠાનસુત્તેપિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૭૩-૩૭૪; મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૬ આદયો) વોમિસ્સકાવ કથિતાતિ. **એત્તકેના**તિ એત્તકાય દેસનાય.

૩. **કારકભાવ**ન્તિ પટિપત્તિયં પટિપજ્જનકભાવં. મયમ્પિ નામ ગિહી બહુકિચ્ચા સમાના કાલેન કાલં સતિપટ્ઠાનેસુ સુપ્પતિટ્ઠિતચિત્તા વિહરામ, કિમઙ્ગં પન વિવેકવાસિનોતિ અત્તનો કારકભાવં પવેદેન્તો એવં **ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ ઉક્ખિપતિ**. તેનાહ “**અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો**”તિઆદિ. નાનારમ્મણેસુ અપરાપરં ઉપ્પજ્જમાનાનં રાગાદિકિલેસાનં ઘનજટિતસઙ્ઘાતાકારેન પવત્તિ કિલેસગહનેન ગહનતા, તેનાહ ‘‘અન્તો જટા બહિ જટા, જટાય જટિતા પજા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩, ૧૯૨). મનુસ્સાનં અજ્ઝાસયગહણેન સાઠેય્યમ્પીતિ દસ્સેન્તો આહ “**કસટસાઠેય્યેસુપિ એસેવ નયો**”તિ. યથા સપ્પિમધુફાણિતાદીસુ કચવરભાવો, સો કસટોતિ વુચ્ચતિ, એવં સન્તાને અપરિસુદ્ધો સંકિલેસભાવો કસટન્તિ આહ “**અપરિસુદ્ધટ્ઠેન કસટતા**”તિ. અત્તનિ અસન્તગુણસમ્ભાવનં **કેરાટિયટ્ઠો**. **જાનાતી**તિ ‘‘ઇદં અહિતં ન સેવિતબ્બં, ઇદં હિતં સેવિતબ્બ’’ન્તિ વિચારેતિ દેસેતિ. વિચારણત્થોપિ હિ હોતિ જાનાતિ-સદ્દો યથા ‘‘આયસ્મા જાનાતી’’તિ. **સબ્બાપિ…પે॰… અધિપ્પેતા** ‘‘પસુપાલકા’’તિઆદીસુ વિય. ઇધ

અન્તર-સદ્દો “વિજ્જન્તરિકાયા”તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૪૯) વિય ખણત્થોતિ આહ “**યત્તકેન ખણેના**”તિ. **તેના**તિ હત્થિના. **તાની**તિ સાઠેય્યાદીનિ.

અત્થતો કાયચિત્તુજુકતાપટિપક્ખભૂતાવ લોભસહગતચિત્તુપ્પાદસ્સ પવત્તિઆકારવિસેસાતિ તાનિ પવત્તિઆકારેન દસ્સેતું “**તત્થા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **યસ્સા**તિ પાણભૂતસ્સ અસ્સસ્સ વા હત્થિનો વા. **ઠસ્સામી**તિ તત્થેવ સપ્પટિભયે ઠાને ગન્ત્વા ઠસ્સામીતિ ન હોતિ. ઇમસ્સ સાઠેય્યતાય પાકટકરણં વઞ્ચનાધિપ્પાયભાવતો. તથા હિ ચતૂસુ ઠાનેસુ “**વઞ્ચેત્વા**” ઇચ્ચેવ વુત્તં, નિગુહન્તો પન તત્થેવ ગન્ત્વા તિટ્ઠેય્ય. એસ નયો સેસેસુપિ. **પટિમગ્ગં આરોહિતુકામસ્સા**તિ આગતમગ્ગમેવ નિવત્તિત્વા ગન્તુકામસ્સ. લેણ્ડવિસ્સજ્જનાદીસુ કાલન્તરાપેક્ખાભાવં “**તથા**”તિ ઇમિના ઉપસંહરતિ.

અન્તોજાતકાતિ અત્તનો દાસિયા કુચ્છિમ્હિ જાતા. **ધનક્કીતા**તિ ધનં દત્વા દાસભાવેન ગહિતા. **કરમરાનીતા**તિ દાસભાવેન કરમરગ્ગાહગહિતા. **દાસબ્યન્તિ** દાસભાવં. **પેસ્સા**તિ અદાસા એવ હુત્વા વેય્યાવચ્ચકરા. **ઇમં વિસ્સજ્જેત્વા**તિ ઇમં અત્તનો હત્થગતં વિસ્સજ્જેત્વા. **ઇમં ગણ્હન્તા**તિ ઇમં તસ્સ હત્થગતં ગણ્હન્તા. સમ્મુખતો અઞ્ઞથા પરમ્મુખકાલે કાયવાચાસમુદાચારદસ્સનેનેવ ચિત્તસ્સ નેસં અઞ્ઞથા ઠિતભાવો નિદ્દિટ્ઠોતિ વેદિતબ્બો.

૪. **અયમ્પિ પાટિયેક્કો અનુસન્ધી**તિ એત્થાપિ અનન્તરે વુત્તનયેનેવ અનુસન્ધિયોજના વેદિતબ્બા. તેનેવાહ “**અયઞ્હી**”તિઆદિ. ચતુત્થો હિતપટિપદં પટિપન્નોતિ યોજના. પુગ્ગલસીસેન પુગ્ગલપટિપત્તિં દસ્સેન્તો “**પુગ્ગલે પહાયા**”તિ આહ. પટિપત્તિ હિ ઇધ પહાતબ્બા, ન પુગ્ગલા. યથા અસ્સદ્ધાદિપુગ્ગલપરિવજ્જનેન સદ્ધિન્દ્રિયાદિભાવના ઇજ્ઝન્તિ, એવં મિચ્છાપટિપન્નપુગ્ગલપરિવજ્જનેન મિચ્છાપટિપદા વજ્જિતબ્બાતિ આહ – “**પુરિમે તયો પુગ્ગલે પહાયા**”તિ. **ચતુત્થપુગ્ગલસ્સા**તિ ઇમસ્મિં ચતુક્કે વુત્તચતુત્થપુગ્ગલસ્સ **હિતપટિપત્તિયંયેવ પટિપાદેમિ** પવત્તેમીતિ **દસ્સેન્તો. સન્તા**તિ સમં વિનાસં નિરોધં પત્તાતિ અયમેત્થ અત્થોતિ આહ “**નિરુદ્ધા સન્તાતિ વુત્તા**”તિ. પુન **સન્તા**તિ ભાવનાવસેન કિલેસપરિળાહવિગમતો સન્તાતિ અયમેત્થ અત્થોતિ આહ “**નિબ્બુતા**”તિ. સન્તાતિ આનેત્વા યોજના. **સન્તો હવે**તિ એત્થ સમભાવકરેન સાધુભાવસ્સ વિસેસપચ્ચયભૂતેન પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતા અરિયા “સન્તો”તિ વુત્તાતિ આહ – “**સન્તો હવે…પે॰… પણ્ડિતા**”તિ.

આહિતો અહંમાનો એત્થાતિ અત્તા (અ॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૪.૧૯૮) અત્તભાવો, ઇધ પન યો પરો ન હોતિ, સો અત્તા, તં **અત્તાનં. પરન્તિ** અત્તતો અઞ્ઞં. **છાતં વુચ્ચતિ તણ્હા** જિઘચ્છાહેતુતાય. **અન્તો તાપનકિલેસાનન્તિ** અત્તનો સન્તાને અત્તપરિળાહજનનસન્તપ્પનકિલેસાનં. **ચિત્તં આરાધેતી**તિ ચિત્તં પસાદેતિ, સમ્પહંસેતીતિ અત્થો. યસ્મા પન તથાભૂતો ચિત્તં સમ્પાદેન્તો અજ્ઝાસયં ગણ્હન્તો નામ હોતિ, તસ્મા વુત્તં “**ચિત્તં સમ્પાદેતી**”તિઆદિ.

૫. દુક્ખં પટિક્કૂલં જેગુચ્છં એતસ્સાતિ દુક્ખપટિક્કૂલો તં **દુક્ખપટિક્કૂલં**. વિસેસનવિસેસિતબ્બતા હિ કામચારા. અટ્ઠકથાયં પન દુક્ખસ્સ વિસેસિતબ્બતં સન્ધાય બાહિરત્થસમાસં અનાદિયિત્વા “**દુક્ખસ્સ પટિક્કૂલ**”ન્તિ અત્થો વુત્તો. યેન હિ ભાગેન પુરિસસ્સ દુક્ખં પટિક્કૂલં, તેન દુક્ખસ્સ પુરિસોપીતિ. તેનાહ – “**પચ્ચનીકસણ્ઠિત**”ન્તિ.

૬. **ચતૂહિ કારણેહી**તિ ધાતુકુસલતાદીહિ ચતૂહિ કારણેહિ. **કમ્મં કરોતી**તિ યોગકમ્મં કરોતિ. યસ્મા સમ્બુદ્ધા પરેસં મગ્ગફલાધિગમાય ઉસ્સાહજાતા, તત્થ નિરન્તરં યુત્તપ્પયુત્તા એવ હોન્તિ, તે પટિચ્ચ તેસં અન્તરાયો ન

હોતિયેવાતિ આહ “**ન પન બુદ્ધે પટિચ્ચા**”તિ. **કિરિયપરિહાનિયા** દેસકસ્સ તસ્સેવ વા પુગ્ગલસ્સ તજ્જપયોગાભાવતો. ‘‘દેસકસ્સ વા’’તિ ઇદં સાવકાનં વસેન દટ્ઠબ્બં. **મહતા અત્થેના**તિ એત્થ **અત્થ**-સદ્દો આનિસંસપરિયાયોતિ આહ “**દ્વીહિ આનિસંસેહી**”તિ. **પસાદં પટિલભતિ** ‘‘અરહન્તો’’તિઆદિના સક્કસુપ્પટિપત્તિયા સુતત્તા. **અભિનવો નયો ઉદપાદિ** સન્તતસીલતાદિવસેન અનત્તન્તપતાદિવસેન, સોપિ તં સુત્વા દાસાદીસુ સવિસેસં લજ્જી દયાપન્નો હિતાનુકમ્પી હુત્વા સેક્ખપટિપદં સીલં સાધેન્તો અનુક્કમેન સતિપટ્ઠાનભાવનં પરિબ્રૂહેતિ. તેનાહ ભગવા “**મહતા અત્થેન સંયુત્તો**”તિ.

૮. પરેસં હનનઘાતનાદિના રોદાપનતો **લુદ્દો**, તથા વિઘાતકભાવેન કાયચિત્તાનં વિદારણતો **દારુણો**, વિરુદ્ધવાદતાય **કક્ખળો**, બન્ધનાગારે નિયુત્તો **બન્ધનાગારિકો**.

૯. **ખત્તિયાભિસેકેના**તિ ખત્તિયાનં કત્તબ્બઅભિસેકેન. **સન્થાગાર**ન્તિ સન્થારવસેન કતં અગારં યઞ્ઞાવાટં. **સપ્પિતેલેના**તિ સપ્પિમયેન તેલેન, યમકસ્નેહેન હિ તદા કાયં અબ્ભઞ્જતિ. વચ્છભાવં તરિત્વા ઠિતો વચ્છતરો. **પરિક્ખેપકરણત્થાયા**તિ વનમાલાહિ સદ્ધિં દબ્ભેહિ વેદિયા પરિક્ખેપનત્થાય. **યઞ્ઞભૂમિય**ન્તિ અવસેસયઞ્ઞટ્ઠાને. યં પનેત્થ અત્થતો અવિભત્તં તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

કન્દરકસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૨. અટ્ઠકનાગરસુત્તવણ્ણના

૧૭. **અવિદૂરે**તિ ઇમિના પાળિયં ‘‘વેસાલિય’’ન્તિ ઇદં સમીપે ભુમ્મવચનન્તિ દસ્સેતિ. **સારપ્પત્તકુલગણનાયા**તિ (અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૧૧.૧૬) મહાસારમહપ્પત્તકુલગણનાય. **દસમે ઠાને**તિ અઞ્ઞે અઞ્ઞેતિ દસગણનટ્ઠાને. અટ્ઠકનગરે જાતો ભવો **અટ્ઠકનાગરો**. **કુક્કુટારામો**તિ પાટલિપુત્તે કુક્કુટારામો, ન કોસમ્બિયં.

૧૮. પકતત્થનિદ્દેસો ત-સદ્દોતિ તસ્સ ‘‘ભગવતા’’તિઆદીહિ પદેહિ સમાનાધિકરણભાવેન વુત્તસ્સ યેન અભિસમ્બુદ્ધભાવેન ભગવા પકતો અધિગતો સુપાકટો ચ, તં અભિસમ્બુદ્ધભાવં સદ્ધિં આગમનીયપટિપદાય અત્થભાવેન દસ્સેન્તો “**યો સો...પે॰... અભિસમ્બુદ્ધો**”તિ આહ. સતિપિ ઞાણદસ્સન-સદ્દાનં ઇધ પઞ્ઞાવેવચનભાવે તેન તેન વિસેસેન તેસં વિસયવિસેસે પવત્તિદસ્સનત્થં અસાધારણઞાણવિસેસવસેન વિજ્જાત્તયવસેન વિજ્જાઅભિઞ્ઞાનાવરણઞાણવસેન સબ્બઞ્ઞુતઞાણમંસચક્ખુવસેન પટિવેધદેસનાઞાણવસેન ચ તદત્થં યોજેત્વા દસ્સેન્તો “**તેસં તેસ**”ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **આસયાનુસયં જાનતા** આસયાનુસયઞાણેન **સબ્બં ઞેય્યધમ્મં પસ્સતા** સબ્બઞ્ઞુતાનાવરણઞાણેહિ. **પુબ્બેનિવાસાદીહી**તિ પુબ્બેનિવાસાસવક્ખયઞાણેહિ. **પટિવેધપઞ્ઞાયા**તિ અરિયમગ્ગપઞ્ઞાય. **દેસનાપઞ્ઞાય પસ્સતા**તિ દેસેતબ્બધમ્માનં દેસેતબ્બપ્પકારં બોધનેય્યપુગ્ગલાનઞ્ચ આસયાનુસયચરિતાધિમુત્તિઆદિભેદં ધમ્મદેસનાપઞ્ઞાય યાથાવતો પસ્સતા. **અરીન**ન્તિ કિલેસારીનં, પઞ્ચવિધમારાનં વા, સાસનસ્સ વા પચ્ચત્થિકાનં અઞ્ઞતિત્થિયાનં તેસં પન હનનં પાટિહારિયેહિ અભિભવનં અપ્પટિભાનતાકરણં અજ્ઝુપેક્ખનમેવ વા, **કેસિવિનયસુત્ત**ઞ્ચેત્થ નિદસ્સનં.

તથા ઠાનાટ્ઠાનાદિવિભાગં **જાનતા** યથાકમ્મૂપગસત્તે **પસ્સતા**, સવાસનાનં આસવાનં ખીણત્તા **અરહતા**, અભિઞ્ઞેય્યાદિભેદે ધમ્મે અભિઞ્ઞેય્યાદિતો અવિપરીતાવબોધતો **સમ્માસમ્બુદ્ધેન**. અથ વા તીસુ કાલેસુ અપ્પટિહતઞાણતાય **જાનતા**, કાયકમ્માદિવસેન તિણ્ણં કમ્માનં ઞાણાનુપરિવત્તિતો નિસમ્મકારિતાય **પસ્સતા**,

દવાદીનં અભાવસાધિકાય પહાનસમ્પદાય **અરહતા**, છન્દાદીનં અહાનિહેતુભૂતાય અક્ખયપટિભાનસાધિકાય સબ્બઞ્ઞુતાય **સમ્માસમ્બુદ્ધેના**તિ એવં દસબલઅટ્ઠારસઆવેણિકબુદ્ધધમ્મવસેનપિ યોજના કાતબ્બા.

૧૯. અભિસઙ્ખતન્તિ અત્તનો પચ્ચયેહિ અભિસમ્મુખભાવેન સમેચ્ચ સમ્ભૂય્ય કતં, સ્વસ્સ કતભાવો ઉપ્પાદનેન વેદિતબ્બો, ન ઉપ્પન્નસ્સ પટિસઙ્ખરણેનાતિ આહ "**ઉપ્પાદિત**"ન્તિ. તે ચસ્સ પચ્ચયા ચેતનાપધાનાતિ દસ્સેતું પાળિયં "અભિસઙ્ખતં અભિસઞ્ચેતયિત"ન્તિ વુત્તન્તિ "ચેતયિતં પકપ્પિત"ન્તિ અત્થમાહ. **અભિસઙ્ખતં અભિસઞ્ચેતયિત**ન્તિ ચ ઝાનસ્સ પાતુભાવદસ્સનમુખેન વિદ્ધંસનભાવં ઉલ્લિઙ્ગેતિ યઞ્હિ અહુત્વા સમ્ભવતિ, તં હુત્વા પટિવેતિ. તેનાહ પાળિયં 'અભિસઙ્ખત'ન્તિઆદિ. **સમથવિપસ્સનાધમ્મે ઠિતો**તિ સમથધમ્મે ઠિતત્તા સમાહિતો વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અનિચ્ચાનુપસ્સનાદીહિ નિચ્ચસઞ્ઞાદયો પજહન્તો અનુક્કમેન તં અનુલોમઞાણં પાપેતા હુત્વા વિપસ્સનાધમ્મે ઠિતો. સમથવિપસ્સનાસઙ્ખાતેસુ ધમ્મેસુ રઞ્જનટ્ઠેન **રાગો**, નન્દનટ્ઠેન **નન્દી**તિ. તત્થ સુખુમા અપેક્ખા વુત્તા, યા "નિકન્તી"તિ વુચ્ચતિ.

એવં સન્તેતિ એવં યથારુતવસેન ચ ઇમસ્સ સુત્તપદસ્સ અત્થે ગહેતબ્બે સતિ. **સમથવિપસ્સનાસુ છન્દરાગો કત્તબ્બો**તિ અનાગામિફલં નિબ્બત્તેત્વા તદત્થાય સમથવિપસ્સનાપિ અનિબ્બત્તેત્વા કેવલં તત્થ છન્દરાગો કત્તબ્બો ભવિસ્સતિ. કસ્મા? તેસુ સમથવિપસ્સનાસઙ્ખાતેસુ ધમ્મેસુ છન્દરાગમત્તેન અનાગામિના લદ્ધબ્બસ્સ અલદ્ધાનાગામિફલેન લદ્ધબ્બત્તા તથા સતિ તેન અનાગામિફલમ્પિ લદ્ધબ્બમેવ નામ હોતિ. તેનાહ – "**અનાગામિફલં પટિવિદ્ધં ભવિસ્સતી**"તિ. સભાવતો રસિતબ્બત્તા અવિપરીતો અત્થો એવ **અત્થરસો**. **અઞ્ઞાપિ કાચિ સુગતિયો**તિ વિનિપાતિકે સન્ધાયાહ. **અઞ્ઞાપિ કાચિ દુગ્ગતિયો**તિ અસુરકાયમાહ.

સમથધુરમેવ ધુરં સમથયાનિકસ્સ વસેન દેસનાય આગતત્તા. મહામાલુક્યોવાદે "વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચાર"ન્તિ પાદકજ્ઝાનં કત્વા "સો યદેવ તત્થ હોતિ રૂપગતં વેદનાગત"ન્તિઆદિના વિપસ્સનં વિત્થારેત્વા "સો તત્થ ઠિતો આસવાનં ખયં પાપુણાતી"તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૩૩) આગતત્તા "**મહામાલુક્યોવાદે વિપસ્સનાવ ધુર**"ન્તિ આહ. **મહાસતિપટ્ઠાનસુત્તે** (દી॰ નિ॰ ૨.૩૭૩ આદયો; મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૬ આદયો) સબ્બત્થકમેવ તિક્ખતરાય વિપસ્સનાય આગતત્તા વુત્તં "**વિપસ્સનુત્તરં કથિત**"ન્તિ. **કાયગતાસતિસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૩.૧૫૩-૧૫૪) આનાપાનજ્ઝાનાદિવસેન સવિસેસં સમથવિપસ્સનાય આગતત્તા વુત્તં "**સમથુત્તરં કથિત**"ન્તિ.

અપ્પં યાચિતેન બહું દેન્તેન ઉળારપુરિસેન વિય **એકં ધમ્મં પુચ્છિતેન "અયમ્પિ એકધમ્મો"તિ કથિતત્તા એકાદસપિ ધમ્મા** પુચ્છાવસેન **એકધમ્મો નામ જાતો** પચ્ચેકં વાક્યપરિસમાપનઞાયેન. **એકવીસતિ પબ્બાનિ** તેહિ બોધિયમાનાય પટિપદાય એકરૂપત્તા **પટિપદાવસેન એકધમ્મો નામ જાતો**તિ. **ઇધ** ઇમસ્મિં અટ્ઠકનાગરસુત્તે. નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનધમ્માનં સઙ્ખારાવસેસસુખુમભાવપ્પત્તતાય તત્થ સાવકાનં દુક્કરન્તિ ન ચતુત્થારુપ્પવસેનેત્થ દેસના આગતાતિ ચતુન્નં બ્રહ્મવિહારાનં, હેટ્ઠિમાનં તિણ્ણં આરુપ્પાનઞ્ચ વસેન **એકાદસ. પુચ્છાવસેના**તિ "અત્થિ નુ ખો, ભન્તે આનન્દ, તેન...પે॰... સમ્માસમ્બુદ્ધેન એકધમ્મો અક્ખાતો"તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૮) એવં પવત્તપુચ્છાવસેન. **અમતુપ્પત્તિયત્થેના**તિ અમતભાવસ્સ ઉપ્પત્તિહેતુતાય, સબ્બાનિપિ કમ્મટ્ઠાનાનિ એકરસમ્પિ અમતાધિગમપટિપત્તિયાતિ અત્થો, એવમેત્થ અગ્ગફલભૂમિ અનાગામિફલભૂમીતિ દ્વેવ ભૂમિયો સરૂપતો આગતા, નાનન્તરિયતાય પન હેટ્ઠિમાપિ દ્વે ભૂમિયો અત્થતો આગતા એવાતિ દટ્ઠબ્બા.

૨૧. પઞ્ચ સતાનિ અગ્ઘો એતસ્સાતિ **પઞ્ચસતં**. સેસં ઉત્તાનમેવ.

અટ્ઠકનાગરસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૩. **સેખસુત્તવણ્ણના**

૨૨. **સન્થાગારન્તિ** અત્થાનુસાસનાગારં. તેનાહ – ‘‘**ઉય્યોગકાલાદીસૂ**’’તિઆદિ. **આદિ**-સદ્દેન મઙ્ગલમહાદીનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **સન્થમ્ભન્તી**તિ વિસ્સમન્તિ, પરિસ્સમં વિનોદેન્તીતિ અત્થો. **સહા**તિ સન્નિવેસવસેન એકજ્ઝં. **સહ અત્થાનુસાસનં અગારન્તિ** એતસ્મિં અત્થે ત્થ-કારસ્સ ન્થ-કારં કત્વા સન્થાગારન્તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **સન્થરન્તી**તિ સમ્મન્તનવસેન તિટ્ઠન્તિ.

તેપિટકં બુદ્ધવચનં આગતમેવ ભવિસ્સતીતિ બુદ્ધવચનસ્સ આગમનસીસેન અરિયફલધમ્માનમ્પિ આગમનં વુત્તમેવ, તિયામરત્તિં તત્થ વસન્તાનં ફલસમાપત્તિવળઞ્જનં હોતીતિ. તસ્મિઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘે કલ્યાણપુથુજ્જના વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેન્તા હોન્તીતિ ચે? અરિયમગ્ગધમ્માનં તત્થ આગમનં હોતિયેવ.

અલ્લગોમયેનાતિ અચ્છેન અલ્લગોમયરસેન. **ઓપુઞ્છાપેત્વા**તિ વિલિમ્પેત્વા. **ચતુજ્જાતિયગન્ધેહી**તિ તગરકુઙ્કુમયવનપુપ્ફતમાલપત્તાનિ પિસિત્વા કતગન્ધેહિ **નાનાવણ્ણે**તિ નીલાદિવસેન નાનાવણ્ણે, ન ભિત્તિવિસેસવસેન. ભિત્તિવિસેસવસેન પન નાનાસણ્ઠાનરૂપમેવ. **મહાપિટ્ઠિકકોજવકે**તિ હત્થિપિટ્ઠીસુ અત્થરિતબ્બતાય મહાપિટ્ઠિકાતિ લદ્ધસમઞ્ઞે કોજવેતિ વદન્તિ. કુત્તકે પન સન્ધાયેતં વુત્તં **હત્થત્થરણા** હત્થિરૂપવિચિત્તા. **અસ્સત્થરકસીહત્થરકા**દયોપિ અસ્સસીહરૂપાદિવિચિત્તા એવ અત્થરકા, **ચિત્તત્થરકં** નાનારૂપેહિ ચેવ નાનાવિધમાલાકમ્માદીહિ ચ વિચિત્તં અત્થરકં.

ઉપધાનન્તિ અપસ્સયનં **ઉપદહિત્વા**તિ અપસ્સયયોગ્ગભાવેન ઠપેત્વા ગન્ધેહિ કતમાલા **ગન્ધદામં**, તમાલપત્તાદીહિ કતં **પત્તદામં**. આદિ-સદ્દેન હિઙ્ગુલતક્કોલજાતિફલજાતિપુપ્ફાદીહિ કતદામં સઙ્ગણ્હાતિ. પલ્લઙ્કાકારેન કતપીઠં **પલ્લઙ્કપીઠં**, તીસુ પસ્સેસુ, એકપસ્સે એવ વા સઉપસ્સયં **અપસ્સયપીઠં**, અનપસ્સયં **મુણ્ડપીઠં યોજનાવટ્ટે**તિ યોજનપરિક્ખેપે.

સંવિધાયાતિ અન્તરવાસકસ્સ કોણપદેસઞ્ચ ઇતરપદેસઞ્ચ સમં કત્વા વિધાય. તેનાહ – ‘‘**કત્તરિયા પદુમં કન્તન્તો વિયા**’’તિ **તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેન્તો**તિ એત્થ ચ યસ્મા બુદ્ધાનં રૂપસમ્પદા વિય આકપ્પસમ્પદાપિ પરમુક્કંસગતા, તસ્મા તદા ભગવા એવં સોભતીતિ દસ્સેન્તો ‘‘**સુવણ્ણપામઙ્ગેના**’’તિઆદિમાહ, તત્થ **અસમેન બુદ્ધવેસેના**તિઆદિના તદા ભગવા બુદ્ધાનુભાવસ્સ નિગુહણે કારણાભાવતો તત્થ સન્નિપતિતદેવમનુસ્સનાગયક્ખગન્ધબ્બાદીનં પસાદજનનત્થં અત્તનો સભાવપકતિકિરિયાયેવ કપિલવત્થું પાવિસીતિ દસ્સેતિ. બુદ્ધાનં કાયપ્પભા નામ પકતિયા અસીતિહત્થમત્તમેવ પદેસં ફરતીતિ આહ – ‘‘**અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસી**’’તિ નીલપીતલોહિતોદાતમઞ્જિટ્ઠપભસ્સરાનં વસેન **છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો**.

સબ્બપાલિફુલ્લોતિ મૂલતો પટ્ઠાય યાવ અગ્ગા ફુલ્લો વિકસિતો. **પટિપાટિયા ઠપિતાનન્તિ**આદિ પરિકપ્પૂપમા. **યથા તં...પે॰... અલઙ્કતં** અગ્ઘો વિરોચતિ, એવં વિરોચિત્થ, સમતિંસાય પારમિતાહિ અભિસઙ્ખતત્તા

એવં વિરોચિત્થાતિ વુત્તં હોતિ. **પઞ્ચવીસતિયા નદીન**ન્તિ ગઙ્ગાદીનં ચન્દભાગાપરિયોસાનાનં પઞ્ચવીસતિયા મહાનદીનં. **સમ્ભિજ્જા**તિ સમ્ભેદં મિસ્સીભાવં પત્વા **મુખદ્વારે**તિ સમુદ્દં પવિટ્ઠટ્ઠાને.

દેવમનુસ્સનાગસુપણ્ણગન્ધબ્બયક્ખાદીનં અક્ખીનીતિ ચેતં પરિકપ્પનવસેન વુત્તં. **સહસ્સેના**તિ પદસહસ્સેન, ભાણવારપ્પમાણેન ગન્થેનાતિ અત્થો.

કમ્પયન્તો વસુન્ધરન્તિ અત્તનો ગુણવિસેસેહિ પથવીકમ્પં ઉપ્પાદેન્તો, એવંભૂતોપિ **અહેઠયન્તો પાણાનિ**. સબ્બદક્ખિણત્તા બુદ્ધાનં **દક્ખિણં પઠમં પાદં ઉદ્ધરન્તો. સમં સમ્ફુસતે ભૂમિં** સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતાય. યદિપિ ભૂમિં સમં ફુસતિ, **રજસાનુપલિપ્પતિ** સુખુમત્તા છવિયા. **નિન્નટ્ઠાનં ઉન્નમતી**તિઆદિ બુદ્ધાનં સુપ્પતિટ્ઠિતપાદસઙ્ખાતસ્સ મહાપુરિસલક્ખણપટિલાભસ્સ નિસ્સન્દફલં. **નાતિદૂરે ઉદ્ધરતી**તિ અતિદૂરે ઠપેતું ન ઉદ્ધરતિ. **નચ્ચાસન્ને ચ નિક્ખિપ**ન્તિ અચ્ચાસન્ને ચ ઠાને અનિક્ખિપન્તો નિય્યાતિ. **હાસયન્તો સદેવકે** લોકે તોસયન્તો. ચતૂહિ પાદેહિ ચરતીતિ **ચતુચારી**.

બુદ્ધાનુભાવસ્સ પકાસનવસેન ગતત્તા **વણ્ણકાલો નામ કિરેસ**. સરીરવણ્ણે વા ગુણવણ્ણે વા કથિયમાને **દુક્કથિતન્તિ ન વત્તબ્બં**. કસ્મા? **અપરિમાણવણ્ણા હિ બુદ્ધા** ભગવન્તો, બુદ્ધગુણસંવણ્ણના જાનન્તસ્સ યથાધમ્મસંવણ્ણનંયેવ અનુપવિસતીતિ.

દુકૂલચુમ્બટકેનાતિ ગન્થિત્વા ગહિતદુકૂલવત્થેન, **નાગવિક્કન્તચરણો**તિ હત્થિનાગસદિસપદનિક્ખેપો. **સતપુઞ્ઞલક્ખણો**તિ અનેકસતપુઞ્ઞનિમ્મિતમહાપુરિસલક્ખણો **મણિવેરોચનો યથા**તિ અતિવિય વિરોચમાનો મણિ વિય વેરોચનો નામ એકો મણિવિસેસોતિ કેચિ **મહાસાલોવા**તિ મહન્તો સાલરુક્ખો વિય, કોવિળારાદિમહારુક્ખો વિય વા **પદુમો કોકનદો યથા**તિ કોકનદસઙ્ખાતં મહાપદુમં વિય, વિકસમાનપદુમં વિય વા.

આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિયાતિઆદિ તસ્સા પકિણ્ણકકથાય અઞ્ઞેસં દુક્કરભાવદસ્સનઞ્ચેવ સુણન્તાનં અચ્ચન્તસુખાવહભાવદસ્સનઞ્ચ **પથવીજં આકડ્ઢેન્તો વિયા**તિ નાળિયન્તં યોજેત્વા મહાપથવિયા હેટ્ઠિમતલે પપ્પટકોજં ઉદ્ધંમુખં કત્વા આકડ્ઢેન્તો વિય **યોજનિક**ન્તિ યોજનપ્પમાણં **મધુભણ્ડ**ન્તિ મધુપટલં.

મહન્તન્તિ ઉળારં. **સબ્બદાનં દિન્નમેવ હોતી**તિ સબ્બમેવ પચ્ચયજાતં આવાસદાયકેન દિન્નમેવ હોતિ. તથાહિ દ્વે તયો ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા કિઞ્ચિ અલદ્ધા આગતસ્સપિ છાયૂદકસમ્પન્નં આરામં પવિસિત્વા ન્હાયિત્વા પટિસ્સયે મુહુત્તં નિપજ્જિત્વા ઉટ્ઠાય નિસિન્નસ્સ કાયે બલં આહરિત્વા પક્ખિત્તં વિય હોતિ. બહિ વિચરન્તસ્સ ચ કાયે વણ્ણધાતુ વાતાતપેહિ કિલમતિ, પટિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય મુહુત્તં નિસિન્નસ્સ વિસભાગસન્તતિ વૂપસમ્મતિ, સભાગસન્તતિ પતિટ્ઠાતિ, વણ્ણધાતુ આહરિત્વા પક્ખિત્તા વિય હોતિ, બહિ વિચરન્તસ્સ ચ પાદે કણ્ટકો વિજ્ઝતિ, ખાણુ પહરતિ, સરીસપાદિપરિસ્સયો ચેવ ચોરભયઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ, પટિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય નિપન્નસ્સ પન સબ્બે પરિસ્સયા ન હોન્તિ, અજ્ઝયન્તસ્સ ધમ્મપીતિસુખં, કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તસ્સ ઉપસમસુખં ઉપ્પજ્જતિ બહિદ્ધા વિક્ખેપાભાવતો, બહિ વિચરન્તસ્સ ચ કાયે સેદા મુચ્ચન્તિ, અક્ખીનિ ફન્દન્તિ, સેનાસનં પવિસનક્ખણે મઞ્ચપીઠાદીનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ, મુહુત્તં નિસિન્નસ્સ પન અક્ખિપસાદો આહરિત્વા પક્ખિત્તો વિય હોતિ, દ્વારવાતપાનમઞ્ચપીઠાદીનિ પઞ્ઞાયન્તિ, એતસ્મિમ્પિ ચ આવાસે વસન્તં દિસ્વા મનુસ્સા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહન્તિ. તેન વુત્તં – **"આવાસદાનસ્મિં દિન્ને સબ્બં દાનં દિન્નમેવ હોતી"**તિ. **ભૂમટ્ઠક...પે॰... ન સક્કા**તિ અયમત્થો **મહાસુદસ્સનવત્થુના** (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૧ આદયો) દીપેતબ્બો.

સીતન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ ૩.૨૯૫; સં॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૪.૨૪૩) અજ્ઝત્તધાતુક્ખોભવસેન વા બહિદ્ધઉતુવિપરિણામવસેન વા ઉપ્પજ્જનકસીતં. **ઉણ્હન્તિ** અગ્ગિસન્તાપં. તસ્સ પન દવદાહાદીસુ સમ્ભવો દટ્ઠબ્બો. **પટિહન્તીતિ** પટિબાહતિ. યથા તદુભયવસેન કાયચિત્તાનં બાધનાનિ ન હોન્તિ, એવં કરોતિ. સીતુણ્હબ્ભાહતે હિ સરીરે વિક્ખિત્તચિત્તો ભિક્ખુ યોનિસો પદહિતું ન સક્કોતિ. **વાળમિગાનીતિ** સીહબ્યગ્ઘાદિવાળમિગે. ગુત્તસેનાસનઞ્હિ પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય નિસિન્નસ્સ તે પરિસ્સયા ન હોન્તિ . **સરીસપેતિ** યે કેચિ સરન્તા ગચ્છન્તે દીઘજાતિકે. **મકસેતિ** નિદસ્સનમેતં, ડંસાદીનં એતેનેવ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **સિસિરેતિ** સીતકાલવસેન સત્તાહવદ્દલિકાદિવસેન ચ ઉપ્પન્ને સિસિરસમ્ફસ્સે. **વુટ્ઠિયોતિ** યદા તદા ઉપ્પન્ના વસ્સવુટ્ઠિયો પટિહનતીતિ યોજના.

વાતાતપો ઘોરોતિ રુક્ખગચ્છાદીનં ઉમ્મૂલભઞ્જનવસેન પવત્તિયા ઘોરો સરજઅરજાદિભેદો વાતો ચેવ ગિમ્હપરિળાહસમયેસુ ઉપ્પત્તિયા ઘોરો સૂરિયાતપો ચ. **પટિહઞ્ઞતીતિ** પટિબાહીયતિ. **લેણત્થન્તિ** નાનારમ્મણતો ચિત્તં નિવત્તેત્વા પટિસલ્લાનારામત્થં. **સુખત્થન્તિ** વુત્તપરિસ્સયાભાવેન ફાસુવિહારત્થં. **ઝાયિતુન્તિ** અટ્ઠતિંસારમ્મણેસુ યત્થ કત્થચિ ચિત્તં ઉપનિજ્ઝાયિતું. **વિપસ્સિતુન્તિ** અનિચ્ચાદિતો સબ્બસઙ્ખારે સમ્મસિતું.

વિહારેતિ પટિસ્સયે. **કારયેતિ** કારાપેય્ય. **રમ્મેતિ** મનોરમે નિવાસસુખે. **વાસયેત્થ બહુસ્સુતેતિ** કારેત્વા પન એત્થ વિહારેસુ બહુસ્સુતે સીલવન્તે કલ્યાણધમ્મે નિવાસેય્ય. તે નિવાસેન્તો પન **તેસં** બહુસ્સુતાનં યથા પચ્ચયેહિ કિલમથો ન હોતિ, એવં **અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ વત્થસેનાસનાનિ ચ દદેય્ય ઉજુભૂતેસુ** અજ્ઝાસયસમ્પન્નેસુ કમ્મફલાનં રતનત્તયગુણાનઞ્ચ સદ્દહનેન **વિપ્પસન્નેન ચેતસા**.

ઇદાનિ ગહટ્ઠપબ્બજિતાનં અઞ્ઞમઞ્ઞૂપકારતં દસ્સેતું "**તે તસ્સા**"તિ ગાથમાહ. તત્થ **તેતિ** બહુસ્સુતા **તસ્સાતિ** ઉપાસકસ્સ. **ધમ્મં દેસેન્તીતિ** સકલવટ્ટદુક્ખપનુદનં ધમ્મં દેસેન્તિ. **યં સો ધમ્મં ઇધઞ્ઞાયાતિ** સો પુગ્ગલો યં સદ્ધમ્મં ઇમસ્મિં સાસને સમ્માપટિપજ્જનેન જાનિત્વા અગ્ગમગ્ગાધિગમેન અનાસવો હુત્વા પરિનિબ્બાયતિ.

પૂજાસક્કારવસેનેવ પઠમયામો ખેપિતો, ભગવતો દેસનાય અપ્પાવસેસો મજ્ઝિમયામો ગતોતિ પાળિયં ''બહુદેવ રત્તિ''ન્તિ વુત્તન્તિ આહ "**અતિરેકતરં દિયડ્ઢયામ**"ન્તિ. **સન્દસ્સેસીતિ** આનિસંસં દસ્સેસિ, આવાસદાનપટિસંયુત્તં ધમ્મિં કથં સુત્વા તતો પરં, ''મહારાજ, ઇતિપિ સીલં, ઇતિપિ સમાધિ, ઇતિપિ પઞ્ઞા''તિ સીલાદિગુણે તેસં સમ્મા દસ્સેસિ, હત્થેન ગહેત્વા વિય પચ્ચક્ખતો પકાસેસિ. **સમાદપેસીતિ** ''એવં સીલં સમાદાતબ્બં, સીલે પતિટ્ઠિતેન એવં સમાધિ, એવં પઞ્ઞા ભાવેતબ્બા''તિ યથા તે સીલાદિગુણે આદિયન્તિ, તથા ગણ્હાપેસિ. **સમુત્તેજેસીતિ** યથા સમાદિન્નં સીલં સુવિસુદ્ધં હોતિ, સમથવિપસ્સના ચ ભાવિયમાના યથા સુટ્ઠુ વિસોધિતા ઉપરિવિસેસાવહા હોન્તિ, એવં ચિત્તં સમુત્તેજેસિ નિસામનવસેન વોદાપેસિ. **સમ્પહંસેસીતિ** યથાનુસિટ્ઠં ઠિતસીલાદિગુણેહિ સમ્પતિ લદ્ધગુણાનિસંસેહિ ચેવ ઉપરિ લદ્ધબ્બફલવિસેસેહિ ચ ઉપરિચિત્તં સમ્મા પહંસેસિ, લદ્ધસ્સાસવસેન સુટ્ઠુ તોસેસિ. એવમેતેસં પદાનં અત્થો વેદિતબ્બો.

સમુદાયવચનોપિ અસીતિમહાથેર-સદ્દો તદેકદેસેપિ નિરુળ્હોતિ આહ "**અસીતિમહાથેરેસુ વિજ્જમાનેસૂ**"તિ. આનન્દત્થેરોપિ હિ અન્તોગધો એવાતિ. **સાકિયમણ્ડલેતિ** સાકિયરાજસમૂહે.

પટિપદાય નિયુત્તત્તા **પાટિપદો**. તેનાહ – "**પટિપન્નકો**"તિ. સિક્ખનસીલતાદિના **સેખો**, ઓધિસો સમિતપાપતાય **સમણો**. સેખો પાટિપદો પટિપજ્જનપુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન પટિપદાદેસનં નિયમેન્તો પટિપદાય

પુગ્ગલં નિયમેતિ નામાતિ "**પટિપદાય પુગ્ગલં નિયમેત્વા દસ્સેતી**"તિ. સેખપ્પટિપદા સાસને **મઙ્ગલપટિપદા** સમ્મદેવ અસેવિતબ્બપરિવજ્જનેન સેવિતબ્બસમાદાનેન ઉક્કંસવત્થૂસુ ચ ભાવતો અસેખધમ્મપારિપૂરિયા આવહત્તા ચ **વડ્ઢમાનકપટિપદા**. **અકિલમન્તાવ સલ્લક્ખેસ્સન્તી**તિ ઇદં તદા તેસં અસેખભૂમિઅધિગમાય અયોગ્યતાય વુત્તં. **અકિલમન્તાવા**તિ ઇમિના પટિસમ્ભિદાપ્પત્તસ્સપિ અનધિગતમગ્ગસઞ્ઞાપના ભારિયાતિ દસ્સેતિ. **ઓસટા**તિ અનુપ્પવિટ્ઠા. **સકલં વિનયપિટકં કથિતમેવ હોતિ** તસ્સ સીલકથાબાહુલ્લતો સેસદ્વયેપિ એસેવ નયો. **તીહિ પિટકેહી**તિ કરણત્થે કરણવચનં. તેન તંતંપિટકાનં તસ્સા તસ્સા સિક્ખાય સાધકતમભાવં દસ્સેતિ.

પિટ્ઠિવાતો ઉપ્પજ્જતિ ઉપાદિન્નકસરીરસ્સ તથારૂપત્તા સઙ્ખારાનઞ્ચ અનિચ્ચતાય દુક્ખાનુબન્ધત્તા. **અકારણં વા એત**ન્તિ યેનાધિપ્પાયેન વુત્તં, તમેવ અધિપ્પાયં વિવરિતું "**પહોતી**"તિઆદિ વુત્તં. **ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુઞ્જિતુકામો અહોસિ** સક્યરાજૂનં અજ્ઝાસયવસેન. તથા હિ વક્ખતિ "સત્થાપિ તદેવ સન્ધાય તત્થ સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેત્વા નિપજ્જી"તિ. યદિ એવં "પિટ્ઠિ મે આગિલાયતી"તિ ઇદં કથન્તિ આહ "**ઉપાદિન્નકસરીરઞ્ચ નામા**"તિઆદિ.

૨૩. "ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરેન...પે॰... સમ્પન્નો"તિઆદીસુ (વિભ॰ ૫૧૧) સમન્નાગતત્થો સમ્પન્ન-સદ્દો, ઇધ પન પારિપૂરિઅત્થોતિ દસ્સેતું "**પરિપુણ્ણસીલોતિ અત્થો**"તિ વુત્તં. યો પન સમ્પન્નસીલોયેવ, સો પરિપુણ્ણસીલો. પરિસુદ્ધઞ્હિ સીલં "પરિપુણ્ણ"ન્તિ વુચ્ચતિ, ન સબલં કમ્માસં વા. **સુન્દરધમ્મેહી**તિ સોભનધમ્મેહિ. યસ્મિં સન્તાને ઉપ્પન્ના તસ્સ સોભનભાવતો. તેહિ સપ્પુરિસભાવસાધનતો **સપ્પુરિસાનં** ધમ્મેહિ.

૨૪. **ઇમિના એત્તકેન ઠાનેના**તિ "ઇધ, મહાનામ, અરિયસાવકો"તિ આરભિત્વા યાવ "અકસિરલાભી"તિ પદં ઇમિના એત્તકેન ઉદ્દેસપદેન માતિકં ઠપેત્વા. **પટિપાટિયા**તિ ઉદ્દેસપટિપાટિયા. **એવમાહા**તિ "એવં કથઞ્ચ, મહાનામા"તિઆદિના ઇદાનિ વુચ્ચમાનેન દસ્સિતાકારેન આહ.

૨૫. **હિરીયતી**તિ લજ્જીયતિ પીળીયતિ. યસ્મા હિરી પાપજિગુચ્છનલક્ખણા, તસ્મા "**જિગુચ્છતીતિ અત્થો**"તિ વુત્તં. **ઓત્તપ્પતી**તિ ઉત્તપ્પતિ. પાપુત્રાસલક્ખણઞ્હિ ઓત્તપ્પં. **પગ્ગહિતવીરિયો**તિ સઙ્કોચં અનાપન્નવીરિયો. તેનાહ "**અનોસક્કિતમાનસો**"તિ. **પહાનત્થાયા**તિ સમુચ્છિન્દનત્થાય. કુસલાનં ધમ્માનં ઉપસમ્પદા નામ અધિગમો એવાતિ આહ "**પટિલાભત્થાયા**"તિ. **સતિનેપક્કેના**તિ સતિયા નેપક્કેન તિક્ખવિસદસૂરભાવેન. **અટ્ઠકથાયં** પન નેપક્કં નામ પઞ્ઞાતિ અધિપ્પાયેન "**સતિયા ચ નિપકભાવેન ચા**"તિ અત્થો વુત્તો, એવં સતિ અઞ્ઞો નિદ્દિટ્ઠો નામ હોતિ. **સતિમા**તિ ચ ઇમિનાવ વિસેસા સતિ ગહિતા, પરતો "ચિરકતમ્પિ ચિરભાસિતમ્પિ સરિતા અનુસ્સરિતા"તિ સતિકિચ્ચમેવ નિદ્દિટ્ઠં, ન પઞ્ઞાકિચ્ચં, તસ્મા **સતિનેપક્કેના**તિ સતિયા નેપક્કભાવેનાતિ સક્કા વિઞ્ઞાતું. તેનેવ હિ પચ્ચયવિસેસવસેન અઞ્ઞધમ્મનિરપેક્ખો સતિયા બલવભાવો. તથા હિ ઞાણવિપ્પયુત્તચિત્તેનપિ અજ્ઝયનસમ્મસનાનિ સમ્ભવન્તિ.

ચેતિયઙ્ગણવત્તાદીતિ આદિ-સદ્દેન બોધિયઙ્ગણવત્તાદીનિ સઙ્ગણ્હાતિ. **અસીતિમહાવત્તપટિપત્તિપૂરણ**ન્તિ એત્થ અસીતિવત્તપટિપત્તિપૂરણં મહાવત્તપટિપત્તિપૂરણન્તિ વત્તપટિપત્તિપૂરણ-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો. તત્થ **મહાવત્તાનિ** (વિભ॰ મૂલટી॰ ૪૦૬) નામ વત્તખન્ધકે (ચૂળવ॰ ૩૫૬ આદયો) વુત્તાનિ આગન્તુકવત્તં આવાસિકં ગમિકં અનુમોદનં ભત્તગ્ગં પિણ્ડચારિકં આરઞ્ઞિકં સેનાસનં જન્તાઘરં વચ્ચકુટિ ઉપજ્ઝાયં સદ્ધિવિહારિકં આચરિયં અન્તેવાસિકવત્તન્તિ ચુદ્દસ. તતો અઞ્ઞાનિ પન કદાચિ તજ્જનીયકમ્મકતાદિકાલે પારિવાસિકાદિકાલે ચ

ચરિતબ્બાનિ અસીતિ ખુદ્દકવત્તાનિ સબ્બાસુ અવત્થાસુ ન ચરિતબ્બાનિ, તસ્મા મહાવત્તેસુ, અગ્ગહિતાનિ. તત્થ ‘‘પારિવાસિકાનં ભિક્ખૂનં વત્તં પઞ્ઞપેસ્સામી’’તિ આરભિત્વા ‘‘ન ઉપસમ્પાદેતબ્બં…પે॰… ન છમાયં ચઙ્કમન્તે ચઙ્કમે ચઙ્કમિતબ્બ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૮૧) વુત્તાનિ પકભત્તે ચરિતબ્બવત્તાવસાનાનિ છસટ્ઠિ, તતો પરં ‘‘ન, ભિક્ખવે, પારિવાસિકેન ભિક્ખુના પારિવાસિકવુડ્ઢતરેન ભિક્ખુના સદ્ધિં મૂલાયપટિકસ્સનારહેન માનત્તારહેન માનત્તચારિકેન અબ્ભાનારહેન ભિક્ખુના સદ્ધિં એકચ્છન્ને આવાસે વત્તબ્બ’’ન્તિઆદીનિ (ચૂળવ॰ ૮૨) પકતત્તે ચરિતબ્બેહિ અનઞ્ઞત્તા વિસું વિસું અગણેત્વા પારિવાસિકવુડ્ઢતરાદીસુ પુગ્ગલન્તરેસુ ચરિતબ્બત્તા તેસં વસેન સમ્પિણ્ડેત્વા એકેકં કત્વા ગણિતબ્બાનિ પઞ્ચાતિ એકસત્તતિવત્તાનિ, ઉક્ખેપનિયકમ્મકતવત્તેસુ વત્તપઞ્ઞાપનવસેન વુત્તં – ‘‘ન પકતત્તસ્સ ભિક્ખુનો અભિવાદનં પચ્ચુટ્ઠાનં…પે॰… ન્હાને પિટ્ઠિપરિકમ્મં સાદિતબ્બ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૫૧) ઇદં અભિવાદનાદીનં અસાદિયનં એકં, ‘‘ન પકતત્તો ભિક્ખુ સીલવિપત્તિયા અનુદ્ધંસિતબ્બો’’તિઆદીનિ ચ દસાતિ એવમેતાનિ દ્વાસીતિ. એતેસ્વેવ પન કાનિચિ તજ્જનીયકમ્માદિવત્તાનિ કાનિચિ પારિવાસિકાદિવત્તાનીતિ અગ્ગહિતગ્ગહણેન દ્વાસીતિ, એવં અપ્પકં પન ઊનમધિકં વા ગણનુપગં ન હોતીતિ ઇધ ‘‘અસીતિ’’ચ્ચેવ વુત્તં. અઞ્ઞત્થ પન અટ્ઠકથાપદેસે ‘‘દ્વાસીતિ ખન્ધકવત્તાની’’તિ વુચ્ચતિ.

સક્કચ્ચં ઉદ્દિસનં સક્કચ્ચં ઉદ્દિસાપનન્તિ પચ્ચેકં સક્કચ્ચં-સદ્દો યોજેતબ્બો. **ઉદ્દિસનં** ઉદ્દેસગ્ગહણં. **ધમ્મોસારણં** ધમ્મસ્સ ઉચ્ચારણં. **ધમ્મદેસના** –

> ‘‘આદિમ્હિ સીલં દેસેય્ય, મજ્ઝે ઝાનં વિપસ્સનં;
> પરિયોસાને ચ નિબ્બાનં, એસા કથિકસણ્ઠિતી’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૯૦; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪.૨૪૬) –

એવં કથિતલક્ખણા ધમ્મકથા. ઉપગન્ત્વા નિસિન્નસ્સ યસ્સ કસ્સચિ ગહટ્ઠસ્સ પબ્બજિતસ્સ વા તઙ્ખણાનુરૂપા ધમ્મી કથા **ઉપનિસિન્નકથા. ભત્તાનુમોદનકથા અનુમોદનિયા. સરિતા**તિ એત્થ ન કેવલં ચિરકતચિરભાસિતાનં સરણમનુસ્સરણમત્તં અધિપ્પેતં, અથ ખો તથાપવત્તરૂપારૂપધમ્માનં પરિગ્ગહમુખેન પવત્તવિપસ્સનાચારે સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસમુટ્ઠાપનન્તિ દસ્સેતું ‘‘**તસ્મિં કાયેન ચિરકતે**’’તિઆદિ વુત્તં. **સકિમ્પિ સરણેના**તિ એકવારં સરણેન. **પુનપ્પુનં સરણેના**તિ અનુ અનુ સરણેન. સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગમ્પિ વિવેકનિસ્સિતં વિરાગનિસ્સિતં નિરોધનિસ્સિતં વોસગ્ગપરિણામિઞ્ચ કત્વા સરન્તો તત્થ તત્થ જવનવારે સરણજવનવારે પરિત્તજવનવસેન **અનુસ્સરિતાતિ વેદિતબ્બા**.

ગતિઅત્થા ધાતુસદ્દા બુદ્ધિઅત્થા હોન્તીતિ આહ – ‘‘**ઉદયઞ્ચ વયઞ્ચ પટિવિજ્ઝિતું સમત્થાયા**’’તિ. મિસ્સકનયેનાયં દેસના આગતાતિ આહ – ‘‘**વિક્ખમ્ભનવસેન ચ સમુચ્છેદવસેન ચા**’’તિ. તેનાહ ‘‘**વિપસ્સનાપઞ્ઞાય ચેવા**’’તિઆદિ. વિપસ્સનાપઞ્ઞાય નિબ્બેધિકપરિયાયતો. સા ચ ખો પદેસિકાતિ નિપ્પદેસિકં કત્વા દસ્સેતું ‘‘**મગ્ગપઞ્ઞાય પટિલાભસંવત્તનતો ચા**’’તિ વુત્તં. દુક્ખક્ખયગામિનિભાવેપિ એસેવ નયો. **સમ્મા**તિ યાથાવતો. અકુપ્પધમ્મતાય હિ મગ્ગપઞ્ઞા ખેપિતખેપનાય ન પુન કિચ્ચં અત્થીતિ ઉપાયેન ઞાયેન યા પવત્તિ સા એવાતિ આહ – ‘‘**હેતુના નયેના**’’તિ.

૨૬. અધિકં ચેતો અભિચેતો, મહગ્ગતચિત્તં, તસ્સ પન અધિકતા કામચ્છન્દાદિપટિપક્ખવિગમેન વિસિટ્ઠભાવપ્પત્તિ, તન્નિસ્સિતાનિ **આભિચેતસિકાનિ**. તેનાહ ‘‘**અભિચિત્તં સેટ્ઠચિત્તં સિતાન**’’ન્તિ. **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાન**ન્તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે ફાસુવિહારભૂતાનં. તેહિ પન સમઙ્ગિતક્ખણે યસ્મા વિવેકજં

પીતિસુખં સમાધિજં પીતિસુખં અપીતિજં સતિપારિસુદ્ધિઞાણસુખઞ્ચ પટિલભતિ વિન્દતિ, તસ્મા આહ – "**અપ્પિતપ્પિતક્ખણે સુખપટિલાભહેતૂન**"ન્તિ. **ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપજ્જિતા**તિ ઇમિના તેસુ ઝાનેસુ સમાપજ્જનવસીભાવમાહ, "નિકામલાભી"તિ પન વચનતો આવજ્જનાધિટ્ઠાના પચ્ચવેક્ખણવસિયો ચ વુત્તા એવાતિ વેદિતબ્બા. **નિદ્દુક્ખલાભી**તિ ઇમિના તેસં ઝાનાનં સુખપટિપદાખિપ્પાભિઞ્ઞતં દસ્સેતિ, **વિપુલલાભી**તિ ઇમિના પગુણતં તપ્પમાણદસ્સિતભાવદીપનતો. તેનાહ "**પગુણભાવેના**"તિઆદિ. **સમાપજ્જિતું સક્કોતિ** સમાપજ્જનવસીભાવતાય સાધિતત્તા. **સમાધિપારિપન્થિકધમ્મે**તિ વસીભાવસ્સ પચ્ચનીકધમ્મે. ઝાનાધિગમસ્સ પન પચ્ચનીકધમ્મા પગેવ વિક્ખમ્ભિતા, અઞ્ઞથા ઝાનાધિગમો એવ ન સિયા. **અકિલમન્તો વિક્ખમ્ભેતું ન સક્કોતી**તિ કિચ્છેન વિક્ખમ્ભેતિ વિસોધેતિ, કામાદીનવપચ્ચવેક્ખણાદીહિ કામચ્છન્દાદીનં અઞ્ઞેસં સમાધિપારિપન્થિકાનં દૂરસમુસ્સારણં ઇધ વિક્ખમ્ભનં વિસોધનન્તિ વેદિતબ્બં.

૨૭. વિપસ્સનાહિતાય ઉપરૂપરિવિસેસાવહત્તા વડ્ઢમાનાય પુબ્બભાગસીલાદિ**પટિપદાય**. સા એવ પુબ્બભાગપટિપદા યથાભાવિતતાય અવસ્સં ભાવિનં વિસેસં પરિગ્ગહિતત્તા અણ્ડં વિયાતિ અણ્ડં, કિલેસેહિ અદૂસિતતાય અપૂતિ અણ્ડં એતસ્સાતિ અપુચ્ચણ્ડો, વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા ઠિતપુગ્ગલો, તસ્સ ભાવો **અપુચ્ચણ્ડતા. વિપસ્સનાદિઞાણપ્પભેદાયા**તિ પુબ્બેનિવાસઞાણાદિઞાણપભેદાય. **તત્થા**તિ ચેતોખિલસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૧૮૫) "સ ખો સો, ભિક્ખવે, એવં ઉસ્સોળ્હિપન્નરસઙ્ગસમન્નાગતો ભિક્ખુ ભબ્બો અભિનિબ્બિદાયા"તિ આગતત્તા **ઉસ્સોળ્હિપન્નરસેહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતભાવોતિ એવં યં ઓપમ્મસંસન્દનં આગતં**, તં ઓપમ્મસંસન્દનં ઇધ ઇમસ્મિં સેખસુત્તે યોજેત્વા વેદિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો.

૨૮. મહગ્ગતાદિભાવેન હેટ્ઠિમાનં ઝાનાનં અનુરૂપમ્પિ અત્તનો વિસેસેન તે ઉત્તરિત્વા અતિક્કમિત્વાન ઠિતન્તિ **અનુત્તરં**, તેનાહ – "**પઠમાદિજ્ઝાનેહિ અસદિસં ઉત્તમ**"ન્તિ. **દુતિયાદીસુપિ** અભિનિબ્ભિદાસુ. પુબ્બેનિવાસઞાણં ઉપ્પજ્જમાનં યથા અત્તનો વિસયપટિચ્છાદકં કિલેસન્ધકારં વિધમન્તમેવ ઉપ્પજ્જતિ, એવં અત્તનો વિસયે કઞ્ચિ વિસેસં કરોન્તમેવ ઉપ્પજ્જતીતિ આહ – "**પુબ્બેનિવાસઞાણેન પઠમં જાયતી**"તિ, સેસઞાણદ્વયેપિ એસેવ નયો.

૨૯. ચરણસ્મિન્તિ પચ્ચત્તે ભુમ્મવચનન્તિ આહ "**ચરણં નામ હોતીતિ અત્થો**"તિ. **તેના**તિ કરણત્થે કરણવચનં અગતપુબ્બદિસાગમને તેસં સાધકતમભાવતો.

અટ્ઠ ઞાણાનીતિ ઇધ આગતાનિ ચ અનાગતાનિ ચ **અમ્બટ્ઠસુત્તા**દીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૪ આદયો) આગતાનિ ગહેત્વા વદતિ. **વિનિવિજ્ઝિત્વા**તિ પુબ્બેનિવાસપટિચ્છાદકાદિકિલેસતમં ભિન્દિત્વા પદાલેત્વા.

૩૦. સનઙ્કુમારેનાતિ સનન્તનકુમારેન. તદેવ હિ તસ્સ સનન્તનકુમારતં દસ્સેતું "**ચિરકાલતો પટ્ઠાયા**"તિ વુત્તં. **સો અત્તભાવો**તિ યેન અત્તભાવેન મનુસ્સપથે ઝાનં નિબ્બત્તેસિ, સો કુમારત્તભાવો, તસ્મા બ્રહ્મભૂતોપિ તાદિસેન કુમારત્તભાવેન ચરતિ.

જનિતસ્મિં-સદ્દો એવ ઇ-કારસ્સ એ-કારં કત્વા "**જનેતસ્મિ**"ન્તિ વુત્તો, **જનિતસ્મિ**ન્તિ ચ જનસ્મિન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો. **જનિતસ્મિ**ન્તિ સામઞ્ઞગ્ગહણેપિ યત્થ ચતુવણ્ણસમઞ્ઞા, તત્થેવ મનુસ્સલોકે. **ખત્તિયો સેટ્ઠો**તિ લોકસમઞ્ઞાપિ મનુસ્સલોકેયેવ, ન દેવકાયે બ્રહ્મકાયે વાતિ દસ્સેતું "**યે ગોત્તપટિસારિનો**"તિ વુત્તં. **પટિસરન્તી**તિ "અહં ગોતમો, અહં કસ્સપો"તિ પતિ પતિ અત્તનો ગોત્તં અનુસરન્તિ પટિજાનન્તીતિ વાતિ અત્થો.

એત્તાવતાતિ ‘‘સાધુ સાધુ આનન્દા’’તિ એત્તકેન સાધુકારદાનેન. **જિનભાસિતં નામ જાત**ન્તિઆદિતો પટ્ઠાય યાવ પરિયોસાના થેરભાસિતં બુદ્ધભાસિતમેવ નામ જાતં. ‘‘કિમ્પનિદં સુત્તં સત્થુદેસનાનુવિધાનતો જિનભાસિતં, ઉદાહુ સાધુકારદાનમત્તેના’’તિ એવરૂપા ચોદના ઇધ અનોકાસા થેરસ્સ દેસનાય ભગવતો દેસનાનુવિધાનહેતુકત્તા સાધુકારદાનસ્સાતિ. યં પનેત્થ અત્થતો અવિભત્તં, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સેખસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૪. પોતલિયસુત્તવણ્ણના

૩૧. અઙ્ગા નામ જનપદિનો રાજકુમારા, તેસં નિવાસો એકોપિ જનપદો રુળ્હિવસેન અઙ્ગાત્વેવ વુચ્ચતીતિ આહ ‘‘**અઙ્ગાયેવ સો જનપદો**’’તિ. **મહિયા પનસ્સ ઉત્તરેન યા આપો**તિ મહિયા નદિયા યા આપો તસ્સ જનપદસ્સ ઉત્તરેન હોન્તિ. **તાસં અવિદૂરત્તા** સો જનપદો **ઉત્તરાપોતિ વુચ્ચતિ**. સા પન મહી કત્થચિ કત્થચિ ભિજ્જિત્વા ગતાતિ આહ ‘‘**કતરમહિયા ઉત્તરેન યા આપો**’’તિ. **તત્થા**તિ તસ્સા મહિયા આગમનતો પટ્ઠાય **અયં આવિભાવકથા**. યસ્મા (અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૮.૧૯) લોકિયા જમ્બુદીપો હિમવા તત્થ પતિટ્ઠિતસમુદ્દદહપબ્બતનદિયોતિ એતેસુ યં યં ન મનુસ્સગોચરં, તત્થ સયં સમ્મૂળ્હા અઞ્ઞેપિ સમ્મોહયન્તિ, તત્થ તત્થ સમ્મોહવિધમનત્થં ‘‘**અયં કિર જમ્બુદીપો**’’તિઆદિમારદ્ધં. **દસસહસ્સયોજનપરિમાણો** આયામતો ચ વિત્થારતો ચાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ ‘‘**તત્થા**’’તિઆદિ. **ઉદકેન અજ્ઝોત્થટો** તદુપભોગિસત્તાનં પુઞ્ઞક્ખયેન.

સુન્દરદસ્સનં કૂટન્તિ **સુદસ્સનકૂટં**, યં લોકે ‘‘હેમકૂટ’’ન્તિ વુચ્ચતિ. **મૂલગન્ધો** કાળાનુસારિયાદિ. **સારગન્ધો** ચન્દનાદિ. **ફેગ્ગુગન્ધો** સલલાદિ. **તચગન્ધો** લવઙ્ગાદિ. **પપટિકગન્ધો** કબિત્થાદિ. **રસગન્ધો** સજ્જાદિ, **પત્તગન્ધો** તમાલહિરિવેરાદિ. **પુપ્ફગન્ધો** નાગકુઙ્કુમાદિ. **ફલગન્ધો** જાતિફલાદિ. **ગન્ધગન્ધો** સબ્બેસં ગન્ધાનં ગન્ધો. યસ્સ હિ રુક્ખસ્સ સબ્બેસમ્પિ મૂલાદીનં ગન્ધો અત્થિ, સો ઇધ ગન્ધો નામ. તસ્સ ગન્ધસ્સ ગન્ધો ગન્ધગન્ધો. સબ્બાનિ પુથુલતો પઞ્ઞાસયોજનાનિ, આયામતો પન ઉબ્બેધતો વિય દ્વિયોજનસતાનેવાતિ વદન્તિ.

મનોહરસિલાતલાનીતિ ઓતરણત્થાય મનુઞ્ઞસોપાનસિલાતલાનિ. **સુપટિયત્તાની**તિ તદુપભોગિસત્તાનં સાધારણકમ્માનુભાવેન સુટ્ઠુ પટિયત્તાનિ સુપ્પવત્તિતાનિ હોન્તિ. મચ્છકચ્છપાદયો ઉદકં મલિનં કરોન્તિ, તદભાવતો **ફલિકસદિસનિમ્મલુદકાનિ**. તિરિયતો દીઘં ઉગ્ગતકૂટન્તિ ‘‘**તિરચ્છાનપબ્બત**’’ન્તિ આહ.

આપણાનિ એવ વોહારસ્સ મુખભૂતાનીતિ આહ ‘‘**આપણમુખસહસ્સાની**’’તિ. **વિભત્તાની**તિ વવત્થિતાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞાસમ્ભિન્નાનિ. **વસનટ્ઠાન**ન્તિ અત્તનો યથાફાસુકં વસિતબ્બટ્ઠાનં. આસતિ એત્થાતિ **આસનં**, નિસીદિતબ્બટ્ઠાનાનિ.

અસારુપ્પં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જનકસ્સ છાદનતો છન્નં **અનુચ્છવિકં**, તદેવ અજ્ઝાસયસમ્પત્તિં પતિરૂપેતિ પકાસેતીતિ **પતિરૂપં**. તેનાહ ‘‘**નપ્પતિરૂપ**’’ન્તિ. **કારણવેવચનાની**તિ ઞાપકકારણવેવચનાનિ. ઞાપકઞ્હિ કારણં અધિપ્પેતં. અત્થં આકરોતિ પકાસેતીતિ **આકારો**, તમેવ લીનં ગુળ્હં અત્થં ગમેતીતિ **લિઙ્ગં**, સો તેન નિમીયતીતિ **નિમિત્ત**ન્તિ વુચ્ચતિ. ઇદાનિ તમેવત્થં વિવરિતું ‘‘**દીઘદસવત્થ…પે॰… નિમિત્તાતિ વુત્તા**’’તિ આહ. **તે**તિ આકારાદયો. **તથા હિ પન મે**તિઆદિના પોતલિયો ગહપતિ ‘‘પરિબ્બાજકનિયામેન અહં જીવામિ, તસ્મા ગહપતિ ન હોમીતિ વદતિ. **ઓવદન્તો**તિ અનુસાસન્તો. **ઉપવદન્તો**તિ પરિભાસન્તો.

૩૨. ગેધભૂતો લોભોતિ ગિજ્ઝનસભાવો લોભો. અગિજ્ઝનલક્ખણો ન લોભો, **અનિન્દાભૂતં અઘટ્ટનન્તિ** નિન્દાય પટિપક્ખભૂતં પરેસં અઘટ્ટનં. **નિન્દાઘટ્ટનાતિ** નિન્દાવસેન પરેસં ઘટ્ટના અક્કોસના. **બ્યવહારવોહારોપીતિ** કયવિક્કયલક્ખણો સબ્યોહારોપિ દાનગ્ગહણં વોહારો. ''દત્તો તિસ્સો'' તિઆદિના વોહરણં પઞ્ઞાપનન્તિ **પઞ્ઞત્તિ વોહારો**. યથાધિપ્પેતસ્સ અત્થસ્સ વોહરણં કથનં બોધનન્તિ **વચનં વોહારો**. યાથાવતો અયાથાવતો ચ વોહરતિ એતેનાતિ **વોહારો, ચેતના. અયમિધાધિપ્પેતોતિ** અયં ચેતનાલક્ખણો વોહારો ઇધ ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો, સો ચ ખો સાવજ્જોવ સમુચ્છેદસ્સ ઇચ્છિતત્તા. ઇદાનિ ચતુબ્બિધસ્સપિ વોહારસ્સ ઇધ સમ્ભવં દસ્સેતું **"યસ્મા વા"**તિઆદિ વુત્તં. **ગિહીતિ ચેતના નત્થીતિ** અહં ગિહીતિ ચેતનાપવત્તિ નત્થિ. **ગિહીતિ વચનં નત્થીતિ** ગિહીતિ અત્તનો પરેસઞ્ચ વચનપ્પવત્તિ નત્થિ. **ગિહીતિ પણ્ણત્તિ નત્થીતિ** ગિહીતિ સમઞ્ઞા નત્થિ. **ગિહીતિ બ્યવહારો નત્થીતિ** સમુદાચારો નત્થિ.

૩૩. પાણાતિપાતોવ સંયોજનં. કસ્મા? બન્ધનભાવેન પવત્તનતો નિસ્સરિતું અપ્પદાનતો. પાણાતિપાતસ્સ અત્થિતાય સો પુગ્ગલો ''પાણાતિપાતી''તિ વુચ્ચતીતિ આહ – **"પાણાતિપાતસ્સ...પે॰... હોતી"**તિ. યઞ્હિ યસ્સ અત્થિ, તેન સો અપદિસ્સતીતિ. **બહુતાયાતિ** અચક્ખુકાદિભેદેન બહુભાવતો. પાણાતિપાતસ્સ પટિપક્ખો **અપાણાતિપાતો**. સો પન અત્થતો કાયદ્વારિકો સીલસંવરોતિ આહ **"કાયિકસીલસંવરેના"**તિ. **અત્તાપિ મં ઉપવદેય્યાતિ**આદિ પાણાતિપાતે આદીનવદસ્સનં. આદીનવદસ્સિનો હિ તતો ઓરમણં. **દેસનાવસેનાતિ** અઞ્ઞત્થ સુત્તે અભિધમ્મે ચ દસસુ સંયોજનેસુ પઞ્ચસુ નીવરણેસુ દેસનાવસેન અપરિયાપન્નમ્પિ **સંયોજનન્તિપિ નીવરણન્તિ**પિ ઇધ **વુત્તં**. કસ્મા? તદત્થસમ્ભવતો. તેનાહ – **"વટ્ટબન્ધનટ્ઠેન હિતપ્પટિચ્છાદનટ્ઠેન ચા"**તિ, પાણાતિપાતો હિ અપાણાતિપાતપચ્ચયં હિતં પટિચ્છાદેન્તોવ ઉપ્પજ્જતીતિ. **એકો અવિજ્જાસવોતિ** ઇદં સહજાતવસેન વુત્તં, ઉપનિસ્સયવસેન પન ઇતરેસમ્પિ આસવાનં યથારહં સમ્ભવો વેદિતબ્બો. પાણાતિપાતી હિ પુગ્ગલો ''તપ્પચ્ચયં અત્થં કરિસ્સામી''તિ કામે પત્થેતિ. દિટ્ઠિં ગણ્હાતિ, ભવવિસેસં પચ્ચાસીસતિ. તત્થ ઉપ્પન્નં વિહનતિ બાધતીતિ **વિઘાતો**, દુક્ખં, પરિળાહનં અનત્થુપ્પાદવસેન ઉપતાપનં **પરિળાહો**, અયમેતેસં વિસેસો. **સબ્બત્થાતિ** સબ્બેસુ વારેસુ. **ઇમિના ઉપાયેનાતિ** અતિદેસેન પન પરિગ્ગહિતો અત્થો પરતો આગમિસ્સતીતિ.

૩૪-૪૦. ઇમસ્મિં પદેતિ એતેન સત્તસુપિ વારેસુ તથા આગતં પદં સામઞ્ઞતો ગહિતં. તેનાહ **"ઇમિના"**તિઆદિ. રોસનં કાયિકં વાચસિકઞ્ચાતિ તપ્પટિપક્ખો અરોસોપિ તથા દુવિધોતિ આહ **"કાયિકવાચસિકસંવરેના"**તિ. યથા અભિજ્ઝા લોભો, અનભિજ્ઝા અલોભો, એવં **અકોધૂપાયાસો** અબ્યાપાદો, સંવરે સુખન્તિ **સંવરોતિ** દટ્ઠબ્બો, અનતિલોભો પન સતિસંવરે, અનતિમાનો ઞાણસંવરે સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ દટ્ઠબ્બં. ઇમેસુ પન પદેસુ એવં સબ્બવારેસુ યોજના કાતબ્બાતિ સમ્બન્ધો.

એવં આસવુપ્પત્તિ વેદિતબ્બાતિ એત્થ વુત્તસ્સપિ એકજ્ઝં વુચ્ચમાનત્તા **"પુન અયં સઙ્ખેપવિનિચ્છયો"**તિ વુત્તં. **અસમ્મોહત્થં** આરમ્મણસ્સ. **પુરિમેસુ તાવ ચતૂસુ** વારેસુ **વિરમિતું ન સક્કોમીતિ વત્તબ્બં**. ''અત્તાપિ મં ઉપવદેય્યા''તિ એતસ્સ પદસ્સ અત્થવણ્ણનાયં **"ન સક્કોમી"**તિ, ''અનુવિજ્જાપિ મં વિઞ્ઞૂ ગરહેય્યુ''ન્તિ એતસ્સ પદસ્સ અત્થવણ્ણનાયં **"ન સક્કોતી"તિ વત્તબ્બં**, ઇમિના નયેન પચ્છિમેસુપિ ચતૂસુ યથારહં યોજના વેદિતબ્બા. **અતિમાને ભવાસવઅવિજ્જાસવાતિ** વુત્તં માનેન સહ દિટ્ઠિયા અનુપ્પજ્જનતો, અતિમાનો પન કામરાગેનપિ ઉપ્પજ્જતેવાતિ ''અતિમાને કામાસવઅવિજ્જાસવા''તિ વત્તબ્બં સિયા, સ્વાયં નયો વુત્તનયત્તા સુવિઞ્ઞેય્યોતિ ન દસ્સિતો. **પાતિમોક્ખસંવરસીલં કથિતં** આદિતો ચતૂહિ છટ્ઠેન વાતિ પઞ્ચહિ વારેહિ, સેસેહિ તીહિ **પાતિમોક્ખસંવરસીલે ઠિતસ્સ ભિક્ખુનો પટિસઙ્ખાપહાનં**, સબ્બેહિપિ પન ભિક્ખુભાવે ઠિતસ્સ **ગિહિવોહારસમુચ્છેદો**

કથિતો. તત્થ સબ્બત્થ વત્તં ''ઇદઞ્ચિદઞ્ચ મય્હં કાતું નપ્પતિરૂપ''ન્તિ પટિસઙ્ખાનવસેન અકરણં પજહનઞ્ચ પટિસઙ્ખાપહાનં.

કામાદીનવકથાવણ્ણના

૪૨. **ઉપસુમ્ભેય્યા**તિ એત્થ **ઉપ**-સદ્દો સમીપત્થો, સુમ્ભનં વિક્ખેપનં. તેનેવ **તમેન**ન્તિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનન્તિ આહ – ''**તસ્સ સમીપે ખિપેય્યા**''તિ, તસ્સ કુક્કુરસ્સ સમીપે અટ્ઠિકઙ્કલં ખિપેય્યાતિ અત્થો. **નિમ્મંસત્તા કઙ્કલન્તિ વુચ્ચતી**તિ ઇમિના વિગતમંસાય અટ્ઠિકઙ્કલિકાય ઉરટ્ઠિમ્હિ વા પિટ્ઠિકણ્ટકે વા સીસટ્ઠિમ્હિ વા કઙ્કલ-સદ્દો નિરુળ્હોતિ દસ્સેતિ. **સુનિક્કન્ત**ન્તિ નિલ્લિખિતં કત્વાવ નિબ્બિસેસં લિખિતં.

એકત્તુપટ્ઠાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખનવસેન પવત્તિયા **એકત્તા**. તેનાહ ''**ચતુત્થઝાનુપેક્ખા**''તિ. યસ્મા પનસ્સ આરમ્મણમ્પિ એકસભાવમેવ, તસ્મા આહ ''**સા હી**''તિઆદિ. **લોકામિસસઙ્ખાતા**તિ અપરિઞ્ઞાતવત્થુના લોકેન આમસિતબ્બતો, લોકે વા આમિસોતિ સઙ્ખં ગતાય વસેન કામગુણાનં કામભાવો ચ આમિસભાવો ચ, સો એવ નિપ્પરિયાયતો આમિસન્તિ વત્તબ્બતં અરહતિ. **કામગુણામિસા**તિ કામગુણે છન્દરાગા. **ગહણટ્ઠેન** ભુસં આદાનટ્ઠેન.

૪૩. ડયનં આકાસેન ગમનન્તિ આહ ''**ઉપ્પતિત્વા ગચ્છેય્યા**''તિ. ગિજ્ઝાદીનં વાસિફરસુ ન હોતીતિ આહ – ''**મુખતુણ્ડકેન ડસન્તા તચ્છેય્યુ**''ન્તિ. **વિસ્સજ્જેય્યુ**ન્તિ એત્થ ''વિસ્સજ્જન''ન્તિ આકડ્ઢનં અધિપ્પેતં અનેકત્થત્તા ધાતૂનં, આકડ્ઢનઞ્ચ અનુબન્ધિત્વા પાતનન્તિ આહ ''**મંસપેસિં નખેહિ કડ્ઢિત્વા પાતેય્યુ**''ન્તિ.

૪૭. પુરિસસ્સ આરોહનયોગ્યં **પોરિસેય્યં**.

૪૮. સમ્પન્નં સુન્દરં ફલમસ્સાતિ **સમ્પન્નફલં. ફલૂપપન્ન**ન્તિ ફલેહિ ઉપેતન્તિ આહ ''**બહુફલ**''ન્તિ.

૫૦. **સુવિદૂરવિદૂરે**તિ અરિયસ્સ વિનયે વોહારસમુચ્છેદતો સુટ્ઠુ વિદૂરભૂતે એવ વિદૂરે **અહં** ઠિતો. કસ્સચિ નામ અત્થસ્સપિ અજાનનતો ન આજાનન્તીતિ **અનાજાનીયા**તિ કત્તુસાધનમસ્સ દસ્સેન્તો **અજાનનકે**તિ અજાનન્તભોજનસીસેન તેસં દાતબ્બપચ્ચયે વદતિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

પોતલિયસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૫. જીવકસુત્તવણ્ણના

૫૧. કુમારેન ભતો પોસાપિતોતિ કુમારભતો, કુમારભતો એવ **કોમારભચ્ચો** યથા ''ભિસક્કમેવ ભેસજ્જ''ન્તિ.

આરભન્તીતિ એત્થ **આરભ**-સદ્દો કામં કામાયૂહનયઞ્ઞુટ્ઠાપનઆપત્તિઆપજ્જનવિઞ્ઞાપનાદીસુપિ આગતો, ઇધ પન હિંસને ઇચ્છિતબ્બોતિ આહ – ''**આરભન્તીતિ ઘાતેન્તી**''તિ. **ઉદ્દિસિત્વા કત**ન્તિ (અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૮.૧૨; સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૨૯૪) અત્તાનં ઉદ્દિસિત્વા મારણવસેન કતં નિબ્બત્તિતં. **પટિચ્ચકમ્મ**ન્તિ એત્થ **કમ્મ**-સદ્દો કમ્મસાધનો અતીતકાલિકોતિ આહ – ''**અત્તાનં પટિચ્ચ કત**''ન્તિ. **નિમિત્તકમ્મસ્સેતં અધિવચનં** ''પટિચ્ચ કમ્મં ફુસતી''તિઆદીસુ (જા॰ ૧.૪.૭૫) વિય. **નિમિત્તકમ્મસ્સા**તિ નિમિત્તભાવેન લદ્ધબ્બકમ્મસ્સ, ન કરણકારાપનવસેન.

પટિચ્ચકમ્મં એત્થ અત્થીતિ મંસં પટિચ્ચકમ્મં યથા ''બુદ્ધં એતસ્સ અત્થીતિ બુદ્ધો''તિ. **તેસ**ન્તિ નિગણ્ઠાનં. અઞ્ઞેપિ બ્રાહ્મણાદયો તંલદ્ધિકા અત્થેવ.

કારણન્તિ એત્થ યુત્તિ અધિપ્પેતા, સા એવ ચ ધમ્મતો અનપેતત્તા ''ધમ્મો''તિ વુત્તાતિ આહ – ''**કારણં નામ તિકોટિપરિસુદ્ધમચ્છમંસપરિભોગો**''તિ. **અનુકારણં નામ મહાજનસ્સ તથા બ્યાકરણં** યુત્તિયા ધમ્મસ્સ અનુરૂપભાવતો મંસં પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ અનુઞ્ઞાતં તથેવ કથનન્તિ કત્વા. **તન્તિ** ''જાનં ઉદ્દિસ્સકતં મંસં પરિભુઞ્જતી''તિ એવં વુત્તં પરિભુઞ્જનં **નેવ કારણં હોતિ** સબ્બેન સબ્બં અભાવતો સતિ ચ અયુત્તિયં અધમ્મોતિ કત્વા. **તથા બ્યાકરણ**ન્તિ ''જાનં ઉદ્દિસ્સકતં મંસં પરિભુઞ્જતી''તિ કથનં યુત્તિયા ધમ્મસ્સ અનનુરૂપભાવતો **ન અનુકારણં હોતિ. પરેહિ વુત્તકારણેન સકારણો હુત્વા**તિ પરે તિત્થિયા 'જાન'ન્તિઆદિના ધમ્મં કથેન્તિ વદન્તિ, તેન કારણભૂતેન સકારણો હુત્વા. તેહિ તથા વત્તબ્બો એવ **હુત્વા તુમ્હાકં વાદો વા અનુવાદો વા** ''મંસં પરિભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ પવત્તા તુમ્હાકં કથા વા પરતો પરેહિ તથા પવત્તિતા તસ્સા અનુકથા વા. **વિઞ્ઞૂહિ ગરહિતબ્બકારણ**ન્તિ તિત્થિયા તાવ તિટ્ઠન્તુ, તતો અઞ્ઞેહિ પણ્ડિતેહિ ગરહિતબ્બકારણં. **કોચિ ન આગચ્છતી**તિ ગરહિતબ્બતં ન આપજ્જતીતિ અત્થો. **અભિભવિત્વા આચિક્ખન્તી**તિ અભિભુય્ય મદ્દિત્વા કથેન્તિ, અભિભૂતેન અક્કોસન્તીતિ અત્થો.

૫૨. **કારણેહી**તિ પરિભોગચિત્તસ્સ અવિસુદ્ધતાહેતૂહિ. ભિક્ખૂ ઉદ્દિસ્સકતં દિટ્ઠં. તાદિસમંસઞ્હિ પરિભોગાનારહત્તા ચિત્તઅવિસુદ્ધિયા કારણં ચિત્તસંકિલેસાવહતો. ઇદાનિ દિટ્ઠસુતપરિસઙ્કિતાનિ સરૂપતો દસ્સેતું ''**દિટ્ઠાદીસૂ**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તદુભયવિમુત્તપરિસઙ્કિત**ન્તિ ''દિટ્ઠં સુત''ન્તિ ઇમં ઉભયં અનિસ્સાય – ''કિં નુ ખો ઇમં ભિક્ખું ઉદ્દિસ્સ વધિત્વા સમ્પાદિત''ન્તિ કેવલમેવ પરિસઙ્કિતં. **સબ્બસઙ્ગાહકો**તિ સબ્બેસં તિણ્ણં પરિસઙ્કિતાનં સઙ્ગણ્હનકો.

મઙ્ગલાદીનન્તિ **આદિ**-સદ્દેન આહુનપાહુનાદિકં સઙ્ગણ્હાતિ. **નિબ્બેમતિકા હોન્તી**તિ સબ્બેન સબ્બં પરિસઙ્કિતાભાવમાહ. **ઇતરેસ**ન્તિ અજાનન્તાનં **વટ્ટતિ**, જાનતો એવેત્થ આપત્તિ હોતિ. **તેયેવા**તિ યે ઉદ્દિસ્સ કતં, તેયેવ.

ઉદ્દિસ્સકતમંસપરિભોગતો અકપ્પિયમંસપરિભોગસ્સ વિસેસં દસ્સેતું ''**અકપ્પિયમંસં પના**''તિઆદિ વુત્તં. પુરિમસ્મિં સચિત્તકા આપત્તિ, ઇતરસ્મિં અચિત્તકા. તેનાહ – ''**અકપ્પિયમંસં અજાનિત્વા ભુત્તસ્સપિ આપત્તિયેવા**''તિ. **પરિભોગ**ન્તિ પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ વદામીતિ અત્થો.

૫૩. **તાદિસસ્સા**તિ તિકોટિપરિસુદ્ધસ્સ મચ્છમંસસ્સ પરિભોગે. **મેત્તાવિહારિનોપીતિ અપિ**-સદ્દેન અમેત્તાવિહારિનોપિ. મેત્તાવિહારિનો પરિભોગે સિખાપ્પત્તા અનવજ્જતાતિ દસ્સેતું ''**ઇધ, જીવક, ભિક્ખૂ**''તિઆદિ વુત્તં. **અનિયમેત્વા**તિ અવિસેસેત્વા સામઞ્ઞતો. યસ્મા ભગવતા – ''યતો ખો, વચ્છ, ભિક્ખુનો તણ્હા પહીના હોતી''તિઆદિના મહાવચ્છગોત્તસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૧૯૪) અત્તા અનિયમેત્વા વુત્તો. તથા હિ વચ્છગોત્તો – ''તિટ્ઠતુ ભવં ગોતમો, અત્થિ પન ભોતો ગોતમસ્સ એકભિક્ખુપિ સાવકો આસવાનં ખયા...પે॰... ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી''તિ આહ, ''ઇધ, ભારદ્વાજ, ભિક્ખુ અઞ્ઞતરં ગામં વા નિગમં વા ઉપનિસ્સાય વિહરતી''તિઆદિના ચઙ્કીસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૪૩૦) અત્તા અનિયમેત્વા વુત્તો. તથા હિ તત્થ પરતો – ''યં ખો પન અયમાયસ્મા ધમ્મં દેસેતિ, ગમ્ભીરો સો ધમ્મો દુદ્દસો દુરનુબોધો સન્તો પણીતો અતક્કાવચરો નિપુણો પણ્ડિતવેદનીયો, ન સો ધમ્મો સુદેસનીયો

લુદ્દેના’’તિઆદિના દેસના આગતા, તસ્મા વુત્તં ‘‘**ભગવતા હિ મહાવચ્છગોત્તસુત્તે, ચઙ્કીસુત્તે ઇમસ્મિં સુત્તેતિ તીસુ ઠાનેસુ અત્તાનંયેવ સન્ધાય દેસના કતા**’’તિ. **મંસૂપસેચનોવ અધિપ્પેતો** મચ્છમંસસહિતસ્સ આહારસ્સ પરિભોગભાવતો મચ્છમંસસ્સ ચ ઇધ અધિપ્પેતત્તા.

અગથિતો અપ્પટિબદ્ધો. **તણ્હામુચ્છનાયા**તિ તણ્હાયનવસેન મુચ્છાપત્તિયા. **અનજ્ઝોપન્નો** તણ્હાય અભિભવિત્વા ન અજ્ઝોત્થટો, ગિલિત્વા પરિનિટ્ઠપેત્વા ન સણ્ઠિતોતિ અત્થો. તેનાહ – ‘‘**સબ્બં આલુમ્પિત્વા**’’તિઆદિ. ઇધ આદીનવો આહારસ્સ પટિકૂલભાવોતિ આહ ‘‘**એકરત્તિવાસેના**’’તિઆદિ. અયમત્થો આહારપરિભોગોતિ અત્થસંયોજનપરિચ્છેદિકા ‘‘યાવદેવ ઇમસ્સ કાયસ્સ ઠિતિયા’’તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૩.૧૮૨; મ॰ નિ॰ ૧.૨૩; ૨.૨૪; ૩.૭૫; સં॰ નિ॰ ૪.૧૨૦) પવત્તા આહારપટિબદ્ધછન્દરાગનિસ્સરણભૂતા પઞ્ઞા અસ્સ અત્થીતિ **નિસ્સરણપઞ્ઞો**. **ઇદમત્થન્તિ** એતમત્થાય. **એવં સન્તે**તિ ‘‘બ્રહ્માતિ ચ મેત્તાવિહારિનો સમઞ્ઞા’’તિ અવત્વા યે ધમ્મા મેત્તાવિહારસ્સ પટિપક્ખભૂતા, તત્થ સાવસેસં પહાસિ બ્રહ્મા, અનવસેસં પહાસિ ભગવાતિ સચે તે ઇદં સન્ધાય ભાસિતં, એવં સન્તે તવ ઇદં યથાવુત્તવચનં અનુજાનામિ, ન મેત્તાવિહારિતાસામઞ્ઞમત્તતોતિ અત્થો.

૫૫. ‘‘**પાટિયેક્કો અનુસન્ધી**’’તિ વત્વા વિસું અનુસન્ધિભાવં દસ્સેતું ‘‘**ઇમસ્મિં હી**’’તિઆદિ વુત્તં. **દ્વારં થકેતી**તિ મચ્છમંસપરિભોગાનુઞ્ઞાય અઞ્ઞેસં વચનદ્વારં પિદહતિ, ચોદનાપથં નિરુન્ધતિ. કથં **સત્તાનુદ્દયં દસ્સેતિ**? સત્તાનુદ્દયમુખેન બાહિરકાનં મચ્છમંસપરિભોગપટિક્ખેપો તયિદં મિચ્છા, તિકોટિપરિસુદ્ધસ્સેવ મચ્છમંસસ્સ પરિભોગો ભગવતા અનુઞ્ઞાતો. તથા હિ વુત્તં – ‘તીહિ ખો અહં, જીવક, ઠાનેહિ મંસં પરિભોગન્તિ વદામી’તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૨.૫૨). **વિનયે**પિ (પારા॰ ૪૦૯; ચૂળવ॰ ૩૪૩) વુત્તં – ‘‘તિકોટિપરિસુદ્ધં, દેવદત્ત, મચ્છમંસં મયા અનુઞ્ઞાત’’ન્તિ. તિકોટિપરિસુદ્ધઞ્ચ ભુઞ્જન્તાનં સત્તેસુ અનુદ્દયા નિચ્ચલા. ‘‘**સત્તાનુદ્દયં દસ્સેતી**’’તિ સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિવરન્તો ‘‘**સચે હી**’’તિઆદિમાહ.

પઠમેન કારણેનાતિ દેસનાવસેનપિ પયોગવસેનપિ પઠમેન પરૂપઘાતહેતુના. **કડ્ઢિતો** સો પાણો. **ગલેન પવેધેન્તેના**તિ યોત્તગલેન કરણેન અસય્હમાનેન. **બહુપુઞ્ઞમેવ હોતિ** આસાદનાપેક્ખાય અભાવતો, હિતજ્ઝાસયત્તા વાતિ અધિપ્પાયો. **એસાહં, ભન્તે**તિઆદિ કસ્મા વુત્તં, સરણગમનવસેનેવ ગહિતસરણોતિ ચોદનં સન્ધાયાહ ‘‘**અય**’’ન્તિઆદિ. **ઓગાહન્તો**તિઆદિતો પટ્ઠાય યાવ પરિયોસાના સુત્તં અનુસ્સરન્તો અત્થં ઉપધારેન્તો. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

જીવકસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૬. ઉપાલિસુત્તવણ્ણના

૫૬. પાવારં પારુપતીતિ પાવારિકો, ઇદં તસ્સ કુલસમુદાગતં નામં, સો પન મહદ્ધનો મહાભોગો નગરે સેટ્ઠિટ્ઠાને ઠિતો. તેનાહ ‘‘**દુસ્સપાવારિકસેટ્ઠિનો**’’તિ. **દીઘત્તા** દીઘતમત્તા. સો કિર પમાણતો ઉપવચ્છયતો દિયડ્ઢરતનં અતિક્કમ્મ ઠિતો. **એવંલદ્ધનામો**તિ ‘‘દીઘતપસ્સી’’તિ લદ્ધસમઞ્ઞો. **બાહિરાયતને**તિ તિત્થિયસમયે **પિણ્ડપાતોતિ વોહારો નત્થિ**, તસ્મા સાસનવોહારેન ‘‘**પિણ્ડપાતપ્પટિક્કન્તો**’’તિ વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો.

દસ્સેતીતિ દેસેતિ. **ઠપેતી**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્કરતો વવત્થપેતિ. **કિરિયાયા**તિ કરણેન. **પવત્તિયા**તિ પવત્તનેન. **દણ્ડાનિ પઞ્ઞપેતી**તિ એત્થ કસ્મા ભગવતા આદિતોવ તથા ન પુચ્છિતન્તિ? યસ્મા સા તસ્મિં અત્થે સભાવનિરુત્તિ ન હોતિ, સાસને લોકે સમયન્તરેસુ ચ તાદિસો સમુદાચારો નત્થિ, કેવલં પન તસ્સેવ નિગણ્ઠસ્સાયં કોટ્ઠાલકસદિસો સમુદાચારોતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું "**કમ્માનિ પઞ્ઞપેતિ**" ઇચ્ચેવાહ. **અચિત્તક**ન્તિ ચિત્તરહિતં, ચિત્તેન અસમુટ્ઠાપિતન્તિ અત્થો. કથં પન તદુભયસ્સ ચિત્તેન વિના સમ્ભવોતિ ચોદનં સન્ધાય તત્થ નિદસ્સનમાહ "**યથા કિરા**"તિઆદિ. **પટિવિભત્તાન**ન્તિ અત્થતો ભિન્નાનં. **પટિવિસિટ્ઠાન**ન્તિ વિસેસનપદવસેન સદ્દતોપિ ભિન્નાનં. **વચનં પતિટ્ઠપેતુકામો**તિ દીઘતપસ્સિનો યથાવુત્તવચનં પતિટ્ઠપેતુકામો. તસ્મિઞ્હિ પતિટ્ઠાપિતે તેનપ્પસઙ્ગેન આગતો, ઉપાલિ ગહપતિ તસ્મિં પદેસે ધમ્મં દિસ્વા સાસને અભિપ્પસીદિસ્સતિ.

કથા એવ ઉપરિ વાદારોપનસ્સ વત્થુભાવતો **કથાવત્થુ**. **કથાયં પતિટ્ઠપેસી**તિ કથાવત્થુસ્મિં, તદત્થે વા પતિટ્ઠપેસિ. યથા તં વાદારોપનભયેન ન અવજાનાતિ, એવં તસ્સં કથાયં, તસ્મિં વા અત્થે દીઘતપસ્સિં યાવતતિયં વાદે પતિટ્ઠપેસિ. **વાદ**ન્તિ દોસં.

૫૭. ઇદાનિ ચેતનાસમ્પયુત્તધમ્મમ્પિ ગહેત્વા કાયકમ્માદિવસેન સઙ્ગહેત્વા દસ્સેતું "**અપિચા**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં કાયકમ્મં નામા**તિઆદિ ''કમ્મસ્સ કિરિયાયા''તિ પાળિયં અકુસલકમ્મસ્સ અધિગતત્તા વુત્તં, પુબ્બે પન **અટ્ઠકામાવચરકુસલચેતના**તિઆદિ સાવજ્જં અનવજ્જઞ્ચ સામઞ્ઞતો એકજ્ઝં કત્વા દસ્સિતં. કસ્મા પનેત્થ ચેતના ન ગહિતાતિ આહ "**ઇમસ્મિં સુત્તે કમ્મં ધુર**"ન્તિ. કાયકમ્માદિભેદં કમ્મમેવ **ધુરં** જેટ્ઠકં પુબ્બઙ્ગમં, ન ચેતનામત્તમેવ. **એવમાગતેપી**તિ કમ્માનીતિ એવં નામેન આગતેપિ ચેતના ધુરં, તત્થ ચેતનં જેટ્ઠકં પુબ્બઙ્ગમં કત્વા વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. કથં પન તત્થ કમ્મન્તિ વા કમ્માનીતિ વા આગતે તેસં ચેતનાય ધુરભાવોતિ આહ "**યત્થ કત્થચિ...પે॰... લભતી**"તિ. તત્થ **યત્થ કત્થચી**તિ યસ્મિં કિસ્મિઞ્ચિ દ્વારે. **સા વુત્તાવા**તિ સા ચેતના વુત્તાવ, યા કાયસઙ્ખારાદિપરિયાયેન (યસ્સ કસ્સચિ કમ્મસ્સ કાયદ્વારાદીસુ પવત્તાપનચેતના) સમ્પયુત્તધમ્માપિ તદઞ્ઞેન લોકિયાપિ લોકુત્તરાપિ કમ્મમેવ, અભિજ્ઝાદયો પન ચેતનાપક્ખિકાતિ દટ્ઠબ્બં.

મહન્તન્તિ કટુકફલં. **ન કિલમતિ** સપ્પાટિહારિયત્તા પટિઞ્ઞાય. ઇદાનિ તેસં સપ્પાટિહારિયતં દસ્સેતું "**તથા હી**"તિઆદિ વુત્તં. યદિ અકુસલં પત્વા કાયકમ્મં વચીકમ્મં મહન્તન્તિ વદન્તો ન કિલમતિ, અથ કસ્મા ભગવા ઇધ અકુસલં મનોકમ્મં મહાસાવજ્જં કથેસીતિ આહ "**ઇમસ્મિં પન ઠાને**"તિઆદિ. યાવતતિયં પતિટ્ઠાપનમત્તેન **ગતમગ્ગં પટિપજ્જન્તો**. તેનાહ "**કિઞ્ચિ અત્થનિપ્ફત્તિં અપસ્સન્તોપી**"તિ.

૫૮. નિવાસટ્ઠાનભૂતો બાલકો એતિસ્સા અત્થીતિ **બાલકિની**. સત્થુપટિઞ્ઞાતતાય નિગણ્ઠાનં મહાતિ સમ્ભાવિતત્તા **મહાનિગણ્ઠો**.

૬૦. આવટ્ટેતિ પુરિમાકારતો નિવત્તેતિ અત્તનો વસે વત્તેતિ એતાયાતિ **આવટ્ટની**, માયા. તેનાહ "**આવટ્ટેત્વા ગહણમાય**"ન્તિ. સત્થુપટિઞ્ઞાનં બુદ્ધદસ્સને ચિત્તમેવ ન ઉપ્પજ્જતિ, અયમેત્થ ધમ્મતા. સચે પન સો તં પટિઞ્ઞં અપ્પહાય બુદ્ધાનં સમ્મુખીભાવં ઉપગચ્છેય્ય, સત્તધા મુદ્ધા ફલેય્ય, તસ્મા ભગવા ''મા અયં બાલો વિનસ્સી''તિઆદિતોવ યથા સમ્મુખીભાવં ન લભતિ, તથા કરોતિ. સ્વાયમત્થો **પાથિકપુત્તસમાગમેન** દીપેતબ્બો. દસ્સનસમ્પત્તિનિયામમાહ "**તથાગતં હી**"તિઆદિ. **આગમા નુ ખો ઇધ** તુમ્હાકં સન્તિકં.

૬૧. **વચીસચ્ચે પતિટ્ઠહિત્વા**તિ યથાપટિઞ્ઞાતાય પટિઞ્ઞાય ઠત્વા.

૬૨. સીતોદકે અમતા પાણા પાનકાલે પન મરન્તિ, તેપિ તેન સીતોદકપરિભોગેન મારિતા હોન્તિ, તસ્મા તપસ્સિના નામ સબ્બેન સબ્બં સીતોદકં ન પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ તેસં લદ્ધિ. પાકતિકં વા ઉદકં સત્તોતિ પુરાતનાનં નિગણ્ઠાનં લદ્ધિ. તેનાહ "**સત્તસઞ્ઞાય સીતોદકં પટિક્ખિપન્તી**"તિ. તેસં તં અધુનાતનનિગણ્ઠાનં વાદેન વિરુજ્ઝતિ. તે હિ પથવીઆદિનવપદત્થતો અઞ્ઞમેવ જીવિતં પટિજાનન્તિ. ચિત્તેન સીતોદકં પાતુકામો પરિભુઞ્જિતુકામો હોતિ રોગે ઠત્વાપિ સત્તાનં ચિત્તસ્સ તથા ન વિતતતા. તેનાહ – "**તેનસ્સ મનોદણ્ડો તત્થેવ ભિજ્જતી**"તિ. **તેના**તિ સીતોદકં પાતું પરિભુઞ્જિતુઞ્ચ ઇચ્છનેન. **અસ્સા**તિ યથાવુત્તસ્સ નિગણ્ઠસ્સ. **તત્થેવા**તિ તથાચિત્તુપ્પાદને એવ. **ભિજ્જતિ** સંવરસ્સ વિકોપિતત્તા. તથાભૂતો સો નિગણ્ઠો સીતોદકં ચે લભેય્ય, કતિપયં કાલં જીવેય્ય, અલાભેન પન પરિસુસ્સમાનકણ્ઠોટ્ઠતાલુજિવ્હાઆદિકો સબ્બસો પરિદાહાભિભૂતો મરેય્ય. તેનાહ – "**સીતોદકં અલભમાનો કાલં કરેય્યા**"તિ. કસ્મા? યસ્મા સીતોદકં પિવાય સન્નિસ્સિતચિત્તસ્સ મરણં હોતિ, તસ્મા વુત્તં "**મનોદણ્ડો પન ભિન્નોપિ ચુતિમ્પિ આકડ્ઢતી**"તિ. યસ્મા પન તથાભૂતચિત્તસ્સ નિગણ્ઠસ્સ મનોસત્તેસુ નામ દેવેસુ ઉપપત્તિ હોતીતિ તિત્થિયાનં લદ્ધિ, તસ્મા વુત્તં "**મનોદણ્ડો પન ભિન્નોપિ પટિસન્ધિમ્પિ આકડ્ઢતી**"તિ. **ઇતી**તિ એવં ''ઇધાસ્સ નિગણ્ઠો''તિઆદિઆકારેન. **નન્તિ** ઉપાલિં ગહપતિં. **મહન્તોતિ વદાપેસિ** ''મનોપટિબદ્ધો કાલઙ્કરોતી''તિ વદન્તોતિ અધિપ્પાયો.

ઉપાસકસ્સાતિ ઉપાલિસ્સ ગહપતિસ્સ. **મુચ્છાવસેના**તિઆદિના અન્વયતો બ્યતિરેકતો ચ મનોદણ્ડસ્સ મહન્તતં વિભાવેતિ. **ચિત્તસન્તતિપ્પવત્તિમત્તેનેવા**તિ વિના કાયદણ્ડેન વચીદણ્ડેન ચ કેવલં ચિત્તસન્તતિપ્પવત્તિમત્તેન. **ભિજ્જિત્વાપી**તિ એત્થ **પિ**-સદ્દેન અભિજ્જિત્વાપિ. **અનિય્યાનિકા**તિ અપ્પાટિહીરા, અયુત્તાતિ અત્થો. **સલ્લક્ખેસિ** ઉપાસકોતિ વિભત્તિં વિપરિણામેત્વા યોજના. **પઞ્હપટિભાનાની**તિ ઞાતું ઇચ્છિતે અત્થે ઉપ્પજ્જનકપટિભાનાનિ.

''મનોપટિબદ્ધો કાલં કરોતી''તિ વદન્તેન અત્થતો મનોદણ્ડસ્સ તદુત્તરભાવો પટિઞ્ઞાતો હોતીતિ આહ "**ઇદાનિ મનોદણ્ડો મહન્તોતિ ઇદં વચન**"ન્તિ. તથા ચેવ વુત્તં – ''મનોદણ્ડોવ બલવા મહન્તોતિ વદાપેસી''તિ.

૬૩. પાણાતિપાતાદિતો યમનં યામો, ચતુબ્બિધો યામો ચતુયામો, ચતુયામસઙ્ખાતેન સંવરેન સંવુતો **ચાતુયામસંવરસંવુતો**. અટ્ઠકથાયં પન યામ-સદ્દો કોટ્ઠાસપરિયાયોતિ "**ઇમિના ચતુકોટ્ઠાસેના**"તિ વુત્તં. પિયજાતિકં રૂપાદિઆરમ્મણં રાગવસેન બાલેહિ ભાવનીયત્તા ''ભાવિત''ન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ "**ભાવિતન્તિ પઞ્ચ કામગુણા**"તિ.

યો સબ્બં પાપં આસવઞ્ચ વારેતીતિ સબ્બવારી, તસ્સ નવસુ પદત્થેસુ સત્તમો પદત્થો, તેન સબ્બવારિના પાપં વારિત્વા ઠિતોતિ **સબ્બવારિવારિતો** . તેનાહ "**સબ્બેન પાપવારણેન વારિતપાપો**"તિ. તતો એવ સબ્બસ્સ વારિતબ્બસ્સ આસવસ્સ ધુનનતો **સબ્બવારિધુતો**. વારિતબ્બસ્સ નિવારણવસેન સબ્બવારિનો ફુટો ફુસિતોતિ **સબ્બવારિફુટો. સઙ્ઘાત**ન્તિ સહસા હનનં, અસઞ્ચેતનિકવધન્તિ અત્થો. **કતરસ્મિં કોટ્ઠાસે**તિ તીસુ દણ્ડકોટ્ઠાસેસુ કતરકોટ્ઠાસે.

૬૪. ખલિયતિ સમાદિયતીતિ **ખલં**, રાસીતિ આહ – "**એકં મંસખલન્તિ એકં મંસરાસિ**"ન્તિ. વિજ્જાધરઇદ્ધિયા **ઇદ્ધિમા**. સા પન ઇદ્ધિ યસ્મા આનુભાવસમ્પન્નસ્સેવ ઇજ્ઝતિ, ન યસ્સ કસ્સચિ. તસ્મા આહ "**આનુભાવસમ્પન્નો**"તિ. વિજ્જાનુભાવવસેનેવ **આનુભાવસમ્પન્નો. ચિત્તે વસીભાવપ્પત્તો** આનુભાવાય એવ વિજ્જાય પગુણભાવાપાદનેન. એતેન વસીભાવં લોકિયસમઞ્ઞાવસેન ભગવા ઉપાલિં ગહપતિં પઞ્ઞપેતુકામો

એવમાહ. લોકિકા હિ ‘‘ભાવનામયઇદ્ધિયા ઇદ્ધિમા ચેતોવસીભાવપ્પત્તો પરૂપઘાતં કરોતી’’તિ મઞ્ઞન્તિ. તથા હિ તે ઇસયો પરેસં સંવણ્ણેન્તિ, ઇસીનં આનુભાવં કિત્તેન્તિ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં પરતો આગમિસ્સતીતિ.

૬૫. **અરઞ્ઞમેવ હુત્વા**તિ સબ્બસો અરઞ્ઞમેવ હુત્વા. અરઞ્ઞભાવેન **અરઞ્ઞં જાતં**, ન નામમત્તેન. **ઇસીનં અત્થાયા**તિ ઇસીનં આસાદનત્થાય.

ગોધાવરીતીરતો નાતિદૂરે. **ઉસૂયમાનો**તિ ‘‘ન મં એસ જનો પરિવારેતી’’તિ ઉસૂયં કરોન્તો. **કિલિટ્ઠો વતા**તિ પઙ્કદન્તરજસિરતાદીહિ કિલિટ્ઠસરીરો. **અનઞ્જિતમણ્ડિતો**તિ અનઞ્જિતક્ખિકો સબ્બેન, સબ્બં અમણ્ડિતો ચ. તસ્મિં કાલે ‘‘કાલસ્સેવ અક્ખીનં અઞ્જનં મઙ્ગલ’’ન્તિ મનુસ્સાનં લદ્ધિ, તસ્મા અનઞ્જનં વિસું ગહિતં.

રાજા તસ્સ વચનં ગહેત્વાતિ ‘‘વેદેસુ ઈદિસં આગતં ભવિસ્સતીતિ એવં, ભન્તે’’તિ રાજા તસ્સ પુરોહિતસ્સ વચનં ગહેત્વા. **ઉસુમજાતહદયો**તિ ઉત્તત્તહદયો. નાસિકાનં અપ્પહોન્તે **મુખેન અસ્સસન્તો**.

વિજિતજયેહિ આગન્ત્વા નક્ખત્તયુત્તં આગમેન્તેહિ નિસીદિતબ્બટ્ઠાનં **જયખન્ધાવારટ્ઠાનં**. ઉદકવુટ્ઠિપાતનાદિ તસ્મિં પાપકમ્મે અસમઙ્ગિભૂતાનમ્પિ સમનુઞ્ઞતાય અન્તોકરણત્થં કતં. **કતભણ્ડવુટ્ઠી**તિ આભરણવસ્સં. મહાજનો સમનુઞ્ઞો જાતોતિ યોજના. **માતુપોસકરામો**તિ માતરિ સમ્માપટિપન્નો રામો નામ એકો પુરિસો. **અસમઙ્ગિભૂતાન**ન્તિ અસમનુઞ્ઞાનં.

અવકિરિયાતિ અસુસ્સૂસતં પટિચ્ચ. **કુલિઙ્ગાની**તિ અગ્ગિકણાનિ. **પતન્તિ કાયે**તિ કાયે ઇતો ચિતો નિપતન્તિ. એતે કિર નિરયં વિવરિત્વા મહાજનસ્સ દસ્સેન્તિ.

યથાફાસુકટ્ઠાનન્તિ મયં કઞ્ચિપિ દેસં ઉદ્દિસ્સ ન ગચ્છામ, યત્થ પન વસન્તસ્સ પબ્બજિતસ્સ ફાસુ હોતિ, તં યથાફાસુકટ્ઠાનં ગચ્છામાતિ અધિપ્પાયો. **સઙ્ઘા**તિ સંહતા. **ગણા**તિ તંતંસેણિભાવેન ગણિતબ્બતાય ગણા. **ગણીભૂતા**તિ એકજ્ઝાસયા હુત્વા રાસિભૂતા. **અદિન્નાદાન**ન્તિઆદીસુપિ નિરયે પચ્ચિત્વા મનુસ્સલોકં આગતસ્સ વિપાકાવસેસેનાતિ આનેત્વા યોજેતબ્બં.

પઞ્ઞાણિસ્સામીતિ સમ્ભાવનં ઉપ્પાદેસ્સામિ. **નેસં કત્તબ્બ**ન્તિ ચિન્તેસીતિ યોજના. કિં ચિન્તેસિ? આઘાતં ઉપ્પાદેત્વા અનત્થકરણૂપાયં. તેનાહ **‘‘સો ધમ્મકથાપરિયોસાને’’**તિઆદિ. **નાગબલપિચ્છિલ્લાદીન**ન્તિ નાગબલસાસપઅઙ્કોલતેલકણિકારનિય્યાસાદીનં ચિક્ખલ્લાનં. **વિહેઠયિંસુ** નિરયાદિકથાહિ ઘટ્ટેન્તા. **છદ્વારારમ્મણે**તિ ચક્ખાદીનં છન્નં દ્વારાનં આરમ્મણભૂતે રૂપાદિવિસયે.

નવ વુટ્ઠિયોતિ ઉદકવુટ્ઠિ સુમનપુપ્ફવુટ્ઠિ માસકવુટ્ઠિ કહાપણવુટ્ઠિ આભરણવુટ્ઠિ આવુધવુટ્ઠિ અઙ્ગારવુટ્ઠિ પાસાણવુટ્ઠિ વાલિકાવુટ્ઠીતિ ઇમા નવ વુટ્ઠિયો. **અવઞ્ચયી**તિ સક્કારં કરોન્તો વિય હુત્વા અસક્કારં કરોન્તો અનત્થચરણેન વઞ્ચયિ. **અદૂસકે**તિ અનપરાધે.

‘‘દિટ્ઠમઙ્ગલિકા બ્રાહ્મણકઞ્ઞા’’તિ જાતકટ્ઠકથાદીસુ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૪.૧૫.માતઙ્ગજાતકવણ્ણના) આગતં, ઇધ પન ‘‘સેટ્ઠિધીતા’’તિ. **વારેય્યત્થાયા**તિ આવાહત્થાય, **અસ્સા**તિ પેસિતપુગ્ગલસ્સ. તાદિસેન નીચકુલસંવત્તનિયેન કમ્મુના લદ્ધોકાસેન **ચણ્ડાલયોનિયં નિબ્બત્તો**.

ચમ્મગેહેતિ ચમ્મેન છાદિતે ગેહે. **માતઙ્ગોત્વેવસ્સ નામં અહોસિ** જાતિસમુદાગતં. **તન્તિ** ઘણ્ટં. **વાદેન્તો** તાલનેન સદ્દં કરોન્તો. **મહાપથં પટિપજ્જિ** દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય ગેહદ્વારસમીપેન.

તસ્સા વેય્યાવચ્ચકરા ચેવ **ઉપટ્ઠાકમનુસ્સા** પટિબદ્ધા ચ **સુરાસોણ્ડાદયો** જાણુકપ્પરાદીહિ સુકોટ્ટિતં કોટ્ટિતભાવેન મુચ્છં આપન્નત્તા **મતોતિ સઞ્ઞાય છડ્ડેસું**.

અથ બોધિસત્તો આયુઅવસેસસ્સ અત્થિતાય મન્દમન્દે વાતે વાયન્તે ચિરેન સઞ્ઞં પટિલભતિ. તેનાહ "**મહાપુરિસો**"તિઆદિ. **ગેહઙ્ગણે**તિ ગેહસ્સ મહાદ્વારતો બહિ વિવટઙ્ગણે. **પતિતો**તિ પાતં કત્વા ઇચ્છિતત્થનિપ્ફત્તિં અન્તરં કત્વા અનુપ્પવેસેન નિપન્નો. **દિટ્ઠમઙ્ગલિકાયા**તિ દિટ્ઠમઙ્ગલિકાકારણેન.

યસન્તિ વિભવં કિત્તિસદ્દઞ્ચ. **ચન્દ**ન્તિ ચન્દમણ્ડલં, ચન્દવિમાનન્તિ અત્થો. **ઉચ્છિટ્ઠગેહે**તિ પરેહિ પરિભુત્તગેહે. **મણ્ડપે**તિ નગરમજ્ઝે મહામણ્ડપે.

ખીરમણિમૂલન્તિ ખીરમૂલં, પાદેસુ બદ્ધમણિમૂલઞ્ચ. **યાવતા વાચુગ્ગતા પરિયત્તી**તિ યત્તકો મનુસ્સવચીદ્વારતો ઉગ્ગતો નિક્ખન્તો પવત્તો, યંકિઞ્ચિ વચીમયન્તિ અત્થો. **આકાસઙ્ગણે**તિ વિવટઙ્ગણે.

દુમ્મવાસીતિ ધૂમો ધૂસરો, અનઞ્જિતામણ્ડિતોતિ અધિપ્પાયો. **ઓતલ્લકો**તિ નિહીનજ્ઝાસયો, અપ્પાનુભાવોતિ અત્થો. **પટિમુઞ્ચ કણ્ઠે**તિ યાવ ગલવાટકા પારુપિત્વા. **કો રે તુવ**ન્તિ અરે કો નામ ત્વં.

પકતન્તિ પટિયત્તં નાનપ્પકારતો અભિસઙ્ખતં. **ઉત્તિટ્ઠપિણ્ડ**ન્તિ અન્તરઘરં ઉપગમ્મ ઠત્વા લદ્ધબ્બપિણ્ડં, ભિક્ખાહારન્તિ અત્થો. **લભત**ન્તિ લચ્છતુ. **સપાકો**તિ મહાસત્તો જાતિવસેન યથાભૂતં અત્તાનં આવિકરોતિ.

અત્થત્થિતં સદ્દહતોતિ સમ્પરાયિકસ્સ અત્થસ્સ અત્થિભાવં સદ્દહન્તસ્સ. **અપેહી**તિ અપગચ્છ. **એત્તો**તિ ઇમસ્મા ઠાના. **જમ્મા**તિ લામક.

અનૂપખેત્તેતિ અજઙ્ગલે ઉદકસમ્પન્ને ખેત્તે ફલવિસેસં પચ્ચાસીસન્તા. **એતાય સદ્ધાય દદાહિ દાન**ન્તિ નિન્નં થલઞ્ચ પૂરેન્તો મેઘો વિય ગુણવન્તે નિગ્ગુણે ચ દાનં દેહિ, એવં દેન્તો ચ **અપ્પેવ આરાધયે દક્ખિણેય્યેતિ**. **દક્ખિણેય્યે**તિ સીલાદિગુણસમન્નાગતે.

તાનીતિ તે બ્રાહ્મણા. **વેણુપદરેના**તિ વેળુવિલીવેન.

ગિરિં નખેન ખણસીતિ પબ્બતં અત્તનો નખેન ખણન્તો વિય અહોસિ. **અયો**તિ કાલલોહં. **પદહસી**તિ અભિભવસિ, અત્તનો સરીરેન અભિભવન્તો વિય અહોસિ.

આવેધિતન્તિ ચલિતં વિપરિવત્તેત્વા ઠિતં. **પિટ્ઠિતો**તિ પિટ્ઠિપસ્સેન. **બાહું પસારેતિ અકમ્મનેય્ય**ન્તિ અકમ્મક્ખમં બાહુદ્વયં થદ્ધં સુક્ખદણ્ડકં વિય કેવલં પસારેતિ, ન સમિઞ્જેતિ, **સેતાનિ અક્ખીનિ** પરિવત્તનેન કણ્હમણ્ડલસ્સ અદિસ્સનતો.

જીવિતન્તિ જીવનં.

વેહાયસન્તિ આકાસે. **પથદ્ધુનો**તિ પથભૂતદ્ધુનો વિય.

સઞ્ઞમ્પિ ન કરોતીતિ ''ઇમે કુલપ્પસુતા''તિ સઞ્ઞામત્તમ્પિ ન કરોતિ. **દન્તકટ્ઠકુચ્છિટ્ઠક**ન્તિ ખાદિતદન્તકટ્ઠત્તા વુત્તં. **એતસ્સેવ ઉપરિ પતિસ્સતિ** અપ્પદુટ્ઠપદોસભાવતો, મહાસત્તસ્સ તદા ઉક્કંસગતખેત્તભાવતો. **ઇદ્ધિવિસયો નામ અચિન્તેય્યો**, તસ્મા કથં સૂરિયસ્સ ઉગ્ગન્તું નાદાસીતિ ન ચિન્તેતબ્બં. **અરુણુગ્ગં ન પઞ્ઞાયતી**તિ તસ્મિં પદેસે અરુણપભા ન પઞ્ઞાયતિ, અન્ધકારો એવ હોતિ.

યક્ખાવટ્ટો નુ ખો અયં કાલવિપરિયાયો. **મહાપઞ્ઞ**ન્તિ મહન્તાનં પઞ્ઞાનં અધિટ્ઠાનભૂતં. **જનપદસ્સ મુખં પસ્સથા**તિ ઇમસ્સ જનપદવાસિનો જનસ્સ ઉપદ્દવેન મઙ્કુભૂતં મુખં પસ્સથ.

એતસ્સ કથા એતસ્સેવ ઉપરિ પતિસ્સતીતિ યાહિ તેન પારમિતાપરિભાવનસમિદ્ધાહિ નાનાસમાપત્તિવિહારપરિપૂરિતાહિ સીલદિટ્ઠિસમ્પદાહિ સુસઙ્ખતસન્તાને મહાકરુણાધિવાસે મહાસત્તે અરિયૂપવાદકમ્મઅભિસપસઞ્ઞાતા ફરુસવાચા પવત્તિતા, સા અભિસપિ તસ્સ ખેત્તવિસેસભાવતો તસ્સ ચ અજ્ઝાસયફરુસતાય દિટ્ઠધમ્મવેદનિયકમ્મં હુત્વા સચે સો મહાસત્તં ન ખમાપેતિ, સત્તમે દિવસે વિપચ્ચનસભાવં જાતં, ખમાપિતે પન મહાસત્તે પયોગસમ્પત્તિ પટિબાહિતત્તા અવિપાકધમ્મતં આપજ્જતિ અહોસિકમ્મભાવતો. અયઞ્હિ અરિયૂપવાદપાપસ્સ દિટ્ઠધમ્મવેદનિયસ્સ ધમ્મતા, તેન વુત્તં 'એતસ્સ કથા એતસ્સેવ ઉપરિ પતિસ્સતી'તિઆદિ. મહાસત્તો પન તં તસ્સ ઉપરિ પતિતું ન અદાસિ, ઉપાયેન મોચેસિ. તેન વુત્તં **ચરિયાપિટકે** (ચરિયા॰ ૨.૬૪) –

> ''યં સો તદા મં અભિસપિ, કુપિતો દુટ્ઠમાનસો;
> તસ્સેવ મત્થકે નિપતિ, યોગેન તં પમોચયિ''ન્તિ.

યઞ્હિ તત્થ સત્તમે દિવસે બોધિસત્તેન સૂરિયુગ્ગમનનિવારણં કતં, અયમેત્થ યોગોતિ અધિપ્પેતો. યોગેન હિ ઉબ્બળ્હા સરાજિકા પરિસા નગરવાસિનો નેગમા ચેવ જાનપદા ચ બોધિસત્તસ્સ સન્તિકં તાપસં આનેત્વા ખમાપેસું. સો ચ બોધિસત્તસ્સ ગુણે જાનિત્વા તસ્મિં ચિત્તં પસાદેસિ. યં પનસ્સ મત્થકે મત્તિકાપિણ્ડસ્સ ઠપનં, તસ્સ ચ સત્તધા ફાલનં કતં, તં મનુસ્સાનં ચિત્તાનુરક્ખણત્થં. અઞ્ઞથા હિ – ''ઇમે પબ્બજિતા સમાના ચિત્તસ્સ વસે વત્તન્તિ, ન પન ચિત્તં અત્તનો વસે વત્તાપેન્તી''તિ મહાસત્તમ્પિ તેન સદિસં કત્વા ગણ્હેય્યું, તદસ્સ તેસં દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાયાતિ. તેનાહ ''**અથસ્સા**''તિઆદિ.

લોહકૂટવસ્સન્તિ અયગુળવસ્સં. તદા હિ રતનમત્તાનિ દિયડ્ઢરતનમત્તાનિપિ તિખિણંસાનિ અયગુળમણ્ડલાનિ ઇતો ચિતો ચ નિપતન્તા મનુસ્સાનં સરીરાનિ ખણ્ડખણ્ડકાનિ અકંસુ. **કલલવસ્સ**ન્તિ તનુકકદ્દમપટલકદ્દમં. **ઉપહચ્ચા**તિ આઘાટેત્વા. **તદેવ** મજ્ઝારઞ્ઞં.

૬૭. અનુવિચ્ચકારન્તિ અનુવિચ્ચકરણં. કારણેહિ દ્વીહિ અનિય્યાનિકસાસને ઠિતાનં અત્તનો સાવકત્તં ઉપગતે પગ્ગહનિગ્ગહાનિ દસ્સેતું ''**કસ્મા**''તિઆદિ વુત્તં.

૬૯. અનુપુબ્બિં કથન્તિ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૭૫-૭૬; અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૮.૧૨) અનુપુબ્બિયા અનુપુબ્બં કથેતબ્બકથં, કા પન સા? દાનાદિકથા. **દાનકથા** તાવ પચુરજનેસુપિ પવત્તિયા સબ્બસાધારણત્તા સુકરત્તા સીલે

પતિટ્ઠાનસ્સ ઉપાયભાવતો ચ આદિતોવ કથિતા . પરિચ્ચાગસીલો હિ પુગ્ગલો પરિગ્ગહવત્થૂસુ નિસ્સઙ્ગભાવતો સુખેનેવ સીલાનિ સમાદિયતિ, તત્થ ચ સુપ્પતિટ્ઠિતો હોતિ. સીલેન દાયકપટિગ્ગાહણવિસુદ્ધિતો પરાનુગ્ગહં વત્વા પરપીળાનિવત્તિવચનતો, કિરિયધમ્મં વત્વા અકિરિયધમ્મવચનતો, ભોગયસસમ્પત્તિહેતું વત્વા ભવસમ્પત્તિહેતુવચનતો ચ દાનકથાનન્તરં **સીલકથા** કથિતા. તઞ્ચ સીલં વટ્ટનિસ્સિતં, અયં ભવસમ્પત્તિ તસ્સ ફલન્તિ દસ્સનત્થં, ઇમેહિ ચ દાનસીલમયેહિ પણીતચરિયભેદભિન્નેહિ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂહિ એતા ચાતુમહારાજિકાદીસુ પણીતતરાદિભેદભિન્ના અપરિમેય્યા ભોગભવસમ્પત્તિયોતિ દસ્સનત્થં તદનન્તરં **સગ્ગકથા.** સ્વાયં સગ્ગો રાગાદીહિ ઉપક્કિલિટ્ઠો સબ્બદા અનુપક્કિલિટ્ઠો અરિયમગ્ગોતિ દસ્સનત્થં સગ્ગાનન્તરં **મગ્ગો,** મગ્ગઞ્ચ કથેન્તેન તદધિગમૂપાયસન્દસ્સનત્થં સગ્ગપરિયાપન્નાપિ પગેવ ઇતરે સબ્બેપિ કામા નામ બહ્વાદીનવા અનિચ્ચા અદ્ધુવા વિપરિણામધમ્માતિ કામાનં **આદીનવો**. હીના ગમ્મા પોથુજ્જનિકા અનરિયા અનત્થસઞ્હિતાતિ તેસં **ઓકારો** લામકભાવો, સબ્બેપિ ભવા કિલેસાનં વત્થુભૂતાતિ તત્થ **સંકિલેસો**. સબ્બસો કિલેસવિપ્પમુત્તં નિબ્બાનન્તિ **નેક્ખમ્મે આનિસંસો** ચ કથેતબ્બોતિ અયમત્થો **મગ્ગન્તી**તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દેન દસ્સિતોતિ વેદિતબ્બં.

સુખાનં નિદાનન્તિ દિટ્ઠધમ્મિકાનં સમ્પરાયિકાનં નિબ્બાનસઞ્હિતાનઞ્ચાતિ સબ્બેસમ્પિ સુખાનં કારણં. યઞ્હિ કિઞ્ચિ લોકે ભોગસુખં નામ, તં સબ્બં દાનનિદાનન્તિ પાકટો અયમત્થો. યં પન ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલનિબ્બાનપટિસંયુત્તં સુખં, તસ્સપિ દાનં ઉપનિસ્સયપચ્ચયો હોતિયેવ. **સમ્પત્તીનં મૂલ**ન્તિ યા ઇમા લોકે પદેસરજ્જસિરિસ્સરિયસત્તરતનસમુજ્જલચક્કવત્તિસમ્પદાતિ એવંપભેદા માનુસિકા સમ્પત્તિયો, યા ચ ચાતુમહારાજાદિગતા દિબ્બા સમ્પત્તિયો, યા વા પનઞ્ઞાપિ સમ્પત્તિયો, તાસં સબ્બાસં ઇદં મૂલકારણં. **ભોગાન**ન્તિ ભુઞ્જિતબ્બટ્ઠેન ''ભોગો''ન્તિ લદ્ધનામાનં મનાપિયરૂપાદીનં, તન્નિસ્સયાનં વા ઉપભોગસુખાનં, **પતિટ્ઠા** નિચ્ચલાધિટ્ઠાનતાય. **વિસમગતસ્સા**તિ બ્યસનપ્પત્તસ્સ. **તાણ**ન્તિ રક્ખા તતો પરિપાલનતો. **લેણ**ન્તિ બ્યસનેહિ પરિપાતિયમાનસ્સ ઓલીયનપદેસો. **ગતી**તિ ગન્તબ્બટ્ઠાનં. **પરાયણ**ન્તિ પટિસરણં. **અવસ્સયો**તિ વિનિપતિતું અદેન્તો નિસ્સયો. **આરમ્મણ**ન્તિ ઓલુબ્ભારમ્મણં.

રતનમયસીહાસનસદિસન્તિ સબ્બરતનમયસત્તઙ્ગમહાસીહાસનસદિસં, મહગ્ઘં હુત્વા સબ્બસો વિનિપતિતું અપ્પદાનતો. **મહાપથવિસદિસં** ગતગતટ્ઠાને પતિટ્ઠાસમ્ભવતો. યથા દુબ્બલસ્સ પુરિસસ્સ આલમ્બનરજ્જુ ઉત્તિટ્ઠતો તિટ્ઠતો ચ ઉપત્થમ્ભો, એવં દાનં સત્તાનં સમ્પત્તિભવે ઉપપત્તિયા ઠિતિયા ચ પચ્ચયો હોતીતિ આહ ''**આલમ્બનટ્ઠેન આલમ્બનરજ્જુસદિસ**''ન્તિ. **દુક્ખનિત્થરણટ્ઠેના**તિ દુગ્ગતિદુક્ખનિત્થરણટ્ઠેન. **સમસ્સાસનટ્ઠેના**તિ લોભમચ્છરિયાદિપટિસત્તુપદ્દવતો સમ્મદેવ અસ્સાસનટ્ઠેન. **ભયપરિત્તાણટ્ઠેના**તિ દાલિદ્દિયભયતો પરિપાલનટ્ઠેન. **મચ્છેરમલાદીહી**તિ મચ્છેરલોભદોસઇસ્સામિચ્છાદિટ્ઠિવિચિકિચ્છાદિ ચિત્તમલેહિ. **અનુપલિત્તટ્ઠેના**તિ અનુપક્કિલિટ્ઠતાય. **તેસ**ન્તિ મચ્છેરમલાદીનં. એતેસં એવ **દુરાસદટ્ઠેન. અસન્તાસનટ્ઠેના**તિ અસન્તાસહેતુભાવેન. યો હિ દાયકો દાનપતિ, સો સમ્પતિપિ ન કુતોચિ સન્તસતિ, પગેવ આયતિં. **બલવન્તટ્ઠેના**તિ મહાબલવતાય. દાયકો હિ દાનપતિ સમ્પતિ પક્ખબલેન બલવા હોતિ, આયતિં પન કાયબલાદીહિ. **અભિમઙ્ગલસમ્મતટ્ઠેના**તિ ''વુદ્ધિકારણ''ન્તિ અભિસમ્મતભાવેન. વિપત્તિતો સમ્પત્તિયા નયનં **ખેમન્તભૂમિસમ્પાપનં**.

ઇદાનિ મહાબોધિચરિયભાવેનપિ દાનગુણં દસ્સેતું **દાનં નામેત**ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અત્તાનં નિય્યાદેન્તેના**તિ એતેન દાનફલં સમ્મદેવ પસ્સન્તા મહાપુરિસા અત્તનો જીવિતમ્પિ પરિચ્ચજન્તિ, તસ્મા કો નામ વિઞ્ઞુજાતિકો બાહિરે વત્થુમ્હિ સઙ્ગં કરેય્યાતિ ઓવાદં દેતિ. ઇદાનિ યા લોકિયા લોકુત્તરા ચ ઉક્કંસગતા સમ્પત્તિયો, તા સબ્બા દાનતોયેવ પવત્તન્તીતિ દસ્સેન્તો ''**દાનઞ્હી**''તિઆદિમાહ. તત્થ સક્કમારબ્રહ્મસમ્પત્તિયો અત્તહિતાય એવ,

ચક્કવત્તિસમ્પત્તિ પન અત્તહિતાય ચ પરહિતાય ચાતિ દસ્સેતું સા તાસં પરતો વુત્તા. એતા લોકિયા, ઇમા પન લોકુત્તરાતિ દસ્સેતું "**સાવકપારમીઞાણ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તાસુપિ ઉક્કટ્ઠુક્કટ્ઠતરુક્કટ્ઠતમમેવ દસ્સેતું કમેન ઞાણત્તયં વુત્તં. તેસં પન દાનસ્સ પચ્ચયભાવો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. એતેનેવ તસ્સ બ્રહ્મસમ્પત્તિયાપિ પચ્ચયભાવો દીપિતોતિ વેદિતબ્બો.

દાનઞ્ચ નામ હિતજ્ઝાસયેન, પૂજાવસેન વા અત્તનો સન્તકસ્સ પરેસં પરિચ્ચજનં, તસ્મા દાયકો પુરિસપુગ્ગલો પરેસં સન્તકં હરિસ્સતીતિ અટ્ઠાનમેતન્તિ આહ – "**દાનં દદન્તો સીલં સમાદાતું સક્કોતી**"તિ. **સીલાલઙ્કારસદિસો અલઙ્કારો નત્થિ** સોભાવિસેસાવહત્તા સીલસ્સ. **સીલપુપ્ફસદિસં પુપ્ફં નત્થી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **સીલગન્ધસદિસો ગન્ધો નત્થી**તિ એત્થ "ચન્દનં તગરં વાપી"તિઆદિકા (ધ॰ પ॰ ૫૫; મિ॰ પ॰ ૪.૧.૧) ગાથા – "ગન્ધો ઇસીનં ચિરદિક્ખિતાનં, કાયા ચુતો ગચ્છતિ માલુતેના"તિઆદિકા (જા॰ ૨.૧૭.૫૫) જાતકગાથાયો ચ આહરિત્વા વત્તબ્બા, સીલઞ્હિ સત્તાનં આભરણઞ્ચેવ અલઙ્કારો ચ ગન્ધવિલેપનઞ્ચ દસ્સનીયભાવાવહઞ્ચ. તેનાહ "**સીલાલઙ્કારેન હી**"તિઆદિ.

અયં સગ્ગો લબ્ભતીતિ ઇદં મજ્ઝિમેહિ છન્દાદીહિ સમાદાનસીલં સન્ધાયાહ. તેનાહ સક્કો દેવરાજા –

> "હીનેન બ્રહ્મચરિયેન, ખત્તિયે ઉપપજ્જતિ;
> મજ્ઝિમેન ચ દેવત્તં, ઉત્તમેન વિસુજ્ઝતી"તિ. (જા॰ ૧.૮.૭૫; ૨.૨૨.૪૨૯; દી॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૭૫-૭૬);

ઇટ્ઠોતિ સુખો. **કન્તો**તિ કમનીયો. **મનાપો**તિ મનવડ્ઢનકો. તં પન તસ્સ ઇટ્ઠાદિભાવં દસ્સેતું "**નિચ્ચમેત્થ કીળા**"તિઆદિ વુત્તં.

દોસોતિ અનિચ્ચતાદિના અપ્પસ્સાદાદિના ચ દૂસિતભાવો, યતો તે વિઞ્ઞૂનં ચિત્તં નારાધેન્તિ . અથ વા આદીનં વાતિ પવત્તેતીતિ **આદીનવો**, પરમકપણતા. તથા ચ કામા યથાભૂતં પચ્ચવેક્ખન્તાનં પચ્ચુપતિટ્ઠન્તિ. **લામકભાવો**તિ અસેટ્ઠેહિ સેવિતબ્બો, સેટ્ઠેહિ ન સેવિતબ્બો નિહીનભાવો. **સંકિલિસ્સન**ન્તિ વિબાધકતા ઉપતાપતા ચ.

નેક્ખમ્મે આનિસંસન્તિ એત્થ યત્તકા કામેસુ આદીનવા, તપ્પટિપક્ખતો તત્તકા નેક્ખમ્મે આનિસંસા. અપિચ – "નેક્ખમ્મં નામેતં અસમ્બાધં અસંકિલિટ્ઠં નિક્ખન્તં કામેહિ, નિક્ખન્તં કામસઞ્ઞાય, નિક્ખન્તં કામવિતક્કેહિ, નિક્ખન્તં કામપરિળાહેહિ, નિક્ખન્તં બ્યાપાદસઞ્ઞાયા"તિઆદિના (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૨૬; દી॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૭૫-૭૬) નયેન **નેક્ખમ્મે આનિસંસે પકાસેસિ**, પબ્બજ્જાય ઝાનાદીસુ ચ ગુણે વિભાવેસિ વણ્ણેસિ. **કલ્લચિત્ત**ન્તિ હેટ્ઠા પવત્તિતદેસનાય અસ્સદ્ધિયાદીનં ચિત્તદોસાનં વિગતત્તા ઉપરિદેસનાય ભાજનભાવૂપગમનેન કમ્મક્ખમચિત્તં. અટ્ઠકથાયં પન યસ્મા અસ્સદ્ધિયાદયો ચિત્તસ્સ રોગભૂતા , તદા તે વિગતા, તસ્મા આહ "**અરોગચિત્ત**"ન્તિ. દિટ્ઠિમાનાદિકિલેસવિગમેન **મુદુચિત્તં**. કામચ્છન્દાદિવિગમેન **વિનીવરણચિત્તં**. સમ્માપટિપત્તિયં ઉળારપીતિપામોજ્જયોગેન **ઉદગ્ગચિત્તં**. તત્થ સદ્ધાસમ્પત્તિયા **પસન્નચિત્તં**. યદા ભગવા અઞ્ઞાસીતિ સમ્બન્ધો. અથ વા **કલ્લચિત્ત**ન્તિ કામચ્છન્દવિગમેન અરોગચિત્તં. **મુદુચિત્ત**ન્તિ બ્યાપાદવિગમેન મેત્તાવસેન અકથિનચિત્તં. **વિનીવરણચિત્ત**ન્તિ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચવિગમેન વિક્ખેપસ્સ વિગતત્તા તેન અપિહિતચિત્તં. **ઉદગ્ગચિત્ત**ન્તિ થિનમિદ્ધવિગમેન સમ્પગ્ગહિતવસેન અલીનચિત્તં. **પસન્નચિત્ત**ન્તિ વિચિકિચ્છાવિગમેન સમ્માપટિપત્તિયં અધિમુત્તચિત્તન્તિ એવમેત્થ સેસપદાનં અત્થો વેદિતબ્બો.

સેય્યથાપીતિઆદિના ઉપમાવસેન ઉપાલિસ્સ સંકિલેસપ્પહાનં અરિયમગ્ગનિપ્ફાદનઞ્ચ દસ્સેતિ. **અપગતકાળક**ન્તિ વિગતકાળકં. **સમ્મદેવા**તિ સુટ્ઠુ એવ. **રજન**ન્તિ નીલપીતાદિરઙ્ગજાતં. પટિગ્ગણ્હેય્યાતિ ગણ્હેય્ય પભસ્સરં ભવેય્ય. **તસ્મિંયેવ આસને**તિ તિસ્સં એવ નિસજ્જાયં. એતેનસ્સ લહુવિપસ્સકતા તિક્ખપઞ્ઞતા સુખપટિપદાખિપ્પાભિઞ્ઞતા ચ દસ્સિતા હોતિ. **વિરજ**ન્તિ અપાયગમનીયરાગરજાદીનં વિગમેન વિરજં. અનવસેસદિટ્ઠિવિચિકિચ્છામલાપગમેન **વીતમલં**. **તિણ્ણં મગ્ગાન**ન્તિ હેટ્ઠિમાનં તિણ્ણં મગ્ગાનં. **તસ્સ ઉપ્પત્તિઆકારદસ્સન**ન્તિ કસ્મા વુત્તં? નનુ મગ્ગઞાણં અસઙ્ખતધમ્મારમ્મણન્તિ ચોદનં સન્ધાયાહ “**તં હી**”તિઆદિ. તત્થ **પટિવિજ્ઝન્ત**ન્તિ અસમ્મોહપટિવેધવસેન પટિવિજ્ઝન્તં. તેનાહ “**કિચ્ચવસેના**”તિ.

તત્રિદં ઉપમાસંસન્દનં – વત્થં વિય ચિત્તં, વત્થસ્સ આગન્તુકમલેહિ કિલિટ્ઠભાવો વિય ચિત્તસ્સ રાગાદિમલેહિ સંકિલિટ્ઠભાવો, ધોવનસિલા વિય અનુપુબ્બીકથા, ઉદકં વિય સદ્ધા, ઉદકે તેમેત્વા ઊસગોમયછારિકાભરેહિ કાળકપદેસે સમ્મદ્દિત્વા વત્થસ્સ ધોવનપયોગો વિય સદ્ધાસિનેહેન તેમેત્વા સતિસમાધિપઞ્ઞાહિ દોસે સિથિલે કત્વા સુતાદિવિધિના ચિત્તસ્સ સોધને વીરિયારમ્ભો. તેન પયોગેન વત્થે કાળકાપગમો વિય વીરિયારમ્ભેન કિલેસવિક્ખમ્ભનં, રઙ્ગજાતં વિય અરિયમગ્ગો, તેન સુદ્ધસ્સ વત્થસ્સ પભસ્સરભાવો વિય વિક્ખમ્ભિતકિલેસસ્સ ચિત્તસ્સ મગ્ગેન પરિયોદપનન્તિ.

દિટ્ઠધમ્મોતિ વત્વા દસ્સનં નામ ઞાણદસ્સનતો અઞ્ઞમ્પિ અત્થીતિ તન્નિવત્તનત્થં “**પત્તધમ્મો**”તિ વુત્તં. પત્તિ ચ ઞાણસમ્પત્તિતો અઞ્ઞાપિ વિજ્જતીતિ તતો વિસેસનત્થં “**વિદિતધમ્મો**”તિ વુત્તં. સા પનેસા વિદિતધમ્મતા ધમ્મેસુ એકદેસનાપિ હોતીતિ નિપ્પદેસતો વિદિતભાવં દસ્સેતું “**પરિયોગાળ્હધમ્મો**”તિ વુત્તં. તેનસ્સ સચ્ચાભિસમ્બોધંયેવ દીપેતિ. મગ્ગઞાણઞ્હિ એકાભિસમયવસેન પરિઞ્ઞાદિકિચ્ચં સાધેન્તં નિપ્પદેસેન ચતુસચ્ચધમ્મં સમન્તતો ઓગાહન્તં નામ હોતિ. તેનાહ – “**દિટ્ઠો અરિયસચ્ચધમ્મો એતેનાતિ દિટ્ઠધમ્મો**”તિ. **તિણ્ણા વિચિકિચ્છા**તિ સપ્પટિભયકન્તારસદિસા સોળસવત્થુકા અટ્ઠવત્થુકા ચ તિણ્ણા વિચિકિચ્છા **તિણ્ણવિચિકિચ્છા**. **વિગતકથંકથો**તિ પવત્તિઆદીસુ ‘‘એવં નુ ખો, કિં નુ ખો’’તિ એવં પવત્તિકા **વિગતા** સમુચ્છિન્ના **કથંકથા**. સારજ્જકરાનં પાપધમ્માનં પહીનત્તા તપ્પટિપક્ખેસુ સીલાદિગુણેસુ સુપ્પતિટ્ઠિતત્તા **વેસારજ્જં** વિસારદભાવં વેય્યત્તિયં **પત્તો**. અત્તના એવ પચ્ચક્ખતો દિટ્ઠત્તા ન તસ્સ પરો પચ્ચેતબ્બો અત્થીતિ **અપરપ્પચ્ચયો**.

૭૧. **પણ્ડિતો**તિ પઞ્ઞવા.

૭૨. **તેન હિ સમ્મા**તિ દોવારિકેન સદ્ધિં સલ્લપતિયેવ, “**એત્થેવા**”તિ તેન વુત્તવચનં સુત્વાપિ તસ્સ અત્થં અસલ્લક્ખેન્તો. કસ્મા? પરિદેવતાય. તેનાહ “**બલવસોકેન અભિભૂતો**”તિ.

૭૩. **તેનેવા**તિ યેન ઉત્તરાસઙ્ગેન આસનં સમ્મજ્જતિ, **તેનેવ ઉદરે પરિક્ખિપન્તો** ‘‘માહં સત્થારં મમ સરીરેન ફુસિ’’ન્તિ અન્તરં કરોન્તો ઉત્તરાસઙ્ગેન તં ઉદરે પરિક્ખિપન્તો પરિગ્ગહેત્વા. ‘‘દત્તપઞ્ઞત્ત’’ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૭૧) વિય દત્ત-સદ્દો એત્થ બાલપરિયાયોતિ આહ “**જળોસિ જાતો**”તિ. **ઉપટ્ઠાકસ્સ અઞ્ઞથાભાવેના**તિ પુબ્બે અત્તનો ઉપટ્ઠાકસ્સ ઇદાનિ અનુપટ્ઠાકભાવેન.

૭૫. **અવિઞ્ઞાણકં** દારુસાખાદિમયં. **બહલબહલં પીતાવલેપનં રઙ્ગજાત**ન્તિ અતિવિય બહલં પીતવણ્ણમઞ્જિટ્ઠઆદિઅવલેપનરજનં. **ઘટ્ટેત્વા ઉપ્પાદિતચ્છવિં**, યા **રઙ્ગં પિવતિ**. **નિલ્લોમત**ન્તિ પુનપ્પુનં

અનુલિમ્પનેન. **ખણ્ડખણ્ડિત**ન્તિ ખણ્ડખણ્ડિતભાવં. **રઙ્ગક્ખમો** રજનિયો. તેનાહ "**રાગમત્તં જનેતી**"તિ. **અનુયોગ**ન્તિ ચોદનં. **વીમંસ**ન્તિ વિચારણં. **થુસે કોટ્ટેત્વા તણ્ડુલપરિયેસનં વિય કદલિયં સારપરિયેસનં વિય ચ** નિગણ્ઠવાદે સારવીમંસનં. તતો એવ ચ તં વીમંસન્તો **રિત્તકો તુચ્છકોવ હોતી**તિ. સબ્બમ્પિ બુદ્ધવચનં ચતુસચ્ચવિનિમુત્તં નત્થિ, તઞ્ચ વીમંસિયમાનં વિઞ્ઞૂનં પીતિસોમનસ્સમેવ જનેતિ, અતપ્પકઞ્ચ અસેચનાભાવેનાતિ આહ "**ચતુસચ્ચકથા હી**"તિઆદિ. **યથા યથા**તિ યદિ ખન્ધમુખેન યદિ ધાતાયતનાદીસુ અઞ્ઞતરમુખેન બુદ્ધવચનં ઓગાહિસ્સતિ, તથા તથા ગમ્ભીરઞાણાનંયેવ ગોચરભાવતો ગમ્ભીરમેવ હોતિ. યો ચેત્થ પણ્ડિતો નિપુણો કતપરપ્પવાદો પણિધાય સબ્બથામેન ચોદનં આરમ્ભતિ તસ્સ ચોદના કેસગ્ગમત્તમ્પિ ચાલેતું ન સક્કોતિ. પુન સુચિરમ્પિ કાલં વિચારેન્તેસુપિ વિમદ્દક્ખમતો, એવં તથાગતવાદો સ્વાખ્યાતભાવતોતિ આહ "**અનુયોગક્ખમો વિમજ્જનક્ખમો ચા**"તિ.

૭૬. વિસયપરિઞ્ઞાણેન દહતિ પટિપક્ખે સોધેતીતિ **ધીરો**, સ્વાયમસ્સ ધીરભાવો સબ્બસો સમ્મોહવિદ્ધંસનતાયાતિ આહ – "**યા પઞ્ઞા…પે॰… તેન સમન્નાગતસ્સા**"તિ. **પભિન્નખીલસ્સા**તિ સમુચ્છિન્નસબ્બચેતોખીલસ્સ, કિલેસમચ્ચુમારવિજયેનેવ અભિસઙ્ખારખન્ધમારા જિતાવ હોન્તીતિ તેસં ભિન્નં ઇધ અગ્ગહણં. ઈઘ-સદ્દો દુક્ખપરિયાયોતિ આહ "**નિદ્દુક્ખસ્સા**"તિ. તત્થ સઉપાદિસેસનિબ્બાનપ્પત્તિયા કિલેસેન નિદ્દુક્ખતા, અનુપાદિસેસનિબ્બાનપ્પત્તિયા વિપાકદુક્ખેન નિદ્દુક્ખતા. રજ્જનદુસ્સનમુય્હનાદિવસેન વિવિધં ઈસનતો વીસં, વીસમેવ વેસં, રાગાદીતિ આહ – "**વેસન્તરસ્સાતિ રાગાદિવીસં તરિત્વા વિતરિત્વા ઠિતસ્સા**"તિ.

તુસિતસ્સાતિ કરુણાયનવસેન તુસિયા ઇતસ્સ સંવત્તસ્સ. એવં સતિ "**મુદિતસ્સા**"તિ ઇદં પુનરુત્તમેવ હોતિ. **મનુજસ્સા**તિ પઠમાય જાતિયા ભગવા મનુસ્સજાતિયો હુત્વા વુત્તાનં વક્ખમાનાનઞ્ચ વસેન સદેવકં અભિભવિત્વા ઠિતો અચ્છરિયો ભગવાતિ દસ્સેતિ. સદેવકં લોકં સંસારતો નિબ્બાનસુખં નરતિ નેતિ પાપેતીતિ નરો, નાયકોતિ અત્થો, તસ્સ **નરસ્સ**, તેનાહ "**પુનરુત્ત**"ન્તિ. ''મનુજસ્સા''તિ વત્વા ''નરસ્સા''તિ પુનરુત્તં પદં. અત્થવસેન **અઞ્ઞથા વુચ્ચમાને એકેકગાથાય દસગુણા નપ્પહોન્તિ**, ન પૂરેન્તીતિ અત્થો.

વિનેતીતિ વિનયો, વિનયો એવ વેનેયિકોતિ આહ "**સત્તાનં વિનાયકસ્સા**"તિ. વિઞ્ઞૂનં રુચિં રાતિ, ઈરેતીતિ વા **રુચિરો**, સ્વાયમસ્સ રુચિરભાવો કુસલતાયાતિ આહ "**સુચિધમ્મસ્સા**"તિ. પભાસકસ્સાતિ ઞાણાલોકેન પભસ્સરભાવકરસ્સ. **નિસ્સઙ્ગસ્સા**તિ અટ્ઠસુપિ પરિસાસુ, સદેવે વા સબ્બસ્મિં લોકે અગ્ગાણ્ઠાપનપરિચ્ચાગેન નિસ્સટસ્સ. **ગમ્ભીરગુણસ્સા**તિ પરેસં ઞાણેન અપ્પતિટ્ઠભાવા ગમ્ભીરગુણસ્સ. તેનાહ ભગવા – ''અત્થિ, ભિક્ખવે, અઞ્ઞેવ ધમ્મા ગમ્ભીરા''તિઆદિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૮). અરિયાય વા તુણ્હીભાવેન **મોનપ્પત્તસ્સ. ધમ્મે ઠિતસ્સા**તિ ધમ્મકાયે સુપ્પતિટ્ઠિતસ્સ. **સંવુતત્તસ્સા**તિ અરક્ખિયકાયસમાચારાદિતાય સંવુતસભાવસ્સ.

આગું ન કરોતીતિઆદીહિ **ચતૂહિ કારણેહિ, પન્તસેનાસનસ્સા**તિ વિવિત્તસેનાસનસ્સ. **પટિમન્તનપઞ્ઞાયા**તિ સબ્બપરપ્પવાદાનં વિપરાવત્તમન્તનપઞ્ઞાય. **મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં** સબ્બતો કિલેસાનં નિધુનનતો.

ઇસિસત્તમસ્સાતિ સબ્બઇસીસુ જેટ્ઠસ્સ સાધુતમસ્સ. **સેટ્ઠપ્પત્તસ્સા**તિ સેટ્ઠં ઉત્તમં સમ્માસમ્બોધિં પત્તસ્સ. **અક્ખરાદીની**તિ અક્ખરપદબ્યઞ્જનાકાર-નિરુત્તિનિદ્દેસ-સંકાસનપકાસન-વિવરણ-વિભજનુત્તાનીકરણાનીતિ બ્યઞ્જનત્થપદાનિ. **સમોધાનેત્વા** વિનેય્યજ્ઝાસયાનુરૂપં પકાસનતો કથનતો પદકસ્સ. પુરિ-સદ્દો ''પુબ્બે''તિ ઇમિના સમાનત્થોતિ આહ – "**પુરિન્દદસ્સાતિ સબ્બપઠમં ધમ્મદાનદાયકસ્સા**"તિ. ભગવા અસય્હં સહિતું

સમત્થોતિ આહ "**સમત્થસ્સા**"તિ. તેનાહ – ''તથાગતં બુદ્ધમસય્હસાહિન''ન્તિ (ઇતિવુ॰ ૩૮). **તે પત્તસ્સા**તિ તે ગુણે અનવસેસતો પત્તસ્સ. વિત્થારેત્વા સંકિલેસવોદાનધમ્મં બ્યાકરોતીતિ બ્યાકરણો, બ્યાકરણો એવ **વેય્યાકરણો**. **તન્તિપદ**ન્તિ તન્તિં આરોપેત્વા ઠપિતં પદં.

તણ્હાબન્ધનેન સબ્બેન વા કિલેસબન્ધનેન **અબદ્ધસ્સ. મહાપઞ્ઞાયા**તિ મહાનુભાવાય પઞ્ઞાય, મહાવિસયાય વા પઞ્ઞાય. સબ્બા હિ ભગવતો પઞ્ઞા મહાનુભાવા, યથાસકં વિસયે મહાવિસયા ચ એકાદિવસેન અનવસેસતો મહાવિસયા નામ સબ્બઞ્ઞુતાવ. **આનુભાવદસ્સનટ્ઠેના**તિ અચ્છરિયાચિન્તેય્યાપરિમેય્યસ્સ અત્તનો આનુભાવસ્સ લોકસ્સ દસ્સનટ્ઠેન . **યક્ખસ્સા**તિ વા લોકેન પૂજનીયસ્સ . અયં ઉપાસકો ખુજ્જુત્તરા વિય ઉપાસિકા સેખપટિસમ્ભિદાપ્પત્તોતિ આહ "**સોતાપત્તિમગ્ગેનેવ પટિસમ્ભિદા આગતા**"તિ. **કિલેસપ્પહાનવણ્ણં કથેન્તો**તિ કિલેસપ્પહાનં વિસયં નિમિત્તં કત્વા વણ્ણં કથેન્તો.

૭૭. સમ્પિણ્ડિતાતિ સન્નિચિતા, ગન્થિતાતિ અત્થો. **ઇમે સત્તા**તિ યં યદેવ પરિબ્ભમન્તા સત્તા. **અત્તનોવ ચિન્તયન્તી**તિ અવીતતણ્હતાય સકંયેવ પયોજનં ચિન્તેન્તિ. તથા હિ મતે ઞાતકે અનુસોચન્તાપિ તેહિ સાધેતબ્બસ્સ અત્તનો પયોજનસ્સેવ વસેન અનુસોચન્તિ. **ઉણ્હં અહોસી**તિ બલવતા ચિત્તસ્સ સન્તાપેન સન્તત્તં અબ્ભન્તરં હદયટ્ઠાનં ખદિરઙ્ગારસન્તાપિતં વિય ઉણ્હં અહોસિ. તેનાહ "**લોહિતં વિલીયિત્થા**"તિ. **પત્તમત્ત**ન્તિ એકપત્તપૂરમત્તં. અભિસમયસાધિકાય ચતુસચ્ચદેસનાય સઙ્ખેપેનેવ દેસિતત્તા આહ – '**ઉગ્ઘટિતઞ્ઞુપુગ્ગલસ્સ વસેન ધમ્મદેસના પરિનિટ્ઠિતા**"તિ.

ઉપાલિસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૭. કુક્કુરવતિકસુત્તવણ્ણના

૭૮. કોલિયેસૂતિ બહુવચનવસેનાયં પાળિ આગતા. **એવંનામકે જનપદે**તિ અત્થવચનં કસ્મા વુત્તન્તિ આહ "**સો હી**"તિઆદિ. ન નિયમિતોતિ ''અસુકમ્હિ નામ વિહારે''તિ ન નિયમેત્વા વુત્તો. **સેનાસનેયેવા**તિ આવાસેયેવ, ન રુક્ખમૂલાદિકે. વેસકિરિયા ઘાસગ્ગહણાદિના સમાદાતબ્બટ્ઠેન ગોવતં, તસ્મિં નિયુત્તો **ગોવતિકો**. તેનાહ "**સમાદિન્નગોવતો**"તિ. યં સન્ધાયાહુ વેદવેદિનો – ''ગચ્છં ભક્ખેતિ, તિટ્ઠં મુત્તેતિ, ઉપાહા ઉદકં ધૂપેતિ, તિણાનિ છિન્દતી''તિઆદિ. **અયં અચેલો**તિ અચેલકપબ્બજ્જાવસેન **અચેલો**, પુરિમો પન ગોવતિકો **કુક્કુરવતિકો**તિ એત્થ વુત્તનયાનુસારેન અત્થો વત્તબ્બો. **પલિકુણ્ઠિત્વા**તિ ઉભો હત્થે ઉભો પાદે ચ સમિઞ્જિત્વા. ''ઉક્કુટિકો હુત્વા''તિપિ વદન્તિ. ગમનં નિપ્ફજ્જનં ગતીતિ આહ – "**કા ગતીતિ કા નિપ્ફત્તી**"તિ. નિપ્ફત્તિપરિયોસાના હિ વિપાકધમ્મપ્પવત્તિ. કતૂપચિતકમ્મવસેન અભિસમ્પરેતિ એત્થાતિ **અભિસમ્પરાયો**, પરલોકો. તત્થસ્સ ચ નિપ્ફત્તિં પુચ્છતીતિ આહ – "**અભિસમ્પરાયમ્હિ કત્થ નિબ્બત્તી**"તિ. **કુક્કુરવતસમાદાન**ન્તિ કુક્કુરભાવસમાદાનં, ''અજ્જ પટ્ઠાય અહં કુક્કુરો''તિ કુક્કુરભાવાધિટ્ઠાનં.

૭૯. પરિપુણ્ણન્તિ યત્તકા કુક્કુરવિકારા, તેહિ પરિપુણ્ણં. તેનાહ "**અનૂન**"ન્તિ. **અબ્બોકિણ્ણ**ન્તિ તેહિ અવોમિસ્સં. **કુક્કુરાચાર**ન્તિ કુક્કુરાનં ગમનાકારોતિઆદિઆચારેન કુક્કુરભાવાધિટ્ઠાનચિત્તમાહ. તથા તથા આકપ્પેતબ્બતો **આકપ્પો**, પવત્તિઆકારો. સો પનેત્થ ગમનાદિકોતિ આહ "**કુક્કુરાનં ગમનાકારો**"તિઆદિ. **આચારેના**તિ કુક્કુરસીલાચારેન. **વતસમાદાનેના**તિ કુક્કુરવતાધિટ્ઠાનેન. કુક્કુરચરિયાદિયેવ **દુક્કરતપચરણં**. તેન ગતિવિપરિયેસાકારેન પવત્તા લદ્ધિ. **અસ્સ** કુક્કુરવતિકસ્સ **અઞ્ઞા ગતિ નત્થી**તિ ઇતરગતિં પટિક્ખિપતિ, ઇતરાસં

પન સમ્ભવો એવ નત્થીતિ. **નિપજ્જમાનન્તિ** વતસીલાદીનં સંગોપનવસેન સિજ્ઝમાનં. યથા સકમ્મકધાતુસદ્દા અત્થવિસેસવસેન અકમ્મકા હોન્તિ ''વિબુદ્ધો પુરિસો વિબુદ્ધો કમલસણ્ડો''તિ, એવં અત્થવિસેસવસેન અકમ્મકાપિ સકમ્મકા હોન્તીતિ દસ્સેન્તો ''**ન પરિદેવામિ ન અનુત્થુનામી**''તિઆદિમાહ. **અનુત્થુન**સદ્દો ચ સકમ્મકવસેન પયુજ્જતિ ''પુરાણાનિ અનુત્થુન''ન્તિઆદીસુ. **અયઞ્ચેત્થ પયોગો**તિ ઇમિના ગાથાયઞ્ચ અનુત્થુનનરોદનં અધિપ્પેતન્તિ દસ્સેતિ.

૮૦. **વુત્તનયેનેવા**તિ ઇમિના **ગોવતન્તિ** ગોવતસમાદાનં. **ગોસીલન્તિ** ગવાચારં. **ગોચિત્તન્તિ** ''અજ્જ પટ્ઠાય ગોહિ કાતબ્બં કરિસ્સામી''તિ ઉપ્પન્નચિત્તન્તિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ. ગ્વાકપ્પે પન વત્તબ્બં અવસિટ્ઠં ''**કુક્કુરાકપ્પે વુત્તસદિસમેવા**''તિ ઇમિનાવ અતિદિટ્ઠં, વિસિટ્ઠઞ્ચ **યથા પન તત્થા**તિઆદિના વુત્તમેવ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં કુક્કુરવતાદીસુ વુત્તનયમેવ.

૮૧. **એકચ્ચકમ્મકિરિયાવસેના**તિ એકચ્ચસ્સ અકુસલકમ્મસ્સ કુસલકમ્મસ્સ કરણપ્પસઙ્ગેન. **ઇમેસન્તિ** ગોવતિકકુક્કુરવતિકાનં. **કિરિયા**તિ ગોવતભાવનાદિવસેન પવત્તા કિરિયા. **પાકટા ભવિસ્સતી**તિ ''ઇમસ્મિં કમ્મચતુક્કે ઇદં નામ કમ્મં ભજતી''તિ પાકટા ભવિસ્સતિ.

કાળકન્તિ (અ॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૪.૨૩૨) મલીનં, ચિત્તસ્સ અપભસ્સરભાવકરણન્તિ અત્થો. તં પનેત્થ કમ્મપથસમ્પત્તમેવ અધિપ્પેતન્તિ આહ ''**દસઅકુસલકમ્મપથ**''ન્તિ. **કણ્હન્તિ** કણ્હાભિજાતિહેતુતો વા કણ્હં. તેનાહ ''**કણ્હવિપાક**''ન્તિ. અપાયૂપપત્તિ મનુસ્સેસુ ચ દોભગ્ગિયં કણ્હવિપાકો, યથા તમભાવો વુત્તો, એકત્તનિદ્દેસેન પન ''**અપાયે નિબ્બત્તનતો**''તિ વુત્તં, નિબ્બત્તાપનતોતિ અત્થો. **સુક્કન્તિ** ઓદાતં, ચિત્તસ્સ પભસ્સરભાવકરણન્તિ અત્થો, સુક્કાભિજાતિહેતુતો વા સુક્કં. તેનાહ ''**સુક્કવિપાક**''ન્તિ. સગ્ગૂપપત્તિ મનુસ્સલોકે સોભગ્ગિયઞ્ચ સુક્કવિપાકો, યથા ચ જોતિભાવો વુત્તો, એકત્તનિદ્દેસેન પન ''**સગ્ગે નિબ્બત્તનતો**''તિ વુત્તં, નિબ્બત્તાપનતોતિ અત્થો, **વોમિસ્સકકમ્મન્તિ** કાલેન કણ્હં, કાલેન સુક્કન્તિ એવં મિસ્સકવસેન કતકમ્મં. ''**સુખદુક્ખવિપાક**''ન્તિ વત્વા સુખદુક્ખાનં પવત્તિઆકારં દસ્સેતું ''**મિસ્સકકમ્મઞ્હી**''તિઆદિ વુત્તં. કમ્મસ્સ કણ્હસુક્કસમઞ્ઞા કણ્હસુક્કાભિજાતિહેતુતાયાતિ, અપચ્ચયગામિતાય તદુભયવિનિમુત્તસ્સ કમ્મક્ખયકરકમ્મસ્સ ઇધ સુક્કપરિયાયોપિ ન ઇચ્છિતોતિ આહ – ''**ઉભય…પે॰… અસુક્કન્તિ વુત્ત**''ન્તિ. તત્થ **ઉભયવિપાકસ્સા**તિ યથાધિગતસ્સ વિપાકસ્સ. સમ્પત્તિભવપરિયાપન્નો હિ વિપાકો ઇધ ''સુક્કવિપાકો''તિ અધિપ્પેતો, ન અચ્ચન્તપરિસુદ્ધો.

સદુક્ખન્તિ અત્તના ઉપ્પાદેતબ્બેન દુક્ખેન સદુક્ખં, દુક્ખસંવત્તનિકન્તિ અત્થો. ''ઇમસ્મિં સુત્તે ચેતના ધુરં, ઉપાલિસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૫૬) કમ્મ''ન્તિ હેટ્ઠા વુત્તમ્પિ અત્થં ઇધ સાધયતિ વિજાનનત્થં. **અભિસઙ્ખરિત્વા**તિ આયૂહિત્વા. તં પન પચ્ચયસમવાયસિદ્ધિતો સંકટ્ઠનં પિણ્ડનં વિય હોતીતિ આહ – ''**સઙ્કડ્ઢિત્વા, પિણ્ડં કત્વાતિ અત્થો**''તિ, **સદુક્ખં લોકન્તિ** અપાયલોકમાહ. **વિપાકફસ્સા**તિ ફસ્સસીસેન તત્થ વિપાકપવત્તમાહ. **ભૂતકમ્મતો**તિ નિબ્બત્તકમ્મતો અત્તના કતૂપચિતકમ્મતો. **યથાભૂતન્તિ** યાદિસં. **કમ્મસભાગવસેના**તિ કમ્મસરિક્ખકવસેન. **ઉપપત્તિ હોતી**તિ અપદાદિભેદા ઉપપત્તિ. **કમ્મેન વિય વુત્તા**તિ યં કરોતિ, તેન ઉપપજ્જતીતિ એકકમ્મેનેવ જાયમાના વિય વુત્તા અપદાદિભેદા. **ઉપપત્તિ ચ નામ વિપાકેન હોતિ** વિપાકે સમ્ભવન્તે એકંસેન તે ઉપપત્તિવિસેસા સમ્ભવન્તિ. યદિ એવં કસ્મા ''તેન ઉપપજ્જતી''તિ ઉપપત્તિકમ્મહેતુકા વુત્તાતિ આહ ''**યસ્મા પના**''તિઆદિ. **યેન કમ્મવિપાકેન નિબ્બત્તો**તિ યેન કમ્મવિપાકેન વિપચ્ચમાનેન અયં સત્તો નિબ્બત્તોતિ વુચ્ચતિ. **તંકમ્મવિપાકફસ્સા**તિ તસ્સ તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકભૂતા ફસ્સા. કમ્મેન દાતબ્બં દાયં તબ્બિપાકં આદિયન્તીતિ

કમ્મદાયાદા, ફસ્સા. કમ્મસ્સ દાયજ્જતા કમ્મફલસ્સ દાયજ્જં, તસ્મા વુત્તં “**કમ્મદાયજ્જા**”તિ. તેનાહ “**કમ્મમેવ નેસં દાયજ્જં સન્તક**”ન્તિ.

તિસ્સો ચ હેટ્ઠિમજ્ઝાનચેતનાતિ ઇદં અબ્યાબજ્ઝવેદનં વેદિયનએકન્તસુખુપ્પત્તિયા હેતુભાવસાધનં. યદિ એવં યથાવુત્તા **ઝાનચેતના તાવ હોતુ** એકન્તસુખુપ્પત્તિહેતુભાવતો. **કામાવચરા કિન્તી**તિ કામાવચરા પન કુસલચેતના તંસભાવાભાવતો કિન્તિ કેન પકારેન **અબ્યાબજ્ઝમનોસઙ્ખારો નામ જાતો**તિ ચોદેતિ, ઇતરો પન ન સબ્બા કામાવચરકુસલચેતના તથા ગહિતા, અથ ખો એકચ્ચા ઝાનચેતનાનુકૂલાતિ દસ્સેન્તો “**કસિણસજ્જનકાલે કસિણાસેવનકાલે લબ્ભન્તી**”તિ આહ. તત્થ કસિણાસેવનચેતના ગહેતબ્બા, સા ઉપચારજ્ઝાનસ્સ સાધિકા. તેન **કામાવચરચેતના પઠમજ્ઝાનચેતનાય ઘટિતા**તિ કસિણસજ્જનચેતનાપિ કદાચિ તાદિસા હોતીતિ ગહિતા. પરિકમ્માદિવસેન હિ પવત્તા ભાવનામયા કામાવચરકુસલચેતના પઠમજ્ઝાનસ્સ આસન્નતાય વુત્તા. **ચતુત્થજ્ઝાનચેતના તતિયજ્ઝાનચેતનાય ઘટિતા**તિ ઇદં એકત્તકાયએકત્તસઞ્ઞીસત્તાવાસવતાય તંસરિક્ખકા ઉપેક્ખાપિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ સુખસરિક્ખતા, એવં સન્તસભાવતા ઞાણસહિતતા ચ. કેચિ પન ચતુત્થજ્ઝાનચેતનાનુગુણાતિ નિદસ્સેન્તા કસિણસજ્જનકાલે કસિણજ્ઝાનકાલે કસિણાસેવનકાલે લબ્ભતીતિ તતિયજ્ઝાનચેતનાય આસન્નઘટિતતા વુત્તાતિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં, વુત્તનયેનેવ તાસં ઘટિતતા વેદિતબ્બા. **ઉભયમિસ્સકવસેના**તિ ઉભયેસં કુસલાકુસલસઙ્ખારાનં સુખદુક્ખાનઞ્ચ મિસ્સકભાવવસેન. **વેમાનિકપેતાન**ન્તિ ઇદં બાહુલ્લતો વુત્તં, ઇતરેસમ્પિ વિનિપાતિકાનં કાલેન દુક્ખં હોતિયેવ.

તસ્સ પહાનાયાતિ તસ્સ યથાવુત્તસ્સ કમ્મસ્સ અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનાય. **યા ચેતના**તિ યા અપચયગામિનિચેતના. **કમ્મં પત્વા**તિ સુખકમ્મન્તિ વુચ્ચમાને **મગ્ગચેતનાય અઞ્ઞો પણ્ડરતરો ધમ્મો નામ નત્થિ** અચ્ચન્તપારિસુદ્ધિભાવતો. **અકણ્હા અસુક્કાતિ આગતા**તિ એત્થ સુક્કભાવપટિક્ખેપકારણં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ. તેનાહ “**ઇદં પન કમ્મચતુક્કં પત્વા**”તિઆદિ.

૮૨. **અનિચ્ચાનિકપક્ખે**તિ અચેળકપબ્બજ્જાય કુક્કુરવતે ચ. **યોગે**તિ ઞાયધમ્મપટિપત્તિયન્તિ અત્થો. **યોનેના**તિ યો તિત્થિયપરિવાસો તેન ભગવતા **પઞ્ઞત્તો**. યં તિત્થિયપરિવાસં સમાદિયિત્વાતિ અયમેત્થ યોજના. **ઘંસિત્વા** સુવણ્ણં વિય નિઘંસોપ્પલે. **કોટ્ટેત્વા** હત્થેન વિય કુલાલભાજનં.

વૂપકટ્ઠોતિ વિવિત્તો એકીભૂતો. **પેસિતત્તો**તિ નિબ્બાનં પતિ પેસિતત્તો. કામં **તદનુત્તરં બ્રહ્મચરિયપરિયોસાનં**… **પે**૦… **વિહાસીતિ** ઇમિનાવ અરહત્તનિકૂટેન દેસના નિટ્ઠાપિતા હોતિ, આયસ્મતો પન સેનિયસ્સ પટિપત્તિકિત્તનપરમેતં ઉજુકં આપન્નઅરહત્તભાવદીપનં, યદિદં ‘‘અઞ્ઞતરો ખો પના’’તિઆદિવચનન્તિ આહ “**અરહત્તનિકૂટેનેવા**”તિ. અરહત્તાધિગમોયેવ તસ્સ તેસં **અબ્ભન્તરતા**. સેસં સબ્બં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

કુક્કુરવતિકસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૮. અભયરાજકુમારસુત્તવણ્ણના

૮૩. જાતિયા અસમાનો નિહીનાચરિયો પરદત્તૂપજીવિકાય માતુયા કુચ્છિયં જાતો પાદસિકપુત્તો. નિન્દાવસેન વદતિ એતેનાતિ વાદો અગુણોતિ આહ – “**વાદં આરોપેહીતિ દોસં આરોપેહી**”તિ. નિબ્બત્તવસેન નિરયં અરહતિ, નિરયસંવત્તનિયેન વા કમ્મેન નિરયે નિયુત્તો **નેરયિકો**. **આપાયિકો**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. અવીચિમ્હિ

ઉપ્પજ્જિત્વા તત્થ આયુકપ્પસઞ્ઞિતં અન્તરકપ્પં તિટ્ઠતીતિ **કપ્પટ્ઠો**. નિરયૂપપત્તિપરિહરણવસેન તિકિચ્છિતું સક્કુણેય્યોતિ તેકિચ્છો, ન તેકિચ્છો **અતેકિચ્છો**. **દ્વે અન્તે મોચેત્વા**તિ ફરુસં વા અપ્પિયં વા કપ્પેય્યાતિ દ્વે કોટ્ઠાસે મુઞ્ચિત્વા તે અનામસિત્વા પુચ્છિતં અત્થં તતો બહિ કરોન્તો ઉગ્ગિલતિ નામ. તં પન એવં કાતું ન સક્કોતીતિ આહ – "**ઉગ્ગિલિતું બહિ નીહરિતું ન સક્ખિતી**"તિ. એવમેવાયં પુચ્છા ન ગહેતબ્બા, અયમેત્થ દોસોતિ તં અપુચ્છં કરોન્તો અપનયન્તો ઓગિલતિ નામ, તથા પન અસક્કોન્તો પતિટ્ઠાપેન્તો ન ઓગિલતિ નામ, ભગવા પન તમત્થં ઓકાસમ્પિ અકરોન્તો ઉભયથાપિ અસક્ખીતિ વેદિતબ્બો. કથં? ભગવા હિ "**ન ખ્વેત્થ રાજકુમાર એકંસેના**"તિ વદન્તો નિગણ્ઠસ્સ અધિપ્પાયં વિપરિવત્તેતિ, ઉભો અન્તે મોચેત્વા પઞ્હં વિસ્સજ્જેસિ, એવં તાવ ઉગ્ગિલિતું અસક્ખિ. "ન તત્ર રાજકુમાર એકંસેના"તિ વદન્તો એવ ચ "નાયં પુચ્છા એવં અવિભાગેન પુચ્છિતબ્બા, વિભજિત્વા પન પુચ્છિતબ્બા"તિ પુચ્છાય દોસં દીપેન્તો તં હારેન્તો ઓગિલિતુમ્પિ સક્ખતીતિ.

ઉટ્ઠાતું ન સક્ખિસ્સતિ ચિત્તસ્સ અઞ્ઞથા પવત્તિયા. અભયો દ્વે મગ્ગે કતપરિચયો છેકો નિપુણો વાદસીલો ચ હુત્વા વિચરતિ. તેનાહ – "**સો વાદજ્ઝાસયતાય તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છન્તો 'એવં, ભન્તે'તિ આહા**"તિ.

૮૫. **એવરૂપન્તિ** યા પરેસં અપ્પિયા અમનાપા દુરુત્તવાચા, એવરૂપા વાચા, ન પન ફરુસવાચા. ફરુસવાચાય હિ સેતુઘાતો તથાગતાનં. ચેતનાફરુસતાય હિ ફરુસવાચા ઇચ્છિતા, ન પરેસં અપ્પિયતામત્તેન. **નટ્ઠા નિગણ્ઠા** ઓગિલિકાદિસમ્મતસ્સ પઞ્હસ્સ એકવચનેન વિદ્ધંસિતત્તા.

૮૬. દારકસ્સ અઙ્કે નિસીદનસ્સ કારણં દસ્સેતું "**લેસવાદિનો**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **લેસવાદિનો**તિ છલવાદિનો, વાદમગ્ગે વા અપરિપુણ્ણતાય લેસમત્તેનેવ વાદસીલા. **ઓસટસઙ્ગામો**તિ અનેકવારં પરવાદમદ્દનવસેન ઓતિણ્ણવાદસઙ્ગામો. **વિજ્જિત્વા**તિ નખેન વિજ્ઝિત્વા. **ઇમમેવા**તિ ય્વાયં દારકો અત્તનો વાદભઙ્ગપરિહરણત્થં ઇમિના અઙ્કે નિસીદાપિતો, ઇમમેવ **અસ્સ દારકં** ઉપમં નિસ્સયં કત્વા **વાદં ભિન્દિસ્સામિ**. "અસ્સ વાદં અપ્પટિતતાય ઉપમાય ભઞ્જિસ્સામી"તિ **ચિન્તેત્વા**.

અપનેય્યં અસ્સ અહન્તિ અસ્સ દારકસ્સ મુખતો અહં તં અપનેય્યં. અભૂતત્થોવ અભૂતં ઉત્તરપદલોપેનાતિ આહ "**અભૂતન્તિ અભૂતત્થ**"ન્તિ. અતચ્છન્તિ તસ્સેવ વેવચનન્તિ આહ "**અતચ્છન્તિ ન તચ્છ**"ન્તિ. **અભૂત**ન્તિ વા અસન્તં અવિજ્જમાનં. **અતચ્છ**ન્તિ અતથાકારં. **અનત્થસંહિત**ન્તિ દિટ્ઠધમ્મિકેન, સમ્પરાયિકેન વા અનત્થેન સંહિતં, અનત્થે વા સંહિતં, ન અત્થોતિ વા અનત્થો, અત્થસ્સ પટિપક્ખો સભાવો, તેન સંહિતન્તિ **અનત્થસંહિતં**, પિસુણવાચં સમ્ફપ્પલાપઞ્ચાતિ અત્થો. એવમેત્થ ચતુબ્બિધસ્સપિ વચીદુચ્ચરિતસ્સ ગહિતતા દટ્ઠબ્બા.

દુપ્પયુત્તોતિ દુપ્પટિપન્નો. **ન તં તથાગતો ભાસતિ** અભૂતતાદિદોસદુટ્ઠત્તા. **તમ્પિ તથાગતો ન ભાસતિ** ભૂતત્થેપિ અનત્થસંહિતતાદિદોસદુટ્ઠત્તા.

ઠાનં કારણં એતિસ્સા અત્થીતિ ઠાનિયા ક-કારસ્સ ય-કારં કત્વા, ન ઠાનિયાતિ અટ્ઠાનિયા, નિક્કારણા અયુત્તિયુત્તા, સા એવ કથાતિ **અટ્ઠાનિયકથા**. **અત્તપચ્ચક્ખકથં કથેમા**તિ અત્તના એવ પચ્ચક્ખં કત્વા પવત્તિયમાનં છલકથં કથેમ.

ગામિકમહલ્લકો "ઇમે મં વઞ્ચેતુકામા, અહમેવ દાનિ ઇમે વઞ્ચેસ્સામી"તિ ચિન્તેત્વા "**એવં ભવિસ્સતી**"તિઆદિમાહ. "**ન મયં દાસા**"**તિપિ વત્તું નાસક્ખિંસુ** પુબ્બે તથાકતિકાય કતત્તા.

તતિયં તતિયમેવાતિ દ્વીસુપિ પક્ખેસુ તતિયં તતિયમેવ વાચં. **ભાસિતબ્બકાલં અનતિક્કમિત્વા**તિ યસ્સ યદા યથા ભાસિતબ્બં, તસ્સ તદા તથેવ ચ ભાસનતો ભાસિતબ્બં કારણં ભાસિતબ્બકાલઞ્ચ અનતિક્કમિત્વાવ ભાસતિ.

૮૭. **ઠાનુપ્પત્તિકઞાણેના**તિ ઠાને એવ ઉપ્પજ્જનકઞાણેન. તસ્મિં તસ્મિં કારણે તસ્સ તં તં અવત્થાય ઉપ્પજ્જનકઞાણેન, ધમ્માનં યથાસભાવતો અવબુજ્ઝનસભાવોતિ **ધમ્મસભાવો**. ધમ્મે સભાવધમ્મે અનવસેસે વા યાથાવતો ઉપધારેતીતિ **ધમ્મધાતુ**, સબ્બઞ્ઞુતા. તેનાહ “**સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સેતં અધિવચન**”ન્તિ. **સુપ્પટિવિદ્ધા**ન્તિ સબ્બં ઞેય્યધમ્મં સુટ્ઠુ પટિવિજ્ઝનવસેન, સુટ્ઠુ પટિવિદ્ધન્તિ અત્થો. તેનાહ “**હત્થગતં ભગવતો**”તિ. **નેય્યપુગ્ગલવસેન પરિનિટ્ઠિતા**તિ કથાપરિવિભાગેન અયમેવ દેસના ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ દસ્સેન્તો અરહત્તં પચ્ચક્ખાસીતિ.

અભયરાજકુમારસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૯. બહુવેદનિયસુત્તવણ્ણના

૮૮. **પઞ્ચકઙ્ગો**તિ વડ્ઢકીકિચ્ચસાધને વાસિઆદિપઞ્ચકં અઙ્ગં સંધનં એતસ્મિન્તિ પઞ્ચકઙ્ગો. થમ્ભાદિવત્થૂનં થપનટ્ઠેન **થપતિ. પણ્ડિતઉદાયિત્થેરો**, ન કાળુદાયી થેરો.

૮૯. પરિયાયતિ અત્તનો ફલં વત્તેતીતિ **પરિયાયો**, કારણં. વેદનાસન્નિસ્સિતો ચ કાયિકચેતસિકભાવો **કારણં**. તેનાહ – “**કાયિકચેતસિકવસેન દ્વે વેદિતબ્બા**”તિ. તત્થ પસાદકાયસન્નિસ્સિતા કાયિકા, ચેતોસન્નિસ્સિતા ચેતસિકા. **સુખાદિવસેન તિસ્સો**તિ એત્થ સુખનદુક્ખનુપેક્ખનાનિ સુખાદિવેદનાય કારણં. તાનિ હિ પવત્તિનિમિત્તાનિ કત્વા તત્થ સુખાદિસદ્દપ્પવત્તિ, ઇમિના નયેન સેસેસુપિ યથારહં કારણં નિદ્ધારેત્વા વત્તબ્બં. **ઉપવિચારવસેના**તિ આરમ્મણં ઉપેચ્ચ સવિસેસપવત્તિવસેન. યસ્મિઞ્હિ આરમ્મણે સોમનસ્સવેદના પવત્તતિ, આરમ્મણતાય તં ઉપગન્ત્વા ઇતરવેદનાહિ વિસિટ્ઠતાય સવિસેસં તત્થ પવત્તિ. તેનાહ “**સોમનસ્સટ્ઠાનિયં રૂપં ઉપવિચરતી**”તિ. એસ નયો સેસવેદનાસુ **ગેહસ્સિતાની**તિ ગેહનિસ્સિતાનિ.

૯૦. **પરિયાયેના**તિ ‘‘ઇદમેત્થ દુક્ખસ્મિન્તિ વદામી’’તિ વુત્તટ્ઠાનં સન્ધાય વદતિ. **તં દસ્સેન્તો**તિ કામઞ્ચેત્થ સુત્તે – ‘‘દ્વેપાનન્દ, વેદના વુત્તા’’તિ દ્વે આદિં કત્વા વેદના દસ્સિતા, એકાપિ પન દસ્સિતા એવાતિ દસ્સેન્તો. **ઉપત્થમ્ભેતુન્તિ** એકાપિ વેદના વુત્તા મયા પરિયાયેન, એવં સતિ દ્વેપિ વત્તબ્બાતિ એવં તસ્સ વાદં ઉપત્થમ્ભેતું. કથં પન એકા વેદના વુત્તાતિ? યં કિઞ્ચિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, ઇદમેત્થ દુક્ખસ્મિન્તિ વદામીતિ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં **ઇતિવુત્તકવણ્ણનાયં** (ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૫૨ આદયો) પરમત્થદીપનિયં વુત્તનયેન વેદિતબ્બં.

કથં પનેત્થ રૂપાવચરચતુત્થે અરૂપેસુ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધે સુખં ઉદ્ધતન્તિ આહ “**એત્થ ચા**”તિઆદિ. **સન્તટ્ઠેના**તિ પટિપક્ખધમ્માનં વૂપસન્તભાવેન. **પણીતટ્ઠેના**તિ ભાવનાવિસેસવિસિટ્ઠેન અતપ્પકભાવેનેવ સેટ્ઠભાવેન ચ, પચ્ચયવિસેસેન પધાનભાવં નીતન્તિપિ પણીતં. **વેદયિતસુખં** નામ વેદનાભૂતં સુખન્તિ કત્વા. **અવેદયિતસુખં નામ યાવતા નિદ્દુક્ખતા, તાવતા સુખન્તિ વુચ્ચતીતિ**.અથ વા **નિરોધો** સુટ્ઠુ ખાદતિ ખનતિ કાયિકચેતસિકાબાધન્તિ વત્તબ્બતં અરહતિ સત્તાહમ્પિ તત્થ દુક્ખસ્સ નિરુજ્ઝનતો. તેનાહ “**નિદ્દુક્ખભાવસઙ્ખાતેન સુખટ્ઠેના**”તિ.

૯૧. **યસ્મિં યસ્મિં** ભવે, ચિત્તુપ્પાદે, અવત્થાય વા નિદ્દુક્ખભાવો, દુક્ખસ્સ પટિપક્ખતા અનુપલબ્ભનેન દુક્ખવિવિત્તં, તં સુખસ્મિંયેવ પઞ્ઞપેતિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

બહુવેદનીયસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૧૦. અપણ્ણકસુત્તવણ્ણના

૯૩. **નાનાવિધા**તિ નાનાવિધદિટ્ઠિકા **સમણબ્રાહ્મણા**તિ પબ્બજ્જામત્તેન સમણા, જાતિમત્તેન બ્રાહ્મણા ચ. **દસ્સન**ન્તિ દિટ્ઠિ. **ગહિત**ન્તિ અભિનિવિસ્સ ગહિતં. ઇતિ તે અત્તનો દસ્સનં ગહેતુકામા પુચ્છન્તિ. **વિના દસ્સનેન લોકો ન નિય્યાતી**તિ વિમોક્ખભાવનાય એકેન દસ્સનેન વિના લોકો સંસારદુક્ખતો ન નિગચ્છતિ. **એકદિટ્ઠિયમ્પિ પતિટ્ઠાતું નાસક્ખિંસુ** સદ્ધાકારાભાવતો. તથા હિ તે ઇમાય દેસનાય સરણેસુ પતિટ્ઠહિંસુ. યસ્મા અવિપરીતે સદ્ધેય્યવત્થુસ્મિં ઉપ્પન્નસદ્ધા ‘‘આકારવતી’’તિ અધિપ્પેતા, તસ્મા યો લોકે અવિપરીતધમ્મદેસના, અયમેવેસાતિ પવત્તા મગ્ગસાધનગતાય સદ્ધાય કારણભાવતો તન્નિસ્સયા સદ્ધા, સા **આકારવતી**તિ વુત્તા. અવત્થુસ્મિઞ્હિ સદ્ધા અયુત્તકારણતાય ન આકારવતી. **આકારવતી**તિ એત્થ **વતી**-સદ્દો ન કેવલં અત્થિતામત્તદીપકો, અથ ખો અતિસયત્થદીપકો પાસંસત્થદીપકો વા દટ્ઠબ્બો. તેન **આકારવતી**તિ સદ્ધેય્યવત્થુવસેન અતિસયકારણવતીતિ વા પાસંસકારણવતીતિ વા અયમેત્થ અત્થો. **અપણ્ણકો**તિ એત્થ યથા કઞ્ચિ અત્થં સાધેતું આરદ્ધસ્સ પયોગો વિરદ્ધો, તત્થ અકારકો વિય હોતિ પુનપિ આરભિતબ્બતાય. **અવિરદ્ધો** પન અત્થસ્સ સાધનતો અપણ્ણકો, એવં અયમ્પિ ધમ્મો અભિભવિત્વા પવત્તનતો એકંસતો ‘‘અપણ્ણકો’’તિ વુત્તો. તેનાહ “**અવિરદ્ધો અદ્વેજ્ઝગામી એકંસગાહિકો**”તિ.

૯૪. **તબ્બિપચ્ચનીકભૂતા**તિ તસ્સા મિચ્છાદિટ્ઠિયા પચ્ચનીકભૂતા.

૯૫. **નેસ**ન્તિ કુસલાનં ધમ્માનં. **અકુસલતો નિક્ખન્તભાવે**તિ અસંકિલિટ્ઠભાવે. **આનિસંસો**તિ સુદ્ધવિપાકતા. **વિસુદ્ધિપક્ખો**તિ વિસુદ્ધિભાવો પરિયોદાતતા. અભૂતધમ્મસ્સ દિટ્ઠિભાવસ્સ સઞ્ઞાપના આચિક્ખના **અભૂતધમ્મસઞ્ઞાપના**. સાવજ્જેસુ પરમવજ્જે મિચ્છાદસ્સને પગ્ગહણન્તિ કુતો સુસીલ્યસ્સ પગ્ગહોતિ આહ – “**મિચ્છાદસ્સનં ગણ્હન્તસ્સેવ સુસીલ્યં પહીનં હોતી**”તિ. **મિચ્છાદિટ્ઠિઆદયો**તિ એત્થ મિચ્છાસઙ્કપ્પો પરલોકાભાવચિન્તા, મિચ્છાવાચા પરલોકાભાવવાદભૂતો મુસાવાદો, અરિયાનં પચ્ચનીકતાદયો. **અપરાપરં ઉપ્પજ્જનવસેના**તિ પુનપ્પુનં ચિત્તે ઉપ્પજ્જનવસેન. **પાપકા અકુસલા ધમ્મા**તિ પચ્ચવેક્ખણસઞ્ઞાપનાદિકાલે ઉપ્પજ્જનકા તથાપવત્તા અકુસલખન્ધા.

કલિગ્ગહોતિ અનત્થપરિગ્ગહો. સો પન યસ્મા દિટ્ઠેવ ધમ્મે અભિસમ્પરાયઞ્ચ પરાજયો હોતીતિ આહ “**પરાજયગ્ગાહો**”તિ. **દુસ્સમત્તો**તિ એત્થ **દુ**-સદ્દો ‘‘સમાદિન્નો’’તિ એત્થાપિ આનેત્વા યોજેતબ્બોતિ આહ “**દુપ્પરામટ્ઠો**”તિ. યથા દુપ્પરામટ્ઠો હોતિ, એવં સમાદિન્નો દુસ્સમત્તો દુસમાદિન્નો વુત્તો. **સકવાદમેવ ફરિત્વા**તિ અત્તનો નત્થિકવાદમેવ ‘‘ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૮૭; ૩.૨૭-૨૮) અવધારેન્તો અઞ્ઞસ્સ ઓકાસઅદાનવસેન ફરિત્વા. તેનાહ “**અધિમુચ્ચિત્વા**”તિ. ‘‘સમ્બુદ્ધો’’તિઆદિ અધિમુચ્ચનાકારદસ્સનં. **રિઞ્ચતી**તિ વિવેચેતિ અપનેતિ. તેનાહ “**વજ્જેતી**”તિ.

૯૬. **કટગ્ગાહો**તિ કતં સબ્બસો સિદ્ધિમેવ કત્વા ગહણં. સો પન જયલાભો હોતીતિ વુત્તં “**જયગ્ગાહો**”તિ. **સુગ્ગહિતો**તિ સુટ્ઠુકરણવસેન ગહિતો. **સુપરામટ્ઠો**તિ સુટ્ઠુ પરાપરં આસેવનવસેન આમટ્ઠો . ઉભયેનપિ તસ્સ કમ્મસ્સ

કતૂપચિતભાવં દસ્સેતિ, **સોત્થિભાવાવહત્તઞ્ચ** સગ્ગુપપત્તિસંવત્તનતો પાપસભાવપહાનતો ચ.

૯૭. સહત્થા કરોન્તસ્સાતિ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૧૬૬; સં॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૩.૨૧૧) સહત્થેનેવ કરોન્તસ્સ. નિસ્સગ્ગિયથાવરાદયોપિ ઇધ સહત્થકરણેનેવ સઙ્ગહિતા. **પચનં** દહનં વિબાધનન્તિ આહ "**દણ્ડેન પીળેન્તસ્સા**"તિ. **સોકં સયં કરોન્તસ્સા**તિ પરસ્સ સોકકારણં સયં કરોન્તસ્સ, સોકં વા ઉપ્પાદેન્તસ્સ. **પરેહિ** અત્તનો વચનકરેહિ. **સયમ્પિ ફન્દતો**તિ પરસ્સ વિબાધનપયોગેન સયમ્પિ ફન્દતો. **અતિપાતયતો**તિ પદં સુદ્ધકત્તુઅત્થે હેતુકત્તુઅત્થે ચ વત્તતીતિ આહ "**હનન્તસ્સપિ હનાપેન્તસ્સાપી**"તિ.

ઘરસ્સ ભિત્તિ અન્તો બહિ ચ સન્ધિતા હુત્વા ઠિતા **ઘરસન્ધિ**. કિઞ્ચિપિ અસેસેત્વા નિરવસેસમેવ લોપોતિ **નિલ્લોપો**. એકાગારે નિયુત્તો વિલોપો **એકાગારિકો**. પરિતો સબ્બસો પન્થે હનનં **પરિપન્થો**. **પાપં ન કરીયતિ** પુબ્બે અસતો ઉપ્પાદેતું અસક્કુણેય્યત્તા, તસ્મા **નત્થિ પાપં**. યદિ એવં કથં સત્તા પાપં પટિપજ્જન્તીતિ આહ – "**સત્તા પન કરોમાતિ એવંસઞ્ઞિનો હોન્તી**"તિ. એવં કિરસ્સ હોતિ "ઇમેસઞ્હિ સત્તાનં હિંસાદિકિરિયા ન અત્તાનં ફુસતિ તસ્સ નિચ્ચતાય નિબ્બિકારત્તા, સરીરં પન અચેતનં કટ્ઠકલિઙ્ગરૂપમં, તસ્મિં વિકોપિતેપિ ન કિઞ્ચિ પાપ"ન્તિ. **ખુરનેમિના**તિ નિસિતખુરમયનેમિના. ગઙ્ગાય દક્ખિણદિસા અપ્પતિરૂપદેસો, ઉત્તરદિસા પતિરૂપદેસોતિ અધિપ્પાયેન "દક્ખિણઞ્ચે"તિઆદિ વુત્તન્તિ "**દક્ખિણતીરે મનુસ્સા કક્ખળા**"તિઆદિમાહ.

મહાયાગન્તિ મહાવિજિતયઞ્ઞસદિસં મહાયાગં. **સીલસંયમેના**તિ કાયિકવાચસિકસંવરેન. **સચ્ચવચનેના**તિ સચ્ચવાચાય. તસ્સ વિસું વચનં લોકે ગરુતરપુઞ્ઞસમ્મતભાવતો. યથા હિ પાપધમ્મેસુ મુસાવાદો ગરુ, એવં પુઞ્ઞધમ્મેસુ સચ્ચવાચા. તેનાહ ભગવા – "એકં ધમ્મમતીતસ્સા"તિઆદિ (ધ॰ પ॰ ૧૭૬). **વુત્તનયેનેવા**તિ કણ્હપક્ખે વુત્તનયેન. તત્થ હિ – "નત્થિ પાપં, નત્થિ પાપસ્સ આગમો"તિ આગતં, ઇધ "અત્થિ પુઞ્ઞં, અત્થિ પુઞ્ઞસ્સ આગમો"તિ આગતં, અયમેવ વિસેસો. **સેસં વુત્તસદિસમેવા**તિ "તેસમેતં પાટિકઙ્ખ"ન્તિ એવમાદિં સન્ધાય વદતિ, તં હેટ્ઠા પુરિમવારસદિસં.

૧૦૦. ઉભયેનાતિ હેતુપચ્ચયપટિસેધવચનેન. **સંકિલેસપચ્ચય**ન્તિ સંસારે પરિબ્ભમનેન કિલિન્નસ્સ મલિનભાવસ્સ કારણં. વુત્તવિપરિયાયેન **વિસુદ્ધિપચ્ચય**ન્તિ સદ્દત્થો વેદિતબ્બો. **બલ**ન્તિઆદીસુ સત્તાનં સંકિલેસાવહં વોદાનાવહઞ્ચ ઉસ્સાહસઙ્ખાતં **બલં વા**, સૂરવીરભાવસઙ્ખાતં **વીરિયં વા**, પુરિસેન કત્તબ્બો **પુરિસથામો વા**, સો એવ પરં પરં ઠાનં અક્કમનપ્પત્તિયા **પુરિસપરક્કમો વા નત્થિ ન** ઉપલબ્ભતિ.

સત્વયોગતો, રૂપાદીસુ સત્તવિસત્તતાય ચ **સત્તા**. પાણનતો અસ્સાસપસ્સાસવસેન પવત્તિયા **પાણા**. તે પન સો એકિન્દ્રિયાદિવસેન વિભજિત્વા વદતીતિ આહ "**એકિન્દ્રિયો**"તિઆદિ. અણ્ડકોસાદીસુ ભવનતો **ભૂતા**તિ વુચ્ચન્તીતિ આહ "**અણ્ડકોસ…પે॰… વદન્તી**"તિ. જીવનતો પાણં ધારેન્તો વિય વડ્ઢનતો **જીવા**તિ એવં સત્તપાણભૂતજીવેસુ સદ્દત્થો વેદિતબ્બો. નત્થિ એતેસં સંકિલેસવિસુદ્ધીસુ વસોતિ **અવસા**. નત્થિ નેસં બલં વીરિયઞ્ચાતિ **અબલા અવીરિયા**. **નિયતતા**તિ અચ્છેજ્જસુત્તાવુતાભેજ્જમણિ વિય નિયતપવત્તનતાય ગતિજાતિબન્ધપજહવસેન નિયામો. **તત્થ તત્થ ગમન**ન્તિ છન્નં અભિજાતીનં તાસુ તાસુ ગતીસુ ઉપગમનં સમવાયેન સમાગમો. **સભાવોયેવા**તિ યથા કણ્ટકસ્સ તિક્ખતા, કબિટ્ઠફલાનં પરિમણ્ડલતા, મિગપક્ખીનં વિચિત્તાકારતા, એવં સબ્બસ્સપિ લોકસ્સ હેતુપચ્ચયેન વિના તથા તથા પરિણામો, અયં સભાવોયેવ અકિત્તિમોયેવ. તેનાહ "**યેન હી**"તિઆદિ.

સકુણે હનતીતિ **સાકુણિકો**, તથા **સૂકરિકો**. **લુદ્દો**તિ અઞ્ઞોપિ યો કોચિ માગવિકો નેસાદો. પાપકમ્મપસુતતાય **કણ્હાભિજાતિ નામ**. **ભિક્ખૂ**તિ સાકિયા ભિક્ખૂ, મચ્છમંસખાદનતો **નીલાભિજાતીતિ વદન્તિ**. ઞાયલદ્ધેપિ પચ્ચયે ભુઞ્જમાના આજીવકસમયસ્સ વિલોમગાહિતાય "**પચ્ચયેસુ કણ્ટકે પક્ખિપિત્વા ખાદન્તી**"તિ વદન્તિ. **એકે પબ્બજિતા** , યે સવિસેસં અત્તકિલમથાનુયોગમનુયુત્તા. તથા હિ તે કણ્ટકે વત્તેન્તા વિય હોન્તીતિ **કણ્ટકવુત્તિકા**તિ વુત્તા. ઠત્વા ભુઞ્જનદાનપટિક્ખેપાદિવતસમાયોગેન **પણ્ડરતરા**. **અચેલકસાવકા**તિ આજીવકસાવકે વદતિ. **તે કિર** આજીવકલદ્ધિયા વિસુદ્ધચિત્તતાય નિગણ્ઠેહિપિ **પણ્ડરતરા**. નન્દાદયો હિ તથારૂપાય પટિપત્તિયા પત્તબ્બા, તસ્મા નન્દાદયો નિગણ્ઠેહિ આજીવકસાવકેહિ ચ પણ્ડરતરાતિ વુત્તા "**સુક્કાભિજાતી**"તિ.

અયમેતેસં લદ્ધીતિ સાકુણિકાદિભાવૂપગમનેન કણ્હાભિજાતિઆદીસુ દુક્ખં સુખઞ્ચ પટિસંવેદેન્તા અનુક્કમેન મહાકપ્પાનં ચુલ્લાસીતિસહસ્સાનિ ખેપેત્વા આજીવકભાવૂપગમનેન પરમસુક્કાભિજાતિયં ઠત્વા સંસારતો સુજ્ઝન્તીતિ અયં તેસં નિયતિ આજીવકાનં લદ્ધિ.

''નત્થિ દિન્ન''ન્તિ વદન્તો નત્થિકો દાનસ્સ ફલં પટિક્ખિપતીતિ આહ – "**નત્થિકદિટ્ઠિ વિપાકં પટિબાહતી**"તિ. તથા ચેવ હેટ્ઠા સંવણ્ણિતં ''નત્થિકદિટ્ઠિ હિ નત્થિતમાહા''તિ. **અહેતુકદિટ્ઠિ ઉભયન્તિ** કમ્મં વિપાકઞ્ચ ઉભયં. સો હિ ''અહેતૂ અપચ્ચયા સત્તા સંકિલિસ્સન્તિ વિસુજ્ઝન્તી''તિ વદન્તો કમ્મસ્સ વિય વિપાકસ્સપિ સંકિલેસવિસુદ્ધીનં પચ્ચયત્તાભાવવચનતો તદુભયં પટિબાહતિ નામ. **વિપાકો પટિબાહિતો હોતિ** અસતિ કમ્મે વિપાકાભાવતો. **કમ્મં પટિબાહિતં હોતિ** અસતિ વિપાકે કમ્મસ્સ નિરત્થકભાવાપત્તિતો. **અત્થતો**તિ સરૂપેન. **ઉભયપટિબાહકા**તિ વિસું વિસું તંતંદિટ્ઠિતા વુત્તાપિ સબ્બે તે નત્થિકાદયો નત્થિકદિટ્ઠિઆદિવસેન પચ્ચેકં તિવિધદિટ્ઠિકા એવ ઉભયપટિબાહકત્તા. ''ઉભયપટિબાહકા''તિ હિ હેતુવચનં. **અહેતુકવાદા ચા**તિઆદિ પટિઞ્ઞાવચનં. યો હિ વિપાકપટિબાહનેન નત્થિકદિટ્ઠિકો, સો અત્થતો કમ્મપટિબાહનેન અકિરિયદિટ્ઠિકો, ઉભયપટિબાહનેન અહેતુકદિટ્ઠિકો ચ હોતિ. સેસદ્વયેપિ એસેવ નયો.

સજ્ઝાયન્તીતિ તં દિટ્ઠિદીપકં ગન્થં ઉગ્ગહેત્વા પઠન્તિ. **વીમંસન્તી**તિ તસ્સ અત્થં વિચારેન્તિ. **તેસન્તિ**આદિ વીમંસનાકારદસ્સનં. **તસ્મિં આરમ્મણે**તિ યથાપરિકપ્પિતકમ્મફલાભાવદીપકે ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિનયપ્પવત્તાય લદ્ધિયા આરમ્મણે. **મિચ્છાસતિ સન્તિટ્ઠતી**તિ ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિવસેન અનુસ્સવૂપલદ્ધે અત્થે તદાકારપરિવિતક્કનેહિ સવિગ્ગહે વિય સરૂપતો ચિત્તસ્સ પચ્ચુપટ્ઠિતે ચિરકાલપરિચયેન ''એવમેત''ન્તિ નિજ્ઝાનક્ખમભાવૂપગમનેન નિજ્ઝાનક્ખન્તિયા તથા ગહિતે પુનપ્પુનં તથેવ આસેવન્તસ્સ બહુલીકરોન્તસ્સ મિચ્છાવિતક્કેન સમાદિયમાના મિચ્છાવાયામુપત્થમ્ભિતા અતંસભાવં ''તંસભાવ''ન્તિ ગણ્હન્તી મિચ્છાસતીતિ લદ્ધનામા તંલદ્ધિસહગતા તણ્હા સન્તિટ્ઠતિ . **ચિત્તં એકગ્ગં હોતી**તિ યથાવુત્તવિતક્કાદિપચ્ચયલાભેન તસ્મિં આરમ્મણે અવટ્ઠિતતાય અનેકગ્ગં પહાય એકગ્ગં અપ્પિતં વિય હોતિ. મિચ્છાસમાધિપિ હિ પચ્ચયવિસેસેહિ લદ્ધભાવનાબલેહિ કદાચિ સમાધાનપતિરૂપકિચ્ચકરો હોતિયેવ વાલવિજ્ઝનાદીસુ વિયાતિ દટ્ઠબ્બં. **જવનાનિ જવન્તી**તિ અનેકક્ખત્તું તેનાકારેન પુબ્બભાગિયેસુ જવનવારેસુ પવત્તેસુ સબ્બપચ્છિમે જવનવારે સત્ત જવનાનિ જવન્તિ. **પઠમજવને પન સતેકિચ્છા હોન્તિ, તથા દુતિયાદીસૂ**તિ ધમ્મસભાવદસ્સનમેતં, ન પન તસ્મિં ખણે તેસં સતેકિચ્છભાવાપાદનં કેનચિ સક્કા કાતું.

તત્થાતિ તેસુ તીસુ મિચ્છાદસ્સનેસુ. **કોચિ એકં દસ્સનં ઓક્કમતી**તિ યસ્સ એકસ્મિંયેવ અભિનિવેસો આસેવના ચ પવત્તા, સો એકંયેવ દસ્સનં ઓક્કમતિ. યસ્સ પન દ્વીસુ, તીસુપિ વા અભિનિવેસના પવત્તા, સો **દ્વે**

તીણિ ઓક્કમતિ. એતેન યા પુબ્બે ઉભયપટિબાહનતામુખેન વુત્તા અત્થસિદ્ધા સબ્બદિટ્ઠિકતા, સા પુબ્બભાગિયા. યા પન મિચ્છત્તનિયામોક્કન્તિ ભૂતા, સા યથાસકં પચ્ચયસમુદાગમસિદ્ધિતો ભિન્નારમ્મણાનં વિય વિસેસાધિગમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં એકજ્ઝં અનુપ્પત્તિયા અસંકિણ્ણા એવાતિ દસ્સેતિ. **એકસ્મિં ઓક્કન્તેપી**તિઆદિના તિસ્સન્નમ્પિ દિટ્ઠીનં સમાનબલતં સમાનફલતઞ્ચ દસ્સેતિ, તસ્મા તિસ્સોપિ ચેતા એકસ્સ ઉપ્પન્ના અઞ્ઞમઞ્ઞં અબ્બોકિણ્ણા એવ, એકાય વિપાકે દિન્ને ઇતરા અનુબલપ્પદાયિકા હોન્તિ. **વટ્ટખાણુ નામા**તિ ઇદં વચનં નેય્યત્થં, ન નીતત્થન્તિ તં વિવરિત્વા દસ્સેતું **કિં પનેસા**તિઆદિ વુત્તં, અકુસલં નામેતં અબલં દુબ્બલં, ન કુસલં વિય મહાબલન્તિ આહ – "**એકસ્મિંયેવ અત્તભાવે નિયતો**"તિ. અઞ્ઞથા સમ્મત્તનિયામો વિય મિચ્છત્તનિયામોપિ અચ્ચન્તિકો સિયા. યદિ એવં વટ્ટખાણુકજોતના કથન્તિ આહ "**આસેવનવસેન પના**"તિઆદિ, તસ્મા યથા "સકિં નિમુગ્ગો નિમુગ્ગોવ હોતી"તિ (અ॰ નિ॰ ૭.૧૫) વુત્તં, એવં વટ્ટખાણુકજોતના. યાદિસે હિ પચ્ચયે પટિચ્ચ અયં તંતંદસ્સનં ઓક્કન્તો પુન કદાચિ તપ્પટિપક્ખે પચ્ચયે પટિચ્ચ તતો સીસુક્ખિપનમસ્સ ન હોતીતિ ન વત્તબ્બં. તેન વુત્તં "**યેભુય્યેના**"તિ.

તસ્માતિ યસ્મા એવં સંસારખાણુભાવસ્સપિ પચ્ચયો અકલ્યાણજનો, તસ્મા. **ભૂતિકામો**તિ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકપરમત્થાનં વસેન અત્તનો ગુણેહિ વડ્ઢિકામો. યં પનેત્થ કેચિ વદન્તિ "યથા ચિરકાલભાવનાય પરિપાકૂપગમલદ્ધબલત્તા ઉપનિસ્સયકુસલા અકુસલે સબ્બસો સમુચ્છિન્દન્તિ, એવં અકુસલધમ્મા તતોપિ ચિરકાલભાવનાસમ્ભવતો લદ્ધબલા હુત્વા કદાચિ કુસલધમ્મેપિ સમુચ્છિન્દન્તિ. એવઞ્ચ કત્વા દળ્હમિચ્છાભિનિવેસસ્સ મિચ્છાદિટ્ઠિકસ્સ વટ્ટખાણુકભાવજોતનાપિ સમત્થિતા હોતી"તિ યથા તં "વસ્સભઞ્ઞાનં દિટ્ઠી"તિ, તં ન, મિચ્છત્તનિયતધમ્માનં ચિરકાલભાવનામત્તેન ન પટિપક્ખસ્સ પજહનસમત્થતા, અથ ખો ધમ્મતાસિદ્ધેન પચ્ચયવિસેસાહિતસામત્થિયેન અત્તનો પહાયકસભાવેન પહાયકભાવો ભાવનાકુસલાનંયેવ વુત્તો, અકુસલાનંયેવ ચ પહાતબ્બભાવો "દસ્સનેન પહાતબ્બા"તિઆદિના નયેન, અકુસલાનંયેવ દુબ્બલભાવો "અબલાનં બલીયન્તી"તિઆદિના (સુ॰ નિ॰ ૭૭૬; મહાનિ॰ ૫) (યુત્તિનાપિ નામતો વા અધિગમનિયો આલોકો આલોકભાવતો બાહિરારણેકા વિય ન ચેત્થ પટિઞ્ઞત્તે ભાવેસતા સોતુનો આસંકિતબ્બા વિસેસવસ્સ સાધેતબ્બતો સામઞ્ઞસ્સ ચ સોતુભાવેન અધિપ્પેતત્તા વેદ-સદ્દસ્સ લોપો દીપે સભાવે સાધને યથા તં સદ્દયભાવસ્સ નાપિ વિસુદ્ધકઅનુમાનાદિવિરોધસમ્ભાવતો. ન હિ સક્કા અન્તરાલોકસ્સ બાહિરાલોકસ્સ વિય રૂપકાયં ઉપાદાય રૂપતા ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યત્તાદિકે પતિટ્ઠાપેતું સક્કાતિ વુત્તં, નનુપિ અન્તરાલોકો અવિગ્ગહત્તા વેદના વિયાતિ સદ્ધેવ ગ્ગાણાલોકસ્સ અવિજ્જન્ધકારા વિય વિધમનિયભાવે સબ્બેસમ્પિ કુસલધમ્માનં કેનચિપિ અકુસલધમ્મેન સમુચ્છિન્દનિયતા સિદ્ધાવ હોતિ). વટ્ટખાણુકચોદનાય યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવાતિ તિટ્ઠતેસા બાલજનવિકત્થના.

૧૦૩. **ઝાનચિત્તમયા**તિ રૂપાવચરજ્ઝાનચિત્તેન નિબ્બત્તા. તથા હિ તેસં વિસેસેન ઝાનમનસા નિબ્બત્તત્તા "મનોમયા"તિ વુત્તા, અવિસેસેન પન અભિસઙ્ખારમનસા સબ્બેપિ સત્તા મનોમયા એવ. **સઞ્ઞામયા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. તેનાહ "**અરૂપજ્ઝાનસઞ્ઞાયા**"તિ. **અયન્તિ** રૂપિતાભાવપટિપજ્જનકપુગ્ગલો. **અપ્પટિલદ્ધજ્ઝાનો**તિ અનધિગતરૂપજ્ઝાનો. **તસ્સપી**તિ તક્કિનોપિ. **રૂપજ્ઝાને કઙ્ખા નત્થિ** અનુસ્સવવસેન લદ્ધવિનિચ્છયત્તા.

૧૦૪. **સારાગાયા**તિ સરાગભાવાય. **સન્તિકે**તિ સમીપે, ન થામગતા દિટ્ઠિનાતિદૂરત્તા સરાગા, ન સમ્પયુત્તત્તા. સા હિ ન થામગતા વટ્ટપરિયાપન્નેસુ ધમ્મેસુ રજ્જતીતિ વિઞ્ઞાયતીતિ આહ – "**રાગવસેન વટ્ટે રજ્જનસ્સા**"તિ. સબ્બેપિ સંયોજના તણ્હાવસેનેવ સમ્ભવન્તીતિ આહ – "**તણ્હાવસેન સંયોજનત્થાયા**"તિ. **આરુપ્પે પનસ્સ કઙ્ખા**

નત્થીતિ અનુસ્સવવસેન લદ્ધનિચ્છયં સન્ધાય વુત્તં. કામં દુગ્ગતિદુક્ખાનં એકન્તસંવત્તનેન નત્થિકદિટ્ઠિઆદીનં અપણ્ણકતા પાકટા એવ, નિપ્પરિયાયેન પન અનવજ્જસ્સ અત્થસ્સ એકન્તસાધકં અપણ્ણકન્તિ કત્વા ચોદના, સાવજ્જસ્સપિ અત્થસ્સ સાધને એકંસિકભાવં ગહેત્વા પરિહારો. તેનાહ ''**ગહણવસેના**''તિઆદિ. તેન રુળ્હીવસેન ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદીનિ અપણ્ણકઙ્ગાનિ જાતાનીતિ દસ્સેતિ.

૧૦૫. હેટ્ઠા તયો પુગ્ગલાવ હોન્તીતિ અત્તન્તપો પરન્તપોતિ ઇમસ્મિં ચતુક્કે હેટ્ઠા તયો પુગ્ગલા હોન્તિ. યથાવુત્તા પઞ્ચપિ પુગ્ગલા દુપ્પટિપન્નાવ, તતો **અત્થિકવાદાદયો પઞ્ચ**પુગ્ગલા સમ્માપટિપન્નતાય ઇમસ્મિં ચતુક્કે **એકો ચતુત્થપુગ્ગલોવ હોતિ. એતમત્થં દસ્સેતુ**ન્તિ ઇધ હેટ્ઠા વુત્તપુગ્ગલપઞ્ચકદ્વયં ઇમસ્મિં ચતુક્કે એવ સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ વિભાગેન દુપ્પટિપત્તિસુપ્પટિપત્તિયો દસ્સેતું **ભગવા ઇમં દેસનં આરભી**તિ. યં પનેત્થ અત્થતો અવિભત્તં, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

અપણ્ણકસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

નિટ્ઠિતા ચ ગહપતિવગ્ગવણ્ણના.

૨. ભિક્ખુવગ્ગો

૧. અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના

૧૦૭. અમ્બલટ્ઠિકાયન્તિ એત્થ અમ્બલટ્ઠિકા વુચ્ચતિ સુજાતો તરુણમ્બરુક્ખો, તસ્સ પન અવિદૂરે કતો પાસાદો ઇધ ''અમ્બલટ્ઠિકા''તિ અધિપ્પેતો. તેનાહ **"વેળુવનવિહારસ્સા"**તિઆદિ. **પધાનઘરસઙ્ખેપેતિ** ભાવનાગેહપ્પકારે યોગીનં ગેહેતિ અત્થો. **તિખિણોવ હોતિ**, ન તસ્સ તિખિણભાવો કેનચિ કાતબ્બો સભાવસિદ્ધત્તા. **એવમેવ** અત્તનો વિમુત્તિપરિપાચનકમ્મુના તિક્ખવિસદભાવપ્પત્તિયા **અયમ્પિ આયસ્મા...પે॰... તત્થ વિહાસિ. પકતિપઞ્ઞત્તમેવા**તિ પકતિયા પઞ્ઞત્તં બુદ્ધાનં ઉપગમનતો પુરેતરમેવ ચારિત્તવસેન પઞ્ઞત્તં.

૧૦૮. ઉદકં અનેન ધીયતિ, ઠપીયતિ વા એત્થાતિ **ઉદકાધાનં. ઉદકટ્ઠાનન્તિ** ચ ખુદ્દકભાજનં. **"ઓવાદદાનત્થં આમન્તેસી"**તિ વત્વા તં પનસ્સ ઓવાદદાનં ન ઇધેવ, અથ ખો બહૂસુ ઠાનેસુ બહુક્ખત્તું પવત્તિતન્તિ તાનિ તાનિ સઙ્ખેપતો દસ્સેત્વા ઇધ સંવણ્ણનત્થં **"ભગવતા હી"**તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ **સબ્બબુદ્ધેહિ અવિજહિતન્તિ** ઇમિના સબ્બેસં બુદ્ધાનં સાસને કુમારપઞ્હા નામ હોતીતિ દસ્સેતિ. એકેકતો પટ્ઠાય યાવ દસકા પવત્તા દસ પુચ્છા એતસ્સાતિ **દસપુચ્છં**, એકેકતો પટ્ઠાય યાવ દસકા એકુત્તરવસેન પવત્તં વિસ્સજ્જનત્થાય **પઞ્ચપણ્ણસવિસ્સજ્જનં** સામણેરપઞ્હન્તિ સમ્બન્ધો. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં પરમત્થજોતિકાયં **ખુદ્દકટ્ઠકથાયં** (ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૪.કુમારપઞ્હવણ્ણના) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. અનાદીનવદસ્સિતાય અભિણ્હં મુસા સમુદાચરણતો **"પિયમુસાવાદા"**તિ વુત્તં, ઉદકાવસેસછડ્ડનઉદકાધાનનિકુજ્જનઉક્કુજ્જનદસ્સનસઞ્ઞિતા **ચતસ્સો ઉદકાધાનૂપમાયો** સબ્બસ્સ યુદ્ધકમ્મસ્સ અકરણકરણવસેન દસ્સિતા **દ્વે હત્થિઉપમાયો**.

તત્થ રાહુલસુત્તન્તિ સુત્તનિપાતે આગતં રાહુલસુત્તં (સુ॰ નિ॰ ૩૩૭ આદયો). **અભિણ્હોવાદવસેન વુત્તન્તિ** ઇમિના અન્તરન્તરા તં સુત્તં કથેત્વા ભગવા થેરં ઓવદતીતિ દસ્સેતિ. **ઇદઞ્ચ પના**તિ ઇદં યથાવુત્તં ભગવતો તંતંકાલાનુરૂપં અત્તનો ઓવાદદાનં સન્ધાય. **બીજન્તિ** અણ્ડં. **પસ્સસિ નૂ**તિ **નુ**-સદ્દો અનુજાનને, નનુ પસ્સસીતિ અત્થો. સચ્ચધમ્મં લઙ્ઘિત્વા ઠિતસ્સ કિઞ્ચિપિ અકત્તબ્બં નામ પાપં નત્થીતિ આહ – **"સમ્પજાનમુસાવાદે સંવરરહિતસ્સ ઓપમ્મદસ્સનત્થં વુત્તા"**તિ. તથા હિ –

> ''એકં ધમ્મમતીતસ્સ, મુસાવાદિસ્સ જન્તુનો;
> વિતિણ્ણપરલોકસ્સ, નત્થિ પાપમકારિય''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૭૬);

ઉરુળ્હવાતિ ઉરુળ્હો હુત્વા ઉસ્સિતો. સો પન દમવસેન અભિરુય્હ વડ્ઢિતો આરોહનયોગ્યો ચ હોતીતિ આહ **"અભિવડ્ઢિતો આરોહસમ્પન્નો"**તિ. **આગતાગતે**તિ અત્તનો યોગ્યપદેસં આગતાગતે. **પટિસેનાય ફલકકોટ્ઠકમુણ્ડપાકારાદયો**તિ પટિસેનાય અત્તનો આરક્ખત્થાય ઠપિતે ફલકકોટ્ઠકે ચેવ ઉદ્ધચ્છદપાકારાદિકે ચ. **એતં પદેસન્તિ** એતં પરસેનાપદેસં. **એત્તકેના**તિ ઓલોકનમત્તેન. તસ્સ ઓલોકનાકારદસ્સનેનેવ. **સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ સેનાનીકં દ્વેધા ભિજ્જતિ**, તીરપાતિકં મદ્દિતં હુત્વા પદાતા હુત્વા દ્વેધા હુત્વા પલાયન્તિ. **કણ્ણેહિ પહરિત્વા**તિ પગેવ સરાનં આગમનસદ્દં ઉપધારેત્વા યથા વેગો ન હોતિ, એવં સમુટ્ઠાપેત્વા તેહિ પહરિત્વા **પાતનં. પટિહત્થિપટિઅસ્સા**તિઆદિના પચ્ચેકં પતિ-સદ્દો યોજેતબ્બોતિ. **દીઘાસિલટ્ઠિયા**તિ દીઘલતાય અસિલટ્ઠિયા.

કરણેતિ કમ્મકરણે. **મઞ્અતિ** હત્થારોહો. **અયમુગ્ગર**ન્તિ તાદિસે કાલે ગહિતમુગ્ગરં. **ઓલોકેત્વા**તિ ઞાણચક્ખુના દિસ્વા, અભિણ્હં સમ્પજઞ્ઞં ઉપટ્ઠપેત્વાતિ અત્થો.

૧૦૯. સસક્કન્તિ પસ્સિતું યુત્તં કત્વા ઉસ્સાહં જનેત્વા **ન કરણીયં**, તાદિસં નિયમતો અકત્તબ્બં હોતીતિ આહ "**એકંસેનેવ ન કાતબ્બ**"ન્તિ. **પટિસંહરેય્યાસી**તિ કરણતો સઙ્કોચં આપજ્જેય્યાસિ. યથાભૂતો અસન્તો નિવત્તો અકરોન્તો નામ હોતીતિ આહ "**નિવત્તેય્યાસિ મા કરેય્યાસી**"તિ. **અનુપદેય્યાસી**તિ અનુબલપ્પદાયી ભવેય્યાસિ. તેનાહ "**ઉપત્થમ્ભેય્યાસી**"તિ. તં પન અનુબલપ્પદાનં ઉપત્થમ્ભનં પુનપ્પુનં કરણમેવાતિ આહ "**પુનપ્પુનં કરેય્યાસી**"તિ . **સિક્ખમાનો**તિ તંયેવ અધિસીલસિક્ખં તન્નિસ્સયઞ્ચ સિક્ખાદ્વયં સિક્ખન્તો સમ્પાદેન્તો.

૧૧૧. કિત્તકે પન ઠાનેતિ કિત્તકે ઠાને પવત્તાનિ. અવિદૂરે એવ પવત્તાનીતિ દસ્સેન્તો "**એકસ્મિં પુરેભત્તેયેવ સોધેતબ્બાની**"તિ આહ. એવઞ્હિ તાનિ સુસોધિતાનિ હોન્તિ સુપરિસુદ્ધાનિ. **પરેસં અપ્પિયં** ગરું ગારય્હં, યથાવુત્તટ્ઠાનતો પન અઞ્ઞં વા કમ્મટ્ઠાનમનસિકારેનેવ કાયકમ્માદીનિ પરિસોધિતાનિ હોન્તીતિ ન ગહિતં. **પટિઘં વા**તિ એત્થ **વા**-સદ્દેન અસમપેક્ખણે મોહસ્સ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો.

૧૧૨. વુત્તનયેન કાયકમ્માદિપરિસોધનં નામ ઇધેવ, ન ઇતો બહિદ્ધાતિ આહ "**બુદ્ધા...પે॰... સાવકા વા**"તિ. તે હિ અત્થતો સમણબ્રાહ્મણા વાતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા સબ્બબુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધસાવકેહિ આરુળ્હમગ્ગો, રાહુલ, મયા તુય્હં આચિક્ખિતો, તસ્મા. તેન અનુસિક્ખન્તેન તયા એવં સિક્ખિતબ્બન્તિ ઓવાદં અદાસિ. સેસં વુત્તનયત્તા સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના

સમત્તા.

૨. મહારાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના

૧૧૩. ઇરિયાપથાનુબન્ધનેનાતિ ઇરિયાપથગમનાનુબન્ધનેન, ન પટિપત્તિગમનાનુબન્ધનેન. અઞ્ઞમેવ હિ બુદ્ધાનં પટિપત્તિગમનં અઞ્ઞં સાવકાનં. **વિલાસિતગમનેના**તિ – ''દૂરે પાદં ન ઉદ્ધરતિ, ન અચ્ચાસન્ને પાદં નિક્ખિપતિ, નાતિસીઘં ગચ્છતિ નાતિસણિક''ન્તિઆદિના (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪.૨૪૩; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૬; સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૨૮૫) વુત્તેન સભાવસીલેન બુદ્ધાનં ચાતુરિયગમનેન. તદેવ હિ સન્ધાય "**પદે પદં નિક્ખિપન્તો**"તિ વુત્તં. **પદાનુપદિકો**તિ રાહુલત્થેરસ્સપિ લક્ખણપારિપૂરિયા તાદિસમેવ ગમનન્તિ યત્તકં પદેસં અન્તરં અદત્વા ભગવતો પિટ્ઠિતો ગન્તું આરદ્ધો, સબ્બત્થ તમેવ ગમનપદાનુપદં ગચ્છતીતિ પદાનુપદિકો.

વણ્ણનાભૂમિ ચાયં તત્થ ભગવન્તં થેરઞ્ચ અનેકરૂપાહિ ઉપમાહિ વણ્ણેન્તો "**તત્થ ભગવા**"તિઆદિમાહ. **નિક્ખન્તગજપોતકો વિય** વિરોચિત્થાતિ પદં આનેત્વા યોજના. એવં તં **કેસરસીહો વિયા**તિઆદીસુપિ આનેત્વા યોજેતબ્બં. **તારકરાજા** નામ ચન્દો. **દ્વિન્નં ચન્દમણ્ડલાન**ન્તિઆદિ પરિકપ્પવચનં, બુદ્ધાવેણિકસન્તકં વિય બુદ્ધાનં આકપ્પસોભા અહોસિ, અહો સિરીસમ્પત્તીતિ યોજના.

આદિયમાનાતિ ગણ્હન્તિ. ''પચ્છા જાનિસ્સામા''તિ **ન અજ્જુપેક્ખિતબ્બો. ઇદં ન કત્તબ્બન્તિ વુત્તે**તિ ઇદં પાણઅતિપાતનં ન કત્તબ્બન્તિ વુત્તે ઇદં દણ્ડેન વા લેડ્ડુના વા વિહેઠનં ન કત્તબ્બં, ઇદં પાણિના દણ્ડકદાનઞ્ચ

અન્તમસો કુજ્જિત્વા ઓલોકનમત્તમ્પિ ન કત્તબ્બમેવાતિ નયસતેનપિ નયસહસ્સેનપિ પટિવિજ્ઝતિ, તથા ઇધ તાવ સમ્મજ્જનં કત્તબ્બન્તિ વુત્તેપિ તત્થ પરિભણ્ડકરણં વિહારઙ્ગણસમ્મજ્જનં કચવરછડ્ડનં વાલિકાસમકિરણન્તિ એવમાદિના નયસતેન નયસહસ્સેન પટિવિજ્ઝતિ. તેનાહ – "**ઇદં કત્તબ્બન્તિ વુત્તેપિ એસેવ નયો**"તિ. **પરિભાસ**ન્તિ તજ્જનં. **લભામી**તિ પચ્ચાસીસતિ.

સબ્બમેતન્તિ સબ્બં એતં મયિ લબ્ભમાનં સિક્ખાકામતં. **અભિઞ્ઞાયા**તિ જાનિત્વા. **સહાયો**તિ રટ્ઠપાલત્થેરં સન્ધાયાહ. સો હિ ભગવતા સદ્ધાપબ્બજિતભાવે એતદગ્ગે ઠપિતો. **ધમ્મારક્ખો**તિ સત્થુ સદ્ધમ્મરતનાનુપાલકો ધમ્મભણ્ડાગારિકો. **પેત્તિયો**તિ ચૂળપિતા. **સબ્બં મે જિનસાસન**ન્તિ સબ્બમ્પિ બુદ્ધસાસનં મય્હમેવ.

છન્દરાગં ગત્વાતિ છન્દરાગં મમ ચિત્તે ઉપ્પન્નં ગત્વા. **અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે**તિ વિહારપરિયન્તે અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલટ્ઠાને અનુચ્છવિકે.

તદાતિ અગ્ગસાવકેહિ પસાદાપનકાલે. અઞ્ઞકમ્મટ્ઠાનાનિ ચઙ્કમનઇરિયાપથેપિ પિટ્ઠિપસારણકાલેપિ સમિજ્ઝન્તિ, ન એવમિદન્તિ આહ – "**ઇદમસ્સ એતિસ્સા નિસજ્જાય કમ્મટ્ઠાનં અનુચ્છવિક**"ન્તિ. **આનાપાનસ્સતિ**ન્તિ આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં.

સમસીસી હોતીતિ સચે સમસીસી હુત્વા ન પરિનિબ્બાયતિ. **પચ્ચેકબોધિં સચ્છિકરોતિ** નો ચે પચ્ચેકબોધિં સચ્છિકરોતિ. **ખિપ્પાભિઞ્ઞો**તિ ખિપ્પં લહુંયેવ પત્તબ્બછળભિઞ્ઞો.

પરિપુણ્ણાતિ સોળસસુ આકારેસુ કસ્સચિપિ અતાપનેન સબ્બસો પુણ્ણા. **સુભાવિતા**તિ સમથભાવનાય વિપસ્સનાભાવનાય ચ અનુપુબ્બસમ્પાદનેન સુભાવિતા. ગણનાવિધાનાનુપુબ્બિયા આસેવિતત્તા **અનુપુબ્બં પરિચિતા**.

ઓમાનં વાતિ અવજાનનં ઉઞ્ઞાતન્તિ એવંવિધં માનં વા. **અતિમાનં વા**તિ "કિં ઇમેહિ, મમેવ આનુભાવેન જીવિસ્સામી"તિ એવં અતિમાનં વા કુતો જનેસ્સતીતિ.

૧૧૪. વિસઙ્ખરિત્વાતિ વિસંયુત્તે કત્વા, યથા સઙ્ખાકારેન ગહણં ન ગચ્છતિ, એવં વિનિભુઞ્જિત્વાતિ અત્થો. મહાભૂતાનિ તાવ વિત્થારેતુ, સમ્મસનૂપગત્તા, અસમ્મસનૂપગં આકાસધાતું અથ કસ્મા વિત્થારેસીતિ આહ "**ઉપાદારૂપદસ્સનત્થ**"ન્તિ. આપોધાતુ સુખુમરૂપં. ઇતરાસુ ઓળારિકસુખુમતાપિ લબ્ભતીતિ આહ "**ઉપાદારૂપદસ્સનત્થ**"ન્તિ. **હેટ્ઠા ચત્તારિ મહાભૂતાનેવ કથિતાનિ, ન ઉપાદારૂપ**ન્તિ તસ્સ પનેત્થ લક્ખણહારનયેન આકાસદસ્સનેન દસ્સિતતા વેદિતબ્બા. તેનાહ "**ઇમિના મુખેન તં દસ્સેતુ**"ન્તિ. ન કેવલં ઉપાદારૂપગ્ગહણદસ્સનત્થમેવ આકાસધાતુ વિત્થારિતા, અથ ખો પરિગ્ગહસુખતાયપીતિ દસ્સેન્તો "**અપિચા**"તિઆદિમાહ. તત્થ પરિચ્છિન્દિતબ્બસ્સ રૂપસ્સ નિરવસેસપરિયાદાનત્થં "**અજ્ઝત્તિકેના**"તિ વિસેસનમાહ. **આકાસેના**તિ આકાસધાતુયા ગહિતાય. **પરિચ્છિન્નરૂપ**ન્તિ તાય પરિચ્છિન્દિતકલાપગતમ્પિ પાકટં હોતિ વિભૂતં હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ.

ઇદાનિ વુત્તમેવત્થં સુખગ્ગહણત્થં ગાથાય દસ્સેતિ. **તસ્સા**તિ ઉપાદાયરૂપસ્સ. **એવં આવિભાવત્થ**ન્તિ એવં પરિચ્છિન્નતાય આકાસસ્સ વસેન વિભૂતભાવત્થં. **ત**ન્તિ આકાસધાતું.

૧૧૮. આકાસભાવં ગતન્તિ ચતૂહિ મહાભૂતેહિ અસમ્ફુટ્ઠાનં તેસં પરિચ્છેદકભાવેન આકાસન્તિ ગહેતબ્બતં ગતં, આકાસમેવ વા આકાસગતં યથા ''દિટ્ઠિગતં (ધ॰ સ॰ ૩૮૧; મહાનિ॰ ૧૨), અત્થઙ્ગત''ન્તિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૩૦) ચ. **આદિન્ન**ન્તિ ઇમન્તિ તણ્હાદિટ્ઠીહિ આદિન્નં. તેનાહ ''**ગહિતં પરામટ્ઠ**''ન્તિ. અઞ્ઞત્થ કમ્મજં ''ઉપાદિન્ન''ન્તિ વુચ્ચતિ, ન તથા ઇધાતિ આહ ''**સરીરટ્ઠકન્તિ અત્થો**''તિ. **પથવીધાતુઆદીસુ વુત્તનયેનેવા**તિ મહાહત્થિપદોપમે (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦૦ આદયો) વુત્તનયદસ્સનં સન્ધાય વદતિ.

૧૧૯. તાદિભાવો નામ નિટ્ઠિતકિચ્ચસ્સ હોતિ, અયઞ્ચ વિપસ્સનં અનુયુઞ્જતિ, અથ કિમત્થં તાદિભાવતા વુત્તાતિ? પથવીસમતાદિલક્ખણાચિક્ખણાહિ વિપસ્સનાય સુખપ્પવત્તિઅત્થં. તેનાહ ''**ઇટ્ઠાનિટ્ઠેસૂ**''તિઆદિ. **ગહેત્વા**તિ કુસલપ્પવત્તિયા ઓકાસદાનવસેન પરિગ્ગહેત્વા. **ન પતિટ્ઠિતો**તિ ન નિસ્સિતો ન લગ્ગો.

૧૨૦. બ્રહ્મવિહારભાવના અસુભભાવના આનાપાનસ્સતિભાવના ચ ઉપચારં વા અપ્પનં વા પાપેન્તો વિપસ્સનાય પાદકભાવાય અનિચ્ચાદિસઞ્ઞાય વિપસ્સનાભાવેન ઉસ્સક્કિત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અરહત્તાધિગમાય હોતીતિ ''**મેત્તાદિભાવનાય પન હોતી**''તિ વુત્તં. **યત્થ કત્થચિ સત્તેસુ સઙ્ખારેસુ ચ પટિહઞ્ઞનકિલેસો**તિ આઘાતભાવમેવ વદતિ ઞાયભાવતો અઞ્ઞેસમ્પિ. **અસ્મિમાનો**તિ રૂપાદિકે પચ્ચેકં એકજ્ઝં ગહેત્વા ''અયમહમસ્મી''તિ એવં પવત્તમાનો.

૧૨૧. ઇદં કમ્મટ્ઠાનન્તિ એત્થ ગણનાદિવસેન આસેવિયમાના અસ્સાસપસ્સાસા યોગકમ્મસ્સ પતિટ્ઠાનતાય કમ્મટ્ઠાનં. તત્થ પન તથાપવત્તો મનસિકારો ભાવના. એત્થ ચ તસ્સેવ થેરસ્સ ભગવતા બહૂનં કમ્મટ્ઠાનાનં દેસિતત્તા ચરિતં અનાદિયિત્વા કમ્મટ્ઠાનાનિ સબ્બેસં પુગ્ગલાનં સપ્પાયાનીતિ અયમત્થો સિદ્ધો, અતિસપ્પાયવસેન પન કમ્મટ્ઠાનેસુ વિભાગકથા કથિતાતિ વેદિતબ્બા.

મહારાહુલોવાદસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૩. ચૂળમાલુક્યસુત્તવણ્ણના

૧૨૨. એવં ઠપિતાનીતિ ''સસ્સતો લોકો''તિઆદિનયપ્પવત્તાનિ દિટ્ઠિગતાનિ અનિય્યાનિકતાય ન બ્યાકાતબ્બાનિ ન કથેતબ્બાનિ, એવં ઠપનીયપક્ખે **ઠપિતાનિ ચેવ** નિય્યાનિકસાસને છડ્ડનીયતાય **પટિક્ખિત્તાનિ ચ**, અપિચેત્થ અત્થતો પટિક્ખેપો એવ બ્યાકાતબ્બતો. યથા એકો કમ્મકિલેસવસેન ઇત્થત્તં આગતો, તથા અપરોપિ અપરોપીતિ સત્તો તથાગતો વુચ્ચતીતિ આહ – ''**તથાગતોતિ સત્તો**''તિ. **તં અબ્યાકરણં મય્હં ન રુચ્ચતી**તિ યદિ સસ્સતો લોકો, સસ્સતો લોકોતિ, અસસ્સતો લોકો, અસસ્સતો લોકોતિ જાનામાતિ બ્યાકાતબ્બમેવ, યં પન ઉભયથા અબ્યાકરણં, તં મે ચિત્તં ન આરાધેતિ અજાનનહેતુકત્તા અબ્યાકરણસ્સ. તેનાહ – ''અજાનતો ખો પન અપસ્સતો એતદેવ ઉજુકં, યદિદં ન જાનામિ ન પસ્સામી''તિ. **સસ્સતો**તિઆદીસુ **સસ્સતો**તિ સબ્બકાલિકો, નિચ્ચો ધુવો અવિપરિણામધમ્મોતિ અત્થો. સો હિ દિટ્ઠિગતિકેહિ લોકીયન્તિ એત્થ પુઞ્ઞપાપતબ્બિપાકા, સયં વા તબ્બિપાકાકરાદિભાવેન અવિયુત્તેહિ લોકીયતીતિ **લોકો**તિ અધિપ્પેતો. એતેન ચત્તારોપિ સસ્સતવાદા દસ્સિતા હોન્તિ. **અસસ્સતો**તિ ન સસ્સતો, અનિચ્ચો અદ્ધુવો ભેદનધમ્મોતિ અત્થો, અસસ્સતોતિ ચ સસ્સતભાવપટિક્ખેપેન ઉચ્છેદો દીપિતોતિ સત્તપિ ઉચ્છેદવાદા દસ્સિતા હોન્તિ. **અન્તવા**તિ પરિવટુમો પરિચ્છિન્નપરિમાણો, અસબ્બગતોતિ અત્થો. તેન ''સરીરપરિમાણો, અઙ્ગુટ્ઠપરિમાણો, યવપરિમાણો પરમાણુપરિમાણો અત્તા''તિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૫૪; દી॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૭૬-૭૭) એવમાદિવાદા દસ્સિતા હોન્તિ.

તથાગતો પરં મરણાતિ તથાગતો જીવો અત્તા મરણતો ઇમસ્સ કાયસ્સ ભેદતો પરં ઉદ્ધં હોતિ અત્થિ સંવિજ્જતીતિ અત્થો. એતેન સસ્સતભાવમુખેન સોળસ સઞ્ઞીવાદા, અટ્ઠ અસઞ્ઞીવાદા, અટ્ઠ ચ નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીવાદા દસ્સિતા હોન્તિ. **ન હોતી**તિ નત્થિ ન ઉપલબ્ભતિ. એતેન ઉચ્છેદવાદો દસ્સિતો હોતિ. અપિચ **હોતિ ચ ન ચ હોતી**તિ અત્થિ નત્થિ ચાતિ. એતેન એકચ્ચસસ્સતવાદો દસ્સિતો. **નેવ હોતિ ન ન હોતી**તિ પન ઇમિના અમરાવિક્ખેપવાદો દસ્સિતોતિ વેદિતબ્બં. ભગવતા પન અનિય્યાનિકત્તા અનત્થસંહિતાનિ ઇમાનિ દસ્સનાનીતિ તાનિ ન બ્યાકતાનિ, તં અબ્યાકરણં સન્ધાયાહ અયં થેરો ''તં મે ન રુચ્ચતી''તિ. **સિક્ખં પટિક્ખિપિત્વા** યથાસમાદિન્નસિક્ખં પહાય.

૧૨૫. **ત્વં નેવ યાચકો**તિ અહં ભન્તે ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિસ્સામીતિઆદિના. **ન યાચિતકો**તિ ત્વં માલુક્યપુત્ત મયિ બ્રહ્મચરિયં ચરાતિઆદિના.

૧૨૬. **પરસેનાય ઠિતેન** પુરિસેન. **બહલલેપનેના**તિ બહલવિલેપનેન. મહાસુપિયાદિ સબ્બો મુદુહિદકો વેળુવિસેસો **સણ્હો. મરુવા**તિ મકચિ. **ખીરપણ્ણિનો**તિ ખીરપણ્ણિયા, યસ્સા છિન્દનમત્તે પણ્ણે ખીરં પગ્ઘરતિ. **ગચ્છ**ન્તિ ગચ્છતો જાતં સયંજાતગુમ્બતો ગહિતન્તિ અધિપ્પાયો. **સિથિલહનુ** નામ દત્તા કણ્ણો પતઙ્ગો. **એતાય દિટ્ઠિયા સતિ ન હોતી**તિ ''સસ્સતો લોકો''તિ એતાય દિટ્ઠિયા સતિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસો ન હોતિ, તં પહાય એવ પત્તબ્બતો.

૧૨૭. **અત્થેવ જાતી**તિઆદિના એતા દિટ્ઠિયો પચ્ચેકમ્પિ સંસારપરિબ્રૂહના કટસિવડ્ઢના નિબ્બાનવિબન્ધનાતિ દસ્સેતિ.

૧૨૮. **તસ્માતિહા**તિ ઇદં અટ્ઠાને ઉદ્ધટં, ઠાનેયેવ પન ''વુત્તપટિપક્ખનયેન વેદિતબ્બ''ન્તિ ઇમસ્સ પરતો કત્વા સંવણ્ણેતબ્બં. અત્તનો ફલેન અરણીયતો અનુગન્તબ્બતો કારણમ્પિ ''**અત્થો**''તિ વુચ્ચતીતિ આહ ''**કારણનિસ્સિત**''ન્તિ. તેનાહ ''**બ્રહ્મચરિયસ્સ આદિમત્તમ્પી**''તિ. **પુબ્બપદટ્ઠાન**ન્તિ પઠમારમ્ભો. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ચૂળમાલુક્યસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૪. મહામાલુક્યસુત્તવણ્ણના

૧૨૯. ઓરં વુચ્ચતિ કામધાતુ, તત્થ પવત્તિયા સંવત્તનતો ઓરં ભજન્તીતિ **ઓરમ્ભાગિયાનિ**, હેટ્ઠિમમગ્ગવજ્ઝતાય ઓરમ્ભાગે હેટ્ઠાકોટ્ઠાસે ભજન્તીતિ **ઓરમ્ભાગિયાનિ** ક-કારસ્સ ય-કારં કત્વા. તેનાહ ''**હેટ્ઠાકોટ્ઠાસિકાની**''તિઆદિ. કમ્મુના હિ વટ્ટેન ચ દુક્ખં સંયોજેન્તીતિ **સંયોજનાનિ**, ઓરમ્ભાગિયસઞ્ઞિતાનિ સંયોજનાનિ યસ્સ અપ્પહીનાનિ, તસ્સેવ વટ્ટદુક્ખં. યસ્સ પન તાનિ પહીનાનિ, તસ્સ તં નત્થીતિ. **અપ્પહીનતાય અનુસેતી**તિ અરિયમગ્ગેન અસમુચ્છિન્નતાય કારણલાભે સતિ ઉપ્પજ્જતિ, અપ્પહીનભાવેન અનુસેતિ. **અનુસયમાનો સંયોજનં નામ હોતી**તિ અનુસયત્તં ફરિત્વા પવત્તમાનો પાપધમ્મો યથાવુત્તેનત્થેન સંયોજનં નામ હોતિ. એતેન યદિ પન અનુસયતો સંયોજનં પવત્તં, તથાપિ યે તે કામરાગાદયો ''અનુસયા''તિ વુચ્ચન્તિ, તેયેવ બન્ધનટ્ઠેન સંયોજનાનીતિ દસ્સેતિ.

એવં સન્તેપીતિ યદેવ ઓરમ્ભાગિયસંયોજનં ભગવતા પુચ્છિતં, તદેવ થેરેનપિ વિસ્સજ્જિતં, તથાપિ અયં લદ્ધિ સન્નિસ્સયા. તત્થ દોસારોપનાતિ દસ્સેતું "**તસ્સ વાદે**"તિઆદિ વુત્તં. **સમુદાચારક્ખણેયેવા**તિ પવત્તિક્ખણે એવ. ન હિ સબ્બે વત્તમાના કિલેસા સંયોજનત્થં ફરન્તીતિ અધિપ્પાયો. **તેના**તિ તેન કારણેન, તથાલદ્ધિકત્તાતિ અત્થો. ચિન્તેસિ "ધમ્મં દેસેસ્સામી"તિ યોજના. **અત્તનો ધમ્મતાયેવા**તિ અજ્ઝત્તાસયેનેવ. **વિસંવાદિતા**તિ સત્થુ ચિત્તસ્સ અનારાધનેન વિવેચિતા. **એવમકાસિ** એવં ધમ્મં દેસાપેસિ.

૧૩૦. **સક્કાયદિટ્ઠિપરિયુટ્ઠિતેના**તિ પરિયુટ્ઠાનસમત્થસક્કાયદિટ્ઠિકેન. તથાભૂતઞ્ચ ચિત્તં તાય દિટ્ઠિયા વિગય્હિતં અજ્ઝોત્થટઞ્ચ નામ હોતીતિ આહ "**ગહિતેન અભિભૂતેના**"તિ. **દિટ્ઠિનિસ્સરણં નામ** દસ્સનમગ્ગો તેન સમુચ્છિન્દિતબ્બતો, સો પન નિબ્બાનં આગમ્મ તં સમુચ્છિન્દતિ, તસ્મા વુત્તં "**દિટ્ઠિનિસ્સરણં નિબ્બાન**"ન્તિ. **અવિનોદિતા અનીહટા**તિ પદદ્વયેનપિ સમુચ્છેદવસેન અપ્પહીનત્તંયેવ વદતિ. **અઞ્ઞં સંયોજનં અઞ્ઞો અનુસયોતિ વદન્તિ**, સહભાવો નામ અઞ્ઞેન હોતિ. ન હિ તદેવ તેન સહાતિ વુચ્ચતીતિ તેસં અધિપ્પાયો. **અઞ્ઞેના**તિ અત્થતો અઞ્ઞેન. અવત્થામત્તતો યદિપિ અવયવવિનિમુત્તો સમુદાયો નત્થિ, અવયવો પન સમુદાયો ન હોતીતિ સો સમુદાયતો અઞ્ઞો એવાતિ સક્કા વત્તુન્તિ યથાવુત્તસ્સ પરિહારસ્સ અપ્પાટિહીરકતં આસઙ્કિત્વા પક્ખન્તરં આસલ્લિતં "**અથાપિ સિયા**"તિઆદિના. પક્ખન્તરેહિ પરિહારા હોન્તીતિ યથાવુત્તઞાયેનપિ અઞ્ઞો પુરિસો અથાપિ સિયા, અયં પનેત્થ અઞ્ઞો દોસોતિ આહ "**યદિ તદેવા**"તિઆદિ. અથાપિ સિયા તુય્હં યદિ પરિવિતક્કો ઈદિસો યદિ તદેવ સંયોજનન્તિઆદિ. **ઇમમત્થં સન્ધાયા**તિ પરમત્થતો સો એવ કિલેસો સંયોજનમનુસયો ચ, બન્ધનત્થઅપ્પહીનત્થાનં પન અત્થેવ ભેદોતિ ઇમમત્થં સન્ધાય.

૧૩૨. **તચચ્છેદો વિય સમાપત્તિ** કિલેસાનં સમાપત્તિવિક્ખમ્ભનસ્સ સારચ્છેદસ્સ અનુસયસ્સ દૂરભાવતો. **ફેગ્ગુચ્છેદો વિય વિપસ્સના** તસ્સ આસન્નભાવતો. **એવરૂપા પુગ્ગલા**તિ અભાવિતસદ્ધાદિબલતાય દુબ્બલનામકાયા પુગ્ગલા, યેસં સક્કાયનિરોધાય...પે॰... નાધિમુચ્ચતિ. **એવં દટ્ઠબ્બા**તિ યથા સો દુબ્બલકો પુરિસો, એવં દટ્ઠબ્બો સો પુરિસો ગઙ્ગાપારં વિય સક્કાયપારં ગન્તું અસમત્થત્તા. વુત્તવિપરિયાયેન સુક્કપક્ખસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો.

૧૩૩. **ઉપધિવિવેકેના**તિ ઇમિના **ઉપધિવિવેકા**તિ કરણે નિસ્સક્કનન્તિ દસ્સેતિ, **ઉપધિવિવેકા**તિ વા હેતુમ્હિ નિસ્સક્કવચનસ્સ **ઉપધિવિવેકેના**તિ હેતુમ્હિ કરણવચનેન પઞ્ચકામગુણવિવેકો કથિતો. કામગુણાપિ હિ ઉપધીયતિ એત્થ દુક્ખન્તિ ઉપધીતિ વુચ્ચન્તીતિ. થિનમિદ્ધપચ્ચયા કાયવિજમ્ભિતાદિભેદં **કાયાલસિયં**. **તત્થા**તિ અન્તોસમાપત્તિયં સમાપત્તિઅબ્ભન્તરે જાતં. તં પન સમાપત્તિપરિયાપન્નમ્પિ અપરિયાપન્નમ્પીતિ તદુભયં દસ્સેતું "**અન્તોસમાપત્તિક્ખણેયેવા**"તિઆદિ વુત્તં. **રૂપાદયો ધમ્મે**તિ રૂપવેદનાદિકે પઞ્ચક્ખન્ધધમ્મે. **ન નિચ્ચતો**તિ ઇમિના નિચ્ચપટિક્ખેપતો તેસં અનિચ્ચતમાહ. તતો એવ ઉદયવયન્તતો વિપરિણામતો તાવકાલિકતો ચ તે અનિચ્ચાતિ જોતિતં હોતિ. યઞ્હિ નિચ્ચં ન હોતિ, તં ઉદયબ્બયપરિચ્છિન્નં જરાય મરણેન ચાતિ દ્વેધા વિપરિણતં ઇત્તરખણમેવ ચ હોતિ. **ન સુખતો**તિ ઇમિના સુખપટિક્ખેપતો તેસં દુક્ખતમાહ, અતો એવ અભિણ્હં પટિપીળનતો દુક્ખવત્થુતો ચ તે દુક્ખાતિ જોતિતં હોતિ. ઉદયબ્બયવન્તતાય હિ તે અભિણ્હં પટિપીળનતો નિરન્તરદુક્ખતાય દુક્ખસ્સેવ ચ અધિટ્ઠાનભૂતાતિ. પચ્ચયયાપનીયતાય રોગમૂલતાય ચ **રોગતો**. દુક્ખતાસૂલયોગિતાય કિલેસાસુચિપગ્ઘરણતો ઉપ્પાદજરાભઙ્ગેહિ ઉદ્ધુમાતપક્કભિજ્જનતો ચ **ગણ્ડતો**. પીળાજનનતો અન્તોતુદનતો દુન્નીહરણતો ચ અવડ્ઢિઆવહતો અઘવત્થુતો ચ અસેરીભાવતો આબાધપદટ્ઠાનતાય ચ **આબાધતો**. અવસવત્તનતો અવિધેય્યતાય **પરતો** . બ્યાધિજરામરણેહિ પલુજ્જનીયતાય **પલોકતો**.
સામીનિવાસીકારકવેદકઅધિટ્ઠાયકવિરહતો **સુઞ્ઞતો**. અત્તપટિક્ખેપટ્ઠેન **અનત્તતો**, રૂપાદિધમ્માપિ ન એત્થ અત્તા

હોન્તીતિ અનત્તા, એવં અયમ્પિ ન અત્તા હોતીતિ અનત્તા. તેન અબ્યાપારતો નિરીહતો તુચ્છતો અનત્તાતિ દીપિતં હોતિ. લક્ખણત્તયમેવ અવબોધત્થં એકાદસહિ પદેહિ વિભજિત્વા ગહિતન્તિ દસ્સેતું “**તત્થા**”તિઆદિ વુત્તં.

અન્તોસમાપત્તિયન્તિ સમાપત્તીનં સહજાતતાય સમાપત્તીનં અબ્ભન્તરે. **ચિત્તં પટિસંહરતીતિ** તપ્પટિબદ્ધછન્દરાગાદિઉપક્કિલેસવિક્ખમ્ભનેન વિપસ્સનાચિત્તં પટિસંહરતિ. તેનાહ “**મોચેતી**”તિ. **સવનવસેનાતિ** ‘‘સબ્બસઙ્ખારસમથો’’તિઆદિના સવનવસેન. **થુતિવસેનાતિ** તથેવ થોમનાવસેન ગુણતો સંકિત્તનવસેન. **પરિયત્તિવસેનાતિ** તસ્સ ધમ્મસ્સ પરિયાપુણનવસેન. **પઞ્ઞત્તિવસેનાતિ** તદત્થસ્સ પઞ્ઞાપનવસેન. **આરમ્મણકરણવસેનેવ** ઉપસંહરતિ મગ્ગચિત્તં. **એતં સન્તન્તિઆદિ** પન અવધારણનિવત્તિતત્થદસ્સનં. યથા વિપસ્સના ‘‘એતં સન્તં એતં પણીત’’ન્તિઆદિના અસઙ્ખતાય ધાતુયા ચિત્તં ઉપસંહરતિ, એવં મગ્ગો નિબ્બાનં સચ્છિકિરિયાભિસમયવસેન અભિસમેન્તો તત્થ લબ્ભમાને સબ્બે વિસેસે અસમ્મોહતો **પટિવિજાનન્તો તત્થ ચિત્તં ઉપસંહરતિ**. તેનાહ “**ઇમિના પન આકારેના**”તિઆદિ. **સો તત્થ ઠિતોતિ** સો અદન્ધવિપસ્સનો યોગી તત્થ તાય અનિચ્ચાદિલક્ખણત્તયારમ્મણાય વિપસ્સનાય ઠિતો. **સબ્બસોતિ** તસ્સ મગ્ગસ્સ અધિગમાય નિબ્બત્તિતસમથવિપસ્સનાસુ. **અસક્કોન્તો અનાગામી હોતીતિ** હેટ્ઠિમમગ્ગવહાસુ એવ સમથવિપસ્સનાસુ છન્દરાગં પહાય અગ્ગમગ્ગવહાસુ તાસુ નિકન્તિં પરિયાદાતું અસક્કોન્તો અનાગામિતાયમેવ સણ્ઠાતિ.

સમતિક્કન્તત્તાતિ સમથવસેન વિપસ્સનાવસેન ચાતિ સબ્બથાપિ રૂપસ્સ અતિક્કન્તત્તા. તેનાહ “**અયઞ્હી**”તિઆદિ. **અનેનાતિ** યોગિના. **તં અતિક્કમ્માતિ** ઇદં યો વા પઠમં પઞ્ચવોકારભવપરિયાપન્ને ધમ્મે સમ્મદેવ સમ્મસિત્વા તે વિવજ્જેત્વા તતો અરૂપસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા અરૂપધમ્મે સમ્મસતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. તેનાહ “**ઇદાનિ અરૂપં સમ્મસતી**”તિ.

સમથવસેન ગચ્છતોતિ સમથપ્પધાનં પુબ્બભાગપટિપદં અનુયુઞ્જન્તસ્સ. **ચિત્તેકગ્ગતા ધુરં હોતીતિ** તસ્સ વિપસ્સનાભાવનાય તથા પુબ્બે પવત્તત્તા વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સના સમાધિપ્પધાના હોતિ, મગ્ગેપિ ચિત્તેકગ્ગતા ધુરં હોતિ, સમાધિન્દ્રિયં પુબ્બઙ્ગમં બલવં હોતિ. **સો ચેતોવિમુત્તો નામાતિ** સો અરિયો ચેતોવિમુત્તો નામ હોતિ. **વિપસ્સનાવસેન ગચ્છતોતિ** ‘‘સમથવસેન ગચ્છતો’’તિ એત્થ વુત્તનયાનુસારેન અત્થો વેદિતબ્બો. અયઞ્ચ પુગ્ગલવિભાગો સુત્તન્તનયેન ઇધાભિહિતો પરિયાયો નામ, અભિધમ્મનયેન પરતો કીટાગિરિસુત્તવણ્ણનાયં દસ્સયિસ્સામ. **અયં સભાવધમ્મોયેવાતિ** પુબ્બભાગપટિપદા સમથપ્પધાના ચે સમાધિ ધુરં, વિપસ્સનાપધાના ચે પઞ્ઞા ધુરન્તિ અયં ધમ્મસભાવોયેવ, એત્થ કિઞ્ચિ ન આસઙ્કિતબ્બં.

ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તં **ઇન્દ્રિયવેમત્તતા**. તેનાહ “**ઇન્દ્રિયનાનત્તં વદામી**”તિ. **ઇન્દ્રિયનાનત્તતા કારણન્તિ** ઇદં દસ્સેતિ – અનિચ્ચાદિવસેન વિપસ્સનાભિનિવેસો વિય સમથવસેન વિપસ્સનાવસેન ચ યં પુબ્બભાગગમનં, તં અપ્પમાણં તં વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનં, યસ્સ સમાધિ ધુરં પુબ્બઙ્ગમં બલવં હોતિ, **સો** અરિયો **ચેતોવિમુત્તિ નામ હોતિ**. યસ્સ પઞ્ઞા ધુરં પુબ્બઙ્ગમં બલવં હોતિ **સો** અરિયો **પઞ્ઞાવિમુત્તો નામ હોતિ**. ઇદાનિ તમત્થં બુદ્ધિવિસિટ્ઠેન નિદસ્સનેન દસ્સેન્તો “**દ્વે અગ્ગસાવકા**”તિઆદિમાહ, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

મહામાલુક્યસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૫. ભદ્દાલિસુત્તવણ્ણના

૧૩૪. અસિયતીતિ અસનં, ભુઞ્જનં ભોજનં, અસનસ્સ ભોજનં અસનભોજનં, આહારપરિભોગો, એકસ્મિં કાલે અસનભોજનં **એકાસનભોજનં**. સો પન કાલો સબ્બબુદ્ધાનં સબ્બપચ્ચેકબુદ્ધાનં આચિણ્ણસમાચિણ્ણવસેન પુબ્બણ્હો એવ ઇધાધિપ્પેતોતિ આહ "**એકસ્મિં પુરેભત્તે અસનભોજન**"ન્તિ. **વિપ્પટિસારકુક્કુચ્ચ**ન્તિ "અયુત્તં વત મયા કતં, યો અત્તનો સરીરપકતિં અજાનન્તો એકાસનભોજનં ભુઞ્જિ, યેન મે ઇદં સરીરં કિસં જાતં બ્રહ્મચરિયાનુગ્ગહો નાહોસી"તિ એવં વિપ્પટિસારકુક્કુચ્ચં ભવેય્ય. **એતં સન્ધાય સત્થા આહ**, ન ભદ્દાલિમેવ તાદિસં કિરિયં અનુજાનન્તો. **ઇતરથા**તિ યદિ એકંયેવ ભત્તં દ્વિધા કત્વા તતો એકસ્સ ભાગસ્સ ભુઞ્જનં એકદેસભુઞ્જનં અધિપ્પેતં. **કો સક્કોતી**તિ કો એવં યાપેતું સક્કોતિ. અતીતજાતિપરિચયોપિ નામ ઇમેસં સત્તાનંયેવ અનુબન્ધતીતિ આહ "**અતીતે**"તિઆદિ. **વિરવન્તસ્સેવા**તિ અનાદરે સામિવચનં. **તં મદ્દિત્વા**તિ "અયં સિક્ખા સબ્બેસમ્પિ બુદ્ધાનં સાસને આચિણ્ણં, અયઞ્ચ ભિક્ખુ ઇમં સિક્ખતેવા"તિ વત્વા તં ભદ્દાલિં તસ્સ વા અનુસ્સાહપવેદનં અભિભવિત્વા. ભિક્ખાચારગમનત્થં **ન વિતક્કમાળકં** અગમાસિ, વિહારચારિકં ચરન્તો **તસ્સ વસનટ્ઠાનં ભગવા ગચ્છતિ**.

૧૩૫. દૂસયન્તિ ગરહન્તિ એતેનાતિ દોસો, અપરાધો, સો એવ કુચ્છિતભાવેન **દોસકો**. ગરહાય પવત્તિટ્ઠાનતો **ઓકાસો**. તેનાહ – "**એતં ઓકાસં એતં અપરાધ**"ન્તિ. **દુક્કરતર**ન્તિ પતિકારવસેન અતિસયેન દુક્કરં. અપરાધો હિ ન ખમાપેન્તં યથાપચ્ચયં વિત્થારિતો હુત્વા દુપ્પતિકારો હોતિ. તેનાહ "**વસ્સગ્ઘી**"તિઆદિ.

અલઙ્ઘિત્વાતિ ઇમમ્પિ નામ અપનીતં અકાસીતિ એવં અવિનેત્વા, તં તં તસ્સ હિતપટિપત્તિં નિવારણં કત્વાતિ અત્થો. ઞાયપટિપત્તિં અતિચ્ચ એતિ પવત્તતીતિ **અચ્ચયો**, અપરાધો, પુરિસેન મદ્દિત્વા પવત્તિતો અપરાધો અત્થતો પુરિસં અતિચ્ચ અભિભવિત્વા પવત્તો નામ હોતિ. તેનાહ "**અચ્ચયો મં, ભન્તે, અચ્ચગમા**"તિ. અવસેસપચ્ચયાનં સમાગમે એતિ ફલં એતસ્મા ઉપ્પજ્જતિ પવત્તતિ ચાતિ **સમયો**, હેતુ યથા "સમુદાયો"તિ આહ "**એકં કારણ**"ન્તિ. યં પનેત્થ ભદ્દાલિત્થેરસ્સ અપરિપૂરકારિતાય ભિક્ખુઆદીનં જાનનં, તમ્પિ કારણં કત્વા "અહં ખો, ભન્તે, ન ઉસ્સહામી"તિઆદિના વત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ.

૧૩૬. **એકચિત્તક્ખણિકા**તિ પઠમમગ્ગચિત્તક્ખણેન એકચિત્તક્ખણિકા. **એવં આણાપેતું ન યુત્ત**ન્તિ સઙ્કમત્થાય આણાપેતું ન યુત્તં પયોજનાભાવતો. અનાચિણ્ણઞ્ચેતં બુદ્ધાનં, યદિદં પદસા અક્કમનં. તથા હિ –

"અક્કમિત્વાન મં બુદ્ધો, સહ સિસ્સેહિ ગચ્છતુ;
મા નં કલલં અક્કમિત્થ, હિતાય મે ભવિસ્સતી"તિ. (બુ॰ વં॰ ૨.૫૩);

સુમેધપણ્ડિતેન પચ્ચાસીસિતં ન કતં. યથાહ –

"દીપઙ્કરો લોકવિદૂ, આહુતીનં પટિગ્ગહો;
ઉસ્સીસકે મં ઠત્વાન, ઇદં વચનમબ્રવી"તિ. (બુ॰ વં॰ ૨.૬૦);

ભગવતા આણત્તે સતિ તેસમ્પિ એવં કાતું ન યુત્તન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **એતેસં પટિબાહિતું યુત્ત**ન્તિ ઇદં અટ્ઠાનપરિકપ્પનવસેનેવ વુત્તં. ન હિ બુદ્ધાનં કાતું આરદ્ધં નામ કિચ્ચં કેહિચિ પટિબાહિતું યુત્તં નામ અત્થિ પટિબાહિતુંયેવ અકરણતો. સમ્મત્તનિયામસ્સ અનોક્કન્તત્તા વુત્તં "**બાહિરકો**"તિ.

૧૩૭. **ન કમ્મટ્ઠાનં અલ્લીયતી**તિ ચિત્તં કમ્મટ્ઠાનં ન ઓતરતિ.

૧૪૦. **પુનપ્પુનં કારેન્તી**તિ દણ્ડકમ્મપણામનાદિકારણં પુનપ્પુનં કારેન્તિ. **સમ્માવત્તમ્હિ ન વત્તતી**તિ તસ્સા તસ્સા આપત્તિયા વુટ્ઠાનત્થં ભગવતા પઞ્ઞત્તસમ્માવત્તમ્હિ ન વત્તતિ. **અનુલોમવત્તે ન વત્તતી**તિ યેન યેન વત્તેન સઙ્ઘો અનુલોમિકો હોતિ, તસ્મિં તસ્મિં અનુલોમવત્તે ન વત્તતિ વિલોમમેવ ગણ્હાતિ, પટિલોમેન હોતિ. **નિત્થારણકવત્તમ્હી**તિ યેન વત્તેન સઙ્ઘો અનુલોમિકો હોતિ, સાપત્તિકભાવતો નિત્થિણ્ણો હોતિ, તમ્હિ નિત્થારણવત્તસ્મિં ન વત્તતિ. તેનાહ “**આપત્તી**”તિઆદિ. **દુબ્બચકરણે**તિ દુબ્બચસ્સ ભિક્ખુનો કરણે.

૧૪૪. **યાપેતી**તિ વત્તતિ, સાસને તિટ્ઠતીતિ અત્થો. **અભિઞ્ઞાપત્તા**તિ ‘‘અસુકો અસુકો ચ થેરો સીલવા કલ્યાણધમ્મો બહુસ્સુતો’’તિઆદિના અભિઞ્ઞાતભાવં પત્તા અધિગતઅભિઞ્ઞાતા.

૧૪૫. **સત્તેસુ હાયમાનેસૂ**તિ કિલેસબહુલતાય પટિપજ્જનકસત્તેસુ પરિહાયન્તેસુ પટિપથેસુ જાયમાનેસુ. **અન્તરધાયતિ નામ** તદાધારતાય. **દિટ્ઠધમ્મિકા** પરૂપવાદાદયો. **સમ્પરાયિકા** અપાયદુક્ખવિસેસા. આસવન્તિ તેન તેન પચ્ચયેન પવત્તન્તીતિ **આસવા. નેસ**ન્તિ પરૂપવાદાદિઆસવાનં. **તે**તિ વીતિક્કમધમ્મા.

અકાલં દસ્સેત્વાતિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા અકાલં દસ્સેત્વા. **ઉપ્પત્તિ**ન્તિ આસવટ્ઠાનિયાનં ધમ્માનમુપ્પત્તિં. સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા **કાલં, તાવ સેનાસનાનિ પહોન્તિ**, તેન આવાસમચ્છરિયાદિહેતુના સાસને એકચ્ચે આસવટ્ઠાનિયા ધમ્મા ન ઉપ્પજ્જન્તિ. **ઇમિના નયેના**તિ ઇમિના પન હેતુના પદસોધમ્મસિક્ખાપદાનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો.

યસન્તિ કિત્તિસદ્દં પરિવારઞ્ચ. સાગતત્થેરસ્સ નાગદમનકિત્તિયસાદિવસેન સુરાપાનસઙ્ખાતો આસવટ્ઠાનિયો ધમ્મો ઉપ્પજ્જિ.

રસેન રસં સંસન્દેત્વાતિ ઉપાદિન્નકફસ્સરસેન અનુપાદિન્નકફસ્સરસં સંસન્દેત્વા.

૧૪૬. ન ખો, ભદ્દાલિ, એસેવ હેતુ, અથ ખો અઞ્ઞમ્પિ અત્થીતિ દસ્સેન્તો ભગવા “**અપિચા**”તિઆદિમાહ. તેન ધમ્મસ્સ સક્કચ્ચસવને થેરં નિયોજેતિ.

૧૪૭. **વિસેવનાચાર**ન્તિ અદન્તકિરિયં. **પરિનિબ્બાયતી**તિ વૂપસમ્મતિ. તત્થ અદન્તકિરિયં પહાય દન્તો હોતિ. **યુગસ્સા**તિ રથધુરસ્સ.

અનુક્કમેતિ અનુરૂપપરિગમે. તદવત્થાનુરૂપં પાદાનં **ઉક્ખિપને નિક્ખિપને** ચ. તેનાહ “**ચત્તારો પાદે**”તિઆદિ. **રજ્જુબન્ધનવિધાનેના**તિ પાદતો ભૂમિયા મોચનવિધાનેન. **એવં કરણત્થ**ન્તિ યથા અસ્સે નિસિન્નસ્સેવ ભૂમિં ગહેતું સક્કા, એવં ચત્તારો પાદે તથા કત્વા અત્તનો નિચ્ચલભાવકરણત્થં. **મણ્ડલે**તિ મણ્ડલધાવિકાયં. **પથવીકમને**તિ પથવિં કુટ્ટમત્તેન ગમને. તેનાહ “**અગ્ગગ્ગખુરેહી**”તિ. **ઓક્કન્તકરણસ્મિ**ન્તિ ઓક્કન્તેત્વા પરસેનાસમ્મદ્દન ઓક્કન્તકરણે. **એકસ્મિં ઠાને**તિ ચતૂસુ પાદેસુ યત્થ કત્થચિ એકસ્મિં ઠાને ગમનં ચોદેન્તીતિ અત્થો, સો પનેત્થ સીઘતરો અધિપ્પેતો. **દવત્તે**તિ મરિયાદાકોપનેહિ નાનપ્પયોજને, પરસેનાય પવત્તમહાનાદપહરણેહિ અત્થો. તેનાહ “**યુદ્ધકાલસ્મિ**”ન્તિઆદિ.

રઞ્ઞા જાનિતબ્બગુણેતિ યથા રાજા અસ્સસ્સ ગુણે જાનાતિ, એવં તેન જાનિતબ્બગુણકારણં કારેતિ. **અસ્સરાજવંસે**તિ દુસ્સહં દુક્ખં પત્વાપિ યથા અયં રાજવંસાનુરૂપકિરિયં ન જહિસ્સતિ, એવં સિક્ખાપને.

સિક્ખાપનમેવ હિ સન્ધાય સબ્બત્થ “**કારણં કારેતી**”તિ વુત્તં તસ્સ કરણકારાપનપરિયાયત્તા.

યથા ઉત્તમજવો હોતીતિ જવદસ્સનટ્ઠાને યથા હયો ઉત્તમજવં ન હાપેસિ, એવં સિક્ખાપેતિ. **ઉત્તમહયભાવે, યથા ઉત્તમહયો હોતી**તિ કમ્મકરણકાલે અત્તનો ઉત્તમસભાવં અનિગુહિત્વા અવજ્જેત્વા યથા અત્થસિદ્ધિ હોતિ, એવં પરમજવેન સિક્ખાપેતિ. યથા કિરિયા વિના દબ્બમ્પિ વિના કિરિયં ન ભવતિ, એવં દટ્ઠબ્બન્તિ દસ્સેતું “**તત્થ પકતિયા**”તિઆદિ વુત્તં.

તત્રાતિ તસ્મિં પકતિયા ઉત્તમહયસ્સેવ ઉત્તમહયકારણારહત્તા ઉત્તમજવપટિપજ્જને. **માસખાદકઘોટકાન**ન્તિ માસં ખાદિત્વા યથા તથા વિગુણખલુઙ્કકાનં. **વલઞ્જકદણ્ડ**ન્તિ રઞ્ઞા ગહેતબ્બસુવણ્ણદણ્ડં. **ધાતુપત્થદ્ધો**તિ અત્તનાવ સમુપ્પાદિતધાતુયા ઉપત્થમ્ભિતો હુત્વા.

ઉત્તમે સાખલ્યેતિ પરમસખિલભાવે સખિલવાચાય એવ દમેતબ્બતાય. તેનાહ “**મુદુવાચાય હી**”તિઆદિ.

અરહત્તફલસમ્માદિટ્ઠિયાતિ ફલસમાપત્તિકાલે પવત્તસમ્માઞાણં. **સમ્માઞાણં પુબ્બે વુત્તસમ્માદિટ્ઠિયેવા**તિ પન ઇદં ફલસમ્માદિટ્ઠિભાવસામઞ્ઞેન વુત્તં. કેચિ પન ‘‘પચ્ચવેક્ખણઞાણ’’ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુજ્જતિ ‘‘અસેક્ખેના’’તિ વિસેસિતત્તા. તમ્પિ અસેક્ખઞાણન્તિ ચે? એવમ્પિ નિપ્પરિયાય સેક્ખગ્ગહણે પરિયાયસેક્ખગ્ગહણં ન યુત્તમેવ, કિચ્ચભેદેન વા વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. એકા એવ હિ સા પઞ્ઞા નિબ્બાનસ્સ પચ્ચક્ખકિરિયાય સમ્માદસ્સનકિચ્ચં ઉપાદાય ‘‘સમ્માદિટ્ઠી’’તિ વુત્તા, સમ્માજાનનકિચ્ચં ઉપાદાય ‘‘સમ્માઞાણ’’ન્તિ. અઞ્ઞાતાવિન્દ્રિયવસેન વા **સમ્માદિટ્ઠિ**, પઞ્ઞિન્દ્રિયવસેન **સમ્માઞાણ**ન્તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. મગ્ગફલાવહાય દેસનાય સઙ્ખેપતોવ આગતત્તા વુત્તં “**ઉગ્ઘટિતઞ્ઞુપુગ્ગલસ્સ વસેના**”તિ.

ભદ્દાલિસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૬. લટુકિકોપમસુત્તવણ્ણના

૧૪૮. **મહાઉદાયિત્થેરો**તિ કાળુદાયિલાળુદાયિત્થેરેહિ અઞ્ઞો મહાદેહતાય મહાઉદાયીતિ સાસને પઞ્ઞાતો થેરો. અપહરિ અપહરતિ અપહરિસ્સતીતિ **અપહત્તા**. તેકાલિકો હિ અયં સદ્દો. **ઉપહત્તા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **અપહારકો**તિ અપનેતા. **ઉપહારકો**તિ ઉપનેતા.

૧૪૯. **ય**ન્તિ ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં, તેન ચ અનન્તરનિદ્દિટ્ઠસમયો પચ્ચામટ્ઠોતિ આહ “**યસ્મિં સમયે**”તિ. **ન ભગવન્તં પટિચ્ચા**તિ ન ભગવન્તં આરમ્મણં કત્વા.

કમ્મનિપ્ફન્નત્થન્તિ અત્તના આયાચિયમાનકમ્મસિદ્ધિઅત્થં. ભવતીતિ ભૂ, ન ભૂતિ **અભૂ**, ભયવસેન પન સા ઇત્થી ‘‘અભુ’’ન્તિ આહ. **આતુ માતૂ**તિ એત્થ યથા –

‘‘અઙ્ગા અઙ્ગા સમ્ભવસિ, હદયા અધિજાયસે;
અત્તા એવ પુત્ત નામાસિ, સ જીવ સરદોસત’’ન્તિ. –

આદીસુ પુત્તો ‘‘અત્તા’’તિ વુચ્ચતિ કુલવસેન સન્તાને પવત્તનતો. એવં પિતાપિ ‘‘પુત્તસ્સ અત્તા’’તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા ‘‘ભિક્ખુસ્સ અત્તા માતા’’તિ વત્થુકામા ભયવસેન “**આતુ માતૂ**”તિ આહ. તેનાહ “**આતૂતિ પિતા**”તિઆદિ.

૧૫૦. એવમેવન્તિ ઇદં ગરહત્થજોતનનિપાતપદન્તિ વુત્તં “**ગરહન્તો આહા**”તિ. તથા હિ નં વાચકસદ્દેનેવ દસ્સેન્તો “**ઇધેકચ્ચે મોઘપુરિસા**”તિ આહ. **આહંસૂતિ** તેસં તથા વચનસ્સ અવિચ્છેદેન પવત્તિદીપનન્તિ આહ “**વદન્તી**”તિ. **કિં પનિમસ્સ અપ્પમત્તકસ્સાતિ** પહાતબ્બવત્થું અવમઞ્ઞમાનેહિ વુત્તં. તેનાહ “**કિં પના**”તિ. હેતુમ્હિ જોતેતબ્બે ચેતં સામિવચનં યથા ‘‘અનુસ્સવસ્સ હેતુ, અજ્ઝેનસ્સ હેતૂ’’તિ. તેનાહ “**અપ્પમત્તકસ્સ હેતૂ**”તિ. નનુ અપસ્સન્તેન વિય અસુણન્તેન વિય ભવિતબ્બન્તિ? સત્થારા નામ અપ્પમત્તકેસુ દોસેસુ અપસ્સન્તેન વિય ચ અસુણન્તેન વિય ચ ભવિતબ્બન્તિ તેસં અધિપ્પાયેન વિવરણં. **તેસુ ચાતિ** સિક્ખાકામેસુ ચ. અપ્પચ્ચયં ઉપટ્ઠાપેન્તીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **તેસન્તિ** યે ‘‘મોઘપુરિસા’’તિ વુત્તા પુગ્ગલા, તેસં. **ગલે બદ્ધં મહાકટ્ઠન્તિ** ગલે ઓલમ્બેત્વા બદ્ધં રુક્ખદણ્ડમાહ. **પૂતિલતાયાતિ** ગલોચિયા. **પારાજિકવત્થુ વિય દુપ્પજહં હોતીતિ** છન્દકપ્પહાનવસેન તં પજહિતું ન સક્કોતિ.

૧૫૧. અનુસ્સુક્કાતિ તસ્સ પહાતબ્બસ્સ પહાને ઉસ્સુક્કરહિતા. **અપચ્ચાસીસનપક્ખેતિ** તાય પરદત્તવુત્તિતાય કસ્સચિ પચ્ચયસ્સ કુતોચિ અપચ્ચાસીસકપક્ખે ઠિતા હુત્વા સુપ્પજહં હોતિ, ન તસ્સ પહાને ભારિયં અત્થિ.

૧૫૨. દલિદ્દો દુગ્ગતો. **અસ્સકોતિ** અસાપતેય્યો. **ગેહયટ્ઠિયોતિ** ગેહછદનસ્સ આધારા, તા ઉજુકં તિરિયં ઠપેતબ્બદણ્ડા. સમન્તતો ભિત્તિપાદેસુ ઠપેતબ્બદણ્ડા **મણ્ડલા. કાકાતિદાયિન્તિ** ઇતો ચિતો કાકેહિ અતિપાતવસેન ઉડ્ડેતબ્બં. તેનાહ “**યત્થ કિઞ્ચિદેવા**”તિઆદિ. **સૂરકાકાતિ** કાકાનં ઉડ્ડેપનાકારમાહ. **નપરમરૂપન્તિ** હીનરૂપં. **વિલીવમઞ્ચકોતિ** તાલવેત્તકાદીહિ વીતમઞ્ચકો. સા પનસ્સ સન્તાનાનં છિન્નભિન્નતાય ઓલુગ્ગવિલુગ્ગતા, તથા સતિ સા વિસમરૂપા હોતીતિ આહ “**ઓણતા**”તિઆદિ. સો પુગ્ગલો લૂખભોજી હોતીતિ આહ “**ધઞ્ઞં નામ કુદ્રૂસકો**”તિ. સમકાલં વપિતબ્બતાય **સમવાપકં**, યથાઉતુ વપિતબ્બબીજં. **જાયિકાતિ** કુચ્છિતા ભરિયા, સબ્બત્થ ગરહાયં ક-સદ્દો. **સો વતાહં પબ્બજેય્યન્તિ** સોહં કેસમસ્સું ઓહારેત્વા પબ્બજેય્યં, યોહં પુરિસો નામ અસ્સં વતાતિ પબ્બજ્જાવસેન અત્તનો પુરિસં બોધેય્ય. તંસભાવે ઠિતસ્સ બોધા ન તુ દુક્કરા, સા **ખટોપિકા. સા** કુમ્ભી. મેણ્ડકસેટ્ઠિનો **અડ્ઢતેળસાનિ કોટ્ઠાગારસતાનિ વિય**.

૧૫૩. સુવણ્ણનિક્ખસતાનન્તિ અનેકેસં સુવણ્ણનિક્ખસતાનં. **ચયોતિ** સન્તાનેહિ નિચયો અવીચિ નિચ્ચપ્પબન્ધનિચયો. તેનાહ “**સન્તાનતો કતસન્નિચયો**”તિ.

૧૫૪. હેટ્ઠા કિઞ્ચાપિ અપ્પજહનકા પઠમં દસ્સિતા, પજહનકા પધાના, તેસઞ્ચ વસેનેત્થ પુગ્ગલચતુક્કં દસ્સિતં. **તે તઞ્ચેવ પજહન્તીતિ** પજહનકા પઠમં ગહિતા. **રાસિવસેનાતિ** ‘‘ઇધુદાયિ એકચ્ચો પુગ્ગલો’’તિઆદિના ચતુક્કે આગતવિભાગં અનામસિત્વા ‘‘તે તે’’તિ પચુરવસેન વુત્તં. તેનાહ “**ન પાટિયેક્કં વિભત્તા**”તિ. અવિભાગેન ગહિતવત્થૂસુ વિભાગતો ગહણં લોકસિદ્ધમેતન્તિ દસ્સેતું “**યથા નામા**”તિઆદિ વુત્તં. **પજહનકપુગ્ગલાતિ** ‘‘તે તઞ્ચેવ પજહન્તી’’તિ એવં પજહનકપુગ્ગલા એવ.

ઉપધિઅનુધાવનકાતિ ઉપધીસુ અનુઅનુધાવનકા ઉપધિયો આરબ્ભ પવત્તનકા. **વિતક્કાયેવાતિ** કામસઙ્કપ્પાદિવિતક્કાયેવ. **ઇન્દ્રિયનાનત્તતાતિ** વિમુત્તિપરિપાચકાનં ઇન્દ્રિયાનં પરોપરિયત્તં. તસ્સ હિ વસેનેવ તે ચત્તારો પુગ્ગલા જાતા. અગ્ગમગ્ગત્થાય વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા યાવ ન તં મગ્ગેન સમુગ્ઘાતેન્તિ, તાવ

નપ્પજહન્તિ નામ. ઇતિ હેટ્ઠિમા તયોપિ અરિયા અપ્પહીનસ્સ કિલેસસ્સ વસેન ‘‘નપ્પજહન્તી’’તિ વુત્તા, પગેવ પુથુજ્જના. વુત્તનયેન પન વિપસ્સનં મગ્ગેન ઘટેન્તા તે ચત્તારો જના અગ્ગમગ્ગક્ખણે પજહન્તિ નામ. તે એવ તત્થ સીઘકારિનો ખિપ્પં પજહન્તિ નામ, તેનાહ ‘‘**તત્થા**’’તિઆદિ.

સંવેગં કત્વા અગ્ગિં અક્કન્તપુરિસો વિય. **મગ્ગેના**તિ અનુક્કમાગતેન અગ્ગમગ્ગેન. **મહાહત્થિપદોપમે**તિ મહાહત્થિપદોપમસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦૦ આદયો). તત્થ હિ ‘‘તસ્સ ધાતારમ્મણમેવ ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦૨) એત્થ અતિતિક્ખનાતિતિક્ખ-નાતિમન્દઅતિમન્દ-પુગ્ગલવસેન અટ્ઠકથાયં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૦૨) તયો વારા ઉદ્ધટા, તત્થ મજ્ઝિમવસેનેવ પઞ્હો કથિતો. **ઇન્દ્રિયભાવને**તિ ઇન્દ્રિયભાવનાસુત્તે, તત્થાપિ મજ્ઝિમનયેનેવ પઞ્હો કથિતો. તેનાહ ‘‘**ઇમેસૂ**’’તિઆદિ.

તન્તિ ‘‘ઉપધી’’તિ વુત્તં ખન્ધપઞ્ચકં. **દુક્ખસ્સ મૂલન્તિ** સબ્બસ્સપિ વટ્ટદુક્ખસ્સ કારણં. **નિગ્ગહણો**તિ નિરુપાદાનો. તેનાહ ‘‘**નિત્તણ્હો**’’તિ.

૧૫૫. યે પજહન્તીતિ ‘‘તે તઞ્ચેવ પજહન્તી’’તિ એવં વુત્તપુગ્ગલા. **તે ઇમે નામ એત્તકે કિલેસે પજહન્તી**તિ યે તે પુથુજ્જના લાભિનો ચ પઞ્ચ કામગુણે એત્તકે તંતંઝાનાદિવત્થુકે ચ તંતંમગ્ગવજ્ઝતાય પરિચ્છિન્નત્તા એત્તકે કિલેસે પજહન્તિ. **યે નપ્પજહન્તી**તિ એત્થ વુત્તનયાનુસારેન અત્થો વેદિતબ્બો. **અસુચિસુખં** કાયાસુચિસન્નિસ્સિતત્તા. **અનરિયેહી**તિ અપરિસુદ્ધેહિ. **પટિલાભતો ભાયિતબ્બં** કિલેસદુક્ખગતિકત્તા. **વિપાકતો ભાયિતબ્બં** અપાયદુક્ખગતિકત્તા. **ગણતોપિ કિલેસતોપિ વિવિત્તસુખન્તિ** ગણસઙ્ગણિકતો ચ કિલેસસઙ્ગણિકતો ચ વિવિત્તસુખં. **રાગાદિવૂપસમત્થાયા**તિ રાગાદિવૂપસમાવહં સુખં. **ન ભાયિતબ્બં** સમ્પતિ આયતિઞ્ચ એકન્તહિતભાવતો.

૧૫૬. ઇઞ્જિતસ્મિન્તિ પચ્ચત્તે ભુમ્મવચનન્તિ આહ ‘‘**ઇઞ્જન**’’ન્તિઆદિ. ઇઞ્જતિ તેનાતિ **ઇઞ્જિતં**, તસ્સ તસ્સ ઝાનસ્સ ખોભકરં ઓળારિકં ઝાનઙ્ગં. **ચતુત્થજ્ઝાનં અનિઞ્જનં** સન્નિસિન્નાભાવતો. તથા હિ વુત્તં ‘‘ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૪૪-૨૪૫; મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૪-૩૮૬; પારા॰ ૧૨-૧૩).

અલં-સદ્દો યુત્તત્થોપિ હોતિ – ‘‘અલમેવ નિબ્બિન્દિતું, અલં વિમુચ્ચિતુ’’ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૭૨; સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૪, ૧૨૮, ૧૩૪, ૧૪૩), તસ્મા **અનલં** અનુસઙ્ગ કાતું અયુત્તન્તિ અત્થો. તેનાહ ‘‘**અકત્તબ્બઆલયન્તિ વદામી**’’તિ. **સન્નિટ્ઠાનન્તિ** સમ્માપટિપત્તિયં અલં એત્તાવતાતિ ઉસ્સાહપટિપ્પસ્સમ્ભનવસેન સન્નિટ્ઠાનં ન કાતબ્બન્તિ યોજના. ઉદ્ધમ્ભાગિયસઞ્ઞિતં **અણું વા** ઓરમ્ભાગિયસઞ્ઞિતં **થૂલં વા**, રૂપરાગોતિ એવરૂપં **અણું વા** કામાસવો પટિઘન્તિ એવરૂપં **થૂલં વા**, મુદુના પવત્તિઆકારવિસેસેન **અપ્પસાવજ્જં**, કમ્મબન્ધનટ્ઠેન વા **અપ્પસાવજ્જં**, તબ્બિપરિયાયતો **મહાસાવજ્જં** વેદિતબ્બં. નાતિતિક્ખપઞ્ઞસ્સ વસેન દેસનાય પવત્તત્તા ‘‘**નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેના**’’તિ વુત્તં. સબ્બસો હિ પરિયાદિન્નનિકન્તિકસ્સ અરિયપુગ્ગલસ્સ વસેન સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધસ્સ આગતત્તા ‘‘**અરહત્તનિકૂટેનેવ નિટ્ઠાપિતા**’’તિ વુત્તં. યં પનેત્થ અત્થતો ન વિભત્તં, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

લટુકિકોપમસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૭. ચાતુમસુત્તવણ્ણના

૧૫૭. **યથાઉપનિસ્સયેના**તિ યો યો ઉપનિસ્સયો યથાઉપનિસ્સયો, તેન યથાઉપનિસ્સયેન સમ્માપયોગેન. **પતિટ્ઠહિસ્સ**ન્તિ સાસને પતિટ્ઠં પટિલભિસ્સન્તિ. **વસનટ્ઠાનાની**તિ વસ્સગ્ગાદિવસેન વસનટ્ઠાનાનિ. **સણ્ઠાપયમાના**તિ સુવિભત્તભાવેન ઠપેન્તા.

અવિનિબ્ભોગસદ્દન્તિ વિનિભુઞ્જિત્વા ગહેતું અસક્કુણેય્યસદ્દં. વચીઘોસોપિ હિ બહૂહિ એકચ્ચં પવત્તિતો ઠાનતો ચ દૂરતરો કેવલં મહાનિગ્ઘોસો એવ હુત્વા સોતપથમાગચ્છતિ. **મચ્છવિલોપે**તિ મચ્છે વિલુમ્પિત્વા વિય ગહણે, મચ્છાનં વા નયને.

૧૫૮. **વવસ્સગ્ગત્થે**તિ નિચ્છયત્થે, ઇદં તાવ અમ્હેહિ વુચ્ચમાનવચનં એકન્તસોતબ્બં, પચ્છા તુમ્હેહિ કાતબ્બં કરોથાતિ અધિપ્પાયો. **વચનપરિહારો**તિ તેહિ સક્યરાજૂહિ વુત્તવચનસ્સ પરિહારો. **લેસકપ્પ**ન્તિ કપ્પિયલેસં. **ધુરવહા**તિ ધુરવાહિનો, ધોરય્હાતિ અત્થો. **પાદમૂલ**ન્તિ ઉપચારં વદતિ. **વિગચ્છિસ્સતી**તિ હાયિસ્સતિ. **પટિપ્ફરિતો**તિ ન ભગવતો સમ્મુખાવ, સક્યરાજૂનં પુરતોપિ વિપ્ફરિતોવ હોતિ.

૧૫૯. **અભિનન્દતૂ**તિ અભિમુખો હુત્વા પમોદતુ. **અભિવદતૂ**તિ અભિરૂપવસેન વદતુ. **પસાદઞ્ઞથત્ત**ન્તિ અપ્પસાદસ્સ વિપરિણામો હીનાયાવત્તનસઙ્ખાતં પરિવત્તનં, તેનાહ "**વિબ્ભમન્તાનં. વિપરિણામઞ્ઞથત્ત**"ન્તિ. કારણૂપચારેન સસ્સેસુ બીજપરિયાયોતિ આહ "**બીજાનં તરુણાનન્તિ તરુણસસ્સાન**"ન્તિ. તરુણભાવેનેવ તસ્સ ભાવિનો ફલસ્સ અભાવેન **વિપરિણામો**.

૧૬૦. કત્તબ્બસ્સ સરસેનેવ કરણં ચિત્તરુચિયં, ન તથા પરસ્સ ઉસ્સાદનેનાતિ આહ – "**પક્કોસિયમાનાનં ગમનં નામ ન ફાસુક**"ન્તિ. મયમ્પિ ભગવા વિય **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારેનેવ વિહરિસ્સામાતિ દીપેતિ** પકતિયા વિવેકજ્ઝાસયભાવતો વિરદ્ધો આગતસ્સ ભારસ્સ અવહનતોયેવ. તેનાહ "**અત્તનો ભારભાવં ન અઞ્ઞાસી**"તિ.

૧૬૧. **કસ્મા આરભી**તિ? સપ્પાયતો. પઞ્ચસતા હિ ભિક્ખૂ અભિનવા, તસ્મા તેસં ઓવાદદાનત્થં ભગવા ઇમં દેસનં આરભીતિ.

૧૬૨. **કોધુપાયાસસ્સા**તિ એત્થ કુજ્ઝનટ્ઠેન કોધો, સ્વેવ ચિત્તસ્સ કાયસ્સ ચ અતિપ્પમદ્દનમથનુપ્પાદનેહિ દળ્હં આયાસટ્ઠેન ઉપાયાસો. અનેકવારં પવત્તિત્વા અત્તના સમવેતં સત્તં અજ્ઝોત્થરિત્વા સીસં ઉક્ખિપિતું અદત્વા અનયબ્યસનપાપનેન કોધુપાયાસસ્સ ઊમિસદિસતા દટ્ઠબ્બા. તેનાહ "**કોધુપાયાસે**"તિઆદિ.

૧૬૩. **ઓદરિકત્તેન ખાદિતો**તિ ઓદરિકભાવેન આમિસગેધેન મિચ્છાજીવેન જીવિકાકપ્પનેન નાસિતસીલાદિગુણતાય ખાદિતધમ્મસરીરો.

૧૬૪. **પઞ્ચકામગુણાવટ્ટે નિમુજ્જિત્વા**તિ એત્થ કામરાગાભિભૂતે સત્તે ઇતો ચ એત્તો, એત્તો ચ ઇતોતિ એવં મનાપિયરૂપાદિવિસયસઙ્ખાતે આવટ્ટે અત્તાનં સંસારેત્વા યથા તતો બહિભૂતે નેક્ખમ્મે ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પાદેતિ, એવં આવટ્ટેત્વા બ્યસનાપાદનેન કામગુણાનં આવટ્ટસદિસતા દટ્ઠબ્બા. તેનાહ "**યથા હી**"તિઆદિ.

૧૬૫. **રાગાનુદ્ધંસિતેના**તિ રાગેન અનુદ્ધંસિતેન. ચણ્ડમચ્છં આગમ્માતિ સુસુકાદિચણ્ડમચ્છં આગમ્મ. **માતુગામં આગમ્મા**તિ માતુગામો હિ યોનિસોમનસિકારરહિતં અધીરપુરિસં ઇત્થિકુત્તભૂતેહિ અત્તનો હાવભાવવિલાસેહિ અભિભુય્ય ગહેત્વા ધીરજાતિયમ્પિ અત્તનો રૂપાદીહિ પલોભનવસેન અનવસેસં અત્તનો

ઉપકારધમ્મે સીલાદિકે સમ્પાદેતું અસમત્થં કરોન્તો અનયબ્યસનં પાપેતિ. તેનાહ – ‘‘**માતુગામં આગમ્મ ઉપ્પન્નકામરાગો વિબ્ભમતી**’’તિ.

ભયં નામ યત્થ ભાયિતબ્બવત્થુ, તત્થ ઓતરન્તસ્સેવ હોતિ, ન અનોતરન્તસ્સ, તં ઓતરિત્વા ભયં વિનોદેત્વા તત્થ કિચ્ચં સાધેતબ્બં, ઇતરથા યત્થસિદ્ધિ ન હોતીતિ ઇમમત્થં ઉપમોપમિતબ્બસરૂપવસેન દસ્સેતું ‘‘**યથા**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ઉદકં નિસ્સાય આનિસંસો** પિપાસવિનયનં સરીરસુદ્ધિ પરિળાહૂપસમો કાયઉતુગ્ગાહાપનન્તિ એવમાદિ. **સાસનં નિસ્સાય આનિસંસો** પન સઙ્ખેપતો વટ્ટદુક્ખૂપસમો, વિત્થારતો પન સીલાનિસંસાદિવસેન અનેકવિધો, સો **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૯) વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. **વુત્તપ્પકારો આનિસંસો હોતિ** તાનિ ભયાનિ અભિભુય્ય પવત્તસ્સાતિ અધિપ્પાયો. **ઇમાનિ અભાયિત્વા**તિ ઇમાનિ કોધૂપાયાસાદિભયાનિ અભિભુય્ય પવત્તિત્વા અભાયિત્વા. કોધૂપાયાસાદયો હિ ભાયતિ એતસ્માતિ ભયન્તિ વુત્તા. **થેરો**તિ મહાધમ્મરક્ખિતત્થેરો. કામં પહાનાભિસમયકાલો એવ સચ્છિકિરિયાભિસમયો, સમ્માદિટ્ઠિયા પન સંકિલેસવોદાનધમ્મેસુ કિચ્ચં અસંકિણ્ણં કત્વા દસ્સેતું સમાનકાલિકમ્પિ અસમાનકાલિકં વિય વુત્તં ‘‘**તણ્હાસોતં છિન્દિત્વા નિબ્બાનપારં દટ્ઠું ન સક્કોતી**’’તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ચાતુમસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૮. નળકપાનસુત્તવણ્ણના

૧૬૬. યત્થ બોધિસત્તપમુખો વાનરો નળકેન પાનીયં પિવિ, સા પોક્ખરણી, તસ્સામન્તો ભૂમિપ્પદેસો, તત્થ નિવિટ્ઠગામો ચ ‘‘નળકપાન’’ન્તેવ પઞ્ઞાયિત્થ, ઇધ પન ગામો અધિપ્પેતોતિ આહ ‘‘**નળકપાનેતિ એવંનામકે ગામે**’’તિ. ઇદાનિ તમત્થં આગમનતો પટ્ઠાય દસ્સેતું ‘‘**પુબ્બે કિરા**’’તિ આરદ્ધં. **પઞ્ઞવા**તિ ઇતિકત્તબ્બતાય પઞ્ઞાય પઞ્ઞવા.

થૂલદીઘબહુલભાવેન મહતીહિ દાઠિકાહિ સમન્નાગતત્તા **મહાદાઠિકો**. ‘‘ઉદકરક્ખસો અહ’’ન્તિ વત્વા વાનરાનં કઞ્ચિ અમુઞ્ચિત્વા ‘‘સબ્બે તુમ્હે મમ હત્થગતા’’તિ દસ્સેન્તો ‘‘**તુમ્હે પન સબ્બે ખાદિસ્સામી**’’તિ આહ. **ધમિ…પે॰… પિવિંસૂ**તિ બોધિસત્તેન ગહિતનળો અનવસેસો અબ્ભન્તરે સબ્બસન્ધીનં નિબ્બાધેન એકચ્છિદ્દો અહોસિ. **નેવ મં ત્વં વધિસ્સસી**તિ ઉદકરક્ખસ ત્વં વધિતુકામોપિ મમ પુરિસથામેન ન વધિસ્સસિ.

એવં પન વત્વા મહાસત્તો ‘‘અયં પાપો એત્થ પાનીયં પિવન્તે અઞ્ઞેપિ સત્તે મા બાધયિત્થા’’તિ કરુણાયમાનો ‘‘એત્થ જાયન્તા નળા સબ્બે અપબ્બબન્ધા એકચ્છિદ્દાવ હોન્તૂ’’તિ અધિટ્ઠાય ગતો. તેનાહ ‘‘**તતો પટ્ઠાયા**’’તિઆદિ.

૧૬૭. અનુરુદ્ધપ્પમુખા ભિક્ખૂ ભગવતા ‘‘કચ્ચિ તુમ્હે અનુરુદ્ધા’’તિ પુચ્છિતાતિ થેરો ‘‘**તગ્ઘ મયં, ભન્તે**’’તિ આહ.

સચે પબ્બજતિ, જીવિતં લભિસ્સતિ, નો અઞ્ઞથાતિ રઞ્ઞા પબ્બજ્જાય અભિનીતાતિ **રાજાભિનીતા**. **ચોરાભિનીતા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ચોરાનં મૂલં છિન્દન્તો** ‘‘કણ્ટકસોધનં કરિસ્સામી’’તિ. **આજીવિકાયા**તિ આજીવેન જીવિતવુત્તિયા. **ઇમેસુ પન** અનુરુદ્ધત્થેરાદીસુ.

વિવેકન્તિ પુબ્બકાલિકકિરિયપ્પધાનં ''અબ્યાપજ્જં ઉપેત''ન્તિઆદીસુ વિયાતિ આહ – "**વિવિચ્ચા**"તિ, વિવિચ્ચિત્વા વિવિત્તો હુત્વા વિના હુત્વાતિ અત્થો. **પબ્બજિતકિચ્ચન્તિ** પબ્બજિતસ્સ સારુપ્પકિચ્ચં. **સમણકિચ્ચન્તિ** સમણભાવકરણકિચ્ચં. યદઙ્ગેન હિ પબ્બજિતકિચ્ચં કાતું ન સક્કોતિ તદઙ્ગેન સમણભાવકરમ્પિ કિચ્ચં કાતું ન સક્કોતિ. તેનાહ "**સો ચેવા**"તિઆદિ.

૧૬૮. અપ્પટિસન્ધિકે તાવ બ્યાકરોન્તો પવત્તીસુ ઠાનં અતીતોતિ કત્વા ઉપપત્તીસુ બ્યાકરોતિ નામ તત્થ પટિસન્ધિયા અભાવકિત્તનતો. **મહન્તતુટ્ઠિનો**તિ વિપુલપમોદા.

૧૬૯. ઇમસ્સાતિ ''અસ્સા''તિ પદસ્સ અત્થવચનં. ઇમસ્સ ઠિતસ્સ આયસ્મતો સામં દિટ્ઠો વા હોતિ અનુસ્સવસુતો વાતિ યોજના. **સમાધિપક્ખિકા ધમ્મા ધમ્માતિ અધિપ્પેતા**, સમાધિ પન **એવંવિહારી**તિ એત્થ વિહારસદ્દેન ગહિતો. **એવંવિમુત્તા**તિ એત્થ પન વિમુત્તિસદ્દેન ફલવિમુત્તિ ગહિતા. **ચરતોપી**તિ સમથવિપસ્સનાચારેન ચરતોપિ વિહરન્તસ્સપિ. ઉપાસકઉપાસિકાઠાનેસુ લબ્ભમાનમ્પિ અરહત્તં અપ્પકભાવતો પાળિયં અનુદ્ધટન્તિ દટ્ઠબ્બં. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

નળકપાનસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૯. ગોલિયાનિસુત્તવણ્ણના

૧૭૩. પદસમાચારોતિ તંતંપચ્ચયભેદદસ્સનાય વિગતત્તા પકારેહિ દલિદ્દસમાચારો સિથિલસમાચારોતિ અત્થો. યસ્મા પન તાદિસો સમાચારો થિરો દળ્હો નામ ન હોતિ, તસ્મા વુત્તં "**દુબ્બલસમાચારો**"તિ. ''સાખસમાચારો''તિ વા પાઠો, તત્થ તત્થ લગ્ગનટ્ઠેન સાખાસદિસસીલોતિ અત્થો. તેનાહ "**ઓળારિકાચારો**"તિ. **પચ્ચયેસુ સાપેક્ખો**તિ પચ્ચયેસુ સાપેક્ખતાય એવ હિસ્સ ઓળારિકાચારતા વેદિતબ્બા. ગરુના કિસ્મિઞ્ચિ વુત્તે ગારવવસેન પતિસ્સવનં પતિસ્સો, પતિસ્સવચનભૂતં તંસભાગઞ્ચ યં કિઞ્ચિ ગારવન્તિ અત્થો. સહ પતિસ્સેનાતિ **સપ્પતિસ્સેન**, સપ્પતિસ્સવેન ઓવાદસમ્પટિચ્છનેન. પતિસ્સીયતીતિ વા પતિસ્સો, ગરુકાતબ્બો, તેન સહ પતિસ્સેનાતિ સબ્બં પુબ્બે વિય. તેનાહ "**સજેટ્ઠકેના**"તિ. **સેરિવિહારો** નામ અત્તપ્પધાનવાસો. તેનાહ "**નિરઙ્કુસવિહારેના**"તિ.

અનુપખજ્જાતિ અનુપકટ્ઠિત્વા. ગરુટ્ઠાનિયાનં અન્તરં અનાપુચ્છા અનુપવિસિત્વાતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું "**તત્થ યો**"તિઆદિ વુત્તં.

આભિસમાચારિકન્તિ અભિસમાચારે ભવં. કિં પન તન્તિ આહ "**વત્તપટિપત્તિમત્તમ્પી**"તિ. નાતિકાલસ્સેવ સઙ્ઘસ્સ પુરતો પવિસિતબ્બં, ન પચ્છા પટિક્કમિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયેન અતિકાલે ચ ગામપ્પવેસો અતિદિવા પટિક્કમનઞ્ચ નિવારિતં, તં દસ્સેતું "**ન અતિપાતો**"તિઆદિ વુત્તં. **ઉદ્ધચ્ચપકતિકો**તિ વિબ્ભન્તચિત્તો. **અવચાપલ્યેના**તિ દળ્હવાતાપહતપલ્લવસદિસેન લોલભાવેન.

પઞ્ઞવતાતિ ઇમિના ભિક્ખુસારુપ્પેસુ ઇતિકત્તબ્બેસુ ઉપાયપઞ્ઞા અધિપ્પેતા, ન સુતમયપઞ્ઞા. **અભિધમ્મે અભિવિનયે યોગો**તિ ઇમિના ભાવનાપઞ્ઞાઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે યોગો પકાસિતો. **યોગો**તિ ચ પરિચયો ઉગ્ગણ્હવસેન.

આરુપ્પાતિ ઇમિના ચતસ્સોપિ અરૂપસમાપત્તિયો ગહિતા, તા પન ચતૂહિ રૂપસમાપત્તીહિ વિના ન સમ્પજ્જન્તીતિ આહ – ''**આરુપ્પાતિ એત્તાવતા અટ્ઠપિ સમાપત્તિયો વુત્તા હોન્તી**''તિ. **કસિણે**તિ દસવિધે કસિણે. **એકં પરિકમ્મકમ્મટ્ઠાન**ન્તિ યં કિઞ્ચિ એકભાવના પરિકમ્મદીપનં ખન્ધકમ્મટ્ઠાનં. તેનાહ ''**પગુણં કત્વા**''તિ. કસિણપરિકમ્મં પન તગ્ગહણેનેવ ગહિતં હોતિ, લોકિયા ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા હેટ્ઠા ગહિતાતિ આહ ''**ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મેતિ ઇમિના સબ્બેપિ લોકુત્તરધમ્મે દસ્સેતી**''તિ. **નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેના**તિ જાનિત્વા વિત્થારેત્વા ઞાતબ્બપુગ્ગલસ્સ વસેનાતિ.

ગોલિયાનિસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૧૦. કીટાગિરિસુત્તવણ્ણના

૧૭૪. પઞ્ચ આનિસંસેતિ અપ્પાબાધતાદિકે પઞ્ચ ગુણે. તત્થ અક્ખિરોગકુચ્છિરોગાદીનં અભાવો **અપ્પાબાધતા**. સરીરે તેસં કુપ્પનદુક્ખસ્સ અભાવો **અપ્પાતઙ્કં**. સરીરસ્સ ઉટ્ઠાનસુખતા **લહુટ્ઠાનં**. **બલં** નામ કાયબલં. **ફાસુવિહારો** ઇરિયાપથસુખતા. **અનુપક્ખન્દાની**તિ દુચ્ચજનવસેન સત્તાનં અનુપવિટ્ઠાનિ. **સઞ્ઞાનિસ્સથા**તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો, તસ્મા ઇતિ એવં આનિસંસન્તિ અત્થો.

૧૭૫. આવાસે નિયુત્તાતિ **આવાસિકા** તસ્સ અનતિવત્તનતો. તેનાહ ''**નિબદ્ધવાસિનો**''તિ, નિયતવાસિનોતિ અત્થો. **તન્નિબન્ધા**તિ નિબન્ધં વુચ્ચતિ બ્યાપારો, તત્થ બન્ધા પસુતા ઉસ્સુકાતિ તન્નિબન્ધા. કથં તે તત્થ નિબન્ધાતિ આહ ''**અકતં સેનાસન**''ન્તિઆદિ. ઉપ્પજ્જનકેન કાલેન પત્તબ્બં **કાલિકં** સો પન કાલો અનાગતો એવ હોતીતિ આહ ''**અનાગતે કાલે પત્તબ્બ**''ન્તિ.

૧૭૮. એત્તકા વેદના સેવિતબ્બાતિ અટ્ઠારસપિ નેક્ખમ્મનિસ્સિતા વેદના સેવિતબ્બા, ગેહસ્સિતા **ન સેવિતબ્બા**.

૧૮૧. તં કતં સોળસવિધસ્સપિ કિચ્ચસ્સ નિટ્ઠિતત્તા. **અનુલોમિકાની**તિ ઉતુસુખભાવેન અનુરૂપાનિ. તેનાહ ''**કમ્મટ્ઠાનસપ્પાયાની**''તિ. **સમાનં કુરુમાના**તિ ઓમત્તતં અધિમત્તતઞ્ચ પહાય સમકિચ્ચતં સમ્પાદેન્તા.

૧૮૨. તે દ્વે હોન્તીતિ તે આદિતો વુત્તા દ્વે.

ઉભતો (અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૭.૧૪) ઉભયથા ઉભોહિ ભાગેહિ વિમુત્તોતિ **ઉભતોભાગવિમુત્તો** એકદેસસરૂપેકસેસનયેન. તથા હિ વુત્તં **અભિધમ્મટ્ઠકથાયં** (પુ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૨૪) ''દ્વીહિ ભાગેહિ દ્વે વારે વિમુત્તોતિ ઉભતોભાગવિમુત્તો''તિ. તત્થ કેચિ તાવ થેરા – ''સમાપત્તિયા વિક્ખમ્ભનવિમોક્ખેન, મગ્ગેન સમુચ્છેદવિમોક્ખેન વિમુત્તોતિ ઉભતોભાગવિમુત્તો''તિ વદન્તિ. અઞ્ઞે થેરા – ''અયં ઉભતોભાગવિમુત્તો રૂપતો મુચ્ચિત્વા નામં નિસ્સાય ઠિતો પુન તતો મુચ્ચનતો નામનિસ્સિતકો''તિ વત્વા તસ્સ ચ સાધકં –

''અચ્ચિ યથા વાતવેગેન ખિત્તા, (ઉપસિવાતિ ભગવા,)
અત્થં પલેતિ ન ઉપેતિ સઙ્ખં;
એવં મુનિ નામકાયા વિમુત્તો,
અત્થં પલેતિ ન ઉપેતિ સઙ્ખ''ન્તિ. (સુ॰ નિ॰ ૧૦૮૦; ચૂળનિ॰ ઉપસીવમાણવપુચ્છા ૧૧;
ઉપસીવમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૪૩) –

ઇમં સુત્તપદં વત્વા ‘‘નામકાયતો ચ રૂપકાયતો ચ સુવિમુત્તત્તા ઉભતોભાગવિમુત્તો’’તિ વદન્તિ. સુત્તે હિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનલાભિનો ઉપસિવબ્રાહ્મણસ્સ ભગવતા નામકાયા વિમુત્તોતિ ઉભતોભાગવિમુત્તોતિ અક્ખાતોતિ. અપરે પન ‘‘સમાપત્તિયા વિક્ખમ્ભનવિમોક્ખેન એકવારં વિમુત્તો, મગ્ગેન સમુચ્છેદવિમોક્ખેન એકવારં વિમુત્તોતિ એવં ઉભતોભાગવિમુત્તો’’તિ વદન્તિ. એત્થ પઠમવાદે દ્વીહિ ભાગેહિ વિમુત્તોતિ ઉભતોભાગવિમુત્તો. દુતિયવાદે ઉભતોભાગતો વિમુત્તોતિ ઉભતોભાગવિમુત્તો. તતિયવાદે પન દ્વીહિ ભાગેહિ દ્વે વારે વિમુત્તોતિ અયમેતેસં વિસેસો. કિલેસેહિ વિમુત્તો કિલેસા વા વિક્ખમ્ભનસમુચ્છેદેહિ કાયદ્વયતો વિમુત્તા અસ્સાતિ અયમત્થો દટ્ઠબ્બો. તેનાહ ‘‘**દ્વીહિ ભાગેહી**’’તિઆદિ.

સોતિ ઉભતોભાગવિમુત્તો. કામઞ્ચેત્થ રૂપાવચરચતુત્થજ્ઝાનમ્પિ અરૂપાવચરજ્ઝાનં વિય દુવઙ્ગિકં આનેઞ્જપ્પત્તન્તિ વુચ્ચતિ. તં પન પદટ્ઠાનં કત્વા અરહત્તં પત્તો ઉભતોભાગવિમુત્તો નામ ન હોતિ રૂપકાયતો અવિમુત્તત્તા. તઞ્હિ કિલેસકાયતોવ વિમુત્તં, ન રૂપકાયતો, તસ્મા તતો વુટ્ઠાય અરહત્તં પત્તો ઉભતોભાગવિમુત્તો ન હોતીતિ આહ – ‘‘**ચતુન્નં અરૂપ...પે॰... પઞ્ચવિધો હોતી**’’તિ. ‘‘રૂપી રૂપાનિ પસ્સતી’’તિઆદિકે નિરોધસમાપત્તિઅન્તે અટ્ઠ વિમોક્ખે વત્વા – ‘‘યતો ચ ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ ઇમે અટ્ઠ વિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતિ, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ, અયં વુચ્ચતિ, આનન્દ, ભિક્ખુ ઉભતોભાગવિમુત્તો’’તિ યદિપિ **મહાનિદાને** (દી॰ નિ॰ ૨.૧૨૯-૧૩૦) વુત્તં, તં પન ઉભતોભાગવિમુત્તસેટ્ઠવસેન વુત્તન્તિ ઇધ સબ્બઉભતોભાગવિમુત્તસઙ્ગણ્હણત્થં ‘‘**પઞ્ચવિધો હોતી**’’તિ વત્વા ‘‘**પાળિ પનેત્થ...પે॰... અભિધમ્મે અટ્ઠવિમોક્ખલાભિનો વસેન આગતા**’’તિ આહ. ઇધાપિ હિ કીટાગિરિસુત્તે ‘‘ઇધ, ભિક્ખવે, એકચ્ચો પુગ્ગલો...પે॰... ઉભતોભાગવિમુત્તો’’તિ અરૂપસમાપત્તિવસેન ચત્તારો ઉભતોભાગવિમુત્તા, સેટ્ઠો ચ વુત્તો વુત્તલક્ખણૂપપત્તિતો. યથાવુત્તેસુ હિ પઞ્ચસુ પુરિમા ચત્તારો નિરોધં ન સમાપજ્જન્તીતિ પરિયાયેન ઉભતોભાગવિમુત્તા નામ. અટ્ઠસમાપત્તિલાભી અનાગામી તં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્તોતિ નિપ્પરિયાયેન ઉભતોભાગવિમુત્તસેટ્ઠો નામ.

કતમો ચ પુગ્ગલોતિઆદીસુ **કતમો**તિ પુચ્છાવચનં, **પુગ્ગલો**તિ અસાધારણતો પુચ્છિતબ્બવચનં. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સાસને. **એકચ્ચો**તિ એકો . **અટ્ઠ વિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતી**તિ અટ્ઠ સમાપત્તિયો સહજાતનામકાયેન પટિલભિત્વા વિહરતિ. **પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તી**તિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાય સઙ્ખારગતં, મગ્ગપઞ્ઞાય ચત્તારિ સચ્ચાનિ પસ્સિત્વા ચત્તારોપિ આસવા પરિક્ખીણા હોન્તીતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

પઞ્ઞાવિમુત્તોતિ વિસેસતો પઞ્ઞાય એવ વિમુત્તો, ન તસ્સા પતિટ્ઠાનભૂતેન અટ્ઠવિમોક્ખસઙ્ખાતેન સાતિસયેન સમાધિનાતિ પઞ્ઞાવિમુત્તો. યો અરિયો અનધિગતઅટ્ઠવિમોક્ખેન સબ્બસો આસવેહિ વિમુત્તો, તસ્સેતં અધિવચનં. અધિગતેપિ હિ રૂપજ્ઝાનવિમોક્ખે ન સો સાતિસયસમાધિનિસ્સિતોતિ ન તસ્સ વસેન ઉભતોભાગવિમુત્તો હોતીતિ વુત્તોવાયમત્થો. અરૂપજ્ઝાનેસુ પન એકસ્મિમ્પિ સતિ ઉભતોભાગવિમુત્તોયેવ નામ હોતિ. તેન હિ અટ્ઠવિમોક્ખેકદેસેન તંનામદાનસમત્થેન અટ્ઠવિમોક્ખલાભીત્વેવ વુચ્ચતિ. સમુદાયે હિ પવત્તો વોહારો અવયવેપિ દિસ્સતિ યથા ‘‘સત્તિસયો’’તિ. **પાળી**તિ અભિધમ્મપાળિ. **એત્થા**તિ એતિસ્સં પઞ્ઞાવિમુત્તિકથાયં. **અટ્ઠવિમોક્ખપટિક્ખેપવસેનેવા**તિ અવધારણેન ઇધાપિ પટિક્ખેપવસેનેવ આગતભાવં દસ્સેતિ. તેનાહ ‘‘**કાયેન ફુસિત્વા વિહરતી**’’તિ.

ફુટ્ઠન્તં સચ્છિકરોતીતિ ફુટ્ઠાનં અન્તો ફુટ્ઠન્તો, ફુટ્ઠાનં અરૂપજ્ઝાનાનં અનન્તરો કાલોતિ અધિપ્પાયો. અચ્ચન્તસંયોગે ચેતં ઉપયોગવચનં, ફુટ્ઠાનન્તરકાલમેવ સચ્છિકરોતિ સચ્છિકાતબ્બોપાયેનાતિ વુત્તં હોતિ.

ભાવનપુંસકં વા એતં ‘‘એકમન્તં નિસીદી’’તિઆદીસુ (પારા॰ ૨) વિય. યો હિ અરૂપજ્ઝાનેન રૂપકાયતો નામકાયેકદેસતો ચ વિક્ખમ્ભનવિમોક્ખેન વિમુત્તો, તેન નિરોધસઙ્ખાતો વિમોક્ખો આલોચિતો પકાસિતો વિય હોતિ, ન પન કાયેન સચ્છિકતો, નિરોધં પન આરમ્મણં કત્વા એકચ્ચેસુ આસવેસુ ખેપિતેસુ તેન સો સચ્છિકતો હોતિ, તસ્મા સો સચ્છિકાતબ્બં નિરોધં યથાઆલોચિતં નામકાયેન સચ્છિકરોતીતિ ‘‘**કાયસક્ખી**’’તિ વુચ્ચતિ, ન તુ ‘‘વિમુત્તો’’તિ એકચ્ચાનં આસવાનં અપરિક્ખીણત્તા. તેનાહ – ‘‘**ઝાનફસ્સં પઠમં ફુસતિ, પચ્છા નિરોધં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતી**’’તિ. અયં ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનં એકેકતો વુટ્ઠાય સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા કાયસક્ખિભાવં પત્તાનં ચતુન્નં, નિરોધા વુટ્ઠાય અગ્ગમગ્ગપ્પત્તઅનાગામિનો ચ વસેન ઉભતોભાગવિમુત્તો વિય પઞ્ચવિધો નામ હોતિ. તેન વુત્તં **અભિધમ્મટીકાયં** ‘‘કાયસક્ખિમ્હિપિ એસેવ નયો’’તિ.

દિટ્ઠન્તં પત્તોતિ દસ્સનસઙ્ખાતસ્સ સોતાપત્તિમગ્ગઞાણસ્સ અનન્તરં પત્તોતિ વુત્તં હોતિ. ‘‘દિટ્ઠત્તા પત્તો’’તિપિ પાઠો. એતેન ચતુસચ્ચદસ્સનસઙ્ખાતાય દિટ્ઠિયા નિરોધસ્સ પત્તતં દીપેતિ. તેનાહ ‘‘**દુક્ખા સઙ્ખારા, સુખો નિરોધોતિ ઞાતં હોતી**’’તિ. તત્થ **પઞ્ઞાયા**તિ મગ્ગપઞ્ઞાય. પઠમફલટ્ઠતો યાવ અગ્ગમગ્ગટ્ઠા, તાવ **દિટ્ઠિપ્પત્તો**. તેનાહ ‘‘**સોપિ કાયસક્ખિ વિય છબ્બિધો હોતી**’’તિ. યથા પન પઞ્ઞાવિમુત્તો પઞ્ચવિધો વુત્તો, એવં અયમ્પિ સુક્ખવિપસ્સકો, ચતૂહિ રૂપજ્ઝાનેહિ વુટ્ઠાય દિટ્ઠિપ્પત્તભાવપ્પત્તા ચત્તારો ચાતિ પઞ્ચવિધો હોતીતિ વેદિતબ્બો. સદ્ધાવિમુત્તેપિ એસેવ નયો. **ઇદં દુક્ખન્તિ** એત્તકં દુક્ખં, ન ઇતો ઉદ્ધં દુક્ખન્તિ. **યથાભૂતં પજાનાતી**તિ ઠપેત્વા તણ્હં ઉપાદાનક્ખન્ધપઞ્ચકં દુક્ખસચ્ચન્તિ યાથાવતો પજાનાતિ. યસ્મા પન તણ્હા દુક્ખં જનેતિ નિબ્બત્તેતિ, તતો તં દુક્ખં સમુદેતિ, તસ્મા નં ‘‘**અયં દુક્ખસમુદયો**’’**તિ યથાભૂતં પજાનાતિ** યસ્મા પન ઇદં દુક્ખં સમુદયો ચ નિબ્બાનં પત્વા નિરુજ્ઝતિ અપ્પવત્તિં ગચ્છતિ, તસ્મા ‘‘**અયં દુક્ખનિરોધો**’’**તિ યથાભૂતં પજાનાતિ**. અરિયો પન અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો તં દુક્ખનિરોધં ગચ્છતિ, તેન ‘‘**અયં દુક્ખનિરોધગામિનિપટિપદા**’’**તિ યથાભૂતં પજાનાતિ**. એત્તાવતા નાનક્ખણે સચ્ચવવત્થાનં દસ્સિતં. ઇદાનિ તં એકક્ખણે દસ્સેતું ‘‘**તથાગતપ્પવેદિતા**’’તિઆદિ વુત્તં, તસ્સત્થો આગમિસ્સતિ.

સદ્ધાય વિમુત્તોતિ એતેન સબ્બથા અવિમુત્તસ્સપિ સદ્ધામત્તેન વિમુત્તભાવો દીપિતો હોતિ. **સદ્ધાવિમુત્તો**તિ વા સદ્ધાય અધિમુત્તોતિ અત્થો. **વુત્તનયેનેવા**તિ ‘‘સોતાપત્તિફલ’’ન્તિઆદિના વુત્તનયેન. **સદ્દહન્તસ્સા**તિ ‘‘એકંસતો અયં પટિપદા કિલેસક્ખયં આવહતિ સમ્માસમ્બુદ્ધેન ભાસિતત્તા’’તિ એવં સદ્દહન્તસ્સ. યસ્મા પનસ્સ અનિચ્ચાનુપસ્સનાદીહિ નિચ્ચસઞ્ઞાપહાનવસેન ભાવનાય પુબ્બેનાપરં વિસેસં પસ્સતો તત્થ તત્થ પચ્ચક્ખતાપિ અત્થિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘**સદ્દહન્તસ્સ વિયા**’’તિ. સેસપદદ્વયં તસ્સેવ વેવચનં. એત્થ ચ **પુબ્બભાગમગ્ગભાવના**તિ વચનેન આગમનીયપટિપદાનાનત્તેન સદ્ધાવિમુત્તદિટ્ઠિપ્પત્તાનં પઞ્ઞાનાનત્તં હોતીતિ દસ્સિતં. **અભિધમ્મટ્ઠકથાયમ્પિ** (પુ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૨૮) ‘‘નેસં કિલેસપ્પહાને નાનત્તં નત્થિ, પઞ્ઞાય નાનત્તં અત્થિયેવા’’તિ વત્વા – ‘‘આગમનીયનાનત્તેનેવ સદ્ધાવિમુત્તો દિટ્ઠિપ્પત્તં ન પાપુણાતીતિ સન્નિટ્ઠાનં કત’’ન્તિ વુત્તં.

પઞ્ઞાસઙ્ખાતં ધમ્મં અધિમત્તતાય પુબ્બઙ્ગમં હુત્વા પવત્તં અનુસ્સરતીતિ **ધમ્માનુસારી**. તેનાહ ‘‘**ધમ્મો**’’તિઆદિ. સદ્ધં અનુસ્સરતિ સદ્ધાપુબ્બઙ્ગમં મગ્ગં ભાવેતીતિ ઇમમત્થં ‘‘**એસેવ નયો**’’તિ અતિદિસતિ. પઞ્ઞં વાહેતીતિ **પઞ્ઞાવાહી**, પઞ્ઞં સાતિસયં પવત્તેતીતિ અત્થો. તેનાહ ‘‘**પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં ભાવેતી**’’તિ. **સદ્ધાવાહિ**ન્તિ એત્થ વુત્તનયેન અત્થો વેદિતબ્બો. **ઉભતોભાગવિમુત્તાદિકથા**તિ ઉભતોભાગવિમુત્તાદીસુ આગમનતો પટ્ઠાય વત્તબ્બકથા. **એતેસ**ન્તિ યથાવુત્તાનં ઉભતોભાગવિમુત્તાદીનં. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં કીટાગિરિસુત્તે. નનુ ચ અટ્ઠસમાપત્તિલાભિવસેન ઉભતોભાગવિમુત્તો કાયસક્ખીઆદયો ચ અભિધમ્મે આગતા, કથમિધ અરૂપજ્ઝાનલાભીવસેનેવ ઉદ્ધટાતિ ચોદનં સન્ધાયાહ ‘‘**યસ્મા**’’તિઆદિ.

કુસિત્વા પત્વા. **પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તીતિ** ન આસવા પઞ્ઞાય પસ્સીયન્તિ, દસ્સનકારણા પઞ્ઞાય પરિક્ખીણા ''દિસ્વા પઞ્ઞાય પરિક્ખીણા''તિ વુત્તા. દસ્સનાયત્તપરિક્ખયત્તા એવ હિ દસ્સનં આસવાનં ખયસ્સ પુરિમકિરિયા હોતીતિ. **તથાગતેન પવેદિતા**તિ બોધિમણ્ડે નિસીદિત્વા તથાગતેન પટિવિદ્ધા વિદિતા પચ્છા પરેસં પાકટીકતા. "**ચતુસચ્ચધમ્મા**"તિ વત્વા તદન્તોગધત્તા સીલાદીનં "**ઇમસ્મિં ઠાને સીલં કથિત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. **અત્થેના**તિ અવિપ્પટિસારાદિપયોજનેન તસ્મિં તસ્મિં પીતિઆદિકેન અત્થેન. **કારણેના**તિ સપ્પુરિસૂપનિસ્સયાદિના કારણેન તસ્મિં તસ્મિં સમાધિઆદિપદટ્ઠાનતાય સીલાદિ **કારણે**. **ચિણ્ણચરિતત્તા**તિ સદ્ધાચિણ્ણભાવેન સમ્બોધાવહભાવે. તત્થ તત્થ **વિચરિતા** વિસેસેન ચરિતા, તેસુ તેન પઞ્ઞા સુટ્ઠુ ચરાપિતાતિ અત્થો. **પતિટ્ઠિતા હોતિ** મગ્ગેન આગતત્તા. **મત્તાય** પરિત્તપ્પમાણેન. **ઓલોકનં ખમન્તિ**, પઞ્ઞાય ગહેતબ્બતં ઉપેન્તિ.

તયોતિ કાયસક્ખિદિટ્ઠિપ્પત્તસદ્ધાવિમુત્તા. **યથાઠિતોવ પાળિઅત્થો**, ન તત્થ કિઞ્ચિ નિદ્ધારેત્વા વત્તબ્બં અત્થીતિ સુત્તન્તપરિયાયેન અવુત્તં વદતિ. **તસ્સ મગ્ગસ્સા**તિ સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ યં કાતબ્બં, તસ્સ અધિગતત્તા. **ઉપરિ પન તિણ્ણં મગ્ગાનં અત્થાય સેવમાના** અનુલોમસેનાસનં, **ભજમાના** કલ્યાણમિત્તે, **સમન્નાનયમાના** ઇન્દ્રિયાનિ **અનુપુબ્બેન** ભાવનામગ્ગપ્પટિપાટિયા **અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તિ** મગ્ગસ્સ અનેકચિત્તક્ખણિકતાયાતિ અયમેત્થ સુત્તપદેસે પાળિયા અત્થો.

ઇમમેવ પાળિં ગહેત્વાતિ ''કતમો ચ પુગ્ગલો સદ્ધાનુસારી''તિ મગ્ગટ્ઠે પુગ્ગલે વત્વા ''ઇમસ્સ ખો અહં, ભિક્ખવે''તિઆદિના તેસં વસેન અનુલોમસેનાસનસેવનાદીનં વુત્તત્તા ઇમમેવ યથાવુત્તં પાળિપદેસં ગહેત્વા "**લોકુત્તરધમ્મો બહુચિત્તક્ખણિકો**"તિ વદતિ. **સો વત્તબ્બો**તિ સો વિતણ્ડવાદી એવં વત્તબ્બો. યદિ મગ્ગટ્ઠપુગ્ગલે વત્વા અનુલોમિકસેનાસનસેવનાદિ પાળિયં વુત્તન્તિ મગ્ગસમઙ્ગિનો એવ હુત્વા તે તથા પટિપજ્જન્તિ, એવં સન્તે સેનાસનપટિસંયુત્તરૂપાદિવિપસ્સનગ્ગહણસ્મિં તવ મતેન મગ્ગસમઙ્ગિનો એવ આપજ્જેય્યું, ન ચેતં એવં હોતિ, તસ્મા સુત્તં મે લદ્ધન્તિ યં કિઞ્ચિ મા કથેહીતિ વારેતબ્બો. તેનાહ "**યદિ અઞ્ઞેન ચિત્તેના**"તિઆદિ. તત્થ **એવં સન્તે**તિ નાનાચિત્તેનેવ સેનાસનપટિસેવનાદિકે સતિ. તત્થ પાળિયં યદિ લોકુત્તરધમ્મસમઙ્ગિનો એવ પઞ્ચવિઞ્ઞાણસમઙ્ગિકાલેપિ લોકુત્તરસમઙ્ગિતં **સચે સમ્પટિચ્છસિ, સત્થારા સદ્ધિં પટિવિરુજ્ઝસિ** સુત્તવિરોધદીપનતો. તેનાહ "**સત્થારા હી**"તિઆદિ. ધમ્મવિચારણા નામ તુય્હં અવિસયો, તસ્મા **યાગું પિવાહીતિ ઉય્યોજેતબ્બો**.

૧૮૩. આદિકેનેવાતિ પઠમેનેવ. **અનુપુબ્બસિક્ખા**તિ અનુપુબ્બેનેવ પવત્તસિક્ખાય. તેનાહ "**કરણત્થે પચ્ચત્તવચન**"ન્તિ. સદ્ધા જાતા એતસ્સાતિ **સદ્ધાજાતો**, અગ્યાહિતાતિપક્ખેપેન જાત-સદ્દસ્સ પચ્છાવચનં . એવમેતન્તિ અધિમુચ્ચનં **ઓકપ્પનિયસદ્ધા. સન્તિકે નિસીદતિ** ઉપટ્ઠાનવસેન. **સાધુકં કત્વા ધારેતી**તિ યથાસુતં ધમ્મં વાચુગ્ગતકરણવસેન તં પગુણં કત્વા સારવસેન ધારેતિ. **છન્દો જાયતી**તિ ધમ્મેસુ નિજ્ઝાનક્ખમેસુ ઇમે ધમ્મે ભાવનાપઞ્ઞાય પચ્ચક્ખતો ઉસ્સામીતિ કત્તુકમ્યતાકુસલચ્છન્દો જાયતિ. **ઉસ્સહતી**તિ છન્દો ઉપ્પાદમત્તે અટ્ઠત્વા તતો ભાવનારમ્ભવસેન ઉસ્સહતિ. **તુલયતી**તિ સમ્મસનવસેન સઙ્ખારે. **તીરણવિપસ્સનાય તુલયન્તો**તિ તીરણપરિઞ્ઞાય જાનિત્વા ઉપરિ પહાનપરિઞ્ઞાય વસેન પરિતુલયન્તો પટિજાનન્તો. **મગ્ગપધાનં પદહતી**તિ મગ્ગલક્ખણં પધાનિકં મગ્ગં પદહતિ. **પેસિતચિત્તો**તિ નિબ્બાનં પતિ પેસિતચિત્તો. **નામકાયેના**તિ મગ્ગપ્પટિપાટિયા તંતંમગ્ગસમ્પયુત્તનામકાયેન. **ન પન કિઞ્ચિ આહા**તિ દૂરતાય સમાનં ન કિઞ્ચિ વચનં ભગવા આહ તે દળ્હતરં નિગ્ગણ્હિતું.

૧૮૪. પણેન વોહારેન બ્યાકરણં **પણવિયા**, પણવિયા અભાવેન **ઓપણવિયા**, **ન ઉપેતી**તિ ન યુજ્જતિ. **તન્તિ** ઇદં ઇધ અધિપ્પેતં **પણો પણવિયં દસ્સેતું**. તયિદં સબ્બં ભગવા ''મયં ખો, આવુસો, સાયઞ્ચેવ ભુઞ્જામા''તિ અસ્સજિપુનબ્બસુકેહિ વુત્તં સિક્ખાય અવત્તનભાવદીપનવચનં સન્ધાય વદતિ.

ઉક્ખિપિત્વાતિ સીસેન ગહેત્વા વિય સમાદાય. **અનુધમ્મો**તિ અનુરૂપો સભાવો, સાવકભાવસ્સ અનુચ્છવિકા પટિપત્તિ. **રોહનીય**ન્તિ વિરુળ્હિભાવં. સિનિય્હતિ એત્થ, એતેન વાતિ સિનેહો, કારણં. તં એત્થ અત્થીતિ **સિનેહવન્તં**, પાદકન્તિ અત્થો. **તચો એકં અઙ્ગ**ન્તિ તચો વીરપક્ખભાવે એકમઙ્ગં. પધાનં અનુયુઞ્જન્તસ્સ હિ તચે પલુજ્જમાનેપિ તંનિમિત્તં અવોસાનં અનાપજ્જનકસ્સેવ વીરિયસ્સ એકં અઙ્ગં એકં કારણં. એવં સેસેસુ વત્તબ્બં. તેનાહ – ''**અરહત્તં અપ્પત્વા ન વુટ્ઠહિસ્સામીતિ એવં પટિપજ્જતી**''તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

કીટાગિરિસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

નિટ્ઠિતા ચ ભિક્ખુવગ્ગવણ્ણના.

૩. પરિબ્બાજકવગ્ગો

૧. તેવિજ્જવચ્છસુત્તવણ્ણના

૧૮૫. તત્થાતિ એકપુણ્ડરીકસઞ્ઞિતે પરિબ્બાજકારામે. અનાગતપુબ્બો લોકિયસમુદાહારવસેન ''**ચિરસ્સં ખો, ભન્તે**''તિઆદિના વુચ્ચતિ, અયં પનેત્થ આગતપુબ્બતં ઉપાદાય તથા વુત્તો. ભગવા હિ કેસઞ્ચિ વિમુત્તિજનનત્થં, કેસઞ્ચિ ઇન્દ્રિયપરિપાકત્થં, કેસઞ્ચિ વિસેસાધિગમત્થં કદાચિ તિત્થિયારામં ઉપગચ્છતિ. **અનનુઞ્ઞાય ઠત્વા**તિ અનનુજાનિતબ્બે ઠત્વા. **અનુજાનિતબ્બં સિયા** અનઞ્ઞાતસ્સ ઞેય્યસ્સ અભાવતો. યાવતકઞ્હિ ઞેય્યં, તાવતકં ભગવતો ઞાણં, યાવતકઞ્ચ ભગવતો ઞાણં તાવતકં ઞેય્યં. તેનેવાહ – ''ન તસ્સ અદિટ્ઠમિધત્થિ કિઞ્ચિ, અથો અવિઞ્ઞાતમજાનિતબ્બ''ન્તિઆદિ (મહાનિ॰ ૧૫૬; ચૂળનિ॰ ધોતકમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૩૨; પટિ॰ મ॰ ૧.૧૨૧). **સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન હિ** ભગવા **આવજ્જેત્વા પજાનાતિ**. વુત્તઞ્હેતં ''આવજ્જનપટિબદ્ધં બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણ''ન્તિ (મિ॰ પ॰ ૪.૧.૨). યદિ એવં ''ચરં સમાહિતો નાગો, તિટ્ઠં નાગો સમાહિતો''તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૪૩) ઇદં સુત્તપદં કથન્તિ? વિક્ખેપાભાવદીપનપદમેતં, ન અનાવજ્જનેનપિ ઞાણાનં પવત્તિપરિદીપનં. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વિત્થારતો વુત્તમેવ.

૧૮૬. યાવદેવાતિ ઇદં યથારુચિ પવત્તિ વિય અપરાપરુપ્પત્તિપિ ઇચ્છિતબ્બાતિ તદભાવં દસ્સેન્તો આહ – ''**સકિં ખીણાનં આસવાનં પુન ખેપેતબ્બાભાવા**''તિ. **પચ્ચુપ્પન્નજાનનગુણ**ન્તિ ઇદં દિબ્બચક્ખુઞાણસ્સ પરિભણ્ડઞાણં અનાગતંસઞાણં અનાદિયિત્વા વુત્તં, તસ્સ પન વસેન અનાગતંસઞાણગુણં દસ્સેતીતિ વત્તબ્બં સિયા.

ગિહિપરિક્ખારેસૂતિ વત્થાભરણાદિધનધઞ્ઞાદિગિહિપરિક્ખારેસુ. ગિહિલિઙ્ગં પન અપ્પમાણં, તસ્મા ગિહિબન્ધનં છિન્દિત્વા દુક્ખસ્સન્તકરા હોન્તિયેવ. સતિ પન દુક્ખસ્સન્તકિરિયાય ગિહિલિઙ્ગે તે ન તિટ્ઠન્તિયેવાતિ દસ્સેન્તો ''**યેપી**''તિઆદિમાહ. **સુક્ખાપેત્વા** સમુચ્છિન્દિત્વા. અરહત્તં પત્તદિવસેયેવ પબ્બજનં વા પરિનિબ્બાનં વાતિ અયં નયો ન સબ્બસાધારણોતિ આહ ''**ભૂમદેવતા પન તિટ્ઠન્તી**''તિ. તત્થ કારણવચનં ''**નિલીયનોકાસસ્સ અત્થિતાયા**''તિ. અરઞ્ઞપબ્બતાદિપવિવેકટ્ઠાનં **નિલીયનોકાસો**. **સેસકામભવે**તિ કામલોકે. **લળિતજનસ્સા**તિ આભરણાલઙ્કારનચ્ચગીતાદિવસેન વિલાસયુત્તજનસ્સ.

સોપીતિ ''સો અઞ્ઞત્ર એકેના''તિ વુત્તો સોપિ. કરતો ન કરીયતિ પાપન્તિ એવં **ન કિરિયં પટિબાહતિ**. યદિ અત્તાનંયેવ ગહેત્વા કથેતિ, અથ કસ્મા મહાસત્તો તદા આજીવકપબ્બજ્જં ઉપગચ્છીતિ આહ ''**તદા કિરા**''તિઆદિ. **તસ્સપી**તિ ન કેવલં અઞ્ઞેસં એવ પાસણ્ડાનં, તસ્સપિ. **વીરિયં ન હાપેસી**તિ તપોજિગુચ્છવાદં સમાદિયિત્વા ઠિતો વિરાગત્થાય તં સમાદિણ્ણવત્તં ન પરિચ્ચજિ, સત્થુસાસનં ન છડ્ડેસિ. તેનાહ – ''**કિરિયવાદી હુત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તતી**''તિ.

તેવિજ્જવચ્છસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૨. અગ્ગિવચ્છસુત્તવણ્ણના

૧૮૭. લોકસ્સ સસ્સતતાપવત્તિપટિક્ખેપવસેન પવત્તો વાદો ઉચ્છેદવાદો એવ હોતીતિ સસ્સતગ્ગાહાભાવે ઉચ્છેદગ્ગાહભાવતો પુન પરિબ્બાજકેન ''અસસ્સતો લોકો''તિ વદન્તેન ઉચ્છેદગ્ગાહો પુચ્છિતો, ભગવતાપિ સો એવ પટિક્ખિત્તોતિ આહ ''**દુતિયે નાહં ઉચ્છેદદિટ્ઠિકો**''તિ. **અન્તાનન્તિકાદિવસેના**તિ એત્થ **અન્તાનન્તિક**ગ્ગહણેન અન્તવા લોકો અનન્તવા લોકોતિ ઇમં વાદદ્વયમાહ. **આદિ**-સદ્દેન ''તં જીવં તં સરીર''ન્તિઆદિવાદચતુક્કં સઙ્ગણ્હાતિ, ઇતરં પન દ્વયં સરૂપેનેવ ગહિતન્તિ. **પટિક્ખેપો વેદિતબ્બો**તિ ''તતિયે નાહં અન્તવાદિટ્ઠિકો, ચતુત્થે નાહં અનન્તવાદિટ્ઠિકો''તિ એવમાદિના પટિક્ખેપો વેદિતબ્બો. ''હોતિ તથાગતો પરં મરણા''તિ અયમ્પિ સસ્સતવાદો, સો ચ ખો અપરન્તકપ્પિકવસેન, ''સસ્સતો લોકો''તિ પન પુબ્બન્તકપ્પિકવસેનાતિ અયમેતેસં વિસેસો. ''ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા''તિ અયમ્પિ ઉચ્છેદવાદો, સો ચ ખો સત્તવસેન, ''અસસ્સતો લોકો''તિ પન સત્તસઙ્ખારવસેનાતિ વદન્તિ.

૧૮૯. સપ્પતિભયં ઉપ્પજ્જનતો સહ દુક્ખેનાતિ **સદુક્ખં**. તેનાહ ''**કિલેસદુક્ખેના**''તિઆદિ. **તેસંયેવા**તિ કિલેસદુક્ખવિપાકદુક્ખાનંયેવ. **સઉપઘાતક**ન્તિ સબાધં. **સઉપાયાસ**ન્તિ સપરિસ્સમં સઉપતાપં સપીળં. **સપરિળાહ**ન્તિ સદરથં.

કિઞ્ચિ દિટ્ઠિગતન્તિ ઇમા તાવ અટ્ઠ દિટ્ઠિયો મા હોન્તુ, અત્થિ પન, ભો ગોતમ, યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠિગતં ગહિતં. ન હિ તાય દિટ્ઠિયા વિના કઞ્ચિ સમયં પવત્તેતું યુજ્જતીતિ અધિપ્પાયેન પુચ્છતિ. **અપવિદ્ધ**ન્તિ સમુચ્છેદપ્પહાનવસેન છડ્ડિતં. **પઞ્ઞાય દિટ્ઠ**ન્તિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાસહિતાય મગ્ગપઞ્ઞાય ભગવતા પટિવિદ્ધં. યત્થ ઉપ્પજ્જન્તિ, તં સત્તં મથેન્તિ સમ્મદ્દન્તીતિ **મથિતા**તિ આહ ''**મથિતાનન્તિ તેસંયેવ વેવચન**''ન્તિ. **કઞ્ચિ ધમ્મ**ન્તિ રૂપધમ્મં અરૂપધમ્મં વા. **અનુપાદિયિત્વા**તિ અગ્ગહેત્વા.

૧૯૦. **ન ઉપેતી**તિ સઙ્ખં ન ગચ્છતીતિ અત્થોતિ આહ ''**ન યુજ્જતી**''તિ. **અનુજાનિતબ્બં સિયા** અનુપાદાવિમુત્તસ્સ કસ્સચિપિ ઉપ્પત્તિયા અભાવતો. ''એવં વિમુત્તચિત્તો ન ઉપપજ્જતી''તિ કામઞ્ચેતં સભાવપવેદનં પરિનિબ્બાનં, એકે પન ઉચ્છેદવાદિનો ''મયમ્પિ 'સત્તો આયતિં ન ઉપપજ્જતી'તિ વદામ, સમણો ગોતમોપિ તથા વદતી''તિ ઉચ્છેદભાવેયેવ પતિટ્ઠહિસ્સન્તિ, તસ્મા ભગવા ''ન ઉપપજ્જતીતિ ખો વચ્છ ન ઉપેતી''તિ આહ. ''ઉપપજ્જતી''તિ પન વુત્તે સસ્સતમેવ ગણ્હેય્યાતિ યોજના. સેસદ્વયેપિ એસેવ નયો. **અપ્પતિટ્ઠો**તિ ઉચ્છેદવાદાદિવસેન પતિટ્ઠારહિતો. **અનાલમ્બો**તિ તેસંયેવ વાદાનં ઓલમ્બારમ્મણસ્સ અભાવેન અનાલમ્બો. **સુખપવેસનટ્ઠાન**ન્તિ તેસઞ્ઞેવ વાદાનં સુખપવેસનોકાસં **મા લભતૂતિ. અનનુઞ્ઞાય ઠત્વા**તિ ''ન ઉપપજ્જતી''તિઆદિના અનુજાનિતબ્બાય પટિઞ્ઞાય ઠાનહેતુ. **અનુઞ્ઞમ્પી**તિ અનુજાનિતબ્બમ્પિ દુતિયપઞ્હં **પટિક્ખિપિ**. પરિયત્તો પન ધમ્મો અત્થતો પચ્ચયાકારો એવાતિ આહ ''**ધમ્મોતિ પચ્ચયાકારધમ્મો**''તિ. **અઞ્ઞત્થ પયોગેના**તિ ઇમમ્હા નિય્યાનિકસાસના અઞ્ઞસ્મિં મિચ્છાસમયે પવત્તપ્પયોગેન, અનિય્યાનિકં વિવિધં મિચ્છાપટિપત્તિં પટિપજ્જન્તેનાતિ અત્થો. ''અઞ્ઞવાદિયકેના''તિપિ પાઠો, પચ્ચયાકારતો અઞ્ઞાકારદીપકઆચરિયવાદં પગ્ગય્હ તિટ્ઠન્તેનાતિ અત્થો.

૧૯૧. **અપ્પચ્ચયો**તિ અનુપાદાનો, નિરિન્ધનોતિ અત્થો.

૧૯૨. **યેન રૂપેના**તિ યેન ભૂતુપાદાદિભેદેન રૂપધમ્મેન. **તં રૂપં** તપ્પટિબદ્ધસંયોજનપ્પહાનેન ખીણાસવ-**તથાગતસ્સ પહીનં** અનુપ્પત્તિધમ્મતં આપન્નં. તેન વુત્તં પાળિયં ''અનુપ્પાદધમ્મ''ન્તિઆદિ. અઞ્ઞેસં જાનનાય

અભાવગુણતાય **ગુણગમ્ભીરો**. ‘‘એત્તકા ગુણા’’તિ **પમાણં ગણ્હિતું ન સક્કુણેય્યો**. ‘‘ઈદિસા એતસ્સ ગુણા’’તિ પરિયોગાહિતું અસક્કુણેય્યતાય **દુપ્પરિયોગાળ્હો**તિ. **દુજ્જાનો**તિ અગાધતાય ગમ્ભીરો ‘‘એત્તકાનિ ઉદકળ્હકસતાની’’તિઆદિના પમેતું ન સક્કાતિ અપ્પમેય્યો, તતો એવ દુજ્જાનો. **એવમેવા**ન્તિ યથા મહાસમુદ્દો ગમ્ભીરો અપ્પમેય્યો દુજ્જાનો, એવમેવ ખીણાસવોપિ ગુણવસેન, તસ્મા અયં રૂપાદિં ગહેત્વા રૂપીતિઆદિવોહારો ભવેય્ય, પરિનિબ્બુતસ્સ પન તદભાવા તથા પઞ્ઞાપેતું ન સક્કા, તતો તં આરબ્ભ ઉપપજ્જતીતિઆદિ ન યુજ્જેય્ય. યથા પન વિજ્જમાનો એવ જાતવેદો બ્યત્તેન પુરિસેન નીયમાનો પુરત્થિમાદિદિસં ગતોતિ વુચ્ચેય્ય, ન નિબ્બુતો, એવં ખીણાસવોપીતિ દસ્સેન્તો ‘‘**એવમેવા**’’તિઆદિમાહ.

અનિચ્ચતાતિ એત્થ અનિચ્ચતાગહણં અસારનિદસ્સનં. તેન યથા સો સાલરુક્ખો સાખાપલાસાદિઅસારાપગમેન સુદ્ધો સારે પતિટ્ઠિતો, એવમયં ધમ્મવિનયો સાસવસઙ્ખાતઅસારવિગમેન લોકુત્તરધમ્મસારે પતિટ્ઠિતોતિ દસ્સેતિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

અગ્ગિવચ્છસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૩. મહાવચ્છસુત્તવણ્ણના

૧૯૩. સહ કથા એતસ્સ અત્થીતિ **સહકથી**, ‘‘મયં પુચ્છાવસેન તુમ્હે વિસ્સજ્જનવસેના’’તિ એવં સહપવત્તકથોતિ અત્થો. **એતસ્સેવ કથિતાનિ**, તત્થ પઠમે વિજ્જાત્તયં દેસિતં, દુતિયે અગ્ગિના દસ્સિતન્તિ તેવિજ્જવચ્છસુત્તં અગ્ગિવચ્છસુત્તન્તિ નામં વિસેસેત્વા વુત્તં. **સીઘં લદ્ધિં ન વિસ્સજ્જેન્તિ**, યસ્મા સઙ્ખારાનં નિયતોયં વિનાસો અનઞ્ઞસમુપ્પાદો, હેતુસમુપ્પન્નાપિ ન ચિરેન નિજ્ઝાનં ખમન્તિ, ન લહું. તેનાહ ‘‘**વસાતેલ …પે॰… સુજ્ઝન્તી**’’તિ. **પચ્છિમગમનં** ઞાણસ્સ પરિપાકં ગતત્તા. યટ્ઠિં આલમ્બિત્વા ઉદકં તરિતું ઓતરન્તો પુરિસો ‘‘**યટ્ઠિં ઓતરિત્વા ઉદકે પતમાનો**’’તિ વુત્તો. **કમ્મપથવસેન વિત્થારદેસનન્તિ** સંખિત્તદેસનં ઉપાદાય વુત્તં. તેનાહ ‘‘**મૂલવસેન ચેત્થા**’’તિઆદિ. **વિત્થારસદિસા**તિ કમ્મપથવસેન ઇધ દેસિતદેસનાવ મૂલવસેન દેસિતદેસનં ઉપાદાય વિત્થારસદિસા. **વિત્થારદેસના નામ નત્થી**તિ ન કેવલં અયમેવ, અથ ખો સબ્બાપિ બુદ્ધાનં નિપ્પરિયાયેન ઉજુકેન નિરવસેસતો વિત્થારદેસના નામ નત્થિ દેસનાઞાણસ્સ મહાવિસયતાય કરણસમ્પત્તિયા ચ તજ્જાય મહાનુભાવત્તા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ. સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસમઙ્ગિતાય હિ અવસેસપટિસમ્ભિદાનુભાવિતાય અપરિમિતકાલસમ્ભતઞાણસમ્ભારસમુદાગતાય કદાચિપિ પરિક્ખયાનરહાય અનઞ્ઞસાધારણાય પટિભાનપટિસમ્ભિદાય પહૂતજિવ્હાદિતદનુરૂપરૂપકાયસમ્પત્તિસમ્પદાય વિત્થારિયમાના ભગવતો દેસના કથં પરિમિતા પરિચ્છિન્ના ભવેય્ય, મહાકારુણિકતાય પન ભગવા વેનેય્યજ્ઝાસયાનુરૂપં તત્થ તત્થ પરિમિતં પરિચ્છિન્નં કત્વા નિટ્ઠપેતિ. અયઞ્ચ અત્થો **મહાસીહનાદસુત્તેન** (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૬ આદયો) દીપેતબ્બો. **સબ્બં સંખિત્તમેવ** અત્તજ્ઝાસયવસેન અકથેત્વા બોધનેય્યપુગ્ગલજ્ઝાસયવસેન દેસનાય નિટ્ઠાપિતત્તા. ન ચેત્થ ધમ્મસાસનવિરોધો પરિયાયં અનિસ્સાય યથાધમ્મં ધમ્માનં બોધિતત્તા સબ્બલહુત્તા ચાતિ.

૧૯૪. સત્ત ધમ્મા કામાવચરા સમ્પત્તસમાદાનવિરતીનં ઇધાધિપ્પેતત્તા.

અનિયમેત્વાતિ ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધો, સાવકો’’તિ વા નિયમં વિસેસેન અકત્વા. **અત્તાનમેવ…પે॰… વેદિતબ્બં**, તથા હિ પરિબ્બાજકો ‘‘તિટ્ઠતુ ભવં ગોતમો’’તિ આહ.

૧૯૫. સત્થાવ અરહા હોતિ પટિપત્તિયા પારિપૂરિભાવતો. **તસ્મિં બ્યાકતે**તિ તસ્મિં ‘‘એકભિક્ખુપિ સાવકો’’તિઆદિના સુટ્ઠુ પઞ્હે કથિતે.

૧૯૬. સમ્પાદકોતિ પટિપત્તિસમ્પાદકો.

૧૯૭. સેખાય વિજ્જાયાતિ સેખલક્ખણપ્પત્તાય મગ્ગપઞ્ઞાય સાતિસયં કત્વા કરણવસેન વુત્તા, ફલપઞ્ઞા પન તાય પત્તબ્બત્તા કમ્મભાવેન વુત્તા. તેનાહ ‘‘**હેટ્ઠિમફલત્તયં પત્તબ્બ**’’ન્તિ. ઇમં પનેત્થ અવિપરીતમત્થં પાળિતો એવ વિઞ્ઞાયમાનં અપ્પટિવિજ્ઝનતો વિતણ્ડવાદી ‘‘યાવતકં સેખેન પત્તબ્બં, અનુપ્પત્તં તં મયા’’તિ વચનલેસં ગહેત્વા ‘‘અરહત્તમગ્ગોપિ અનેન પત્તોયેવા’’તિ વદતિ. **એવ**ન્તિ ઇદાનિ વુચ્ચમાનાય ગાથાય.

કિલેસાનિ પહાય પઞ્ચાતિ પઞ્ચોરમ્ભાગિયસંયોજનસઞ્ઞિતે સંકિલેસે પહાય પજહિત્વા, પહાનહેતુ વા. **પરિપુણ્ણસેખો**તિ સબ્બસો વડ્ઢિતસેખધમ્મો. **અપરિહાનધમ્મો**તિ અપરિહાનસભાવો. ન હિ યસ્સ ફલિતગતેહિ સીલાદિધમ્મેહિ પરિહાનિ અત્થિ, સમાધિમ્હિ પરિપૂરકારિતાય **ચેતોવસિપ્પત્તો**. તેનાહ ‘‘**સમાહિતિન્દ્રિયો**’’તિ. અપરિહાનધમ્મત્તાવ **ઠિતત્તો**.

અનાગામિના હિ અસેખભાવાવહા ધમ્મા પરિપૂરેતબ્બા, ન સેખભાવાવહાતિ સો એકન્તપરિપુણ્ણે સેખો વુત્તો. **એતં ન બુદ્ધવચન**ન્તિ ‘‘મગ્ગો બહુચિત્તક્ખણિકો’’તિ એતં વચનં ન બુદ્ધવચનં અનન્તરેકન્તવિપાકદાનતો, બહુક્ખત્તું પવત્તને પયોજનાભાવતો ચ લોકુત્તરકુસલસ્સ, ‘‘સમાધિમાનન્તરિકઞ્ઞમાહુ (ખુ॰ પા॰ ૬.૫; સુ॰ નિ॰ ૨૨૮), ન પારં દિગુણં યન્તી’’તિ (સુ॰ નિ॰ ૭૧૯) એવમાદીનિ સુત્તપદાનિ એતસ્સત્થસાધકાનિ. ઓરમ્ભાગિયસંયોજનપ્પહાનેન સેક્ખધમ્મપરિપૂરિભાવસ્સ વુત્તતાય **અત્થો** તવ વચનેન **વિરુજ્ઝતી**તિ. **અસ્સ** આયસ્મતો વચ્છસ્સ.

૧૯૮. અભિઞ્ઞા વા કારણન્તિ યઞ્હિ તં તત્ર તત્ર સક્ખિભબ્બતાસઞ્ઞિતં ઇદ્ધિવિધપચ્ચનુભવનાદિ, તસ્સ અભિઞ્ઞા કારણં. અથ ઇદ્ધિવિધપચ્ચનુભવનાદિ અભિઞ્ઞા, એવં સતિ **અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનં કારણં**. **અવસાને** છટ્ઠાભિઞ્ઞાય **પન અરહત્તં**. એત્થ ચ યસ્મા પઠમસુત્તે આસવક્ખયો અધિપ્પેતો, આસવા ખીણા એવ, ન પુન ખેપેતબ્બા, તસ્મા તત્થ ‘‘યાવદેવા’’તિ ન વુત્તં. ઇધ ફલસમાપત્તિ અધિપ્પેતા, સા ચ પુનપ્પુનં સમાપજ્જીયતિ, તસ્મા ‘‘યાવદેવા’’તિ વુત્તં. તતો એવ હિ ‘‘**અરહત્તં વા કારણ**’’ન્તિ વુત્તં. તઞ્હિ ‘‘કુદાસ્સુ નામાહં તદાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સામિ, યદરિયા એતરહિ ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૫; ૩.૩૦૭) અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠપેત્વા અભિઞ્ઞા નિબ્બત્તેન્તસ્સ કારણં, તયિદં સબ્બસાધારણં ન હોતીતિ સાધારણવસેન નં દસ્સેન્તો ‘‘**અરહત્તસ્સ વિપસ્સના વા**’’તિ આહ.

૨૦૦. પરિચરન્તિ નામ વિપ્પકતબ્રહ્મચરિયવાસત્તા. **પરિચિણ્ણો હોતિ** સાવકેન નામ સત્થુ ધમ્મે કત્તબ્બા પરિચરિયા સમ્મદેવ નિટ્ઠાપિતત્તા. તેનાહ ‘‘**ઇતિ…પે॰… થેરો એવમાહા**’’તિ. **તેસં ગુણાન**ન્તિ તેસં અસેક્ખગુણાનં. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

મહાવચ્છસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૪. દીઘનખસુત્તવણ્ણના

૨૦૧. ખનનં ખતં, સૂકરસ્સ ખતં એત્થ અત્થીતિ સૂકરખતા, સૂકરસ્સ વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે પઠમં ખતં ઉપાદાય **સૂકરખતા**, તાય. **એવંનામકે**તિ એવં ઇત્થિલિઙ્ગવસેન લદ્ધનામકે. **પંસુધોતે**તિ ધોતપંસુકે. **ઓતરિત્વા અભિરુહિતબ્બન્તિ** પકતિભૂમિતો અનેકેહિ સોપાનફલકેહિ ઓતરિત્વા પુન લેણદ્વારં કતિપયેહિ અભિરુહિતબ્બં.

ઠિતકોવાતિ માતુલસ્સ ઠિતત્તા તત્થ સગારવસપતિસ્સવસેન ઠિતકોવ. કિઞ્ચાપિ સબ્બ-સદ્દો અવિસેસતો અનવસેસપરિયાદાયકો, વત્થુઅધિપ્પાયાનુરોધી પન સદ્દપ્પયોગોતિ તમત્થં સન્ધાય પરિબ્બાજકો “**સબ્બં મે નક્ખમતી**”તિ આહ. યા લોકે મનુસ્સઉપપત્તિયોતિઆદિકા ઉપપત્તિયો, તા અનત્થસમુદાગતા તત્થ તત્થેવ સત્તાનં ઉચ્છિજ્જનતો, તસ્મા સમયવાદીહિ વુચ્ચમાના સબ્બા આયતિં ઉપ્પજ્જનઉપપત્તિ ન હોતિ. જલબુબ્બુળકા વિય હિ ઇમે સત્તા તત્થ તત્થ સમયે ઉપ્પજ્જિત્વા ભિજ્જન્તિ, તેસં તત્થ પટિસન્ધિ નત્થીતિ અસ્સ અધિપ્પાયો. તેનાહ “**પટિસન્ધિયો**”તિઆદિ. **અસ્સ અધિપ્પાયં મુઞ્ચિત્વા**તિ યેનાધિપ્પાયેન પરિબ્બાજકો ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ આહ, તં તસ્સ અધિપ્પાયં જાનન્તોપિ અજાનન્તો વિય હુત્વા તસ્સ **અક્ખરે તાવ દોસં દસ્સેન્તો**તિ પદેસસબ્બં સન્ધાય તેન વુત્તં, સબ્બસબ્બવિસયં કત્વા તત્થ દોસં ગણ્હન્તો. યથા લોકે કેનચિ ‘‘સબ્બં વુત્તં, તં મુસા’’તિ વુત્તે તસ્સ વચનસ્સ સબ્બન્તોગધત્તા મુસાભાવો આપજ્જેય્ય, એવં ઇમસ્સપિ ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ વદતો તથા પવત્તા દિટ્ઠિપિ નક્ખમતીતિ અત્થતો આપન્નમેવ હોતિ. તેનાહ ભગવા – ‘‘એસાપિ તે દિટ્ઠિ નક્ખમતી’’તિ. યથા પન કેનચિ ‘‘સબ્બં વુત્તં મુસા’’તિ વુત્તે અધિપ્પાયાનુરોધિની સદ્દપ્પવત્તિ, તસ્સ વચનં મુઞ્ચિત્વા તદઞ્ઞેસમેવ મુસાભાવો ઞાયાગતો, એવમિધાપિ ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ વચનતો યસ્સા દિટ્ઠિયા વસેન ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ તેન વુત્તં, તં દિટ્ઠિં મુઞ્ચિત્વા તદઞ્ઞમેવ યથાધિપ્પેતં સબ્બં નક્ખમતીતિ અયમત્થો ઞાયાગતો, ભગવા પન વાદીવરો સુખુમાય આણિયા થૂલં આણિં નીહરન્તો વિય ઉપાયેન તસ્સ દિટ્ઠિગતં નીહરિતું તસ્સ અધિપ્પાયેન અવત્વા સદ્દવસેન તાવ લબ્ભમાનં દોસં દસ્સેન્તો “**યાપિ ખો તે**”તિઆદિમાહ. તેન વુત્તં – ‘‘અસ્સ અધિપ્પાયં મુઞ્ચિત્વા અક્ખરે તાવ દોસં દસ્સેન્તો’’તિ.

પરિબ્બાજકો પન યં સન્ધાય ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ મયા વુત્તં, ‘‘અયં સો’’તિ યથાવુત્તદોસપરિહરણત્થં તસ્મિં અત્થે વુચ્ચમાને એસ દોસો સબ્બો ન હોતિ, એવમ્પિ સમણો ગોતમો મમ વાદે દોસમેવ આરોપેય્યાતિ અત્તનો અજ્ઝાસયં નિગુહિત્વા યથાવુત્તદોસં પરિહરિતુકામો “**એસા મે**”તિઆદિમાહ. તત્થ **તમ્પસ્સ તાદિસમેવા**તિ યં ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ ગહિતં વત્થુ, તમ્પિ તાદિસમેવ ભવેય્યાતિ. અયઞ્ચ સબ્બન્તોગધદિટ્ઠિ મય્હમ્પિ દિટ્ઠિવત્થુ, તં મે ખમેય્યવાતિ. યસ્મા પન ‘‘એસાપિ દિટ્ઠિ તુય્હં નક્ખમતી’’તિ યાપિ દિટ્ઠિ વુત્તા ભવતા ગોતમેન, સાપિ મય્હં નક્ખમતિ, તસ્મા સબ્બં મે નક્ખમતેવાતિ પરિબ્બાજકસ્સ અધિપ્પાયો. તેનાહ – “**તં પરિહરામીતિ સઞ્ઞાય વદતી**”તિ. તથા ચ વક્ખતિ “**તસ્માપિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ મય્હં નક્ખમતી**”તિ. ‘‘એસા મે દિટ્ઠી’’તિ યા ઠિતિભૂતા દિટ્ઠિ, તાય ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ પનેત્થ સબ્બગ્ગહણેન ગહિતત્તા આહ – “**અત્થતો પનસ્સ એસા દિટ્ઠિ ન મે ખમતીતિ આપજ્જતી**”તિ. અયં દોસોતિ દસ્સેન્તો આહ “**યસ્સ પના**”તિઆદિ. **એસા**તિ દિટ્ઠિ. **રુચિતન્તિ** દિટ્ઠિદસ્સનેન અભિનિવિસિત્વા રોચેત્વા ગહિતં. **તેન હિ દિટ્ઠિઅક્ખમેન અરુચિતેન ભવિતબ્બન્તિ** સતિ દિટ્ઠિયા અક્ખમભાવે તતો તાય ગહિતાય ખમેય્ય રુચ્ચેય્ય યથા, એવં સબ્બસ્સ અક્ખમભાવેતિ અપરભાગે **સબ્બં ખમતિ રુચ્ચતીતિ આપજ્જતિ. ન પનેસ તં સમ્પટિચ્છતી**તિ એસ ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ એવં વદન્તો ઉચ્છેદવાદી તં વુત્તનયેન સબ્બસ્સ ખમનં રુચ્ચનં ન સમ્પટિચ્છતિ. ઞાયેન વુત્તમત્થં કથં ન સમ્પટિચ્છતીતિ આહ “**કેવલં તસ્સાપિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા ઉચ્છેદમેવ ગણ્હાતી**”તિ. સબ્બેસઞ્હિ ધમ્માનં આયતિં ઉપ્પાદં અરુચ્ચિત્વા તં સન્ધાય અયં ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ વદતિ, ઉચ્છેદદિટ્ઠિકેસુ ચ ઉચ્છિન્નેસુ કુતો ઉચ્છેદદિટ્ઠિસભાવોતિ.

તેનાતિ તેન કારણેન, યસ્મા ઇધેકચ્ચે સત્તા ઈદિસં દિટ્ઠિં પગ્ગય્હ તિટ્ઠન્તિ, તસ્માતિ વુત્તં હોતિ. પજહનકેન વા ચિત્તેન એકજ્ઝં ગહેત્વા પજહનકેહિ અપ્પજહનકે નિદ્ધારેતું ભગવા ''અતો...પે॰... બહુતરા''તિ અવોચાતિ આહ – ''**પજહનકેસુ નિસ્સક્ક**''ન્તિ યથા ''પઞ્ચસીલેહિ પભાવના પઞ્ઞવન્તતરા''તિ. ''**બહૂ**''તિ વત્વા ન કેવલં બહૂ, અથ ખો અતિવિય બહૂતિ દસ્સેન્તો ''**બહુતરા**''તિ આહ. ''**બહૂ હી**''તિ નયિદં નિસ્સક્કવચનં, અથ ખો પચ્ચત્તવચનં. કથં હિ-સદ્દોતિ આહ ''**હિ-કારો નિપાતમત્ત**''ન્તિ. અનિસ્સક્કવચનં તાવ તસ્સ પજહનકાનં બહુભાવતો તેપિ પરતો ''બહુતરા''તિ વુચ્ચીયન્તિ. **મૂલદસ્સન**ન્તિ યે તાદિસં દસ્સનં પઠમં ઉપાદિયન્તિ, તજ્જાતિકમેવ પચ્છા ગહિતદસ્સનં. વિજાતિયઞ્હિ પઠમં ગહિતદસ્સનં અપ્પહાય વિજાતિયસ્સ ગહણં ન સમ્ભવતિ વિરુદ્ધસ્સ અભિનિવેસસ્સ સહ અનવટ્ઠાનતો . અવિરુદ્ધં પન મૂલદસ્સનં અવિસ્સજ્જિત્વા વિસયાદિભેદભિન્નં અપરદસ્સનં ગહેતું લબ્ભતિ. તેનાહ ''**એત્થ ચા**''તિઆદિ.

તત્થ કિઞ્ચાપિ એકચ્ચસસ્સતવાદો સસ્સતુચ્છેદાભિનિવેસાનં વસેન યથાક્કમં સસ્સતુચ્છેદગ્ગાહનજાતિકો, ઉચ્છેદગ્ગાહેન પન સસ્સતાભિનિવેસસ્સ તંગાહેન ચ અસસ્સતાભિનિવેસસ્સ વિરુજ્ઝનતો ઉભયત્થપિ ''**એકચ્ચસસ્સતં વા ગહેતું ન સક્કા**''તિ વુત્તં, તથા ''**સસ્સતં વા ઉચ્છેદં વા ન સક્કા ગહેતુ**''ન્તિ ચ. મૂલસસ્સતઞ્હિ પઠમં ગહિતં. **આયતનેસુપિ યોજેતબ્બ**ન્તિ પઠમં ચક્ખાયતનં સસ્સતન્તિ ગહેત્વા અપરભાગે ન કેવલં ચક્ખાયતનમેવ સસ્સતં, સોતાયતનમ્પિ સસ્સતં, ઘાનાયતનાદિપિ સસ્સતન્તિ ગણ્હાતીતિઆદિના યોજેતબ્બં. **આયતનેસુપી**તિ પિ-સદ્દેન ધાતૂનં ઇન્દ્રિયાનમ્પિ ગાહો દટ્ઠબ્બો. **ઇદં સન્ધાયા**તિ ''મૂલે સસ્સત''ન્તિઆદિના વુત્તપઠમગ્ગાહસ્સ સમાનજાતિયં અપરગ્ગાહં સન્ધાય.

દુતિયવારે પઠમવારે વુત્તસદિસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **તત્થ આદીનવં દિસ્વા**તિ ''યદિ રૂપં સસ્સતં સિયા, નયિદં આબાધાય સંવત્તેય્ય. યસ્મા ચ ખો ઇદં રૂપં અસસ્સતં, તસ્મા અભિણ્હપટિપીળનટ્ઠેન ઉદયવયવન્તતાય રૂપં અનિચ્ચં સઙ્ખતં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં, સસ્સતાભિનિવેસો મિચ્છા''તિઆદિના તત્થ સસ્સતવાદે આદીનવં દોસં દિસ્વા. **ઓળારિક**ન્તિ તસ્મા પટિપીળનટ્ઠેન અયાથાવગ્ગાહતાય રૂપં ન સણ્હં ઓળારિકમેવ. વેદનાદીનમ્પિ અનિચ્ચાદિભાવદસ્સનં રૂપવેદનાઆદીનં સમાનયોગક્ખમત્તા. **વિસ્સજ્જેતી**તિ પજહતિ.

તિસ્સો લદ્ધિયોતિ સસ્સતુચ્છેદએકચ્ચસસ્સતદિટ્ઠિયો. યસ્મા સસ્સતદિટ્ઠિકા વટ્ટે રજ્જનસ્સ આસન્ના. તથા હિ તે ઓલીયન્તીતિ વુચ્ચન્તિ, ભવાભવદિટ્ઠીનં વસેન ઇમેસં સત્તાનં સંસારતો સીસુક્ખિપનં નત્થીતિ એતાવ તિસ્સો વિસેસતો ગહેતબ્બા.

ઇધલોકં પરલોકઞ્ચ અત્થીતિ જાનાતીતિ એત્તાવતા સસ્સતદસ્સનસ્સ અપ્પસાવજ્જતાકારણમાહ, **વટ્ટં અસ્સાદેતિ, અભિનન્દતી**તિ ઇમિના દન્ધવિરાગતાય. તેનાહ ''**તસ્મા**''તિઆદિ. **ઇધલોકં પરલોકઞ્ચ અત્થીતિ જાનાતી**તિ ઇમિના તાસુ તાસુ ગતીસુ સત્તાનં સંસરણં પટિક્ખિપતીતિ દસ્સેતિ, **સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં અત્થીતિ જાનાતી**તિ ઇમિના કમ્મફલં. **કુસલં ન કરોતી**તિ ઇમિના કમ્મં, **અકુસલં કરોન્તો ન ભાયતી**તિ ઇમિના પુઞ્ઞાપુઞ્ઞાનિ સભાવતો જાયન્તીતિ દસ્સેતિ. **વટ્ટં અસ્સાદેતિ અભિનન્દતિ** તન્નિન્નભાવતો . **સીઘં લદ્ધિં જહિતું ન સક્કોતિ** વટ્ટુપચ્છેદસ્સ અરુચ્ચનતો. ઉચ્છેદવાદી હિ તસ્મિં ભવે ઉચ્છેદં મઞ્ઞતિ. તતો પરં **ઇધલોકં પરલોકઞ્ચ અત્થીતિ જાનાતિ** સુકતદુક્કટાનં ફલં અત્થીતિ જાનાતિ કમ્મફલવાદીભાવતો. યેભુય્યેન હિ ઉચ્છેદવાદી સભાવનિયતિયદિચ્છાભિનિવેસેસુ અઞ્ઞત્રાભિનિવેસો હોતિ. **સીઘં દસ્સનં પજહતિ** વટ્ટાભિરતિયા અભાવતો. **પારમિયો પૂરેતું સક્કોન્તો પચ્ચેકબુદ્ધો હુત્વા**, લોકવોહારમત્તેનેવ સો સમ્માસમ્બુદ્ધો હુત્વા પરિનિબ્બાયતીતિ

યોજના. **અસક્કોન્તો**તિ બુદ્ધો હોતું અસક્કોન્તો. **અભિનીહારં કત્વા** અગ્ગસાવકાદિભાવસ્સ અભિનીહારં સમ્પાદેત્વા. **સાવકો હુત્વા**તિ અગ્ગસાવકો મહાસાવકો હુત્વા, તત્થાપિ તેવિજ્જો છળભિઞ્ઞો પટિસમ્ભિદાપ્પત્તો વા સુક્ખવિપસ્સકો એવ વા બુદ્ધસાવકો હુત્વા પરિનિબ્બાયતિ. સબ્બમિદં ઉચ્છેદવાદિનો કલ્યાણમિત્તનિસ્સયેન સમ્મત્તનિયામોક્કમને ખિપ્પવિરાગતાદસ્સનત્થં આગતં. તેનાહ “**તસ્મા**”તિઆદિ.

૨૦૨. **કઞ્જિયેનેવા**તિ આરનાળેન. કઞ્જિયસદિસેન ઉચ્છેદદસ્સનેન. **પૂરિતો**તિ પરિપુણ્ણજ્ઝાસયો. **સો**તિ પરિબ્બાજકો. **અપ્પહાયા**તિ અભિન્દિત્વા. **વિગ્ગહોતિ કલહો** ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિરુદ્ધગ્ગાહોતિ કત્વા. **વિવાદ**ન્તિ વિરુદ્ધવાદં. **વિઘાત**ન્તિ વિરોધહેતુકં ચિત્તવિઘાતં. **વિહેસ**ન્તિ વિગ્ગહવિવાદનિમિત્તં કાયિકં ચેતસિકઞ્ચ કિલમથં. **આદીનવં દિસ્વા**તિ એતાસં દિટ્ઠીનં એવરૂપો આદીનવો, અનિય્યાનિકભાવતાય પન સમ્પતિ આયતિઞ્ચ મહાદીનવોતિ એવં આદીનવં દિસ્વા.

૨૦૫. “એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા”તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૧; સં॰ નિ॰ ૩.૮) કાયં અન્વેતીતિ કાયન્વયો, સોયેવ, તસ્સ વા સમૂહો **કાયન્વયતા**, કાયપટિબદ્ધો કિલેસો. તેનાહ “**કાયં...પે॰... અત્થો**”તિ.

અસમ્મિસ્સભાવન્તિ અસઙ્કરતો વવત્થિતભાવં. તેન તાસં યથાસકં પચ્ચયાનં ઉપ્પજ્જિત્વા વિગમં દસ્સેતિ. એવઞ્હિ તાસં કદાચિપિ સઙ્કરો નત્થિ. તેનાહ “**તત્રાયં સઙ્ખેપત્થો**”તિઆદિ. સરૂપં અગ્ગહેત્વા “અઞ્ઞા વેદના”તિ અનિયમેન વુત્તત્તા તમેવ વિગમં દસ્સેન્તો “**અનુપ્પન્નાવ હોન્તિ અન્તરહિતા વા**”તિ આહ. સરૂપતો નિયમેત્વા વુચ્ચમાને કાચિ અનુપ્પન્ના વા હોતિ, કાચિ અન્તરહિતા વાતિ. **ચુણ્ણવિચુણ્ણભાવદસ્સનત્થ**ન્તિ ખણે ખણે ભિજ્જમાનભાવદસ્સનત્થં.

ન કેનચિ સંવદતીતિ કેનચિ પુગ્ગલેન સદ્ધિં દિટ્ઠિરાગવસેન સંકિલિટ્ઠચિત્તો ન વદતિ. તેનાહ “**સસ્સતં ગહેત્વા**”તિઆદિ. **ન વિવદતી**તિ વિરુદ્ધભાવો હુત્વા ન વિવદતિ. **પરિવત્તેત્વા**તિ ઉચ્છેદં ગહેત્વા એકચ્ચસસ્સતં ગહેત્વા એવં વુત્તનયેન તયોપિ વાદા પરિવત્તેત્વા યોજેતબ્બા . **તેન વોહરતી**તિ તેન લોકવોહારેન લોકસમઞ્ઞં અનતિધાવન્તો સત્તો પુરિસો પુગ્ગલોતિઆદિના વોહરતિ, ન પન ઇતો બાહિરકા વિય અભિનિવિસતિ. તેનાહ “**અપરામસન્તો**”તિ. **કઞ્ચિ ધમ્મ**ન્તિ રૂપાદીસુ એકં ધમ્મમ્પિ. **પરામાસગ્ગાહેન અગ્ગણ્હન્તો**તિ “નિચ્ચ”ન્તિઆદિના, “એતં મમા”તિઆદિના ચ ધમ્મસભાવં અતિક્કમિત્વા પરતો આમસિત્વા ગહણેન અગ્ગણ્હન્તો.

કતાવીતિ કતકિચ્ચો. **સો વદેય્યા**તિ ખીણાસવો ભિક્ખુ અહઙ્કારમમઙ્કારેસુ સબ્બસો સમુચ્છિન્નેસુપિ અહં વદામીતિ વદેય્ય. તત્થ **અહ**ન્તિ નિયકજ્ઝત્તસન્તાને. **મમ**ન્તિ તસ્સ સન્તકભૂતે વત્થુસ્મિં લોકનિરુળ્હે. **સમઞ્ઞ**ન્તિ તત્થ સુકુસલતાય લોકે સમઞ્ઞા કુસલો વિદિત્વા. **વોહારમત્તેના**તિ કેવલં પચ્ચેકબુદ્ધો હુત્વા મહાબોધિપારમિયો પૂરેતું અસક્કોન્તો સાવકો હુત્વા દેસવોહારમત્તેન ન અપ્પહીનતણ્હો વિય અન્ધપુથુજ્જનો અભિનિવેસનવસેન.

૨૦૬. **સસ્સતાદીસૂ**તિ સસ્સતાભિનિવેસાદીસુ. **તેસં તેસં ધમ્માન**ન્તિ નિદ્ધારણે સામિવચનં. **સસ્સતં અભિઞ્ઞાયા**તિ સસ્સતદિટ્ઠિં સમુદયતો અત્થઙ્ગમતો અસ્સાદતો નિસ્સરણતો અભિવિસિટ્ઠાય પઞ્ઞાય પટિવિજ્ઝિત્વા. **પહાન**ન્તિ અચ્ચન્તપ્પહાનં સમુચ્છેદં. **રૂપસ્સ પહાન**ન્તિ રૂપસ્સ તપ્પટિબદ્ધસઞ્ઞોજનપ્પહાનેન પહાનં. **અનુપ્પાદનિરોધેન નિરુદ્ધેહિ આસવેહિ અગ્ગહેત્વાવ ચિત્તં વિમુચ્ચિ**. “આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચી”તિ એત્થ કિઞ્ચિપિ અગ્ગહેત્વા અસેસેત્વા. **સોળસ પઞ્ઞા**તિ મહાપઞ્ઞાદિકા સોળસ પઞ્ઞા. **ચતુરઙ્ગસમન્નાગતો**તિ પુણ્ણઉપોસથદિવસતા, કેનચિ અનામન્તિતમેવ અનેકસતાનંયેવ અનેકસહસ્સાનં વા ભિક્ખૂનં સન્નિપતિતતા,

સબ્બેસં એહિભિક્ખુભાવેન ઉપસમ્પન્નતા, છળભિઞ્ઞતા ચાતિ. તેનાહ "**તત્રિમાનિ અઙ્ગાની**"તિઆદિ. યં પનેત્થ અત્થતો અવિભત્તં, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

દીઘનખસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૫. માગણ્ડિયસુત્તવણ્ણના

૨૦૭. દ્વે માગણ્ડિયાતિ દ્વે માગણ્ડિયનામકા. **દેવગબ્ભસદિસ**ન્તિ દેવાનં વસનઓવરકસદિસં. **એતં વુત્ત**ન્તિ "ભારદ્વાજગોત્તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અગ્યાગારે તિણસન્થારકે"તિ એતં વુત્તં. **ન કેવલં તં દિવસમેવા**તિ યં દિવસં માગણ્ડિયો પરિબ્બાજકો તિણસન્થારકં પઞ્ઞત્તં, ન કેવલં તં દિવસમેવ ભગવા યેનઞ્ઞતરો વનસણ્ડો, તેનુપસઙ્કમીતિ યોજના. **ગામૂપચારે**તિ ગામસમીપે. **સઞ્ઞાણં કત્વા**તિ સઞ્ઞાણં કત્વા વિય. ન હિ ભગવતો તસ્સ સઞ્ઞાણકરણે પયોજનં અત્થિ.

સમણસેય્યાનુરૂપન્તિ સમણસ્સ અનુચ્છવિકા સેય્યા. પાસંસત્થો હિ અયં રૂપ-સદ્દો. તેનાહ "**ઇમં તિણસન્થારક**"ન્તિઆદિ. **અનાકિણ્ણો**તિ વિલુળિતો અઘટ્ટિતો. હત્થપાદસીસેહિ તત્થ તત્થ પહટેન ન ચલિતો **અભિન્નો**, અચલિતત્તા એવ અભિન્નં અત્થરણં. **પરિચ્છિન્દિત્વા પઞ્ઞત્તો વિયા**તિ અયં છેકેન ચિત્તકારેન ચિન્તેત્વા તુલિકાય પરિચ્છિન્નલેખાય પરિચ્છિન્દિત્વા લિખિતા ચિત્તકતસેય્યા વિય. ભૂનં વુચ્ચતિ વડ્ઢિતં, તં હન્તીતિ **ભૂનહુનો**. તેનાહ "**હતવડ્ઢિનો**"તિ. તં પનાયં ચક્ખાદીસુ સંવરવિધાનં વડ્ઢિહનનં મઞ્ઞતિ. તેનાહ "**મરિયાદકારકસ્સા**"તિ. **બ્રૂહેતબ્બ**ન્તિ ઉળારવિસયૂપહારેન વડ્ઢેતબ્બં પીણેતબ્બં. તં પન અનનુભૂતાનુભવનેન હોતીતિ આહ "**અદિટ્ઠં દક્ખિતબ્બ**"ન્તિ. અનુભૂતં પન અપણીતં હોતીતિ વુત્તં "**દિટ્ઠં સમતિક્કમિતબ્બ**"ન્તિ. સેસવારેસુપિ એસેવ નયો. પરમદિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનવાદી કિરેસ પરિબ્બાજકો, તસ્મા **એવં છસુ દ્વારેસુ વડ્ઢિં પઞ્ઞપેતિ**. યસ્મા યં છન્નમ્પિ ચક્ખાદીનં યથાસકં વિસયગ્ગહણં પટિક્ખિપન્તો લોકસ્સ અવડ્ઢિતં વિનાસમેવ પઞ્ઞપેતિ, **તસ્મા સો** સયમ્પિ **વડ્ઢિહતો** હતવડ્ઢિતો.

સંકિલેસતો આરકત્તા **અરિયો** નિય્યાનિકધમ્મભાવતો **ઞાયો ધમ્મો**. વજ્જલેસસ્સપિ અભાવતો **કુસલો**. તેનાહ "**પરિસુદ્ધે કારણધમ્મે અનવજ્જે**"તિ. **ઉગ્ગતસ્સા**તિ ઉચ્ચકુલીનતાદિના ઉળારસ્સ. **મુખે આરક્ખં ઠપેત્વા**તિ મુખેન સંયતો હુત્વા. **અમ્બજમ્બૂઆદીનિ ગહેત્વા વિય અપૂરયમાનો**તિ અમ્બજમ્બૂઆદીનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવિસદિસાનિ વિય પૂરણકથાનયેન યં કિઞ્ચિ અકથેત્વા. તેનાહ "**મયા કથિતનિયામેના**"તિ.

૨૦૮. ફલસમાપત્તિયા વુટ્ઠિતોતિ દિવાવિહારતો વુટ્ઠિતોતિ અત્થો. દિવાવિહારોપિ હિ "પટિસલ્લાન"ન્તિ વુચ્ચતિ "રહોગતસ્સ પટિસલ્લીનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદી"તિઆદીસુ (પારા॰ ૧૮). ભગવા હિ ફલસમાપત્તિતો વુટ્ઠાનુત્તરકાલં તેસં કથાસલ્લાપં સુત્વા દિવાવિહારતો વુટ્ઠાય તત્થ ગતો. સંવેગો નામ સહોત્તપ્પઞાણં, તં નિબ્બિન્દનવસેનપિ હોતિ, સંવેગનિસ્સિતં સન્ધાયાહ "**પીતિસંવેગેન સંવિગ્ગો**"તિ. સો પન યસ્મા પુરિમાવત્થાય ચલનં હોતિ ચિત્તસ્સ, તસ્મા આહ "**ચલિતો કમ્પિતો**"તિ. **તિખિણસોતેન પુરિસેના**તિ ભગવન્તં સન્ધાયાહ.

૨૦૯. ધમ્મદેસનં આરભિ યથા વિનેય્યદમનકુસલો **વસનટ્ઠાનટ્ઠેના**તિ ઇદં આરમિતબ્બભાવસ્સ ભાવલક્ખણવચનં. આરમતિ એત્થાતિ આરામો, રૂપં આરામો એતસ્સાતિ **રૂપારામં**, તતો એવ તન્નિન્નભાવેન **રૂપે**

રતન્તિ રૂપરતં, તેન સમ્મો દુપ્પત્તિયા રૂપેન સમ્મુદિતન્તિ **રૂપસમ્મુદિતં**, તદેતં તદભિહતજવનકિચ્ચં તત્થ આરોપેત્વા વુત્તં. **દન્તન્તિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. **દન્તં** દમિતં. **નિબ્બિસેવનન્તિ** વિગતવિસુકાયિકં. **ગુત્તન્તિ** સતિયા ગુત્તં. **રક્ખિતન્તિ** તસ્સેવ વેવચનં. **સંવુતન્તિ** અપનીતં પવેસનિવારણેન. તેનાહ "**પિહિત**"ન્તિ.

૨૧૦. ઉપ્પજ્જનપરિળાહન્તિ ઉપ્પજ્જનકિલેસપરિળાહં. **કિં વચનં વત્તબ્બં અસ્સા**તિ રૂપારમ્મણં અનુભવિત્વા સમુદયાદિપહાનં પરિઞ્ઞાણિત્વા પરિનિબ્બિન્દિત્વા વિરજ્જિત્વા યો વિમુત્તો, તત્થ કિં વુદ્ધિહતપરિયાયો અવસ્સં લભતિ ન લભતીતિ પુચ્છતિ. પરિબ્બાજકો તાદિસે સારબદ્ધવિમુત્તિકે વુદ્ધિહતોતિ ન વદેય્યાતિ આહ "**ન કિઞ્ચિ, ભો, ગોતમા**"તિ.

૨૧૧. તેતિ તયા, અયમેવ વા પાઠો. **વસ્સં વાસો વસ્સં** ઉત્તરપદલોપેન, વસ્સિતું અરહતીતિ **વસ્સિકો**, વસ્સકાલે નિવાસાનુચ્છવિકોતિ અત્થો.

નાતિઉચ્ચો હોતિ નાતિનીચોતિ ગિમ્હિકો વિય ઉચ્ચો, હેમન્તિકો વિય નીચો ન હોતિ, અથ ખો તદુભયવેમજ્ઝલક્ખણતાય નાતિઉચ્ચો હોતિ નાતિનીચો. **નાતિતનૂની**તિ હેમન્તિકસ્સ વિય ન ખુદ્દકાનિ. **નાતિબહૂની**તિ ગિમ્હિકસ્સ વિય ન અતિબહૂનિ. **મિસ્સકાનેવા**તિ હેમન્તિકગિમ્હિકેસુ વુત્તલક્ખણવોમિસ્સકાનિ. **ઉણ્હપવેસનત્થાયા**તિ નિયૂહેસુ પુરેભત્તં પચ્છાભત્તઞ્ચ પતિતસૂરિયોભાસવસેન ઉણ્હસ્સ અબ્ભન્તરપવેસનત્થાય. **ભિત્તિનિયૂહાનિ નીહરીયન્તી**તિ દક્ખિણપસ્સે ભિત્તીસુ નિયૂહાનિ નીહરિત્વા કરીયન્તિ. **વિપુલજાલાની**તિ પુથુલછિદ્દાનિ. **ઉદકયન્તાની**તિ ઉદકવાહકયન્તાનિ.

નીલુપ્પલગચ્છકે કત્વાતિ વિકસિતેહિ નીલુપ્પલેહિ ગચ્છકે નળિનિકે કત્વા. **ગન્ધકલલન્તિ** ગન્ધમિસ્સકકદ્દમં. **યમકભિત્તી**તિ યુગળભિત્તિ, તસ્સા અન્તરે નાળિ, યતો ઉદકં અભિરુહતિ. **લોહનાળિન્તિ** લોહમયયન્તનાળિં. **જાલન્તિ** તમ્બલોહમયં જાલં. **હેટ્ઠા યન્તં પરિવત્તેન્તી**તિ હેટ્ઠાભાગે ઉદકયન્તં ગમેન્તિ. **ઉદકકુસિતે તેમેન્તે વિવણ્ણતા માહોસીતિ નીલપટં નિવાસેતિ. દિવાકાલે**તિ દિવસવેલાય. **અજ્ઝત્તં વૂપસન્તચિત્તો વિહરામી**તિ એતેન અત્તનો ફલસમાપત્તિવિહારો ભગવતા દસ્સિતોતિ આહ – "**તાય રતિયા રમમાનોતિ ઇદં ચતુત્થજ્ઝાનિકફલસમાપત્તિરતિં સન્ધાય વુત્ત**"ન્તિ.

૨૧૨. મહા ચ નેસં પપઞ્ચોતિ નેસં રાજૂનં મહાપપઞ્ચો રાજિદ્ધિવસેન સબ્બદા સમ્પત્તિવિસયો ચ, અનુભવિતું ન લભન્તીતિ અધિપ્પાયો. **મન્તે ગવેસન્તા વિચરન્તિ**, ન ભોગસુખં. **ગણના** નામ અચ્છિન્નગણના, ન વિગણગણના ન પણગણના. **આવટ્ટો**તિ યથાધિગતે દિબ્બે કામે પહાય કામહેતુ આવટ્ટો નિવત્તો પરિવત્તિતો **ભવેય્ય. એવં માનુસકા કામા**તિ યથા કોચિ કુસગ્ગેન ઉદકં ગહેત્વા મહાસમુદ્દે ઉદકં મિનેય્ય. તત્થ મહાસમુદ્દે ઉદકમેવ મહન્તં વિપુલં પણીતઞ્ચ, એવં દિબ્બાનં કામાનં સમીપે ઉપનિધાય માનુસકા કામા અપ્પમત્તકા ઓરમત્તકા નિહીના, દિબ્બાવ કામા મહન્તા વિપુલા ઉળારા પણીતા. **સમધિગય્હા**તિ સમ્મા અધિગમનવસેન નિગ્ગય્હ દિબ્બમ્પિ સુખં હીનં કત્વા **તિટ્ઠતિ**.

૨૧૩. આરોગ્યહેતુકં સુખં અસ્સ અત્થીતિ **સુખી**, તં પનસ્સ રોગવિગમતોવાતિ આહ "**પઠમં દુક્ખિતો પચ્છા સુખિતો**"તિ. સેરી નામ અત્તાધીનવુત્તીતિ આહ "**સેરી એકકો ભવેય્યા**"તિ. અત્તનો વસો સયંવસો, સો એતસ્સ અત્થીતિ **સયંવસી. અઙ્ગારકપલ્લં વિય** કામવત્થુપરિળાહહેતુતો. **તચ્છેત્વા**તિ ઘટ્ટેત્વા, કણ્ડૂયિત્વાતિ અત્થો.

૨૧૪. યેન કાયો મધુરકજાતો હોતિ, તં કિર કુટ્ઠં છવિં વિનાસેતિ, ચમ્મં છિદ્દજાતં વિય હોતિ. તેનેવાહ “**ઉપહતકાયપ્પસાદો**”તિ. **પચ્ચલત્થા**તિ પટિલભિ. અવિજ્જાભિભૂતતાય વિરોધિપચ્ચયસમાયોગેન **પઞ્ચિન્દ્રિયસ્સ ઉપહતત્તા**. આયતિં દુક્ખફલતાય એતરહિ ચ કિલેસદુક્ખબહુલતાય કામાનં **દુક્ખસમ્ફસ્સતા**, તદુભયસંયુત્તેસુ તેસુ ચ તં અસલ્લક્ખિત્વા એકન્તસુખાભિનિવેસો વિપરીતસઞ્ઞાય, ન કેવલાય સુખવેદનાય સુખાતિ પવત્તસઞ્ઞી.

૨૧૫. **તાની**તિ કુટ્ઠસરીરે વણમુખાનિ. **અસુચીની**તિ અસુભાનિ. **દુગ્ગન્ધાની**તિ વિસ્સગન્ધાનિ. **પૂતીની**તિ કુણપભૂતાનિ. **ઇદાની**તિ એતરહિ. નખેહિ વિપ્પતચ્છનઅગ્ગિપરિતાપનેહિ અતિનિપ્પીળનકાલે **પાણકા…પે॰… પગ્ઘરન્તિ**, તેન વેદના તનુકા હોતિ. **એવન્તિ** વુત્તનયેન વેદનાય તનુકભાવતો.

આરોગ્યભાવે ધનલાભાદિલાભુપ્પત્તિતો, અસતિ ચ આરોગ્યે લાભસ્સ નિરત્થકભાવતો, દિટ્ઠધમ્મિકાદિસબ્બસમ્પત્તીનં લાભસ્સ નિમિત્તભાવતો ચ **આરોગ્યપરમા લાભા**. નિબ્બાને સુખુપ્પત્તિતો, અસતિ ચ નિબ્બાનાધિગમે તાદિસસ્સ સુખસ્સ અનુપલબ્ભનતો, સબ્બસઙ્ખતવિવિત્તત્તા ચ સબ્બસો ચ સંસારદુક્ખાભાવતો, અધિગતે ચ તસ્મિં સકલવટ્ટદુક્ખાભાવતો ચ **નિબ્બાનં પરમં સુખં**. **પુબ્બભાગમગ્ગાનન્તિ** કાયાનુપસ્સનાદિભેદભિન્નાનં અરિયમગ્ગસ્સ પુબ્બભાગિયાનં મગ્ગાનં. તેસઞ્ચ અમતગામિતા નામ તન્નિન્નતાવસેનેવ સચ્છિકિરિયાવસેનાતિ આહ “**પુબ્બભાગગમનેનેવ અમતગામિન**”ન્તિ. **અટ્ઠઙ્ગિકો** અરિયમગ્ગો **ખેમો** સબ્બપરિસ્સયસમુગ્ઘાતનેન અનુપદ્દુતત્તા, તંસમઙ્ગીનં સબ્બસો અનુપદ્દુતત્તા તંસમઙ્ગીનં સબ્બસો અનુપદ્દવહેતુતો ચ. **લદ્ધિવસેન ગહિતા**તિ સસ્સતવાદાદીહિ કેવલં તેસં લદ્ધિવસેન તથા ગહિતા. **ખેમઅમતગામિનન્તિ** ઇમિના હિ “ખેમંઅમતગામિન”ન્તિ વિભત્તિઅલોપેન નિદ્દેસો, અત્થો પન વિભત્તિલોપેન દટ્ઠબ્બોતિ દસ્સેતિ.

૨૧૬. **અનોમજ્જતી**તિ અનુ અનુ ઓમજ્જતિ. અપરાપરં હત્થં **હેટ્ઠા ઓતારેન્તો મજ્જતિ**.

૨૧૭. **છેકન્તિ** ઘનભાવેન વીતં. ઘનમટ્ઠભાવેન સુન્દરં હોતીતિ આહ “**સમ્પન્ન**”ન્તિ. સાધૂહિ પરમપ્પિચ્છસન્તુટ્ઠેહિ લાતો ગહિતોતિ **સાહુળિ**. **સઙ્કારચોળકં** નિચ્ચકાળકં.

૨૧૮. તત્થ તત્થ રુજનટ્ઠેન વિબાધનટ્ઠેન **રોગોવ ભૂતો**. વિપસ્સનાઞાણેનપિ સિખાપ્પત્તેન આરોગ્યં એકદેસેન પસ્સતિ, નિબ્બાનઞ્ચ વટ્ટપટિપક્ખતોતિ આહ “**વિપસ્સનાઞાણઞ્ચેવા**”તિ.

૨૧૯. **અન્તરા**તિ પઠમુપ્પત્તિ જરામરણાનં વેમજ્ઝે. **ઉપહતો**તિ પિત્તસેમ્હાદિદોસેહિ દૂસિતભાવેન કથિતો. પિત્તાદિદોસે પન ભેસજ્જસેવનાય નિવત્તેન્તો ઉપહતં પટિપાકતિકં કરોન્તો **ચક્ખૂનિ ઉપ્પાદેતિ નામ**. **વિનટ્ઠાની**તિ અનુપ્પત્તિધમ્મતં આપન્નાનિ.

૨૨૦. **પુબ્બે વુત્તે** સાહુળિયચીરે. **વટ્ટે અનુગતચિત્તેના**તિ અનમતગ્ગે સંસારવટ્ટે અનાદીનવદસ્સિતાય અનુગામિચિત્તેન.

૨૨૧. **ધમ્મસ્સા**તિ નિબ્બાનસ્સ. **અનુધમ્મન્તિ** અનુરૂપં નિય્યાનધમ્મં. તેનાહ “**અનુચ્છવિકં પટિપદ**”ન્તિ. **પઞ્ચક્ખન્ધે**તિ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધે દસ્સેતિ. “દીઘરત્તં વત, ભો”તિઆદિના પાળિયં વિવટ્ટં દસ્સિતં. તેનાહ “**ઉપાદાનનિરોધાતિ વિવટ્ટં દસ્સેન્તો**”તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

માગણ્ડિયસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૬. સન્દકસુત્તવણ્ણના

૨૨૩. દેવેન વસ્સેન કતો સોબ્ભો દેવકતસોબ્ભો. તેનાહ “**વસ્સો…પે॰… રહદો**”તિ. **ગુહા**તિ પંસુગુહા પાસાણગુહા મિસ્સકગુહાતિ તિસ્સો ગુહા. તત્થ **પંસુગુહા** ઉદકમુત્તટ્ઠાને અહોસિ નિન્નટ્ઠાનં પન ઉદકેન અજ્ઝોત્થતં. **ઉમઙ્ગં કત્વા**તિ હેટ્ઠા સુદુગ્ગં કત્વા. **અનમતગ્ગિયં પચ્ચવેક્ખિત્વા**તિ ‘‘ન ખો સો સત્તાવાસો સુલભરૂપો, યો ઇમિના દીઘેન અદ્ધુના અનાવુટ્ઠપુબ્બો’’તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૦) ઇદઞ્ચ તળાકં મયા વુત્થપુબ્બં ભવિસ્સતિ, તમ્પિ ઠાનં સો ચ અત્તભાવો અપઞ્ઞત્તિકભાવં ગતોતિ એવં અનમતગ્ગિયં પચ્ચવેક્ખિત્વા તાદિસં ઠાનં ગન્તું વટ્ટતિ. ઇમિના નયેન સમુદ્દપબ્બતદસ્સનાદીસુપિ પચ્ચવેક્ખણાવિધિ વેદિતબ્બો.

ઉચ્ચં નદમાનાયાતિ ઉચ્ચં કત્વા સદ્દં કરોન્તિયા **કામસ્સાદભવસ્સાદાદિવત્થુ**ન્તિ ‘‘અયઞ્ચ અયઞ્ચ કામો ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો, અસુકો ભવો ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો, એવમયં લોકો પિયેહિ પિયતરો’’તિ એવં કામસ્સાદભવસ્સાદલોકસ્સાદાદિસઞ્ઞિતં વત્થું. દુગ્ગતિતો સંસારતો ચ નિય્યાતિ એતેનાતિ નિય્યાનં, સગ્ગમગ્ગો મોક્ખમગ્ગો ચ, તં નિય્યાનં અરહતિ, નિય્યાને વા નિયુત્તાતિ નિય્યાનિકા, નિય્યાનં વા ફલં એતિસ્સા અત્થીતિ નિય્યાનિકા, વચીદુચ્ચરિતાદિસંકિલેસતો નિય્યાતીતિ વા નિય્યાનીયા, ઈ-કારસ્સ રસ્સત્તં ય-કારસ્સ ચ ક-કારં કત્વા નિય્યાનિકા, ચેતનાય સદ્ધિં સમ્ફપ્પલાપા વેરમણિ. તપ્પટિપક્ખતો અનિય્યાનિકા, તસ્સા ભાવો અનિય્યાનિકત્તં, તસ્મા **અનિય્યાનિકત્તા. તિરચ્છાનભૂતા**તિ તિરોકરણભૂતા. **ગેહસ્સિતકથા**તિ કામપટિસંયુત્તકથા. **કમ્મટ્ઠાનભાવે**તિ અનિચ્ચતાપટિસંયુત્તચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાનભાવે. સહ અત્થેનાતિ **સાત્થકં**, હિતપટિસંયુત્તન્તિ અત્થો. **વિસિખા**તિ ઘરસન્નિવેસો, વિસિખાગહણેન ચ તન્નિવાસિનો ગહિતા ‘‘ગામો આગતો’’તિઆદીસુ (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.આચરિયપરમ્પરકથાવણ્ણના) વિય. તેનેવાહ “**સૂરા સમત્થા**”તિ “**સદ્ધા પસન્ના**”તિ ચ. કુમ્ભટ્ઠાનપ્પદેસેન કુમ્ભદાસિયો વુત્તાતિ આહ “**કુમ્ભદાસિકથા વા**”તિ.

૨૨૮. વોહારો વિય તેસં તથા વોહારમત્તં ગહેત્વા વુત્તં “**બ્રહ્મચરિયવાસે**”તિ. **અકતા**તિ સમેન, વિસમેન વા કેનચિ હેતુના ન કતા ન વિહિતા. કતવિધો કરણવિધિ નત્થિ એતેસન્તિ **અકટવિધા**. પદદ્વયેનપિ લોકે કેનચિ હેતુપચ્ચયેન નેસં અનિબ્બત્તતં દસ્સેતિ. **ઇદ્ધિયાપિ ન નિમ્મિતા**તિ કસ્સચિ ઇદ્ધિમતો ચેતોવસિપ્પત્તસ્સ દેવસ્સ, ઇસ્સરાદિનો વા ઇદ્ધિયાપિ ન નિમ્મિતા. **અનિમ્માતા**તિ કસ્સચિ અનિમ્માપિતા. **રૂપાદિજનકભાવ**ન્તિ રૂપસદ્દાદીનં પચ્ચયભાવં, રૂપાદયોપિ પથવિયાદીહિ અપ્પટિબદ્ધવુત્તિકાતિ તસ્સ અધિપ્પાયો. યથા પબ્બતકૂટં કેનચિ અનિબ્બત્તિતં કસ્સચિ ચ અનિબ્બત્તનકં, એવમેતેપીતિ આહ “**પબ્બતકૂટા વિય ઠિતાતિ કૂટટ્ઠા**”તિ. યમિદં બીજતો અઙ્કુરાદિ જાયતીતિ વુચ્ચતિ, તં વિજ્જમાનમેવ તતો નિક્ખમતિ નાવિજ્જમાનં, અઞ્ઞથા અઞ્ઞતોપિ અઞ્ઞસ્સ ઉપલદ્ધિ સિયાતિ અધિપ્પાયો. **એવં ઠિતા**તિ એવં નિબ્બિકારા ઠિતા. **ઉભયેનપી**તિ અત્થદ્વયેનપીતિ વદન્તિ. ‘‘કૂટટ્ઠા એસિકટ્ઠાયિટ્ઠિતા’’તિ પદદ્વયેનપિ. **તેસં** સત્તન્નં કાયાનં. **ઠિતત્તા**તિ નિબ્બિકારાભાવેન ઠિતત્તા. **ન ચલન્તી**તિ વિકારં નાપજ્જન્તિ. વિકારાભાવતો હિ તેસં સત્તન્નં કાયાનં એસિકટ્ઠાયિટ્ઠિતતા. અનિઞ્જનઞ્ચ અત્થતો પકતિયા અવટ્ઠાનમેવાતિ દસ્સેતું “**ન વિપરિણામેન્તી**”તિ વુત્તં. તથા અવિપરિણામધમ્મત્તા એવ તે **અઞ્ઞમઞ્ઞં ન બ્યાબાધેન્તિ**. સતિ હિ વિકારં આપાદેતબ્બતાય બ્યાબાધકતાપિ સિયા, તથા અનુગ્ગહેતબ્બતાય અનુગ્ગાહકતાતિ તદભાવં દસ્સેતું પાળિયં ‘‘નાલ’’ન્તિઆદિ વુત્તં.

પથવી એવ કાયેકદેસત્તા **પથવીકાયો**. **હન્તું વા ઘાતેતું વા સમત્થો નામ નત્થિ** જીવસત્તમાનં કાયાનં નિચ્ચતાય નિબ્બિકારભાવતો, એતેનેવ નેસમહન્તબ્બતા અઘાતેતબ્બતા અત્થતો વુત્તાયેવાતિ દટ્ઠબ્બા. તથા હિ વુત્તં "**સત્તન્નંત્વેવ કાયાન**"ન્તિઆદિ. **સોતું વા સાવેતું વા સમત્થો નામ નત્થી**તિ પચ્ચેકં નેસં સવનેસુ અસમત્થત્તા તદેકદેસાદીસુપિ અસમત્થતં દીપેતિ. યદિ કોચિ હન્તા નત્થિ, કથં સત્થપ્પહારોતિ આહ "**યથા મુગ્ગરાસિઆદીસૂ**"તિઆદિ. **કેવલં સઞ્ઞામત્તમેવ હોતિ**, હનનઘાતનાદિ પન પરમત્થતો નત્થેવ કાયાનં અવિકોપનીયભાવતોતિ અધિપ્પાયો. **કેવલં તક્કમત્તેન નિરત્થકં દિટ્ઠિં દીપેતી**તિ એતેન યસ્મા તક્કિકા નિરઙ્કુસતાય પરિકપ્પનસ્સ યં કિઞ્ચિ અત્તના પરિકપ્પિતં સારતો મઞ્ઞમાના તથેવ અભિનિવિસ્સ તક્કદિટ્ઠિગ્ગાહં ગણ્હન્તિ, તસ્મા ન તેસં દિટ્ઠિવત્થુસ્મિં વિઞ્ઞૂહિ વિચારણા કત્તબ્બાતિ દસ્સેતિ. **કેચી**તિ સારસમાસાચરિયા. **પઞ્ચિન્દ્રિયવસેના**તિ પઞ્ચરૂપિન્દ્રિયવસેન. **કમ્મન્તિ લદ્ધિ** કમ્મભાવેન સુપાકટત્તા. અવઙ્કકથાતારણાદિકા **દ્વાસટ્ઠિ પટિપદા**. **એકસ્મિં કપ્પે**તિ એકસ્મિં મહાકપ્પે.

પુરિસભૂમિયોતિ પધાનપુગ્ગલેન નિદ્દેસો, ઇત્થીનમ્પેતા ભૂમિયો ઇચ્છન્તેવ. **ભિક્ખુ ચ પન્નકો**તિઆદિ તેસં પાળિયેવ. તત્થ **પન્નકો**તિ ભિક્ખાય વિચરણકોતિ વદન્તિ, તેસં વા પટિપત્તિં પટિપન્નકો. **જિનો**તિ જિણ્ણો, જરાવસેન નિહીનધાતુકોતિ વદન્તિ, અત્તનો વા પટિપત્તિયા પટિપક્ખં જિનિત્વા ઠિતો. સો કિર તથાભૂતો કસ્સચિપિ ધમ્મં ન કથેતિ, તેનાહ "**ન કિઞ્ચિ આહા**"તિ. **અલાભિન્તિ** ''સો ન કુમ્ભિમુખા પટિગ્ગણ્હતી''તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૧.૩૯૪) નયેન વુત્તઅલાભહેતુસમાયોગેન અલાભિં. તતો એવ જિઘચ્છાદુબ્બલપરેતતાય સયનપરાયણં **સમણં પન્નભૂમીતિ વદતિ**.

આજીવવુત્તિસતાનીતિ સત્તાનં આજીવભૂતાનિ જીવિકાવુત્તિસતાનિ. પસુગ્ગહણેન એળકજાતિ ગહિતા, મિગગ્ગહણેન રુરુગવયાદિસબ્બમિગજાતિ. **બહૂ દેવા**તિ ચાતુમહારાજિકાદિબ્રહ્મકાયિકાદિવસેન નેસં અન્તરભેદવસેન બહૂ દેવા. તત્થ ચાતુમહારાજિકાનં એકચ્ચો અન્તરભેદો "**મહાસમયસુત્તેન**" (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૧ આદયો) દીપેતબ્બો. **માનુસાપિ અનન્તા**તિ દીપદેસકુલવંસાજીવાદિવિભાગવસેન માનુસાપિ અનન્તભેદા. પિસાચા એવ પેસાચા, તે અપરપેતાદયો **મહન્તા** વેદિતબ્બા.

છદ્દન્તદહમન્દાકિનિયો **કુળીરમુચલિન્દ**નામેન વદતિ. **ગણ્ઠિકા**તિ પબ્બગણ્ઠિકા. **પણ્ડિતોપિ...પે॰... ઉદ્ધં ન ગચ્છતિ**, કસ્મા? સત્તાનં સંસરણકાલસ્સ નિયતભાવતો.

અપરિપક્કં સંસરણનિમિત્તં સીલાદિના **પરિપાચેતિ નામ** સીઘંયેવ વિસુદ્ધિપ્પત્તિયા. **પરિપક્કં ફુસ્સ ફુસ્સ** પત્વા પત્વા પરિપક્કભાવાપાદનેન **બ્યન્તિં કરોતિ નામ**. **સુત્તગુળે**તિ સુત્તવટ્ટિયં. **નિબ્બેઠિયમાનમેવ પલેતી**તિ ઉપમાય સત્તાનં સંસારો અનુક્કમેન ખીયતેવ, ન તસ્સ વડ્ઢીતિ દસ્સેતિ પરિચ્છિન્નરૂપત્તા.

૨૨૯. **નિયતિવાદે પક્ખિપન્તો**તિ સબ્બઞ્ઞુતં પટિજાનિત્વાપિ પદેસઞ્ઞુતાય અસમ્પાયમાનો તત્થ અત્તનો અઞ્ઞાણકિરિયં પરિહરિતું અસક્કોન્તો ચ ''એવમેસા નિયતી''તિ નિયતિવાદે પક્ખિપન્તો.

૨૩૦. ધમ્મકથાય અપસ્સયભૂતો અનુસ્સવો એતસ્સ અત્થીતિ **અનુસ્સવી**, તેનેવસ્સ અપસ્સયવાદં દસ્સેતું "**અનુસ્સવનિસ્સિતો**"તિ આહ. **સવનં સચ્ચતો**તિ યં કિઞ્ચિ અનુસ્સવં, તં સવનં સચ્ચન્તિ ગહેત્વા ઠિતો. **પિટકસમ્પદાયા**તિ ગન્થસમ્પાદનેન, તાદિસં ગન્થં પગુણં વાચુગ્ગતં કત્વા તં નિસ્સાય ધમ્મં કથેતિ. તેનાહ "**વગ્ગપણ્ણાસકાયા**"તિઆદિ.

૨૩૨. મન્દપઞ્ઞોતિ પરિત્તપઞ્ઞો. **મોમૂહો**તિ સમ્મુય્હકો. ''એવન્તિપિ મે નો''તિઆદિના વિવિધો નાનપ્પકારો ખેપો વાચાય પરવાદાનં ખીપનં વાચાવિક્ખેપો, તં **વાચાવિક્ખેપં**, ન મરતિ ન પચ્છિજ્જતિ યથાવુત્તો વાદવિક્ખેપો એતાયાતિ અમરા, તત્થ પવત્તા દિટ્ઠિ અમરાવિક્ખેપો, તં **અમરાવિક્ખેપં**. **અપરિયન્તવિક્ખેપ**ન્તિ ''એવમ્પિ મે નો''તિઆદિના પુચ્છિતસ્સ અપરિયોસાપનવસેન વિક્ખેપં. **ઇતો ચિતો ચ સન્ધાવતિ** એકસ્મિં સભાવે અનવટ્ઠાનતો. **ગાહં ન ઉપગચ્છતી**તિ મિચ્છાગાહતાય ઉત્તરવિધાનાય પુરિમપક્ખં ઠપેત્વા ગાહં ન ઉપગચ્છતિ. અમરાસદિસાય અમરાય વિક્ખેપોતિ **અમરાવિક્ખેપો**.

ઇદં કુસલન્તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો પકારત્થો, ઇમિના પકારેનાતિ અત્થો. અમરાવિક્ખેપિકો યથા કુસલે, એવં અઞ્ઞસ્મિં યં કિઞ્ચિ કેનચિ પુચ્છિતં અત્થં અત્તનો અરુચ્ચનતાય ''એવન્તિપિ મે નો''તિઆદિના તત્થ તત્થ વિક્ખેપઞ્ઞેવ આપજ્જતિ, તસ્મા ''એવન્તિપિ મે નો''તિઆદિ તત્થ તત્થ પુચ્છિતાકારપટિસેધનવસેન વિક્ખિપનાકારદસ્સનં. નનુ ચેત્થ વિક્ખેપવાદિનો વિક્ખેપપક્ખસ્સ અનનુજાનનં વિક્ખેપપક્ખે અવટ્ઠાનં યુત્તન્તિ? ન, તત્થાપિ તસ્સ સમ્મૂળ્હસ્સ પટિક્ખેપવસેનેવ વિક્ખેપવાદસ્સ પવત્તનતો. તેન વુત્તં ''**નો**''તિ. તથા હિ સઞ્ચયો બેલટ્ઠપુત્તો રઞ્ઞા અજાતસત્તુના સન્દિટ્ઠિકં સામઞ્ઞફલં પુટ્ઠો પરલોકત્તિકાદીનં પટિસેધનમુખેન વિક્ખેપં બ્યાકાસિ.

એત્થાહ – ''નનુ ચાયં સબ્બોપિ અમરાવિક્ખેપિકો કુસલાદયો ધમ્મે પરલોકત્તિકાદીનિ ચ યથાભૂતં અનવબુજ્ઝમાનો તત્થ તત્થ પઞ્હં પુટ્ઠો સમાનો પુચ્છાય વિક્ખેપમત્તં આપજ્જતિ, તસ્સ કથં દિટ્ઠિગતભાવો. ન હિ અવત્તુકામસ્સ વિય પુચ્છિતમત્થં અજાનન્તસ્સ વિક્ખેપકરણમત્તેન તસ્સ દિટ્ઠિગતિકતા યુત્તા''તિ? વુચ્ચતે – ન હેવ ખો પુચ્છાય વિક્ખેપકરણમત્તેન તસ્સ દિટ્ઠિગતિકતા, અથ ખો મિચ્છાભિનિવેસવસેન. સસ્સતાભિનિવેસેન મિચ્છાભિનિવિટ્ઠોયેવ હિ પુગ્ગલો મન્દબુદ્ધિતાય કુસલાદિધમ્મે પરલોકત્તિકાદીનિ ચ યાથાવતો અપ્પટિપજ્જમાનો અત્તના અવિઞ્ઞાતસ્સ અત્થસ્સ પરં વિઞ્ઞાપેતું અસક્કુણેય્યતાય મુસાવાદભયેન ચ વિક્ખેપં આપજ્જતીતિ. અથ વા પુઞ્ઞપાપાનં તબ્બિપાકાનઞ્ચ અનવબોધેન અસદ્દહનેન ચ તબ્બિસયાય પુચ્છાય વિક્ખેપકરણંયેવ સુન્દરન્તિ ખન્તિં રુચિં ઉપ્પાદેત્વા અભિનિવિસન્તસ્સ ઉપ્પન્ના વિસુંયેવ સા એકા દિટ્ઠિ સત્તભઙ્ગદિટ્ઠિ વિયાતિ દટ્ઠબ્બા, ઇન્દ્રિયબદ્ધતો ચ તતિયટ્ઠાનભાવે દસ્સિતો.

૨૩૪. સન્નિધિકારકં કામેતિ એત્થ અનિન્દ્રિયબદ્ધાનિ અધિપ્પેતાનીતિ તિલતણ્ડુલાદિગ્ગહણં, તસ્સ લોકસ્સ અપ્પસાદપરિહારત્થં કદાચિ તણ્ડુલનાળિઆદિસઙ્ગહણકરણં સન્ધાય વુત્તં ''**તિલતણ્ડુલાદયો પઞ્ઞાયન્તી**''તિ.

૨૩૬. આજીવકા મતા નામાતિ ઇમે આજીવકા સબ્બસો સમ્માપટિપત્તિરહિતા મિચ્છા એવ ચ પટિપજ્જમાના અધિસીલસઞ્ઞાતસ્સ સીલજીવિતસ્સ અભાવેન મતા નામ. **પુત્તમતા**તિ મતપુત્તા. **સમણે ગોતમે બ્રહ્મચરિયવાસો અત્થી**તિ સમણં એવ ગોતમં પરિસુદ્ધો સુપરિપુણ્ણો તક્કરસ્સ સમ્મા દુક્ખક્ખયાવહો બ્રહ્મચરિયવાસો અત્થિ. એતેનેત્થ ધમ્મસુધમ્મતાદિદીપનેન બુદ્ધસુબુદ્ધતઞ્ચ દીપેતિ, **અઞ્ઞત્થ નત્થી**તિ ઇમિના બાહિરકેસુ તસ્સ અભાવં. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સન્દકસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૭. મહાસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણના

૨૩૭. **અભિઞ્ઞાતા**તિ એદિસો એદિસો ચાતિ અભિલક્ખણવસેન ઞાતા. અપ્પસદ્દસ્સ વિનીતો, અપ્પસદ્દતાય મન્દભાણિતાય વિનીતોતિ ચ **અપ્પસદ્દવિનીતો**તિ વુચ્ચમાને અઞ્ઞેન વિનીતભાવો દીપિતો હોતિ, ભગવા પન સયમ્ભુઞાણેન સયમેવ વિનીતો. તસ્મા પાળિયં ''અપ્પસદ્દવિનીતો''તિ ન વુત્તં. તેનાહ ''**ન હિ ભગવા અઞ્ઞેન વિનીતો**''તિ.

૨૩૮. **હિય્યોદિવસં ઉપાદાય** તતો આસન્નાનિ કતિપયાનિ દિવસાનિ **પુરિમાનિ નામ હોન્તિ**, **પુરિમાની**તિ ચ પુબ્બકાનિ, અતીતાનીતિ અત્થો. **તતો પરન્તિ** યથા વુત્તઅતીતદિવસતો અનન્તરં પરં પુરિમતરં અતિસયેન પુરિમત્તા. ઇતિ ઇમેસુ દ્વીસુ પવત્તિતો યથાક્કમં પુરિમપુરિમતરભાવો, એવં સન્તેપિ યદેત્થ ''પુરિમતર''ન્તિ વુત્તં, તતો પભુતિ યં યં ઓરં, તં તં પરં, યં યં પરં, તં તં ''પુરિમતર''ન્તિ વુત્તં હોતિ. કુતૂહલયુત્તા સાલા **કુતૂહલસાલા** યથા ''આજઞ્ઞરથો''તિ. **ઇમે** દસ્સનાદયો.

અયથાભૂતગુણેહીતિ અયથાભૂતં મિચ્છાદીપિતઅત્થમત્તેનેવ ઉગ્ઘોસિતગુણેહિ **સમુગ્ગતો** ઘોસિતો. તરન્તિ અતિક્કમન્તિ એતેનાતિ તિત્થં, અગ્ગમગ્ગો. દિટ્ઠિગતિકમગ્ગો પન અયથાભૂતોપિ તેસં તથા વિતરણં ઉપાદાય તિત્થન્તિ વોહરીયતીતિ તં કરોન્તા **તિત્થકરા. ઓસરતી**તિ પવિસતિ.

૨૩૯. **સહિતન્તિ** પુબ્બાપરાવિરુદ્ધં. **ન કિઞ્ચિ જાતન્તિ** પટિઞ્ઞાદોસહેતુદોસઉદાહરણદોસદુટ્ઠદોસતાય ન કિઞ્ચિ જાતં. તેનાહ ''**આરોપિતો તે વાદો**''તિ. વદન્તિ તેન પરિભાસન્તીતિ **વાદો** દોસો. **સભાવક્કોસેના**તિ સભાવતો પવત્તકોટ્ઠાસેન.

૨૪૦. **પીળેય્યા**તિ મધુભણ્ડેન સહ ભાજને પીળેત્વા દદેય્ય. **સબ્રહ્મચારીહિ સમ્પયોજેત્વા**તિ સહધમ્મિકેહિ વિહેઠનપયોગં કત્વા, તેનાહ ''**વિવાદં કત્વા**''તિ.

૨૪૧. **ઇતરીતરેના**તિ પણીતતો ઇતરેન. તેનાહ ''**લામકલામકેના**''તિ.

૨૪૨. **ભત્તકોસકેના**તિ કોસકભત્તેન, ખુદ્દકસરાવભત્તકેનાતિ અત્થો. **બેલુવમત્તભત્તાહારા**તિ બિલ્લપમાણભત્તભોજના. **ઓટ્ઠવટ્ટિયા**તિ મુખવટ્ટિયા. **સબ્બાકારેનેવા**તિ સબ્બપ્પકારેનેવ. **અનપ્પાહારોતિ ન વત્તબ્બો** કદાચિ અપ્પાહારોતિ કત્વા. તત્થ અતિવિય અઞ્ઞેહિ અવિસય્હં અપ્પાહારતં ભગવતો દસ્સેતું ''**પધાનભૂમિય**''ન્તિઆદિ વુત્તં. **મયા**તિ નિસ્સક્કવચનં. **વિસેસતરા**તિ તેન ધમ્મેન વિસેસવન્તતરા.

વતસમાદાનવસેનેવ પંસુકૂલં ધારેન્તીતિ **પંસુકૂલિકા**તિ આહ – ''**સમાદિન્નપંસુકૂલિકઙ્ગા**''તિ, સદ્દત્થો પન ''**વિસુદ્ધિમગ્ગે**'' (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૪) વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. **પિણ્ડપાતિકા સપદાનચારિનો**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. તત્થ તત્થ સત્થેન છિન્દિતત્તા **સત્થલૂખાનિ**. યં યં સપ્પાયં, તસ્સેવ ગહણં **ઉચ્ચિનન્તિ** આહ ''**ઉચ્ચિનિત્વા...પે॰... થિરટ્ઠાનમેવ ગહેત્વા**''તિ. **અલાબુલોમસાની**તિ અલાબુલોમાનિ વિય સુખુમતરાનિ ચીવરસુત્તંસૂનિ એતેસં સન્તીતિ અલાબુલોમસાનિ. **પાતિતસાણપંસુકૂલન્તિ** કળેવરેન સદ્ધિં છડ્ડિતસાણમયં પંસુકૂલં, યં તુમ્બમત્તે પુળવે ઓધુનિત્વા સત્થા ગણ્હિ.

''યથાપિ ભમરો પુપ્ફ''ન્તિઆદિના (ધ॰ પ॰ ૪૯) વુત્તં મધુકરભિક્ખાચારવતં ''પિણ્ડિયાલોપભોજનં નિસ્સાય પબ્બજ્જા''તિ (મહાવ॰ ૭૩, ૧૨૮) વચનતો ભિક્ખૂનં પકતિભૂતં વતન્તિ વુત્તં ''**ઉઞ્છાસકે વતે રતા**''તિ. વત-સદ્દો

ચેત્થ પકતિવતસઙ્ખાતં સકવતં વદતિ. તેનાહ "**ઉચ્છાચરિયસઙ્ખાતે ભિક્ખૂનં પકતિવતે**"તિ. **ઉચ્ચનીચઘરદ્વારટ્ઠાયિનો**તિ મહન્તખુદ્દકગેહાનં બહિદ્વારકોટ્ઠકટ્ઠાયિનો. **કબરમિસ્સકં ભત્તં સંહરિત્વા**તિ કણાજકમિસ્સકં ભત્તં સમ્પિણ્ડિત્વા. **ઉમ્મારતો પટ્ઠાયા**તિ ઘરુમ્મારતો પટ્ઠાય.

ચીવરાનુગ્ગહત્થન્તિ ચીવરાનુરક્ખણત્થં. એત્થ ચ યસ્મા બુદ્ધા નામ સદેવકે લોકે અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં, સા ચસ્સ પુઞ્ઞક્ખેત્તતા પરમુક્કંસગતા, તસ્મા સત્તાનં તાદિસં ઉપકારં આચિક્ખિત્વા તે ચ અનુગ્ગણ્હન્તા ગહપતિચીવરં સાદિયન્તિ, ચતુપચ્ચયસન્તોસે પન ને પરમુક્કંસગતા એવાતિ દટ્ઠબ્બં.

૨૪૪. **સપ્પચ્ચય**ન્તિ સહેતુકં સકારણં હુત્વા ધમ્મં દેસેતીતિ અયમેત્થ અત્થો. ચોદકો પન અધિપ્પાયં અજાનન્તો "**કિં પના**"તિઆદિમાહ. ઇતરો "**નો ન દેસેતી**"તિઆદિના અધિપ્પાયં વિવરતિ. **નિદાન**ન્તિ ચેત્થ ઞાપકં ઉપ્પત્તિકારણં અધિપ્પેતં, તઞ્ચ તસ્સ તસ્સ અનુપ્પત્તિયુત્તસ્સ અત્થસ્સ પટિપક્ખહરણતો "**સપ્પાટિહારિય**"ન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ "**પુરિમસ્સેવેતં વેવચન**"ન્તિ. રાગાદીનં વા પટિહરણં પટિહારિયં, તદેવ પાટિહારિયં, સહ પાટિહારિયેનાતિ **સપ્પાટિહારિયં**. રાગાદિપટિસેધવસેનેવ હિ સત્થા ધમ્મં દેસેતિ.

૨૪૫. **તસ્સ તસ્સ પઞ્હસ્સા**તિ યં યં પઞ્હં પરો અભિસઙ્ખરિત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છતિ, તસ્સ તસ્સ પઞ્હસ્સ. **ઉપરિ આગમનવાદપથ**ન્તિ વિસ્સજ્જને કતે તતો ઉપરિ આગચ્છનકં વાદમગ્ગં. **વિસેસેત્વા વદન્તો**તિ વત્તતિ, "ભો ગોતમ, વત્તુમરહતી"તિ અત્તનો વાદભેદનત્થં આહતં કારણં અત્તનો મારણત્થં આવુધં નિદસ્સેન્તો વિય વિસેસેત્વા વદન્તો પહારકેન વચનેન. **અન્તરન્તરે**તિ મયા વુચ્ચમાનકથાપબન્ધસ્સ અન્તરન્તરે. **દદેય્ય** વદેય્ય. **એવરૂપેસુ ઠાનેસૂ**તિ પરવાદીહિ સદ્ધિં વાદપટિવાદટ્ઠાનેસુ. તે નિગ્ગહેતું મયા દેસિતં સુત્તપદં આનેત્વા **મમયેવ અનુસાસનિં ઓવાદં પચ્ચાસીસન્તિ**.

૨૪૬. **સમ્પાદેમી**તિ મનોરથં સમ્પાદેમિ. **પરિપૂરેમી**તિ અજ્ઝાસયં પરિપૂરેમિ. **અધિસીલે**તિ અધિકે ઉત્તમસીલે. સાવકસીલતો ચ પચ્ચેકબુદ્ધસીલતો ચ બુદ્ધાનં સીલં **અધિકં** ઉક્કટ્ઠં પરમુક્કંસતો અનઞ્ઞસાધારણભાવતો. તેનાહ "**બુદ્ધસીલં નામ કથિત**"ન્તિ. **ઠાનુપ્પત્તિકપઞ્ઞા**તિ તત્થ તત્થ ઠાનસો ઉપ્પજ્જનપઞ્ઞા. તેનાહ "**તત્થા**"તિઆદિ. **અવસેસા પઞ્ઞા**તિ ઇધ પાળિયં આગતા અનાગતા ચ યથાવુત્તઞાણદ્વયવિનિમુત્તા પઞ્ઞા.

૨૪૭. **વિસેસાધિગમાન**ન્તિ સતિપટ્ઠાનાદીનં અધિગન્તબ્બવિસેસાનં. અભિઞ્ઞા નામ છ અભિઞ્ઞા, તાસુ ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન છળભિઞ્ઞારહત્તોવ અગ્ગમગ્ગપઞ્ઞા ઇધ અભિઞ્ઞાતિ અધિપ્પેતા, તસ્સ વોસાનં પરિયોસાનં પારમી પરમુક્કંસાતિ અવકંસાતિ ચ અગ્ગફલં વુચ્ચતીતિ આહ "**અભિઞ્ઞા...પે॰... અરહત્તં પત્તા**"તિ.

ઉપાયપધાનેતિ અરિયફલાધિગમનસ્સ ઉપાયભૂતે પધાને. "અનુપ્પન્નપાપકાનુપ્પાદાદિઅત્થા"તિ ગહિતા તથેવ હોન્તિ, તં અત્થં સાધેન્તિયેવાતિ એતસ્સ અત્થસ્સ દીપકો સમ્મા-સદ્દોતિ યથાઅધિપ્પેતત્થસ્સ અનુપ્પન્નપાપકાનુપ્પાદાદિનો ઉપાયભૂતે, પધાનઉપાયભૂતેતિ અત્થો. સમ્મા-સદ્દસ્સ વા યોનિસો અત્થદીપકતં સન્ધાય "યોનિસો પધાને"તિ વુત્તં. **છન્દં જનેતી**તિ કત્તુકમ્યતાકુસલચ્છન્દં ઉપ્પાદેતિ પવત્તેતિ વા. **વાયમતી**તિ પયોગપરક્કમં કરોતિ. **વીરિયં આરભતી**તિ કાયિકચેતસિકવીરિયં કરોતિ. **ચિત્તં ઉક્ખિપતી**તિ તેનેવ સહજાતવીરિયેન કોસજ્જપક્ખતો ચિત્તં ઉક્ખિપતિ. **પદહતી**તિ સમ્મપ્પધાનભૂતં વીરિયં પવત્તેતિ. પટિપાટિયા પનેતાનિ ચત્તારિ પદાનિ આસેવનાભાવનાબહુલીકમ્મસાતચ્ચકિરિયાહિ યોજેતબ્બાનિ. "પદહતી"તિ વા ઇમિના

આસેવનાદીહિ સદ્ધિં સિખાપત્તં ઉસ્સોળ્હિવીરિયં યોજેતબ્બં. **વડ્ઢિયા પરિપૂરણત્થન્તિ** યાવતા ભાવનાપારિપૂરિયા પરિપૂરણત્થં. **યા ઠિતીતિ** યા કુસલાનં ધમ્માનં પટિપક્ખવિગમેન અવટ્ઠિતિ. **સો અસમ્મોસોતિ** સો અવિનાસો. **યં વેપુલ્લન્તિ** યો સબ્બસો વિપુલભાવો મહન્તતા. **ભાવનાપારિપૂરીતિ** ભાવનાય પરિપૂરિતા. **અત્થોતિપિ વેદિતબ્બં પુરિમપચ્છિમપદાનં સમાનત્થભાવતો.**

પુબ્બભાગપટિપદા કથિતાતંતંવિસેસાધિગમસ્સ પટિપદાવિભાવનાય આરદ્ધત્તા. અકુસલાનં ધમ્માનં અનુપ્પજ્જનેન અનત્થાવહતા નામ નત્થીતિ વુત્તં – "**ઉપ્પજ્જમાના**"તિ વચનં ઉપ્પન્નાનં રાસન્તરભાવેન ગહિતત્તા. તથા કુસલાનં ધમ્માનં ઉપ્પજ્જનેનાતિ વુત્તં – **અનુપ્પજ્જમાનાતિ** વચનં ઉપ્પન્નાનં રાસન્તરભાવેન ગહિતત્તા. **નિરુજ્ઝમાનાતિ** પટિપક્ખસમાયોગેન વિનસ્સમાના, ન ખણનિરોધવસેન નિરુજ્ઝમાના.

લોભાદયો વેદિતબ્બા, યે આરદ્ધવિપસ્સકાનં ઉપ્પજ્જનારહા. **સકિં ઉપ્પજ્જિત્વાતિ** સભાવકથનમત્તમેતં. એકવારમેવ હિ મગ્ગો ઉપ્પજ્જતિ. **નિરુજ્ઝમાનોતિ** સરસેનેવ નિરુજ્ઝમાનો. ન હિ તસ્સ પટિપક્ખસમાયોગો નામ અત્થિ. **ફલસ્સાતિ** અનન્તરકાલેવ ઉપ્પજ્જનકફલસ્સ. **પચ્ચયં દત્વાવ નિરુજ્ઝતીતિ** ઇમિના મગ્ગો સમ્પતિ આયતિઞ્ચ એકન્તેનેવ અત્થાવહોતિ દસ્સેતિ. **પુરિમસ્મિમ્પીતિ** "અનુપ્પન્ના મે કુસલા ધમ્મા અનુપ્પજ્જમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ"ન્તિ એતસ્મિં તતિયવારેપિ. "**સમથવિપસ્સના ગહેતબ્બા"તિ વુત્તં** અટ્ઠકથાયં, **તં પન** મગ્ગસ્સ અનુપ્પન્નતાય સબ્ભાવતો, અનુપ્પજ્જમાને ચ તસ્મિં વટ્ટાનત્થસબ્ભાવતોતિ મગ્ગસ્સપિ સાધારણભાવતો **ન યુત્તન્તિ** પટિક્ખિપતિ. યદિ સમથવિપસ્સનાનમ્પિ અનુપ્પત્તિ અનત્થાવહા, મગ્ગસ્સ અનુપ્પત્તિયા વત્તબ્બં નત્થીતિ.

મહન્તં , ગારવં હોતિ, તસ્મા "સઙ્ઘગારવેન યથારુચિ વન્દિતું ન લભામી"તિ સઙ્ઘેન સહ ન નિક્ખમિ. **એત્તકં ધાતૂનં નિધાનં નામ અઞ્ઞત્ર નત્થિ**, મહાધાતુનિધાનતો હિ નીહરિત્વા કતિપયા ધાતુયો તત્થ તત્થ ચેતિયે ઉપનીતા, ઇધ પન રામગામથૂપે વિનટ્ઠે નાગભવનં પવિટ્ઠા દોણમત્તા ધાતુયો ઉપનીતા. **અતિમન્દાનિ નોતિ** નનુ અતિવિય મન્દાનિ.

સંવિજ્જિત્વાતિ "કથઞ્હિ નામ માદિસો ઈદિસં અનત્થં પાપુણિસ્સતી"તિ સંવેગં જનેત્વા. ઈદિસં નામ માદિસં આરબ્ભ વત્તબ્બન્તિ **કિં વદતીતિ** તં વચનં અનાદિયન્તો.

સન્તસમાપત્તિતો અઞ્ઞં સન્થમ્ભનકારણં બલવં નત્થીતિ તતો પરિહીનો સમ્માપટિપત્તિયં પતિટ્ઠા કથં ભવિસ્સતીતિ આહ "**સન્તાય…પે॰… ન સક્કોતી**"તિ. ન હિ મહારજ્જુયા છિન્નાય સુત્તતન્તૂ સન્થમ્ભેતું સક્કોન્તીતિ. સમથે દસ્સેત્વા તેન સમાનગતિકા ઇમસ્મિં વિસયે વિપસ્સનાપીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેનાહ "**એવં ઉપ્પન્ના સમથવિપસ્સના…પે॰… સંવત્તન્તી**"તિ.

કાસાવન્તિ કાસાવવત્થં. **કચ્છં પીળેત્વા નિવત્થન્તિ** પચ્છિમં ઓવટ્ટિકં પીળેન્તો વિય દળ્હં કત્વા નિવત્થં અદ્ધસંસૂતિ યોજના.

વુત્તનયેનાતિ (અ॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૧.૩૯૪) "કામા નામેતે અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા"તિઆદિના વત્થુકામકિલેસકામેસુ આદીનવદસ્સનપુબ્બકનેક્ખમ્મપટિપત્તિયા છન્દરાગં વિક્ખમ્ભયતો સમુચ્છિન્દન્તસ્સ ચ "અનુપ્પન્નો ચ કામાસવો ન ઉપ્પજ્જતી"તિઆદિના હેટ્ઠા સબ્બાસવસુત્તવણ્ણનાદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫ આદયો; મ॰

નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫ આદયો) વુત્તનયેન. **આરમ્મણરસં અનુભવિત્વા નિરુદ્ધવિપાકો**તિ તદારમ્મણમાહ. અનુભવિત્વા ભવિત્વા ચ વિગતં **ભૂતવિગતં**. અનુભૂતભૂતા હિ ભૂતતાસામઞ્ઞેન ભૂત-સદ્દેન વુત્તા. સામઞ્ઞમેવ હિ ઉપસગ્ગેન વિસેસીયતીતિ. અનુભૂતસદ્દો ચ કમ્મવચનિચ્છાય અભાવતો અનુભવકવાચકો દટ્ઠબ્બો. વિપાકો આરમ્મણે ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુદ્ધો ભુત્વાવિગતોતિ વત્તબ્બતં અરહતિ, વિકપ્પગાહવસેન રાગાદીહિ તબ્બિપક્ખેહિ ચ અકુસલં કુસલઞ્ચ કમ્મં આરમ્મણરસં અનુભવિત્વા વિગતન્તિ વત્તબ્બતં અરહતિ. યથાવુત્તો પન વિપાકો કેવલં આરમ્મણરસાનુભવનવસેનેવ પવત્તતીતિ અનુભવિત્વા વિગતત્તા નિપ્પરિયાયેનેવ વુત્તો, તસ્સ ચ તથા વુત્તત્તા કમ્મં ભવિત્વા વિગતપરિયાયેન, યં ‘‘ઉપ્પન્નાનં અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનાય, ઉપ્પન્નાનં કુસલાનં ધમ્માનં ઠિતિયા’’તિ એત્થ ‘‘ઉપ્પન્ન’’ન્તિ ગહેત્વા તંસદિસાનં પહાનં, વુદ્ધિ ચ વુત્તા. વિપચ્ચિતું ઓકાસકરણવસેન ઉપ્પતિતં અતીતકમ્મઞ્ચ તતો ઉપ્પજ્જિતું આરદ્ધો અનાગતો વિપાકો ચ ‘‘ઓકાસકતુપ્પન્નો’’તિ વુત્તો. યં ઉપ્પન્નસદ્દેન વિનાપિ વિઞ્ઞાયમાનં ઉપ્પન્નં સન્ધાય ‘‘નાહં, ભિક્ખવે, સઞ્ચેતનિકાન’’ન્તિઆદિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૧૭, ૨૧૯) વુત્તં.

તેસૂતિ વિપસ્સનાય ભૂમિભૂતેસુ ખન્ધેસુ. **અનુસયિતકિલેસા**તિ અનુસયવસેન પવત્તા અપ્પહીના મગ્ગેન પહાતબ્બા કિલેસા અધિપ્પેતા. તેનાહ ‘‘**અતીતા...પે॰... ન વત્તબ્બા**’’તિ. તેસઞ્હિ અમ્બરુક્ખોપમાય વત્તમાનાદિતા ન વત્તબ્બા મગ્ગેન પહાતબ્બાનં તાદિસસ્સ વિભાગસ્સ અનુપ્પજ્જનતો. **અપ્પહીનાવ હોન્તી**તિ ઇમિના અપ્પહીનટ્ઠેન અનુસયટ્ઠોતિ દસ્સેતિ. **ઇદં ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નં નામા**તિ ઇદં તેસુ ખન્ધેસુ ઉપ્પત્તિરહકિલેસજાતં તાય એવ ઉપ્પત્તિરહતાય ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નં નામ, તેભૂમકભૂમિલદ્ધા નામ હોતીતિ અત્થો. **તાસુ તાસુ ભૂમીસૂ**તિ મનુસ્સદેવાદિઅત્તભાવસઙ્ખાતેસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ. તસ્મિં તસ્મિં સન્તાને અનુપ્પત્તિઅનાપાદિતતાય **અસમુગ્ઘાતિતા**. એત્થ ચ લદ્ધભૂમિકં **ભૂમિલદ્ધ**ન્તિ વુત્તં અગ્ગિઆહિતો વિય.

ઓકાસકતુપ્પન્ન-સદ્દેપિ ચ ઓકાસો કતો એતેનાતિ ઓકાસો કતો એતસ્સાતિ ચ અત્થદ્વયેપિ કત-સદ્દસ્સ પરનિપાતો દટ્ઠબ્બો. આહતખીરરુક્ખો વિય નિમિત્તગ્ગાહવસેન અધિગ્ગહિતં આરમ્મણં, અનાહતખીરરુક્ખો વિય અવિક્ખમ્ભિતતાય અન્તોગધકિલેસં આરમ્મણં. નિમિત્તગ્ગાહકાવિક્ખમ્ભિતકિલેસા વા પુગ્ગલા આહતાનાહતખીરરુક્ખસદિસા. **પુરિમનયેનેવા**તિ અવિક્ખમ્ભિતુપ્પન્ને વિય ‘‘ઇમસ્મિં નામ ઠાને નુપ્પજ્જિસ્સન્તીતિ ન વત્તબ્બા. કસ્મા? અસમુગ્ઘાતિતત્તા’’તિ યોજેત્વા વિત્થારેતબ્બં.

વુત્તં પટિસમ્ભિદામગ્ગે. તત્થ ચ મગ્ગેન પહીનકિલેસાનમેવ તિધા નવત્તબ્બતં અપાકટં સુપાકટં કાતું **અજાતફલરુક્ખો** ઉપમાભાવેન **આગતો** . અતીતાદીનં અપ્પહીનતા દસ્સનત્થમ્પિ ‘‘**જાતફલરુક્ખેન દીપેતબ્બ**’’ન્તિ વુત્તં. તત્થ યથા અચ્છિન્ને રુક્ખે નિબ્બત્તારહાનિ ફલાનિ છિન્ને અનુપ્પજ્જમાનાનિ ન કદાચિ સસભાવાનિ અહેસું હોન્તિ ભવિસ્સન્તિ ચાતિ તાનિ અતીતાદિભાવેન ન વત્તબ્બાનિ, એવં મગ્ગેન પહીનકિલેસા ચ દટ્ઠબ્બા. યથા છેદે અસતિ ફલાનિ ઉપ્પજ્જિસ્સન્તિ, સતિ ચ નુપ્પજ્જિસ્સન્તીતિ છેદસ્સ સાત્થકતા, એવં મગ્ગભાવનાય ચ સાત્થકતા યોજેતબ્બા.

તેપિ પજહતિયેવ કિલેસપ્પહાનેનેવ તેસમ્પિ અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનતો. **અભિસઙ્ખારવિઞ્ઞાણસ્સા**તિ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણસ્સ. **ઉપાદિન્નઅનુપાદિન્નતો**તિ ઉપાદિન્નખન્ધતો ચેવ કિલેસતો ચ. ઉપપત્તિવસેન વુટ્ઠાનં દસ્સેતુમાહ – ‘‘**ભવવસેન પના**’’તિઆદિ. યે સોતાપન્નસ્સ સત્ત ભવા અપ્પહીના, તતો પઞ્ચ ઠપેત્વા ઇતરે દ્વે ‘‘**સુગતિભવેકદેસા**’’તિ અધિપ્પેતા. **સુગતિકામભવતો**તિ સુગતિભવેકદેસભૂતકામભવતો. **અરહત્તમગ્ગો**

રૂપારૂપભવતો વુટ્ઠાતિ ઉદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનસમુગ્ઘાતભાવતો. યદિ અરહત્તમગ્ગો એવ અરિયમગ્ગો સિયા, સો એવ સબ્બકિલેસે પજહેય્ય, સબ્બભવેહિપિ વુટ્ઠહેય્ય. યસ્મા પન ઓધિસોવ કિલેસા પહીયન્તિ, તસ્મા હેટ્ઠિમહેટ્ઠિમમગ્ગેહિ પહીનાવસેસે કિલેસે સો પજહતિ, ઇતિ ઇમં સામત્થિયં સન્ધાય ''**સબ્બભવેહિ વુટ્ઠાતિયેવાતિપિ વદન્તી**''તિ વુત્તં. તથા હિ સો એવ ''વજિરૂપમો''તિ વુત્તો.

હોતુ તાવ વુત્તનયેન અનુપ્પન્નાનં અકુસલાનં અનુપ્પાદાય, ઉપ્પન્નાનં ઉપ્પન્નસદિસાનં પહાનાય અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનાય મગ્ગભાવના, **અથ મગ્ગક્ખણે કથં અનુપ્પન્નાનં** કુસલાનં **ઉપ્પાદાય ઉપ્પન્નાનઞ્ચ ઠિતિયા ભાવના હોતિ** એકચિત્તક્ખણિકત્તા તસ્સાતિ ચોદેતિ, ઇતરો ''મગ્ગપ્પવત્તિયાયેવા''તિ પરિહારમાહ. મગ્ગો હિ કામઞ્ચેકચિત્તક્ખણિકો, તથારૂપો પનસ્સ પવત્તિવિસેસો, યં અનુપ્પન્ના કુસલા ધમ્મા સાતિસયં ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ સવિસેસં પારિપૂરિં પાપુણન્તિ. તેનાહ ''**મગ્ગો હી**''તિઆદિ. કિઞ્ચાપિ અરિયમગ્ગો વત્તમાનક્ખણે અનુપ્પન્નો નામ ન હોતિ, અનુપ્પન્નપુબ્બતં ઉપાદાય ઉપચારવસેન તથા વુચ્ચતીતિ દસ્સેતું ''**અનાગતપુબ્બં હી**''તિઆદિ વુત્તં. **અયમેવા**તિ અયં મગ્ગસ્સ યથાપચ્ચયપવત્તિ એવ **ઠિતિ નામા**તિ, મગ્ગસમઙ્ગી પુગ્ગલો મગ્ગમ્પિ ભાવેન્તો એવ તસ્સ **ઠિતિયા ભાવેતીતિ વત્તું વટ્ટતિ**.

ઉપસમમાનં ગચ્છતીતિ વિક્ખમ્ભનવસેન સમુચ્છેદવસેન કિલેસે ઉપસમેન્તં વત્તતિ. પુબ્બભાગિન્દ્રિયાનિ એવ વા અધિપ્પેતાનિ. તેનેવાહ ''**કિલેસૂપસમત્થં વા ગચ્છતી**''તિ.

૨૪૮. અધિમુચ્ચનટ્ઠેનાતિ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૧૨૯; અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૮.૬૬) અધિકં સવિસેસં મુચ્ચનટ્ઠેન, તેનાહ ''**સુટ્ઠુ મુચ્ચનટ્ઠો**''તિ. એતેન સતિપિ સબ્બસ્સપિ રૂપાવચરજ્ઝાનસ્સ વિક્ખમ્ભનવસેન પટિપક્ખતો વિમુત્તભાવે યેન ભાવનાવિસેસેન તં ઝાનં સાતિસયં પટિપક્ખતો વિમુચ્ચિત્વા પવત્તતિ, સો ભાવનાવિસેસો દીપિતો. ભવતિ હિ સમાનજાતિયુત્તોપિ ભાવનાવિસેસેન પવત્તિઆકારવિસેસો. યથા તં સદ્ધાવિમુત્તતો દિટ્ઠિપ્પત્તસ્સ, તથા પચ્ચનીકધમ્મેહિ સુટ્ઠુ વિમુત્તતાય એવ અનિગ્ગહિતભાવેન નિરાસઙ્કતાય અભિરતિવસેન સુટ્ઠુ અધિમુચ્ચનટ્ઠેનપિ વિમોક્ખો. તેનાહ ''**આરમ્મણે ચા**''તિઆદિ. **અયં પનત્થો**તિ અયં અધિમુચ્ચનત્થો **પચ્છિમવિમોક્ખે** નિરોધે **નત્થિ**. કેવલો વિમુત્તત્થો એવ તત્થ લબ્ભતિ, તં સયમેવ પરતો વક્ખતિ.

રૂપીતિ યેનાયં સસન્તતિપરિયાપન્નેન રૂપેન સમન્નાગતો, તં યસ્સ ઝાનસ્સ હેતુભાવેન વિસિટ્ઠં રૂપં હોતિ. યેન વિસિટ્ઠેન રૂપેન ''રૂપી''તિ વુચ્ચેય્ય રૂપી-સદ્દસ્સ અતિસયત્થદીપનતો, તદેવ સસન્તતિપરિયાપન્નરૂપનિમિત્તં ઝાનમિવ પરમત્થતો રૂપીભાવસાધકન્તિ દટ્ઠબ્બં. તેનાહ ''**અજ્ઝત્ત**''ન્તિઆદિ. **રૂપજ્ઝાનં રૂપં** ઉત્તરપદલોપેન. **રૂપાની**તિ પનેત્થ પુરિમપદલોપો દટ્ઠબ્બો. તેન વુત્તં ''**નીલકસિણાદીનિ રૂપાની**''તિ.

અન્તોઅપ્પનાયં સુભન્તિ આભોગો નત્થીતિ ઇમિના પુબ્બાભોગવસેન અધિમુત્તિ સિયાતિ દસ્સેતિ. એવઞ્હેત્થ તથાવત્તબ્બતાપત્તિચોદના અનવકાસા હોતિ. યસ્મા સુવિસુદ્ધેસુ નીલાદીસુ વણ્ણકસિણેસુ તત્થ કતાધિકારાનં અભિરતિવસેન સુટ્ઠુ અધિમુત્તિ સિયા, તસ્મા અટ્ઠકથાયં તથા તતિયો વિમોક્ખો સંવણ્ણિતો. યસ્મા પન મેત્તાદિવસેન પવત્તમાના ભાવના સત્તે અપ્પટિકૂલતો દહતિ, તે સુભતો અધિમુચ્ચિત્વાવ પવત્તતિ, તસ્મા પટિસમ્ભિદામગ્ગે (પટિ॰ મ॰ ૧.૨૧૨) બ્રહ્મવિહારભાવના ''સુભવિમોક્ખો''તિ વુત્તા, તયિદં ઉભયમ્પિ તેન તેન પરિયાયેન વુત્તત્તા ન વિરુજ્ઝતીતિ દટ્ઠબ્બં.

સબ્બસોતિ અનવસેસતો. ન હિ ચતુન્નં અરૂપક્ખન્ધાનં એકદેસોપિ તત્થ અવસિટ્ઠોતિ. **વિસ્સટ્ઠત્તા**તિ યથાપરિચ્છિન્ને કાલે નિરોધિતત્તા. **ઉત્તમો વિમોક્ખો નામ** અરિયેહેવ સમાપજ્જિતબ્બતો, અરિયફલપરિયોસાનત્તા દિટ્ઠેવ ધમ્મે નિબ્બાનપ્પત્તિભાવતો ચ.

૨૪૯. અભિભવતીતિ અભિભુ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૧૭૩; અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૬.૬૧-૬૫) પરિકમ્મં, ઞાણં વા. અભિભુ આયતનં એતસ્સાતિ **અભિભાયતનં**, ઝાનં. અભિભવિતબ્બં વા આરમ્મણસઙ્ખાતં આયતનં એતસ્સાતિ **અભિભાયતનં**, ઝાનં. આરમ્મણાભિભવનતો અભિભુ ચ તં આયતનઞ્ચ યોગિનો સુખવિસેસાનં અધિટ્ઠાનભાવતો મનાયતનધમ્માયતનભાવતો ચાતિપિ સસમ્પયુત્તં ઝાનં **અભિભાયતનં**. તેનાહ "**અભિભવનકારણાની**"તિઆદિ. **તાની**તિ અભિભાયતનસઞ્ઞિતાનિ ઝાનાનિ. સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સ આભોગો પુબ્બભાગભાવનાવસેન ઝાનક્ખણે પવત્તં અભિભવનાકારં ગહેત્વા પવત્તોતિ દટ્ઠબ્બો. **પરિકમ્મવસેન અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી**, ન અપ્પનાવસેન. ન હિ પટિભાગનિમિત્તારમ્મણા અપ્પના અજ્ઝત્તવિસયા સમ્ભવતિ. **તં પન** અજ્ઝત્ત પરિકમ્મવસેન લદ્ધં કસિણનિમિત્તં **અસુવિસુદ્ધમેવ હોતિ**, ન બહિદ્ધા પરિકમ્મવસેન લદ્ધં વિય વિસુદ્ધં.

પરિત્તાનીતિ યથાલદ્ધાનિ સુપ્પસરાવમત્તાનિ. તેનાહ "**અવડ્ઢિતાની**"તિ. **પરિત્તવસેનેવા**તિ વણ્ણવસેન આભોગે વિજ્જમાનેપિ પરિત્તવસેનેવ **ઇદમભિભાયતનં વુત્તં**. પરિત્તતા હેત્થ અભિભવનસ્સ કારણં. વણ્ણાભોગે સતિપિ અસતિપિ અભિભાયતનભાવના નામ તિક્ખપઞ્ઞસ્સેવ સમ્ભવતિ, ન ઇતરસ્સાતિ "**ઞાણુત્તરિકો પુગ્ગલો**"તિ. **અભિભવિત્વા સમાપજ્જતી**તિ એત્થ અભિભવનં સમાપજ્જનઞ્ચ ઉપચારજ્ઝાનાધિગમસમનન્તરમેવ અપ્પનાઝાનુપ્પાદનન્તિ આહ "**સહ નિમિત્તુપ્પાદેનેવેત્થ અપ્પનં પાપેતી**"તિ. **સહ નિમિત્તુપ્પાદેના**તિ ચ અપ્પનાપરિવાસાભાવસ્સ લક્ખણવચનમેતં. યો ''ખિપ્પાભિઞ્ઞો''તિ વુચ્ચતિ , તતોપિ ઞાણુત્તરસ્સેવ અભિભાયતનભાવના. **એત્થા**તિ એતસ્મિં નિમિત્તે. **અપ્પનં પાપેતી**તિ ભાવના અપ્પનં નેતિ.

એત્થ ચ કેચિ ''ઉપ્પન્ને ઉપચારજ્ઝાને તં આરબ્ભ યે હેટ્ઠિમન્તેન દ્વે તયો જવનવારા પવત્તન્તિ, તે ઉપચારજ્ઝાન પક્ખિકા એવ, તદનન્તરઞ્ચ ભવઙ્ગપરિવાસેન ઉપચારાસેવનાય ચ વિના અપ્પના હોતિ, સહ નિમિત્તુપ્પાદેનેવ અપ્પનં પાપેતી''તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં. ન હિ પારિવાસિકપરિકમ્મેન અપ્પનાવારો ઇચ્છિતો, નાપિ મહગ્ગતપ્પમાણજ્ઝાનેસુ વિય ઉપચારજ્ઝાને એકન્તતો પચ્ચવેક્ખણા ઇચ્છિતબ્બા, તસ્મા ઉપચારજ્ઝાનાધિગમતો પરં કતિપયભવઙ્ગચિત્તાવસાને અપ્પનં પાપુણન્તો ''સહ નિમિત્તુપ્પાદેનેવેત્થ અપ્પનં પાપેતી''તિ વુત્તો. ''સહ નિમિત્તુપ્પાદેના''તિ ચ અધિપ્પાયિકમિદં વચનં, ન નીતત્થં, અધિપ્પાયો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

ન અન્તોસમાપત્તિયં તદા તથારૂપસ્સ આભોગસ્સ અસમ્ભવતો, સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સ આભોગો પુબ્બભાગભાવનાવસેન ઝાનક્ખણે પવત્તં અભિભવનાકારં ગહેત્વા પવત્તોતિ દટ્ઠબ્બં. **અભિધમ્મટ્ઠકથાયં** (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૨૦૪) પન ''ઇમિના પનસ્સ પુબ્બભાગો કથિતો''તિ વુત્તં. અન્તોસમાપત્તિયં તથા આભોગાભાવે કસ્મા ''ઝાનસઞ્ઞાયપી''તિ વુત્તન્તિ આહ "**અભિભવ...પે॰... અત્થી**"તિ.

વડ્ઢિતપ્પમાણાનીતિ વિપુલપ્પમાણાનીતિ અત્થો, ન એકઙ્ગુલદ્વઙ્ગુલાદિવસેન વડ્ઢિતપ્પમાણાનીતિ તથા વડ્ઢનસ્સેવેત્થ અસમ્ભવતો. તેનાહ "**મહન્તાની**"તિ.

રૂપે સઞ્ઞા રૂપસઞ્ઞા, સા અસ્સ અત્થીતિ રૂપસઞ્ઞી, ન રૂપસઞ્ઞી **અરૂપસઞ્ઞી**. સઞ્ઞાસીસેન ઝાનં વદતિ. રૂપસઞ્ઞાય અનુપ્પાદનમેવેત્થ **અલાભિતા. બહિદ્ધાવ ઉપ્પન્ન**ન્તિ બહિદ્ધાવત્થુસ્મિંયેવ ઉપ્પન્નં. **અભિધમ્મે** પન ''અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ પરિત્તાનિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાનિ, અપ્પમાણાનિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાની''તિ એવં ચતુન્નં અભિભાયતનાનં આગતત્તા **અભિધમ્મટ્ઠકથાયં** (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૨૦૪) ''કસ્મા પન યથા સુત્તન્તે – 'અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ પરિત્તાની'તિઆદિ વુત્તં, એવં અવત્વા ઇધ ચતૂસુપિ અભિભાયતનેસુ અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞિતાવ વુત્તા''તિ ચોદનં કત્વા ''અજ્ઝત્તરૂપાનં અનભિભવનીયતો''તિ કારણં વત્વા ''તત્થ વા હિ ઇધ વા બહિદ્ધારૂપાનેવ અભિભવિતબ્બાનિ, તસ્મા તાનિ નિયમતો વત્તબ્બાનીતિ તત્રાપિ ઇધાપિ વુત્તાનિ. 'અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી'તિ ઇદં પન સત્થુ દેસનાવિલાસમત્તમેવા''તિ વુત્તં.

એત્થ ચ વણ્ણાભોગરહિતાનિ સહિતાનિ ચ સબ્બાનિ ''પરિત્તાનિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાની''તિ વુત્તાનિ, તથા ''અપ્પમાણાની''તિ દટ્ઠબ્બાનિ. અત્થિ હિ એસો પરિયાયો ''પરિત્તાનિ અભિભુય્ય તાનિ ચે કદાચિ વણ્ણવસેન આભુજિતાનિ હોન્તિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાનિ અભિભુય્યા''તિ. પરિયાયકથા હિ સુત્તન્તદેસનાતિ. અભિધમ્મે પન નિપ્પરિયાયદેસનત્તા વણ્ણાભોગરહિતાનિ વિસું વુત્તાનિ, તથા સહિતાનિ. અત્થિ હિ ઉભયત્થ અભિભવનપરિયાયોતિ ''અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી''તિઆદિના પઠમદુતિયઅભિભાયતનેસુ પઠમવિમોક્ખો, તતિયચતુત્થાભિભાયતનેસુ દુતિયવિમોક્ખો, વણ્ણાભિભાયતનેસુ તતિયવિમોક્ખો ચ અભિભવનપ્પવત્તિતો સઙ્ગહિતો, અભિધમ્મે પન નિપ્પરિયાયદેસનત્તા વિમોક્ખાભિભાયતનાનિ અસઙ્કરતો દસ્સેતું વિમોક્ખે વજ્જેત્વા અભિભાયતનાનિ કથિતાનિ, સબ્બાનિ ચ વિમોક્ખકિચ્ચાનિ ઝાનાનિ વિમોક્ખદેસનાયં વુત્તાનિ. તદેતં ''અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી''તિ આગતસ્સ અભિભાયતનદ્વયસ્સ અભિધમ્મે અભિભાયતનેસુ અવચનતો ''રૂપી રૂપાનિ પસ્સતી''તિઆદીનઞ્ચ સબ્બવિમોક્ખકિચ્ચસાધારણવચનભાવતો વવત્થાનં કતન્તિ વિઞ્ઞાયતિ.

''અજ્ઝત્તરૂપાનં અનભિભવનીયતો''તિ ઇદં અભિધમ્મે કત્થચિપિ ''અજ્ઝત્તં રૂપાનિ પસ્સતી''તિ અવત્વા સબ્બત્થ યં વુત્તં ''બહિદ્ધારૂપાનિ પસ્સતી''તિ, તસ્સ કારણવચનં. તેન યં અઞ્ઞહેતુકં, તં તેન હેતુના વુત્તં, યં પન દેસનાવિલાસહેતુકં અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞિતાય એવ અભિધમ્મે વચનં, ન તસ્સ અઞ્ઞં કારણં મગ્ગિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. અજ્ઝત્તરૂપાનં અનભિભવનીયતા ચ તેસં બહિદ્ધારૂપાનં વિય અવિભૂતત્તા, દેસનાવિલાસો ચ યથાવુત્તવવત્થાનવસેન વેદિતબ્બો, વેનેય્યજ્ઝાસયવસેન વિજ્જમાનપરિયાયકથનભાવતો. ''સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાની''તિ એતેનેવ સિદ્ધત્તા નીલાદિઅભિભાયતનાનિ ન વત્તબ્બાનીતિ ચે? ન, નીલાદીસુ કતાધિકારાનં નીલાદિભાવસ્સેવ અભિભવનકારણત્તા. ન હિ તેસં પરિસુદ્ધાપરિસુદ્ધવણ્ણાનં પરિત્તતા તદપ્પમાણતા વા અભિભવનકારણં, અથ ખો નીલાદિભાવો એવાતિ. એતેસુ ચ પરિત્તાદિકસિણરૂપેસુ યં ચરિતસ્સ ઇમાનિ અભિભાયતનાનિ ઇજ્ઝન્તિ, તં દસ્સેતું ''**ઇમેસુ પના**''તિઆદિ વુત્તં.

સબ્બસઙ્ગાહિકવસેનાતિ સકલનીલવણ્ણનીલનિદસ્સનનીલનિભાસાનં સાધારણવસેન. **વણ્ણવસેના**તિ સભાવવણ્ણવસેન. **નિદસ્સનવસેના**તિ પસ્સિતબ્બતાવસેન. **ઓભાસવસેના**તિ સપ્પભાસતાય અવભાસનવસેન. **ઉમાપુપ્ફ**ન્તિ અતસિપુપ્ફં. **નીલમેવ હોતિ** વણ્ણસઙ્કરાભાવતો. **બારાણસિયં ભવ**ન્તિ બારાણસિયં સમુટ્ઠિતં.

તે ધમ્મેતિ તે સતિપટ્ઠાનાદિધમ્મે ચેવ અટ્ઠવિમોક્ખધમ્મે ચ. **ચિણ્ણવસીભાવાયેવ** તત્થ અભિવિસિટ્ઠાય પઞ્ઞાય પરિયોસાનુત્તરં સતં ગતા **અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તા**.

૨૫૦. સકલટ્ઠેનાતિ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૩૪૬; અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૧૦.૨૫) સકલભાવેન, અસુભનિમિત્તાદીસુ વિય એકદેસે અઠત્વા અનવસેસતો ગહેતબ્બટ્ઠેનાતિ અત્થો. યથા ખેત્તં સસ્સાનં ઉપ્પત્તિટ્ઠાનં વડ્ઢિટ્ઠાનઞ્ચ, એવમેવ તંતંસમ્પયુત્તધમ્માનન્તિ આહ "**ખેત્તટ્ઠેના**"તિ. **પરિચ્છિન્દિત્વા**તિ ઇદં ઉદ્ધં અધો તિરિયન્તિ યોજેતબ્બં. પરિચ્છિન્દિત્વા એવ હિ સબ્બત્થ કસિણં વડ્ઢેતબ્બં. **તેન તેન કારણેના**તિ ઉપરિઆદીસુ તેન તેન કસિણેન. યથા કિન્તિ આહ – "**આલોકમિવ રૂપદસ્સનકામો**"તિ, યથા દિબ્બચક્ખુના ઉદ્ધં ચે રૂપં દટ્ઠુકામો, ઉદ્ધં આલોકં પસારેતિ, અધો ચે, અધો, સમન્તતો ચે રૂપં દટ્ઠુકામો, સમન્તતો આલોકં પસારેતિ, એવં સબ્બકસિણન્તિ અત્થો. **એકસ્સા**તિ પથવીકસિણાદીસુ એકેકસ્સ. **અઞ્ઞભાવાનુપગમનત્થ**ન્તિ અઞ્ઞકસિણભાવાનુપગમનદીપનત્થં, અઞ્ઞસ્સ વા કસિણભાવાનુપગમનદીપનત્થં. ન હિ અઞ્ઞેન પસારિતકસિણં તતો અઞ્ઞેન પસારિતકસિણભાવં ઉપગચ્છતિ, એવમ્પિ નેસં અઞ્ઞકસિણસમ્ભેદાભાવો વેદિતબ્બો. **ન અઞ્ઞં** પથવીઆદિ. ન હિ ઉદકેન ઠિતટ્ઠાને સસમ્ભારપથવી અત્થિ. **અઞ્ઞકસિણસમ્ભેદો**તિ આપોકસિણાદિના સઙ્કરો . **સબ્બત્થા**તિ સબ્બેસુ સેસકસિણેસુ. એકદેસે અઠત્વા અનવસેસફરણં પમાણસ્સ અગ્ગહણતો **અપ્પમાણં**. તેનેવ હિ નેસં કસિણસમઞ્ઞા. તથા હિ "**તઞ્હી**"તિઆદિમાહ. તત્થ **ચેતસા ફરન્તો**તિ ભાવનાચિત્તેન આરમ્મણં કરોન્તો. ભાવનાચિત્તઞ્હિ કસિણં પરિત્તં વા વિપુલં વા સકલમેવ મનસિ કરોતિ.

કસિણુગ્ઘાટિમાકાસે પવત્તં વિઞ્ઞાણં ફરણઅપ્પમાણવસેન "વિઞ્ઞાણકસિણ"ન્તિ વુત્તં. તથા હિ તં "વિઞ્ઞાણ"ન્તિ વુચ્ચતિ. **કસિણવસેના**તિ ઉગ્ઘાટિતકસિણવસેન કસિણુગ્ઘાટિમાકાસે ઉદ્ધંઅધોતિરિયતા વેદિતબ્બા. યત્તકઞ્હિ ઠાનં કસિણં પસારિતં, તત્તકં આકાસભાવનાવસેન આકાસં હોતીતિ. એવં યત્તકં ઠાનં આકાસં હુત્વા ઉપટ્ઠિતં, તત્તકં આકાસમેવ હુત્વા વિઞ્ઞાણસ્સ પવત્તનતો આગમનવસેન વિઞ્ઞાણકસિણેપિ ઉદ્ધંઅધોતિરિયતા વુત્તાતિ "**કસિણુગ્ઘાટિમાકાસવસેન તત્થ પવત્તવિઞ્ઞાણે ઉદ્ધંઅધોતિરિયતા વેદિતબ્બા**"તિ આહ.

૨૫૨. વુત્તોયેવ વમ્મિકસુત્તે. **નિસ્સિતઞ્ચ** છવત્થુનિસ્સિતત્તા વિપસ્સનાઞાણસ્સ. **પટિબદ્ધઞ્ચ** તેન વિના અપ્પવત્તનતો કાયસઞ્ઞિતાનં રૂપધમ્માનં આરમ્મણકરણતો ચ. સુટ્ઠુ ભાતિ ઓભાસતીતિ વા **સુભો**. કુરુવિન્દજાતિઆદિજાતિવિસેસોપિ મણિ આકરપારિસુદ્ધિમૂલકો એવાતિ આહ "**સુપરિસુદ્ધઆકરસમુટ્ઠિતો**"તિ. દોસનીહરણવસેન પરિકમ્મનિપ્ફત્તીતિ આહ "**સુટ્ઠુ કતપરિકમ્મો અપનીતપાસાણસક્ખરો**"તિ. **ધોવનવેધનાદીહી**તિ ચતૂસુ પાસાણેસુ ધોવનેન ચેવ કાળકાદિઅપહરણત્થાય સુત્તેન આવુનનત્થાય ચ વિજ્ઝનેન. તાપસણ્હકરણાદીનં સઙ્ગહો આદિ-સદ્દેન. **વણ્ણસમ્પત્તિ**ન્તિ સુત્તસ્સ વણ્ણસમ્પત્તિં.

મણિ વિય કરજકાયો પચ્ચવેક્ખિતબ્બતો. **આવુતસુત્તં વિય વિપસ્સનાઞાણં** અનુપવિસિત્વા ઠિતત્તા. **ચક્ખુમા પુરિસો વિય વિપસ્સનાલાભી ભિક્ખુ** સમ્મદેવ તસ્સ દસ્સનતો. **તદારમ્મણાન**ન્તિ રૂપધમ્મારમ્મણાનં. **ફસ્સપઞ્ચમકચિત્તચેતસિક**ગ્ગહણેન ગહિતધમ્માપિ વિપસ્સનાચિત્તુપ્પાદપરિયાપન્ના એવાતિ વેદિતબ્બં. એવઞ્હિ તેસં વિપસ્સનાઞાણગતિકત્તા "આવુતસુત્તં વિય વિપસ્સનાઞાણ"ન્તિ વચનં અવિરોધિતં હોતિ.

ઞાણસ્સાતિ પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સ. યદિ એવં ઞાણસ્સ વસેન વત્તબ્બં, ન પુગ્ગલસ્સાતિ આહ "**તસ્સ પના**"તિઆદિ. **મગ્ગસ્સ અનન્તરં**, તસ્મા લોકિયાભિઞ્ઞાનં પરતો છટ્ઠાભિઞ્ઞાય પુરતો વત્તબ્બં વિપસ્સનાઞાણં. **એવં સન્તેપી**તિ યદિપાયં ઞાણાનુપુબ્બટ્ઠિતિ, એવં સન્તેપિ **એતસ્સ અન્તરા વારો નત્થી**તિ પઞ્ચસુ લોકિયાભિઞ્ઞાસુ કથિતાસુ **આકઙ્ખેય્યસુત્તા**દીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૬૪ આદયો) વિય છટ્ઠાભિઞ્ઞા કથેતબ્બાતિ એતસ્સ અનભિઞ્ઞાલક્ખણસ્સ વિપસ્સનાઞાણસ્સ તાસં અન્તરા વારો ન હોતિ, તસ્મા તત્થ અવસરાભાવતો ઇધેવ

રૂપાવચરચતુત્થજ્ઝાનાનન્તરમેવ દસ્સિતં વિપસ્સનાઞાણં. **યસ્મા ચાતિ ચ**-સદ્દો સમુચ્ચયત્થો. તેન ન કેવલં તદેવ, અથ ખો ઇદમ્પિ કારણં વિપસ્સનાઞાણસ્સ ઇધેવ દસ્સનેતિ ઇમમત્થં દીપેતિ. **દિબ્બેન ચક્ખુના ભેરવરૂપં પસ્સતો**તિ એત્થ ઇદ્ધિવિધઞાણેન ભેરવં રૂપં નિમ્મિનિત્વા ચક્ખુના પસ્સતોતિ વત્તબ્બં, એવમ્પિ અભિઞ્ઞાલાભિનો અપરિઞ્ઞાણવત્થુકસ્સ ભયસન્તાસો ઉપ્પજ્જતિ ઉચ્ચવાલિકવાસીમહાનાગત્થેરસ્સ વિય. **ઇધાપી**તિ ઇમસ્મિં વિપસ્સનાઞાણેપિ, ન સતિપટ્ઠાનાદીસુ એવાતિ અધિપ્પાયો.

૨૫૩. મનોમયિદ્ધિયં ચિણ્ણવસિતાય અભિઞ્ઞા વોસાનપારમિપ્પત્તતા વેદિતબ્બાતિ યોજના. **મનેન નિબ્બત્ત**ન્તિ અભિઞ્ઞામનેન નિબ્બત્તિતં. **તં સદિસભાવદસ્સનત્થમેવા**તિ સણ્ઠાનતોપિ વણ્ણતોપિ અવયવવિસેસતોપિ સદિસભાવદસ્સનત્થમેવ. **સજાતિયં ઠિતો**, ન નાગિદ્ધિયા અઞ્ઞજાતિરૂપો. **સુપરિકમ્મકતમત્તિકાદયો વિય ઇદ્ધિવિધઞાણં** વિકુબ્બનકિરિયાય નિસ્સયભાવતો.

૨૫૫. **અપ્પકસિરેનેવા**તિ અકિચ્છેનેવ.

૨૫૬. મન્દો ઉત્તાનસેય્યકદારકોપિ “**દહરો**”તિ વુચ્ચતીતિ તતો વિસેસનત્થં “**યુવા**”તિ વુત્તં. યુવાપિ કોચિ અનિચ્છનતો અમણ્ડનસીલો હોતીતિ તતો વિસેસનત્થં “**મણ્ડનકજાતિકો**”તિ વુત્તં. તેન વુત્તં “**યુવાપી**”તિઆદિ. કાળતિલપ્પમાણા બિન્દવો **કાળતિલકાનિ**. નાતિકમ્માસતિલપ્પમાણા બિન્દવો **તિલકાનિ**. **વઙ્ગં** નામ પિયઙ્ગં. યોબ્બનપીળકાદયો **મુખદૂસિપીળકા**. મુખગતો દોસો **મુખદોસો**, લક્ખણવચનઞ્ચેતં મુખે અદોસસ્સપિ પાકટભાવસ્સ અધિપ્પેતત્તા . યથા વા મુખે દોસો, એવં મુખે અદોસોપિ મુખદોસો સરલોપેન, મુખદોસો ચ મુખદોસો ચ મુખદોસોતિ એકસેસનયેનપેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. એવઞ્હિ **પરેસં સોળસવિધં ચિત્તં પાકટં હોતી**તિ વચનં સમત્થિતં હોતિ.

૨૫૯. **પટિપદાવસેના**તિ યથારહં સમથવિપસ્સનામગ્ગપટિપદાવસેન. **અટ્ઠસુ કોટ્ઠાસેસૂ**તિ સતિપટ્ઠાનાદીસુ બોધિપક્ખિયધમ્મકોટ્ઠાસેસુ, વિમોક્ખકોટ્ઠાસેસુ વાતિ ઇમેસુ અટ્ઠસુ કોટ્ઠાસેસુ. **સેસેસૂ**તિ વુત્તાવસેસેસુ અભિભાયતનકોટ્ઠાસાદીસુ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

મહાસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૮. સમણમુણ્ડિકાપુત્તસુત્તવણ્ણના

૨૬૦. **ઉગ્ગહિતુ**ન્તિ સિક્ખિતું. **ઉગ્ગાહેતુ**ન્તિ સિક્ખાપેતું, પાઠતો અત્તના યથાઉગ્ગહિતમત્થં તબ્બિભાવનત્થાય ઉચ્ચારણવસેન પરેસં ગાહેતુન્તિ અત્થો. **સમય**ન્તિ દિટ્ઠિં. સા હિ સંયોજનભાવતો સમેતિ સમ્બન્ધા એતિ પવત્તતિ, દળ્હગ્ગહણભાવતો વા સંયુત્તા અયન્તિ પવત્તન્તિ સત્તા યથાભિનિવેસં એતેનાતિ **સમયો**તિ વુચ્ચતિ. દિટ્ઠિસંયોજનેન હિ સત્તા અતિવિય બજ્ઝન્તીતિ. સૂરિયસ્સ ઉગ્ગમનતો અત્થઙ્ગમા અયં એત્તકો કાલો રત્તન્ધકારવિધમનતો દિવા નામ, તસ્સ પન મજ્ઝિમપહારસઞ્ઞિતો કાલો સમુજ્જલિતપભાતેજદહનભાવેન દિવા નામ. તેનાહ “**દિવસસ્સપિ દિવાભૂતે**”તિ. **પટિસંહરિત્વા**તિ નિવત્તેત્વા. એવં ચિત્તસ્સ પટિસંહરણં નામ ગોચરક્ખેત્તે ઠપનન્તિ આહ “**ઝાનરતિસેવનવસેન એકીભાવં ગતો**”તિ. એતેન કાયવિવેકપુબ્બકં ચિત્તવિવેકમાહ. સીલાદિગુણવિસેસયોગતો મનસા સમ્ભાવનીયા, તે પન યસ્મા અત્તનો સીલાદિગુણેહિ વિઞ્ઞૂનં મનાપા હોન્તિ (કિલેસઅનિગ્ગહસ્સ પઞ્ચપસાદાયત્તત્તા,) તસ્મા આહ “**મનવડ્ઢનકાન**”ન્તિઆદિ. તત્થ **ઉન્નમતી**તિ ઉદગ્ગં હોતિ.

વટ્ટતીતિ સદ્ધાવસેન વટ્ટતિ. તેનાહ ભગવા – ''અનુસ્સરણમ્પહં, ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં બહૂપકારં વદામી''તિ (ઇતિવુ॰ ૧૦૪; સં॰ નિ॰ ૫.૧૮૪).

૨૬૧. **પઞ્ઞપેમી**તિ પજાનનભાવેન ઞાપેમિ તથા વવત્થપેમિ. તેનાહ ''**દસ્સેમિ ઠપેમી**''તિ. **પરિપુણ્ણકુસલ**ન્તિ સબ્બસો પુણ્ણકુસલધમ્મં, **ઉત્તમકુસલ**ન્તિ ઉત્તમભાવં સેટ્ઠભાવં પત્તકુસલધમ્મં. **અયોજ્ઝ**ન્તિ વાદયુદ્ધેન અયોધનીયં, વાદયુદ્ધં હોતુ, તેન પરાજયો ન હોતીતિ દસ્સેતિ, તેનાહ ''**વાદયુદ્ધેના**''તિઆદિ. **સંવરપ્પહાન**ન્તિ પઞ્ચસુ સંવરેસુ યેન કેનચિ સંવરેન સંવરલક્ખણં પહાનં. **પટિસેવનપ્પહાનં વા**તિ વા-સદ્દેન પરિવજ્જનપ્પહાનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. સેસપદેસૂતિ ''ન ભાસતી''તિઆદીસુ પદેસુ. **એસેવ નયો**તિ ઇમિના ''અભાસનમત્તમેવ વદતી''તિ એવમાદિં અતિદિસતિ.

નાભિનન્દીતિ ન સમ્પટિચ્છિ. સાસને તિણ્ણં દુચ્ચરિતાનં મિચ્છાજીવસ્સ વિવજ્જનં વણ્ણીયતિ, અયઞ્ચ એવં કથેતિ, તસ્મા **સાસનસ્સ અનુલોમં વિય વદતિ**, વદન્તો ચ સમ્માસમ્બુદ્ધે ધમ્મે ચસ્સ અપ્પસાદં ન દસ્સેતિ, તસ્મા **પસન્નકારમ્પિ વદતીતિ મઞ્ઞમાનો** તસ્સ વાદં **ન પટિસેધેતિ**.

૨૬૨. **યથા તસ્સ વચનં, એવં સન્તે**તિ યથા તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ વચનં, એવં સમણભાવે સન્તે લબ્ભમાને. **મયં પન એવં ન વદામા**તિ એતેન સમણભાવો નામ એવં ન હોતીતિ દસ્સેતિ. યો હિ ધમ્મો યાદિસો, તથેવ તં બુદ્ધા દીપેન્તિ. **વિસેસઞાણં ન હોતી**તિ કાયવિસેસવિસયઞાણં તસ્સ તદા નત્થિ, યતો પરકાયે ઉપક્કમં કરેય્યાતિ દસ્સેતિ, તસ્સ પન તત્થ વિસેસઞાણમ્પિ નત્થેવાતિ. યસ્મા કાયપટિબદ્ધં કાયકમ્મં, તસ્મા તં નિવત્તેન્તો આહ ''**અઞ્ઞત્ર ફન્દિતમત્તા**''તિ. **કિલેસસહગતચિત્તેનેવા**તિ દુક્ખસમ્ફસ્સસ્સ અસહનનિમિત્તેન દોમનસ્સસહગતચિત્તેનેવ. દુતિયવારેપિ એસેવ નયો. જિઘચ્છાપિપાસદુક્ખસ્સ અસહનનિમિત્તેન દોમનસ્સેનેવ. **વિકૂજિતમત્તા**તિ એત્થ વિરૂપં કૂજિતં વિકૂજિતં પુબ્બેનિવાસસન્નિસ્સયં ઉપયં, તં પનેત્થ રોદનહસનસમુટ્ઠાપકચિત્તસહગતન્તિ દોસસહગતં લોભસહગતઞ્ચાતિ દટ્ઠબ્બં. **ચિત્ત**ન્તિ કુસલચિત્તં. અકુસલચિત્તં પન અતીતારમ્મણં પવત્તતીતિ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. **સરિત્વા**તિ યાવ ન સતિસણ્ઠાપના ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ, તાવ સુપિનન્તે અનુભૂતં વિય દુક્ખં સરિત્વા રોદન્તિ. **હસન્તી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. અયઞ્ચ નયો યે લદ્ધસુખારમ્મણા હુત્વા ગહિતપટિસન્ધિકા માતુકુચ્છિતોપિ સુખેનેવ નિક્ખમન્તિ, તેસં વસેન વુત્તોતિ દટ્ઠબ્બો. **પાયન્તિયા**તિ અત્તનો જનપદદેસરૂપેન પાયન્તિયા. **અયમ્પી**તિ આજીવોપિ માતુ અઞ્ઞવિહિતકાલે ચ લોકસ્સાદવસેન **કિલેસસહગતચિત્તેનેવ હોતિ**.

૨૬૩. **સમધિગય્હા**તિ સમ્મા અધિગતભાવેન ગહેત્વા અભિભવિત્વા વિસેસેત્વા વિસિટ્ઠો હુત્વા. **ખીણાસવં સન્ધાયા**તિ બ્યતિરેકવસેન ખીણાસવં સન્ધાય. અયઞ્હેત્થ અત્થો – ખીણાસવમ્પિ સોતાપન્નકુસલં પઞ્ઞપેતિ સેક્ખભૂમિયં ઠિતત્તા. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

તીણિ પદાનિ નિસ્સાયાતિ ન કાયેન પાપકં કમ્મં કરોતિ, ન પાપકં વાચં ભાસતિ, ન પાપકં આજીવં આજીવતીતિ ઇમાનિ તીણિ પદાનિ નિસ્સાય કુસલસીલમૂલકા ચ અકુસલસીલમૂલકા ચાતિ **દ્વે પઠમચતુક્કા ઠપિતા**. **એકં પદં નિસ્સાયા**તિ ન પાપકં સઙ્કપ્પં સઙ્કપ્પેતીતિ ઇમં એકપદં નિસ્સાય કુસલસઙ્કપ્પમૂલકા અકુસલસઙ્કપ્પમૂલકા ચાતિ ઇમે **દ્વે પચ્છિમચતુક્કા ઠપિતા**.

૨૬૪. **વિચિકિચ્છુદ્ધચ્ચસહગતચિત્તદ્વયમ્પિ વટ્ટતિ** બલવતા મોહેન સમન્નાગતત્તા. તથા હિ તાનિ ''મોમૂહચિત્તાની''તિ વુચ્ચન્તિ.

કુહિન્તિ કિંનિમિત્તં. **કતરંઠાનં પાપુણિત્વા**તિ કિં કારણં આગમ્મ. **એત્થેતે**તિ **એત્થા**તિ કાયવચીમનોસુચરિતભાવનાસાજીવનિપ્ફત્તિયં . સા પન હેટ્ઠિમકોટિયા સોતાપત્તિફલેન દીપેતબ્બાતિ આહ "**સોતાપત્તિફલે ભુમ્મ**"ન્તિ. યસ્મા આજીવટ્ઠમકં અવસિટ્ઠઞ્ચ સીલં પાતિમોક્ખસંવરસીલસ્સ ચ પારિસુદ્ધિપાતિમોક્ખાધિગમેન સોતાપત્તિફલપ્પત્તિયા સિદ્ધો હોતીતિ આહ – "**પાતિમોક્ખ...પે॰... નિરુજ્ઝતી**"તિ. ''સુખસીલો દુક્ખસીલો''તિઆદીસુ વિય પકતિઅત્થસીલસદ્દં ગહેત્વા વુત્તં "**અકુસલસીલ**"ન્તિઆદિ.

૨૬૫. **કામાવચરકુસલચિત્તમેવ વુત્તં** સમ્પત્તસમાદાનવિરતિપુબ્બકસ્સ સીલસ્સ અધિપ્પેતત્તા. તેનાહ – "**એતેન હિ કુસલસીલં સમુટ્ઠાતી**"તિ.

સીલવાતિ એત્થ **વા**-સદ્દો પાસંસત્થોવ વેદિતબ્બોતિ આહ "**સીલસમ્પન્નો હોતી**"તિ. યો સીલમત્તે પતિટ્ઠિતો, ન સમાધિપઞ્ઞાસુ, સો સીલમયધમ્મપૂરિતતાય **સીલમયો**. તેનાહ "**અલમેત્તાવતા**"તિઆદિ. **યત્થા**તિ યસ્સં ચેતોવિમુત્તિયં પઞ્ઞાવિમુત્તિયઞ્ચ. તદુભયઞ્ચ યસ્મા અરહત્તફલે સઙ્ગહિતં, તસ્મા વુત્તં "**અરહત્તફલે ભુમ્મ**"ન્તિ. **અસેસં નિરુજ્ઝતિ** સુખવિપાકભાવસ્સ સબ્બસો પટિપ્પસ્સમ્ભનતો.

૨૬૬. કામપટિસંયુત્તા સઞ્ઞા **કામસઞ્ઞા**. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **ઇતરા દ્વે**તિ બ્યાપાદવિહિંસાસઞ્ઞા.

અનાગામિફલપઠમજ્ઝાનન્તિ અનાગામિફલસહગતં પઠમજ્ઝાનં. **એત્થા**તિ યથાવુત્તે પઠમજ્ઝાને. એત્થ ચ ઉજુવિપચ્ચનીકેન પટિપક્ખપ્પહાનં સાતિસયન્તિ પઠમજ્ઝાનગ્ગહણં. તેનાહ "**અપરિસેસા નિરુજ્ઝન્તી**"તિ. નેક્ખમ્મસઞ્ઞાનં કામાવચરચિત્તસહગતતા તસ્સ સીલસ્સ સમુટ્ઠાનતા ચ સમ્પયુત્તનયેન વેદિતબ્બા.

૨૬૭. કુસલસઙ્કપ્પનિરોધદુતિયજ્ઝાનિકઅરહત્તફલઅકુસલસઙ્કપ્પનિરોધ-પઠમજ્ઝાનિકઅનાગામિફલગ્ગહણેન સમણો દસ્સિતો. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સમણમુણ્ડિકાપુત્તસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૯. ચૂળસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણના

૨૭૧. **પઞ્હો**તિ ઞાતું ઇચ્છિતો અત્થો, તદેવ ધમ્મદેસનાય નિમિત્તભાવતો **કારણં**. **ઉપટ્ઠાતૂ**તિ ઞાણસ્સ ગોચરભાવં ઉપગચ્છતુ. **યેન કારણેના**તિ યેન તુય્હં ઉપટ્ઠિતેન કારણેન ધમ્મદેસના ઉપટ્ઠહેય્ય, તં પન પરિબ્બાજકસ્સ અજ્ઝાસયવસેન તથા વુત્તં. તેનાહ "**એતેન હિ...પે॰... દીપેતી**"તિ. **એકઙ્ગણાની**તિ પિધાનાભાવેન એકઙ્ગણસદિસાનિ. તેનાહ "**પાકટાની**"તિ.

જાનન્તોતિ અત્તનો તથાભાવં સયં જાનન્તો. **સક્કચ્ચં સુસ્સૂસતી**તિ ''તથાભૂતંયેવ મં તથા અવોચા''તિ સાદરં સુસ્સૂસતિ. **તસ્મા**તિ દિબ્બચક્ખુલાભિનો અનાગતંસઞાણલાભતો. **એવમાહા**તિ ''યો ખો, ઉદાયિ, દિબ્બેન ચક્ખુના''તિ આરભિત્વા ''સો વા મં અપરન્તં આરબ્ભ પઞ્હં પુચ્છેય્યા''તિ એવં અવોચ.

ઇતરન્તિ અવસિટ્ઠં ઇમસ્મિં ઠાને વત્તબ્બં. **વુત્તનયમેવા**તિ ''યો હિ લાભી''તિઆદિના વુત્તનયમેવ. **અતીતે**તિ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણસ્સ વિસયભૂતે અત્થે. **અનાગતે**તિ અનાગતંસઞાણસ્સ વિસયભૂતે અનાગતે અત્થે.

પંસુપદેસે નિબ્બત્તનતો પંસુસમોકિણ્ણસરીરતાય **પંસુપિસાચકં. એકં મૂલં ગહેત્વા**તિ દીઘસો હેટ્ઠિમન્તેન ચતુરઙ્ગુલં, ઉપરિમન્તેન વિદત્થિકં રુક્ખગચ્છલતાદીસુ યસ્સ કસ્સચિ એકં મૂલં ગહેત્વા અઞ્ઞજાતિકાનં **અદિસ્સમાનકાયો હોતિ**. અયં કિર નેસં જાતિસિદ્ધા ધમ્મતા. **તત્રા**તિ તસ્સ મૂલવસેન અદિસ્સમાનકતાય. **ન દિસ્સતિ** ઞાણેન ન પસ્સતિ.

૨૭૨. ન ચ અત્થં દીપેય્યાતિ અધિપ્પેતમત્થં સા વાચા સરૂપતો ન ચ દીપેય્ય, કેવલં વાચામત્તમેવાતિ અધિપ્પાયો. પટિહરિતબ્બટ્ઠેન પરસન્તાને નેતબ્બટ્ઠેન પટિહારિય-સદ્દદ્વારેન વિઞ્ઞાતબ્બો ભાવત્થો, સોવ પાટિહીરકો નિરુત્તિનયેન, નત્થિ એતસ્સ પાટિહીરકન્તિ **અપ્પાટિહીરકતં**, ત-સદ્દેન પદં વડ્ઢેત્વા તથા વુત્તં, અનિય્યાનં. તેનાહ ''**નિરત્થકં સમ્પજ્જતી**''તિ. **સુભકિણ્હદેવલોકે ખન્ધા વિય જોતેતી**તિ ઇમિના – ''દિબ્બો રૂપી મનોમયો સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગી અહીનિન્દ્રિયો અત્તા''તિ ઇમમત્થં દસ્સેતિ.

૨૭૩. સઉપસગ્ગપદસ્સ અત્થો ઉપસગ્ગેન વિનાપિ વિઞ્ઞાયતીતિ આહ ''**વિદ્ધેતિ ઉબ્બિદ્ધે**''તિ. સા ચસ્સ ઉબ્બિદ્ધતા ઉપક્કિલેસવિગમેન સુચિભાવેન ઉપટ્ઠાનન્તિ આહ ''**મેઘવિગમેન દૂરીભૂતે**''તિ. ઇન્દનીલમણિ વિય દિબ્બતિ જોતેતીતિ **દેવો, આકાસો**. ''**અડ્ઢરત્તસમયે**''તિ વત્તબ્બે ભુમ્મત્થે વિહિતવચનાનં અચ્ચન્તસંયોગાભાવા ઉપયોગવચનં વેદિતબ્બં. પુણ્ણમાસિયઞ્હિ ગગનમજ્ઝસ્સ પુરતો વા પચ્છતો વા અન્તે ઠિતે અડ્ઢરત્તે સમયો ભિન્નો નામ હોતિ, મજ્ઝે એવ પન ઠિતો અભિન્નો નામ. તેનાહ ''**અભિન્ને અડ્ઢરત્તસમયે**''તિ.

યે અનુભોન્તીતિ યે દેવા ચન્દિમસૂરિયાનં આભા અનુભોન્તિ વિનિભુઞ્જન્તિ વળઞ્જન્તિ ચ **તેહિ** દેવેહિ **બહૂ ચેવ બહુતરા ચ** ચન્દિમસૂરિયાનં આભા અનનુભોન્તો. તેનાહ – ''**અત્તનો સરીરોભાસેનેવ આલોકં ફરિત્વા વિહરન્તી**''તિ.

૨૭૪. પુચ્છામૂળ્હો પન જાતો ''અયં પરમો વણ્ણો''તિ ગહિતપદસ્સ વિધમનેન. **અચેલકપાળિ**ન્તિ ''અચેલકો હોતિ મુત્તાચારો''તિઆદિનયપ્પવત્તં (દી॰ નિ॰ ૧.૩૯૪) અચેલકપટિપત્તિદીપકગન્થં, ગન્થસીસેનેવ તેન પકાસિતવાદાનિ વદતિ. સુરામેરયપાનમનુયુત્તપુગ્ગલસ્સ સુરાપાનતો વિરતિ તસ્સ કાયં ચિત્તઞ્ચ તાપેન્તી સંવત્તતીતિ સુરાપાનવિરતિ (તપો, સોયેવ ગુણો. તેનાહ ''સુરાપાનવિરતીતિ અત્થો''તિ).

૨૭૫. એકન્તં અચ્ચન્તમેવ સુખં અસ્સાતિ **એકન્તસુખં. પઞ્ચસુ ધમ્મેસૂ**તિ ''પાણાતિપાતા પટિવિરતી''તિઆદીસુ પઞ્ચસુ સીલાચારધમ્મેસુ. **ન જાનિંસૂ**તિ સમ્મોસેન અનુપટ્ઠહન્તિ તદત્થં ન બુજ્ઝન્તિ. બુદ્ધુપ્પાદેન કિર વિહતતેજાનિ મહાનુભાવાનિ મન્તપદાનિ વિય બાહિરકાનં યોગાવચરગન્થેન સદ્ધિં યોગાવચરપટિપદા નસ્સતિ. **ઉગ્ગણ્હિંસૂ**તિ ''પઞ્ચ પુબ્બભાગધમ્મે''તિઆદિવચનમત્તં ઉગ્ગણ્હિંસુ. **તતિયજ્ઝાનતો**તિ કારણોપચારેન ફલં વદતિ, ફલભૂતતો **તતિયજ્ઝાનતો**.

૨૭૬. એકન્તસુખસ્સ લોકસ્સ પટિલાભેન પત્તિયા તત્થ નિબ્બત્તિ **પટિલાભસચ્છિકિરિયા**. એકન્તસુખે લોકે અનભિનિબ્બત્તિત્વા એવ ઇદ્ધિયા તત્થ ગન્ત્વા તસ્સ સત્તલોકસ્સ ભાજનલોકસ્સ ચ પચ્ચક્ખતો દસ્સનં **પચ્ચક્ખસચ્છિકિરિયા**. તેનાહ ''**તત્થા**''તિઆદિ.

૨૭૭. ઉદઞ્ઞનિકોતિ ઉદઞ્ઞનો. વિજ્ઝુપબ્બતપસ્સે ગામાનં અનિવિટ્ઠત્તા તિંસયોજનમત્તં ઠાનં અટવી નામ, તત્થ સેનાસનં, તસ્મિં **અટવિસેનાસને** પધાનકમ્મિકાનં ભિક્ખૂનં બહૂનં તત્થ નિવાસેન **એકં પધાનઘરં અહોસિ**.

ચૂળસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૧૦. વેખનસસુત્તવણ્ણના

૨૮૦. સહ વત્થુકામેન કિલેસકામો ગરુ ગરુકાતબ્બો એતસ્સાતિ **કામગરુ**. તેસ્વેવ કામેસુ નિન્નપોણપબ્ભારજ્ઝાસયોતિ **કામાધિમુત્તો**. પબ્બજ્જાપઠમજ્ઝાનાદિકં નેક્ખમ્મં ગરુ ગરુકાતબ્બં એતસ્સાતિ **નેક્ખમ્મગરુ**. તત્થ નિન્નપોણપબ્ભારજ્ઝાસયો **નેક્ખમ્માધિમુત્તો** સ્વાયમત્થો યથા એકચ્ચે ગહટ્ઠે લબ્ભતિ, એવં એકચ્ચે અનગારેપીતિ આહ "**પબ્બજિતોપી**"તિઆદિ. **અયં પન** વેખનસો પરિબ્બાજકો. સો હિ વેખનસતાપસપબ્બજ્જં ઉપગન્ત્વા વેખનસેન ઇમિના દિટ્ઠિમાદાય સમાદિયિત્વા ઠિતત્તા ''વેખનસો''તિ વુચ્ચતિ. યથા લોકો સયં એકાદસહિ અગ્ગીહિ આદિત્તોપિ સમાનો પચ્ચક્ખતો અનુભવિયમાનં સાલાકિકં અગ્ગિસન્તાપં વિય અનાદિકાલાનુગતસમ્માકવચરસન્તાપં આદિત્તતાય ન સલ્લક્ખેતિ, સમ્માસમ્બુદ્ધેન પન મહાકરુણાસમુસ્સાહિતમાનસેન ''સબ્બં, ભિક્ખવે, આદિત્ત''ન્તિ **આદિત્તપરિયાયે** (સં॰ નિ॰ ૪.૨૮; મહાવ॰ ૫૪) દેસિયમાને સલ્લક્ખેતિ, એવં અયમ્પિ અનાદિકાલપરિભાવિતં અત્તઅજ્ઝાસયે અવટ્ઠિતં કામાધિમુત્તં સરસેન અનુપધારેન્તો સત્થારા – ''પઞ્ચ ખો ઇમે, કચ્ચાન, કામગુણા''તિઆદિના કામગુણેસુ કામસુખે ભાસિયમાને ''કામાધિમુત્તં વત પબ્બજિતસ્સ ચિત્ત''ન્તિ ઉપધારેસ્સતીતિ આહ – "**ઇમાય કથાય કથિયમાનાય અત્તનો કામાધિમુત્તતં સલ્લક્ખેસ્સતી**"તિ. **કામગ્ગસુખન્તિ** કામેતબ્બવત્થૂહિ અગ્ગભૂતં સુખં. સબ્બે હિ તેભૂમકધમ્મા કામનીયટ્ઠેન કામા, તે પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જનસુખતો નિબ્બાનસુખમેવ અગ્ગભૂતં સુખં. યથાહ – ''યાવતા, ભિક્ખવે, ધમ્મા સઙ્ખતા વા અસઙ્ખતા વા, વિરાગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી''તિ (ઇતિવુ॰ ૯૦; અ॰ નિ॰ ૪.૩૪) – ''નિબ્બાનં પરમં સુખ''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૧૫, ૨૧૭; ધ॰ પ॰ ૨૦૩) ચ. તેન વુત્તં "**નિબ્બાનં અધિપ્પેત**"ન્તિ.

૨૮૧. પુબ્બેનિવાસઞાણલાભિનો પુબ્બન્તં આરબ્ભ વુચ્ચમાનકથા અનુચ્છવિકા તદત્થસ્સ પચ્ચક્ખભાવતો, તદભાવતો વેખનસસ્સ અનનુચ્છવિકાતિ આહ "**યસ્મા…પે॰… નત્થી**"તિ. **અનાગતકથાય…પે॰… નત્થી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **આરક્ખત્થાયા**તિ દેવતાહિ મન્તપદેહિ સહ ઠિતા તત્થ આરક્ખત્થાય. **અવિજ્જાયા**તિ ઇદં લક્ખણવચનં, તંમૂલકત્તા વા સબ્બકિલેસધમ્માનં અવિજ્જાવ ગહિતા. **જાનનં** પહીનકિલેસપચ્ચવેક્ખણઞાણેન. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

વેખનસસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

નિટ્ઠિતા ચ પરિબ્બાજકવગ્ગવણ્ણના.

૪. રાજવગ્ગો

૧. ઘટિકારસુત્તવણ્ણના

૨૮૨. **ચરિયન્તિ** બોધિચરિયં, બોધિસમ્ભારસમ્ભરણવસેન પવત્તિતં બોધિસત્તપટિપત્તિન્તિ અત્થો. **સુકારણન્તિ** બોધિપરિપાચનસ્સ એકન્તિકં સુન્દરં કારણં, કસ્સપસ્સ ભગવતો પયિરુપાસનાદિં સન્ધાય વદતિ. તસ્મિં તેન સદ્ધિં મયા ઇધ કતન્તિ વત્તબ્બતં લભતિ. **મન્દહસિતન્તિ** ઈસકં હસિતં. **કુહં કુહન્તિ** હાસ-સદ્દસ્સ અનુકરણમેતં. **હટ્ઠપહટ્ઠાકારમત્તન્તિ** હટ્ઠપહટ્ઠમત્તં. યથા ગહિતસઙ્કેતા ''પહટ્ઠો ભગવા''તિ સઞ્જાનન્તિ, એવં આકારદસ્સનમત્તં.

ઇદાનિ ઇમિના પસઙ્ગેન તાસં સમુટ્ઠાનં વિભાગતો દસ્સેતું ''**હસિતઞ્ચ નામેત**''ન્તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ અજ્ઝુપેક્ખનવસેનપિ હાસો ન સમ્ભવતિ, પગેવ દોમનસ્સવસેનાતિ આહ ''**તેરસહિ સોમનસ્સસહગતચિત્તેહી**''તિ. નનુ ચ કેચિ કોધવસેનપિ હસન્તીતિ? ન, તેસમ્પિ યં તં કોધવત્થુ, તસ્સ મયં દાનિ યથાકામકારિતં આપજ્જિસ્સામાતિ દુવિઞ્ઞેય્યન્તરેન સોમનસ્સચિત્તેનેવ હાસસ્સ ઉપ્પજ્જનતો. **તેસૂતિ** પઞ્ચસુ સોમનસ્સસહગતચિત્તેસુ. **બલવારમ્મણેતિ** ઉળારઆરમ્મણે યમકમહાપાટિહારિયસદિસે. **દુબ્બલારમ્મણેતિ** અનુળારે આરમ્મણે. **ઇમસ્મિં પન ઠાને...પે૰... ઉપ્પાદેસીતિ** ઇદં પોરાણટ્ઠકથાયં તથા આગતત્તા વુત્તં. ન અહેતુકસોમનસ્સસહગતચિત્તેન ભગવતો સિતં હોતીતિ દસ્સનત્થં.

અભિધમ્મટીકાયં (ધ૰ સ૰ મૂલટી૰ ૫૬૮) પન ''અતીતંસાદીસુ અપ્પટિહતં ઞાણં વત્વા 'ઇમેહિ તીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતસ્સ બુદ્ધસ્સ ભગવતો સબ્બં કાયકમ્મં ઞાણપુબ્બઙ્ગમં ઞાણાનુપરિવત્ત'ન્તિઆદિવચનતો (મહાનિ૰ ૬૯, ૧૫૬; ચૂળનિ૰ માઘરાજમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૮૫; પટિ૰ મ૰ ૩.૫; નેત્તિ૰ ૧૫; દી૰ નિ૰ અટ્ઠ૰ ૩.૩૦૫; વિભ૰ મૂલટી૰ સુત્તન્તભાજનીયવણ્ણના; દી૰ નિ૰ ટી૰ ૩.૧૪૧, ૩૦૫) 'ભગવતો ઇદં ચિત્તં ઉપ્પજ્જતી'તિ વુત્તવચનં વિચારેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. તત્થ ઇમિના હસિતુપ્પાદચિત્તેન પવત્તિયમાનમ્પિ ભગવતો સિતકરણં પુબ્બેનિવાસ-અનાગતંસ-સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાનં અનુવત્તકત્તા ઞાણાનુપરિવત્તિયેવાતિ, એવં પન ઞાણાનુપરિવત્તિભાવે સતિ ન કોચિ પાળિઅટ્ઠકથાનં વિરોધો. તથા હિ **અભિધમ્મટ્ઠકથાયં** (ધ૰ સ૰ અટ્ઠ૰ ૫૬૮) ''તેસં ઞાણાનં ચિણ્ણપરિયન્તે ઇદં ચિત્તં ઉપ્પજ્જતી''તિ વુત્તં. અવસ્સઞ્ચ એતં એવં ઇચ્છિતબ્બં, અઞ્ઞથા આવજ્જનસ્સપિ ભગવતો પવત્તિ તથારૂપે કાલે ન સંયુજ્જેય્ય, તસ્સપિ હિ વિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપકભાવસ્સ ઇચ્છિતત્તા, તથા હિ વુત્તં – ''એવઞ્ચ કત્વા મનોદ્વારાવજ્જનસ્સપિ વિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપકત્તં ઉપપન્નં હોતી''તિ, ન ચ વિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપકત્તે તંસમુટ્ઠિતાય વિઞ્ઞત્તિયા કાયકમ્માદિભાવં આપજ્જનભાવો વિબન્ધતીતિ તમેવ સન્ધાય વદતિ. તેનાહ ''**એવં અપ્પમત્તકમ્પી**''તિ. સતેરિતા વિજ્જુલતા નામ **સતેરતાવિજ્જુલતા**. સા હિ ઇતરવિજ્જુલતા વિય ખણટ્ઠિતિકા સીઘનિરોધા ચ ન હોતિ, અપિચ ખો દન્ધનિરોધા, તઞ્ચ સબ્બકાલં ચતુદીપિકમહામેઘતોવ નિચ્છરતિ તેનાહ ''**ચાતુદ્દીપિકમહામેઘમુખતો**''તિ. અયં કિર તાસં રસ્મિવટ્ટીનં ધમ્મતા, યદિદં તિક્ખત્તું સિરવરં પદક્ખિણં કત્વા દાઠગ્ગેસુયેવ અન્તરધાનં.

૨૮૩. યદિપિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ કપ્પાનં સતસહસ્સઞ્ચ પઞ્ઞાપારમિતા પરિભાવિતા, તથાપિ ઇદાનિ તં બુદ્ધન્તરં તસ્સા પટિપાદેતબ્બત્તા વુત્તં ''**અપરિપક્કઞાણત્તા**''તિ. કામઞ્ચસ્સ ઞાણાય ઇદાનિપિ પટિપાદેતબ્બતા

અત્થિ, એવં સન્તેપિ નનુ સમ્માસમ્બુદ્ધેસુ પસાદેન સમ્ભાવનાય ભવિતબ્બં તથા ચિરકાલં પરિભાવિતત્તા, કથં તત્થ હીળનાતિ આહ "**બ્રાહ્મણકુલે**"તિઆદિ. ચિરકાલપરિચિતાપિ હિ ગુણભાવના અપ્પકેનપિ અકલ્યાણમિત્તસંસગ્ગેન વિપરિવત્તતિ અઞ્ઞથત્તં ગચ્છતિ. તેન મહાસત્તોપિ જાતિસિદ્ધાયં લદ્ધિયં ઠત્વા જાતિસિદ્ધેન માનેન એવમાહ – "**કિં પન તેન મુણ્ડકેન સમણકેન દિટ્ઠેના**"તિ. તથા હિ વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** –

"તસ્મા અકલ્યાણજનં, આસીવિસમિવોરગં,
આરકા પરિવજ્જેય્ય, ભૂતિકામો વિચક્ખણો"તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૭૦-૧૭૨);

ન્હાનચુણ્ણેન સુત્તેન કતા **સોત્તિ**, કુરુવિન્દગુળિકા, સા એવ સિનાયન્તિ કાયં વિસોધેન્તિ એતાયાતિ **સિનાનં**. તેનાહ – "**સોત્તિ સિનાનન્તિ સિનાનત્થાય કતસોત્તિ**"ન્તિ.

૨૮૪. અરિયપરિહારેનાતિ અરિયાનં પરિહારેન, અનાગામીનં ન્હાનકાલે અત્તનો કાયસ્સ પરિહારનિયામેનાતિ અત્થો. અત્તનો ઞાણસમ્પત્તિયા વિભવસમ્પત્તિયા **પસન્નકારં કાતું સક્ખિસ્સતિ**. **એતદત્થ**ન્તિ "અહિતનિવારણં, હિતે નિયોજનં બ્યસને પરિવજ્જન"ન્તિ યદિદં, એતદત્થં મિત્તા નામ હોન્તિ. કેચિ "યાવેત્થ અહુપી"તિ પઠન્તિ, તેસં યાવ એત્થ કેસગ્ગગહણં તાવ અયં નિબન્ધો અહુપીતિ અત્થો.

૨૮૫. સતિપટિલાભત્થાયાતિ બોધિયા મહાભિનીહારં કત્વા બોધિસમ્ભારપટિપદાય પૂરણભાવે સતિયા પટિલાભત્થાય. ઇદાનિ તસ્સ સતુપ્પાદનીયકથાય પવત્તિતાકારં સઙ્ખેપેનેવ દસ્સેતું "**તસ્સ હી**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ન લામકટ્ઠાનં ઓતિણ્ણસત્તો**તિ ઇમિના મહાસત્તસ્સ પણીતાધિમુત્તતં દસ્સેત્વા એવં પણીતાધિમુત્તિકસ્સ પમાદકિરિયા ન યુત્તાતિ દસ્સેન્તો "**તાદિસસ્સ નામ પમાદવિહારો ન યુત્તો**"તિ આહ. તદા બોધિસત્તસ્સ નેક્ખમ્મજ્ઝાસયો તેલપ્પદીપો વિય વિસેસતો નિબ્બત્તિ, તં દિસ્વા ભગવા તદનુરૂપં ધમ્મકથં કરોન્તો "**તાદિસસ્સ...પે॰... કથેસી**"તિ. **પરસમુદ્દવાસી થેરા** અઞ્ઞથા **વદન્તિ. અટ્ઠકથાયં** પન નાયં બુદ્ધાનં ભારો, યદિદં પૂરિતપારમીનં બોધિસત્તાનં તથા ધમ્મદેસના તેસં મહાભિનીહારસમનન્તરમ્પિ બોધિસમ્ભારસ્સ સયમ્ભુઞાણેનેવ પટિવિદિતત્તા. તસ્મા બોધિસત્તભાવપવેદનમેવ તસ્સ ભગવા અકાસીતિ દસ્સેતું "**સતિપટિલાભત્થાયા**"તિઆદિ વુત્તં. **સતિપટિલાભત્થાયા**તિ સમ્માપટિપત્તિયા ઉજ્જલને પાકટકરસતિપટિલાભાય.

૨૮૬. ઞાણઞ્હિ કિલેસધમ્મવિદાલનપદાલનેહિ સિઙ્ગં વિયાતિ **સિઙ્ગં**. તઞ્હિ પટિપત્તિયા ઉપત્થમ્ભિતં ઉસ્સિતં નામ હોતિ, તદભાવે **પતિતં** નામ. કેચિ પન વીરિયં સિઙ્ગન્તિ વદન્તિ. તસ્મિં સમ્મપ્પધાનવસેન પવત્તે બાહિરપબ્બજ્જં ઉપગતાપિ મહાસત્તા વિસુદ્ધાસયા અપ્પિચ્છતાદિગુણસમઙ્ગિનો યથારહં ગન્થધુરં વાસધુરઞ્ચ પરિબ્રૂહયન્તા વિહરન્તિ, પગેવ બુદ્ધસાસને અપ્પિચ્છતાદીહીતિ આહ "**ચતુપારિસુદ્ધિસીલે પના**"તિઆદિ. વિપસ્સનં બ્રૂહેન્તા સિખાપ્પત્તવિપસ્સના હોન્તીતિ વુત્તં – "**યાવ અનુલોમઞાણં આહચ્ચ તિટ્ઠન્તી**"તિ, અનુલોમઞાણતો ઓરમેવ વિપસ્સનં ઠપેન્તીતિ અત્થો. **મગ્ગફલત્થં વાયામં ન કરોન્તિ** પઞ્ઞાપારમિતાય સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણગબ્ભસ્સ અપરિપુણ્ણત્તા અપરિપક્કત્તા ચ.

૨૮૭. થેરેહીતિ વુદ્ધતરેહિ. **નિવાસે સતી**તિ યસ્મિં ઠાને પબ્બજિતો, તત્થેવ નિવાસે. **વપ્પકાલતો**તિ સસ્સાનં વપ્પકાલતો. પુબ્બે વિય તતો પરં તિખિણેન સૂરિયસન્તાપેન પયોજનં નત્થીતિ વુત્તં – "**વપ્પકાલે વિતાનં વિય ઉપરિ વત્થકિલઞ્જં બન્ધિત્વા**"તિ. **પુટકે**તિ કલાપે.

૨૮૮. પચ્ચયસામગ્ગિહેતુકત્તા ધમ્મપ્પત્તિયા પદેસતો પરિગ્ગાવત્થુકાપિ અરિયા ઉપટ્ઠિતે ચિત્તવિઘાતપચ્ચયે યદેતં નાતિસાવજ્જં, તદેવં ગણ્હન્તીતિ અયમેત્થ ધમ્મતાતિ આહ – "**અલાભં આરબ્ભ ચિત્તઞ્ઞથત્ત**"ન્તિઆદિ. **સોતિ** કિકી કાસિરાજા. **બ્રાહ્મણભત્તો**તિ બ્રાહ્મણેસુ ભત્તો. **દેવે**તિ બ્રાહ્મણે સન્ધાયાહ. **ભૂમિદેવા**તિ તેસં સમઞ્ઞા, તદા બ્રાહ્મણગરુકો લોકો. તદા હિ કસ્સપોપિ ભગવા બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. **ધીતુ અવણ્ણં વત્વા**તિ, "મહારાજ, તવ ધીતા બ્રાહ્મણસમયં પહાય મુણ્ડપાસણ્ડિકસમયં ગણ્હી"તિઆદિના રાજપુત્તિયા અગુણં વત્વા. **વરં ગણ્હિંસુ** ઞાતકા. **રજ્જં નિય્યાતેસિ** "મા મે વચનં મુસા અહોસિ, અટ્ઠમે દિવસે નિગ્ગણ્હિસ્સામી"તિ.

પાવનઅસ્મનયનવસેન સમ્મા પાવીકતત્તા **પરિસુદ્ધતણ્ડુલાનિ**. પાળિયં **તણ્ડુલપટિભસ્તાની**તિ તણ્ડુલખણ્ડાનિ. **મુગ્ગપટિભસ્તકળાયપટિભસ્તેસુપિ** એસેવ નયો.

૨૮૯. કો નુ ખોતિ ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ – "**કુહિં નુ ખો**"તિ પારિપૂરિં યોજીયન્તિ બ્યઞ્જનભોજનાનિ એત્થાતિ પરિયોગો, તતો **પરિયોગા**. તેનાહ "**સૂપભાજનતો**"તિ. **સઞ્ઞં દત્વા**તિ વુત્તં સબ્બં આચિક્ખિત્વા તુમ્હાકં અત્થાય સમ્પાદેત્વા નિક્ખિત્તો ઉપટ્ઠાકોતિ ભગવતો આરોચેથાતિ સઞ્ઞં દત્વા. **અતિવિસ્સત્થો**તિ અતિવિય વિસ્સત્થો. **પઞ્ચવણ્ણા**તિ ખુદ્દિકાદિવસેન પઞ્ચપ્પકારા.

૨૯૦. કિન્તિ નિસ્સક્કે પચ્ચત્તવચનં, કસ્માતિ અત્થો? **ધમ્મિકો**તિ ઇમિના આગમનસુદ્ધિં દસ્સેતિ . **ભિક્ખૂનં પત્તે ભત્તસદિસો**તિ ઇમિના ઉપાસકેન સત્થુ પરિચ્ચત્તભાવં તત્થ સત્થુનો ચ અપરિસઙ્કતં દસ્સેતિ. **સિક્ખાપદવેલા નામ નત્થી**તિ ધમ્મસ્સામિભાવતો સિક્ખાપદમરિયાદા નામ નત્થિ પણ્ણત્તિવજ્જે, પકતિવજ્જે પન સેતુઘાતો એવ.

૨૯૧. છદનટ્ઠાને યદાકાસં, તદેવ તસ્સ ગેહસ્સ છદનન્તિ **આકાસચ્છદનં**. **પકતિયા ઉતુફરણમેવા**તિ છાદિતે યાદિસં ઉતુ, છદને ઉત્તિણભાવેપિ તમ્હિ ગેહે તાદિસમેવ ઉતુફરણં અહોસિ. **તેસંયેવા**તિ તેસં ઘટિકારસ્સ માતાપિતૂનં એવ.

૨૯૨. "ચતસ્સો મુટ્ઠિયો એકો કુડુવો, ચત્તારો કુડુવા એકો પત્થો, ચત્તારો પત્થા એકો આળ્હકો, ચત્તારો આળ્હકા એકં દોણં, ચત્તારિ દોણાનિ એકા માનિકા, ચતસ્સો માનિકા એકા ખારી, વીસતિ ખારિકા એકો વાહોતિ તદેવ એકસકટ"ન્તિ **સુત્તનિપાતટ્ઠકથાદીસુ** (સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૬૨) વુત્તં, ઇધ પન "**દ્વે સકટાનિ એકો વાહો**"તિ વુત્તં. **તેલફાણિતાદિન્તિ આદિ**-સદ્દેન સપ્પિઆદિં મરિચાદિકટુકભણ્ડઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. **નાહં રઞ્ઞા દિટ્ઠપુબ્બો**, કુતો પરિપ્ફસ્સોતિ અધિપ્પાયો. **નચ્ચિત્વા**તિ નચ્ચં દત્વા.

ઘટિકારસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૨. રટ્ઠપાલસુત્તવણ્ણના

૨૯૩. થૂલમેવ થુલ્લં, થુલ્લા વિપુલા મહન્તા કોટ્ઠા જાતા ઇમસ્સાતિ **થુલ્લકોટ્ઠિકન્તિ** ઓદનપૂપપહૂતવસેન લદ્ધનામો નિગમો. **અટ્ઠકથાયં** પન **થુલ્લકોટ્ઠ**ન્તિ અત્થો વુત્તો. તેન પાળિયં ઇક-સદ્દેન પદવડ્ઢનં કતન્તિ દસ્સેતિ.

૨૯૪. રટ્ઠપાલોતિ ઇદં તસ્સ કુલપુત્તસ્સ નામં. પવેણિવસેન આગતકુલવંસાનુગતન્તિ સમુદાગમતો પટ્ઠાય દસ્સેતું "**કસ્મા રટ્ઠપાલો**"તિઆદિ વુત્તં. **સન્ધારેતુ**ન્તિ વિનાસનતો પુબ્બે યાદિસં, તથેવ સમ્મદેવ ધારેતું સમત્થો.

સદ્ધાતિ કમ્મફલસદ્ધાય સમ્પન્ના. **સામણેરં દિસ્વા**તિ સિક્ખાકામતાય એતદગ્ગે ઠપિયમાનં દિસ્વા.

સહ રઞ્ઞાતિ **સરાજિકં**, રઞ્ઞા સદ્ધિં રાજપરિસં. **ચાતુવણ્ણ**ન્તિ બ્રાહ્મણાદિચતુવણ્ણસમુદાયં. **પોસેતુ**ન્તિ વડ્ઢેતું દાનાદીહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ સઙ્ગણ્હિતું. **યં** કુલં. **પહોસ્સતી**તિ સક્ખિસ્સતિ.

તેન તેન મે ઉપપરિક્ખતોતિ ''કામા નામેતે અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા, અટ્ઠિકઙ્કલૂપમા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૪; પાચિ॰ ૪૧૭; મહાનિ॰ ૩, ૬) ચ આદિના યેન યેન આકારેન કામેસુ આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં, તબ્બિપરિયાયતો નેક્ખમ્મે આનિસંસં ગુણં પકાસેન્તં ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામિ, તેન તેન પકારેન ઉપપરિક્ખતો વીમંસન્તસ્સ મય્હં **એવં હોતિ** એવં ઉપટ્ઠાતિ. **સિક્ખત્તયબ્રહ્મચરિય**ન્તિ અધિસીલાદિસિક્ખત્તયસઙ્ગહં સેટ્ઠચરિયં. અખણ્ડાદિભાવાપાદનેન **અખણ્ડં** લક્ખણવચનઞ્હેતં. કઞ્ચિપિ સિક્ખેકદેસં અસેસેત્વા એકન્તેનેવ પરિપૂરેતબ્બતાય **એકન્તપરિપુણ્ણં**. ચિત્તુપ્પાદમત્તમ્પિ સંકિલેસમલં અનુપ્પાદેત્વા અચ્ચન્તમેવ વિસુદ્ધં કત્વા પરિહરિતબ્બતાય **એકન્તપરિસુદ્ધં**. તતો એવ સઙ્ખં વિય લિખિતન્તિ **સઙ્ખલિખિતં**. તેનાહ ''**લિખિતસઙ્ખસદિસ**''ન્તિ. દાઠિકાપિ મસ્સુગ્ગહણેનેવ ગહેત્વા ''**મસ્સુ**''ત્વેવ વુત્તં, ઉત્તરાધરમસ્સુન્તિ અત્થો. કસાયેન રત્તાનિ **કાસાયાનિ**. **અનનુઞ્ઞાતં પુત્તં ન પબ્બાજેતિ** ''માતાપિતૂનં લોકિયમહાજનસ્સ ચિત્તઞ્ઞથત્તં મા હોતૂ''તિ. તથા હિ સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ તથા વરો દિન્નો.

૨૯૫. પિયાયિતબ્બતો **પિયો**તિ આહ ''**પીતિજનકો**''તિ. મનસ્સ અપ્પાયનતો **મનાપો**તિ આહ ''**મનવડ્ઢનકો**''તિ. **સુખેધિતો** તરુણદારકકાલે. તતો પરઞ્ચ સપ્પિખીરાદિસાદુરસમનુઞ્ઞભોજનાદિઆહારસમ્પત્તિયા **સુખપરિભતો**. અથ વા દળ્હભત્તિકધાતિજનાદિપરિજનસમ્પત્તિયા ચેવ પરિચ્છદસમ્પત્તિયા ચ ઉળારપણીતસુખપચ્ચયૂપહારેહિ ચ **સુખેધિતો**, અકિચ્છેનેવ દુક્ખપ્પચ્ચયવિનોદનેન **સુખપરિભતો**. અજ્ઝત્તિકઙ્ગસમ્પત્તિયા વા **સુખેધિતો**, બાહિરઙ્ગસમ્પત્તિયા **સુખપરિભતો**. **કસ્સચી**તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં, કિઞ્ચીતિ વુત્તં હોતિ, અયમેવ વા પાઠો. તથા હિ ''**અપ્પમત્તકમ્પિ કલભાગં દુક્ખસ્સ ન જાનાસી**''તિ અત્થો વુત્તો. **એવં સન્તે**તિ નનુ મયં રટ્ઠપાલ મરણાદીસુ કેનચિ ઉપાયેન અપ્પતીકારેન મરણેનપિ તયા અકામકાપિ વિના ભવિસ્સામ, એવં સતિ. **યેના**તિ યેન કારણેન. **કિં પના**તિ એત્થ **કિ**ન્તિ કારણત્થે પચ્ચત્તવચનન્તિ દસ્સેન્તો આહ ''**કેન પન કારણેના**''તિ.

૨૯૬. **પરિચારેહી**તિ પરિતો તત્થ તત્થ યથાસકં વિસયેસુ ચારેહિ. તેનાહ ''**ઇતો ચિતો ચ ઉપનેહી**''તિ. **પરિચારેહી**તિ વા સુખૂપકરણેહિ અત્તાનં પરિચારેહિ, અત્તનો પરિચરણં કારેહિ. તથાભૂતો ચ યસ્મા લળન્તો કીળન્તો નામ હોતિ, તસ્મા ''**લળા**''તિઆદિ વુત્તં. નિચ્ચદાનં **દાનં** નામ, ઉપોસથદિવસાદીસુ દાતબ્બં અતિરેકદાનં **પદાનં** નામ. પવેણીરક્ખણવસેન વા દીયમાનં **દાનં** નામ, અત્તનાવ પટ્ઠપેત્વા દીયમાનં **પદાનં** નામ. પચુરજનસાધારણં વા નાતિઉળારં **દાનં** નામ, અનઞ્ઞસાધારણં અતિઉળારં **પદાનં** નામ. **ઉદ્દસ્સેતબ્બાતિ ઉદ્ધં દસ્સેતબ્બા**. કુતો ઉદ્ધં તે દસ્સેતબ્બા? પબ્બજિતતો ઉદ્ધં અત્તાનં માતાપિતરો દસ્સેતબ્બા, તેનાહ ''**યથા**''તિઆદિ.

૨૯૯. **બલં ગહેત્વા**તિ એત્થ બલગ્ગહણં નામ કાયબલસ્સ ઉપ્પાદનમેવાતિ આહ ''**કાયબલં જનેત્વા**''તિ. **એવં વિહરન્તો**તિ યથા પાળિયં વુત્તં એવં એકો વૂપકટ્ઠો અપ્પમત્તો વિહરન્તો. **તસ્મા**તિ યસ્મા નેય્યો, ન ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ, ન ચ વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ, તસ્મા. ચિરેન પબ્બજિતો **દ્વાદસમે વસ્સે અરહત્તં પાપુણિ**. યં પન વુત્તં પાળિયં ''ન ચિરસ્સેવા''તિ, તં સટ્ઠિ વસ્સાનિ તતો અધિકમ્પિ વિપસ્સનાપરિવાસં વસન્તે ઉપાદાય વુત્તં.

સત્તદ્વારકોટ્ઠકસ્સાતિ સત્તગબ્ભન્તરદ્વારકોટ્ઠકસીસેન ગબ્ભન્તરાનિ વદતિ. **પહરાપેતીતિ** વયોવુડ્ઢાનુરૂપં કપ્પાપનાદિના અલઙ્કારાપેતિ. અન્તોજાતતાય ઞાતિસદિસી દાસી **ઞાતિદાસી**. પૂતિભાવેનેવ લક્ખિતબ્બો દોસો વા અભિદોસો, સોવ **આભિદોસિકો**, અભિદોસં વા પચ્ચૂસકાલં ગતો પત્તો અતિક્કન્તોતિ **આભિદોસિકો**. તેનાહ “**એકરત્તાતિક્કન્તસ્સા**”તિઆદિ . **અપરિભોગારહો** પૂતિભૂતભાવેન. **અરિયવોહારેનાતિ** અરિયસમુદાચારેન. અરિયા હિ માતુગામં ભગિનિવાદેન સમુદાચરન્તિ. **નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહન્તિ** પરિચ્ચત્તાલયં. **વત્તું વટ્ટતીતિ** નિરપેક્ખભાવતો વુત્તં, ઇધ પન વિસેસતો અપરિભોગારહત્તાવ વત્થુનો. નિમીયતિ સઞ્ઞાયતીતિ **નિમિત્તં**, તથાસલ્લક્ખિતો આકારોતિ આહ “**આકારં અગ્ગહેસી**”તિ.

૩૦૦. **ઘરં પવિસિત્વાતિ** ગેહસામિનિયા નિસીદિતબ્બટ્ઠાનભૂતં અન્તોગેહં પવિસિત્વા. **આલપનેતિ** દાસિજનસ્સ આલપને. **બહિ નિક્ખમન્તાતિ** યથાવુત્તઅન્તોગેહતો બહિ નિક્ખમન્તિયો. **ઘરેસુ સાલા હોન્તીતિ** ઘરેસુ એકમન્તે ભોજનસાલા હોન્તિ પાકારપરિક્ખિત્તા સુસંવિહિતદ્વારબન્ધા સુસમ્મટ્ઠવાલિકઙ્ગણા.

અનોકપ્પનં અસદ્દહનં. **અમરિસનં** અસહનં. **અનાગતવચનં** અનાગતસદ્દપ્પયોગો, અત્થો પન વત્તમાનકાલિકોવ. તેનાહ “**પચ્ચક્ખમ્પી**”તિ. **અરિયિદ્ધિયન્તિ** ‘‘પટિકૂલે અપટિકૂલસઞ્ઞી વિહરતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૧૪૪) એવં વુત્તઅરિયિદ્ધિયં.

પૂતિકુમ્માસો છડ્ડનીયધમ્મો તસ્સ ગેહતો લદ્ધોપિ ન દાતબ્બયુત્તકો દાસિજનેન દિન્નોતિ આહ “**દેય્યધમ્મવસેન નેવ દાનં અલત્થમ્હા**”તિ. ‘‘ઇમેહિ મુણ્ડકેહી’’તિઆદિના નિત્થુનનવચનેન પચ્ચક્ખાનં અત્થતો લદ્ધમેવ, તસ્સ પન ઉજુકટ્ઠાસુસમાચારવસેન અલદ્ધત્તા વુત્તં “**ન પચ્ચક્ખાન**”ન્તિ. તેનાહ – “**પટિસન્થારવસેન પચ્ચક્ખાનમ્પિ ન અલત્થમ્હા**”તિ. ‘‘નેવ દાન’’ન્તિઆદિ પચ્ચાસીસાય અક્ખન્તિયા ચ વુત્તં વિય પચુરજનો મઞ્ઞેય્યાતિ તન્નિવત્તનત્થં અધિપ્પાયમસ્સ વિવરિતું “**કસ્મા પના**”તિઆદિ વુત્તં. **સુત્તિકાપટિચ્છન્નન્તિ** સિપ્પિકાછદાહિ છન્નં.

ઉક્કટ્ઠએકાસનિકતાયાતિ ઇદં ભૂતકથનમત્તં થેરસ્સ તથાભાવદીપનતો. મુદુકસ્સપિ હિ એકાસનિકસ્સ યાય નિસજ્જાય કિઞ્ચિમત્તં ભોજનં ભુત્તં, વત્તસીસેનપિ તતો વુટ્ઠિતસ્સ પુન ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. તેનાહ તિપિટકચૂળાભયત્થેરો ‘‘આસનં વા રક્ખેય્ય ભોજનં વા’’તિ. **ઉક્કટ્ઠસપદાનચારિકોતિ** પુરતો પચ્છતો ચ આહટભિક્ખમ્પિ અગ્ગહેત્વા બહિદ્વારે ઠત્વા પત્તવિસ્સજ્જનમેવ કરોતિ. એતેનેવ થેરસ્સ ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતિકભાવો દીપિતો. તેનાહ – “**સ્વાતનાય ભિક્ખં નામ નાધિવાસેતી**”તિ. અથ કસ્મા અધિવાસેસીતિ આહ “**માતુ અનુગ્ગહેના**”તિઆદિ . પણ્ડિતા હિ માતાપિતૂનં આચરિયુપજ્ઝાયાનં વા કાતબ્બં અનુગ્ગહં અજ્ઝુપેક્ખિત્વા ધુતઙ્ગસુદ્ધિકા ન ભવન્તિ.

૩૦૧. **પયુત્તન્તિ** વડ્ઢિવસેન પયોજિતં, તદ્ધિતલોપં કત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં યથા અઞ્ઞત્થાપિ ‘‘પિતામહં ધનં લદ્ધા, સુખં જીવતિ સઞ્ચયો’’તિ . **જેટ્ઠિકિત્થિયોતિ** પધાનિત્થિયો. **ઇતોતિ** ઇમસ્મિં કુલે અનુભવિતબ્બવિભવસમ્પત્તિતો. **અઞ્ઞતોતિ** ઇમસ્સ દિન્નત્તા અઞ્ઞસ્મિં કુલે અનુભવિતબ્બસમ્પત્તિતો.

૩૦૨. **ચિત્તવિચિત્તન્તિ** કપ્પનાય ચેવ અરહરૂપેન અલઙ્કારાદિના ચ ચિત્તિતઞ્ચેવ વિચિત્તિતઞ્ચ. **વણકાયન્તિ** વણભૂતં કાયં. **સમન્તતો ઉસ્સિતન્તિ** હેટ્ઠિમકાયવસેન હેટ્ઠા ઉપરિ ચ સન્નિસ્સિતં. **નિચ્ચાતુરન્તિ** અભિણ્હપ્પટિપીળિતં, સદા દુક્ખિતં વા. **બહુસઙ્કપ્પન્તિ** રાગવત્થુભાવેન અભિજનેહિ હાવભાવવિલાસવસેન,

આમિસવસેન ચ સોણસિઙ્ગાલાદીહિ બહૂહિ સઙ્કપ્પેતબ્બં. **ઠિતી**તિ અવટ્ઠાનં અવિપરિણામો નત્થિ. તેનાહ – “**ભિજ્જનધમ્મતાવ નિયતા**”તિ, પરિસ્સવભાવાપત્તિ ચેવ વિનાસપત્તિ ચ એકન્તિકાતિ અત્થો.

ચિત્તકતમ્પીતિ ગન્ધાદીહિ ચિત્તકતમ્પિ. **રૂપ**ન્તિ સરીરં.

અલત્તકકતાતિ પિણ્ડિઅલત્તકેન સુવણ્ણકતા. તેનાહ “**અલત્તકેન રઞ્જિતા**”તિ. **ચુણ્ણકમક્ખિત**ન્તિ દોસનીહરણેહિ તાપદહનાદીહિ કતાભિસઙ્ખારમુખં ગોરોચનાદીહિ ઓભાસનકચુણ્ણેહિ મક્ખિતં, તેનાહ “**સાસપકક્કેના**”તિઆદિ.

રસોદકેનાતિ સરલનિય્યાસરસમિસ્સેન ઉદકેન. **આવત્તનપરિવત્તે કત્વા**તિ આવત્તનપરિવત્તનવસેન નતે કત્વા. **અટ્ઠપદકરચનાયા**તિ ભિત્તિકૂટદ્ધચન્દાદિવિભાગાય અટ્ઠપદકરચનાય.

વિરવમાનેતિ ‘‘અયં પલાયતિ, ગણ્હ ગણ્હા’’તિ વિરવમાને. હિરઞ્ઞસુવણ્ણઓરોધેતિ વત્તબ્બં.

303. **ઉસ્સિતાય ઉસ્સિતાયા**તિ કુલવિભવબાહુસચ્ચપઞ્ઞાસમ્પત્તિયા ઉગ્ગતાય ઉગ્ગતાય. **અભિલક્ખિતો** ઉળારભાવેન.

304. **પરિજુઞ્ઞાની**તિ પરિહાનાનિ. યે બ્યાધિના અભિભૂતા સત્તા જિણ્ણકપ્પા વયોહાનિસત્તા વિય હોન્તિ, તતો નિવત્તેન્તો “**જરાજિણ્ણો**”તિ આહ. **વયોવુડ્ઢો**, ન સીલાદિવુડ્ઢો. મહત્તં લાતિ ગણ્હાતીતિ મહલ્લકો, જાતિયા મહલ્લકો, ન વિભવાદિનાતિ **જાતિમહલ્લકો** . દ્વત્તિરાજપરિવત્તસઙ્ખાતં અદ્ધાનં કાલં ગતો વીતિવત્તોતિ **અદ્ધગતો**. તથા ચ પઠમવયં મજ્ઝિમવયઞ્ચ અતીતો હોતીતિ આહ “**અદ્ધાનં અતિક્કન્તો**”તિ. જિણ્ણાદિપદેહિ પઠમવયમજ્ઝિમવયસ્સ બોધિતત્તા અનુપ્પત્તતાવિસિટ્ઠો વય-સદ્દો ઓસાનવયવિસયોતિ આહ “**પચ્છિમવયં અનુપ્પત્તો**”તિ.

‘‘અપ્પિચ્છો, અપ્પડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૧૧) એવમાદીસુ વિય અપ્પ-સદ્દો અભાવત્થોતિ અધિપ્પાયેનાહ “**અપ્પાબાધોતિ અરોગો, અપ્પાતઙ્કોતિ નિદ્દુક્ખો**”તિ. અપ્પત્થો વા ઇધ, તત્થાપિ અપ્પ-સદ્દો દટ્ઠબ્બો. એવઞ્હિ ‘‘યો હિ, ગહપતિ, ઇમં પૂતિકાયં પરિહરન્તો મુહુત્તમ્પિ આરોગ્યં પટિજાનેય્ય કિમઞ્ઞત્ર બાલ્યા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૧) સુત્તપદં સમત્થિતં હોતિ. વિપચ્ચનં વિપાકો, સો એવ વેપાકો. સમો વેપાકો એતિસ્સા અત્થીતિ **સમવેપાકિની**, તાય. તેનેવ સમવેપાકિનિભાવેન સબ્બમ્પિ સમ્મદેવ ગણ્હાતિ ધારેતીતિ **ગહણી**. ગહણિસમ્પત્તિયા હિ યથાભુત્તઆહારો સમ્મદેવ જીરન્તો સરીરે તિટ્ઠતિ, નો અઞ્ઞથા **ભુત્તભુત્તો આહારો જીરતિ** ગહણિયા તિક્ખભાવેન. **તથેવ તિટ્ઠતી**તિ ભુત્તાકારેનેવ તિટ્ઠતિ ગહણિયા મન્દભાવતો. **ભત્તચ્છન્દો ઉપ્પજ્જતેવ** ભુત્તઆહારસ્સ સમ્મા પરિણામં ગતત્તા. **તેનેવા**તિ સમવેપાકિનિભાવેનેવ. પત્તાનં ભોગાનં પરિક્ખિયમાનં ન સહસા એકજ્ઝંયેવ પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, અથ ખો અનુક્કમેન, તથા ઞાતયોપીતિ આહ “**અનુપુબ્બેના**”તિ. **છાતકભયાદિનાતિ આદિ**-સદ્દેન બ્યાધિભયાદિં સઙ્ગણ્હાતિ.

305. ઉદ્દેસસીસેન નિદ્દેસો ગહિતોતિ આહ “**ધમ્મનિદ્દેસા ઉદ્દિટ્ઠા**”તિ. યસ્મા વા યે ધમ્મા ઉદ્દિસિતબ્બટ્ઠેન ‘‘ઉદ્દેસા’’તિ વુચ્ચન્તિ. તેવ ધમ્મા નિદ્દિસિતબ્બટ્ઠેન નિદ્દેસાતિ “**ધમ્મનિદ્દેસા ઉદ્દિટ્ઠા**”તિ અત્થો વુત્તો. અથ વા યે ધમ્મા અનિચ્ચતાદિવિભાવનવસેન ઉદ્ધં ઉદ્ધં દેસેસ્સન્તિ, તે ધમ્મા તથેવ નિસ્સેસતો દેસેસ્સન્તીતિ એવં

ઉદ્દેસનિદ્દેસપદાનં અનત્થન્તરતા વેદિતબ્બા. **તત્થા**તિ જરામરણસન્તિકે. અદ્ધુવોતિ નિદ્ધુવો ન થિરો, અનિચ્ચોતિ અત્થો. તેનાહ "**ધુવટ્ઠાનવિરહિતો**"તિ, અજાતાભૂતાસઙ્ખતધુવભાવકારણવિવિત્તોતિ અત્થો. **ઉપનીય્યતી**તિ વા જરામરણેન લોકો સમ્મા નીયતિ, તસ્મા અદ્ધુવોતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **તાયિતુ**ન્તિ જાતિઆદિબ્યસનતો રક્ખિતું **સમત્થેન** ઇસ્સરેન અત્તના **વિરહિતો**તિ. "ઇમં લોકં ઇતો વટ્ટદુક્ખતો મોચેસ્સામિ, જરાબ્યાધિમરણાનં તં અધિભવિતું ન દસ્સામી"તિ એવં અભિસરતીતિ અભિસ્સરણં, લોકસ્સ સુખસ્સ દાતા હિતસ્સ વિધાતા કોચિ ઇસ્સરો, તદભાવતો આહ "**અનભિસ્સરોતિ અસરણો**"તિ. **નિસ્સકો** મમાયિતબ્બવત્થુઅભાવતો, તેનાહ "**સકભણ્ડવિરહિતો**"તિઆદિ. તણ્હાય વસે જાતો તણ્હાય વિજિતોતિ કત્વા "**તણ્હાય દાસો**"તિ વુત્તં.

૩૦૬. હત્થિવિસયત્તા હત્થિસન્નિસ્સિતત્તા વા હત્થિસિપ્પં "હત્થી"તિ ગહિતન્તિ આહ – "**હત્થિસ્મિન્તિ હત્થિસિપ્પે**"તિ, સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. સાતિસયં ઊરુબલં એતસ્સ અત્થીતિ **ઊરુબલી**તિ આહ – "**ઊરુબલસમ્પન્નો**"તિ, તમેવત્થં પાકટં કત્વા દસ્સેતું "**યસ્સ હી**"તિઆદિ વુત્તં. **અભિન્નં** પરસેનં **ભિન્દતો ભિન્નં** સકસેનં સન્ધારયતો ઉપત્થમ્ભયતો. **બાહુબલી**તિ એત્થાપિ "યસ્સ હિ ફલકઞ્ચ આવુધઞ્ચ ગહેત્વા"તિઆદિના અત્થો વત્તબ્બો, ઇધ પન પરહત્થગતં રજ્જં આહરિતું બાહુબલન્તિ યોજના. યથા હિ "ઊરુબલી"તિ એત્થાપિ બાહુબલં અનામસિત્વા અત્થો, એવં "બાહુબલી"તિ એત્થ ઊરુબલં અનામસિત્વા અત્થો વેદિતબ્બો, આહિતો અહંમાનો એત્થાતિ અત્તા, અત્તભાવો. અલં સમત્થો અત્તા એતસ્સાતિ અલમત્થોતિ આહ "**સમત્થઅત્તભાવો**"તિ.

પરિયોધાયાતિ વા પરિતો આરક્ખં ઓદહિત્વા. "સંવિજ્જન્તે ખો, ભો રટ્ઠપાલ, ઇમસ્મિં રાજકુલે હત્થિકાયાપિ...પે०... વત્તિસ્સન્તી"તિ **ઇદમ્પિ સો રાજા ઉપરિ ધમ્મુદ્દેસસ્સ કારણં આહરન્તો આહ**.

વુત્તસ્સેવ અનુ પચ્છા ગાયનવસેન કથનં **અનુગીતિ**. તા પન ગાથા ધમ્મુદ્દેસાનં દેસનાનુપુબ્બિં અનાદિયિત્વાપિ યથારહં સઙ્ગણ્હનવસેન અનુગીતાતિ આહ "**ચતુન્નં ધમ્મુદ્દેસાનં અનુગીતિ**"ન્તિ.

૩૦૭. **એક**ન્તિ એકજાતિયં. વત્થુકામકિલેસકામા વિસયભેદેન ભિન્દિત્વા તથા વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બો.

સાગરન્તેનાતિ સાગરપરિયન્તેન.

અહો વતાતિ સોચને નિપાતો, "અહો વત પાપં કતં મયા"તિઆદીસુ વિય. **અમરા**તિઆદીસુ **આહૂ**તિ કથેન્તિ. મતં ઉદ્દિસ્સ "અમ્હ"ન્તિ વત્તબ્બે સોકવસેન "અમર"ન્તિ વુચ્ચતિ.

વોસાનન્તિ નિટ્ઠં, પરિયોસાનન્તિ અત્થો. **સાવા**તિ પઞ્ઞા એવ. **ધનતો**તિ સબ્બધનતો. **ઉત્તમતરા** સેટ્ઠા, તેનેવાહ "પઞ્ઞાજીવિં જીવિતમાહુ સેટ્ઠ"ન્તિ (સં० નિ० ૧.૨૪૬; સુ० નિ० ૧૮૪).

તેસુ પાપં કરોન્તેસુ સત્તેસુ, નિદ્ધારણે ચેતં ભુમ્મવચનં. **પરમ્પરાયા**તિ અત્તભાવપરમ્પરાય. **સંસારં આપજ્જિત્વા**તિ ભવાદીસુ સંસારસ્સ આપજ્જનહેતું આપજ્જન્તો પરલોકં ઉપેતિ, પરલોકં ઉપેન્તોવ બહુવિધદુક્ખસઙ્ખાતં ગબ્ભઞ્ચ ઉપેતિ. **તાદિસસ્સા**તિ તથારૂપસ્સ ગબ્ભવાસદુક્ખાદીનં અધિટ્ઠાનભૂતસ્સ **અપ્પપઞ્ઞસ્સ અઞ્ઞો અપ્પપઞ્ઞો** ચ **અભિસદ્દહન્તો** હિતસુખાવહન્તિ પત્તિયાયન્તો.

"પાપધમ્મો"તિ વુત્તત્તા તાદિસસ્સ પરલોકો નામ દુગ્ગતિ એવાતિ આહ "**પરમ્હિ અપાયલોકે**"તિ.

વિવિધરૂપેનાતિ રૂપસદ્દાદિવસેન તત્થપિ પણીતતરાદિવસેન બહુવિધરૂપેન.

સામઞ્ઞમેવાતિ સમણભાવો એવ સેય્યો. એત્થ ચ આદિતો દ્વીહિ ગાથાહિ ચતુત્થો ધમ્મુદ્દેસો અનુગીતો. ચતુત્થગાથાય તતિયો. પઞ્ચમગાથાય દુતિયો. છટ્ઠગાથાય દુતિયતતિયા. સત્તમગાથાય પઠમો ધમ્મુદ્દેસો અનુગીતો, અટ્ઠમાદીહિ પવત્તિનિવત્તીસુ કામેસુ નેક્ખમ્મે ચ યથારહં આદીનવાનિસંસં વિભાવેત્વા અત્તનો પબ્બજ્જકારણં પરમતો દસ્સેન્તો યથાવુત્તધમ્મુદ્દેસં નિગમેતિ, તેન વુત્તં ''તા પન ગાથા ધમ્મુદ્દેસાનં દેસનાનુપુબ્બિં અનાદિયિત્વાપિ યથારહં સઙ્ગણ્હનવસેન અનુગીતા''તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

રટ્ઠપાલસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૩. મઘદેવસુત્તવણ્ણના

૩૦૮. **પુબ્બે મઘદેવો નામ રાજા**તિ અતીતકાલે ઇમસ્મિંયેવ કપ્પે અનેકવસ્સસહસ્સાયુકેસુ મનુસ્સેસુ પટિપાટિયા ઉપ્પન્નાનં ચતુરાસીતિસહસ્સાનં ચક્કવત્તિરાજૂનં આદિપુરિસો મઘદેવોતિ એવંનામો રાજા.

ધમ્મોતિ રાજધમ્મોતિ લોકિકા વદન્તિ. મહાબોધિનિધાનપારમિતાસઙ્ખાતો પન ધમ્મો અત્થીતિ **ધમ્મિકો**. **ધમ્મેના**તિ ઞાયેન. તદા બ્રહ્મવિહારાદિભાવનાધમ્મસ્સ રઞ્ઞો અનધિગતત્તા તસ્સપિ વા અનભિજ્ઝાદીહિ સમાનયોગક્ખમત્તા વુત્તં ''**દસકુસલકમ્મપથે ઠિતો**''તિ. **ધમ્મન્તિ** ધમ્મતો અનપેતં. તથા હિ ચ સો પક્ખપાતાભાવતો ''સમો''તિ વુચ્ચતીતિ આહ ''**સમં ચરતી**''તિ. **પકતિનિયામેનેવા**તિ પવેણિયા આગતનિયામેનેવ. યસ્મા નિગમજનપદેસુ યેભુય્યેન ગહપતીનં સઙ્ગહો, તસ્મા અટ્ઠકથાયં ''**ગહપતિકાન**''ન્ત્વેવ વુત્તં. પાળિયં પન અઞ્ઞમેવ નાગરચારિત્તં, અઞ્ઞં નેગમજનપદચારિત્તન્તિ તે વિસું ગહિતા ''નેગમેસુ ચેવ જનપદેસુ ચા''તિ. પચ્ચુગ્ગમનનિગ્ગમનવસેન ઉપોસથસ્સ પટિહરણં પાટિહારિયો, સો એવ **પાટિહારિકો, પક્ખો**. **ઇમે દિવસા**તિ ઇમે ચત્તારો દિવસા.

૩૦૯. **દેવોતિ મચ્ચુ** અભિભવનટ્ઠેન. યથા હિ દેવો પકતિસત્તે અભિભવતિ, એવં મચ્ચુ સત્તે અભિભવતિ. ''અહં અસુકં મદ્દિતું આગમિસ્સામિ, ત્વં તસ્સ કેસે ગહેત્વા મા વિસ્સજ્જેહી''તિ મચ્ચુદેવસ્સ આણાકરા દૂતા વિયાતિ **દૂતાતિ વુચ્ચન્તિ. અલઙ્કતપટિયત્તાયા**તિ ઇદં અત્તનો દિબ્બાનુભાવં આવિકત્વા ઠિતાયાતિ દસ્સેતું વુત્તં. **દેવતાબ્યાકરણસદિસમેવ હોતિ** ન ચિરેનેવ મરણસમ્ભવતો. **વિસુદ્ધિદેવાનન્તિ** ખીણાસવબ્રહ્માનં. તે હિ ચરિમભવે બોધિસત્તાનં જિણ્ણાદિકે દસ્સેન્તિ.

દુખિતઞ્ચ બ્યાધિતન્તિ બ્યાધિભાવેન સઞ્જાતદુક્ખન્તિ અત્થો. અન્તિમભવિકબોધિસત્તાનં વિસુદ્ધિદેવેહિ ઉપટ્ઠાપિતભાવં ઉપાદાય તદઞ્ઞેસં તેહિ અનુપટ્ઠાપિતાનમ્પિ પણ્ડિતાનં તથા વોહરિતબ્બતા પરિયાયસિદ્ધાતિ આહ ''**ઇમિના પરિયાયેના**''તિ.

દિસમ્પતીતિ વિભત્તિઅલોપેન નિદ્દેસો, દિસાસીસેન દેસા વુત્તાતિ દેસાનં અધિપતિરાજાતિ અત્થો. ઉત્તમઙ્ગે સિરસિ રુહન્તીતિ **ઉત્તમઙ્ગરુહા**, કેસા. તે પનેત્થ યસ્મા પલિતત્તા અવિસેસતો સબ્બપચ્છિમવયસન્દસ્સકા હોન્તિ, તસ્મા ''**વયોહરા**''તિ વુત્તા.

પુરિસયુગો યસ્મા તસ્મિં વંસે સઞ્ઞાતપુરિસટ્ઠિતિયા પરિચ્છિન્નો, તસ્મા આહ "**વંસસમ્ભવે પુરિસે**"તિ. **રાજગેહતો આહટભિક્ખાય યાપેન્તો**તિ ઇમિના કુમારકપબ્બજ્જાય ઉપગતભાવં દસ્સેતિ.

પરિહરિયમાનોવાતિ અઞ્ઞેન અઞ્ઞેન પરિહરિયમાનો વિય વેલાય વેલાય તેન મહતા પરિજનેન ઉપટ્ઠિયમાનો કુમારકીળં કીળીતિ અત્થો. કેચિ પન ''પરિહરિયમાનો એવા''તિ અવધારણવસેન અત્થં વદન્તિ, તથા સતિ ચતુરાસીતિવસ્સસહસ્સાનિ થઞ્ઞપાયી તરુણદારકો અહોસીતિ આપજ્જતીતિ તદયુત્તં. કુમારકાલં વત્વા તદનન્તરં ઓપરજ્જવચનતો વિરુદ્ધઞ્ચેતં. (**પઞ્ચમઙ્ગલ**વચનેન ઉન્નઙ્ગલમઙ્ગલઉક્કન્તનમઙ્ગલકમ્મહાયમઙ્ગલદુસ્સમઙ્ગલાનિ સમુપગતાનિ એવ અહેસુન્તિ દટ્ઠબ્બં).

૩૧૧. સવંસવસેન આગતા પુત્તનત્તુઆદયો પુત્તા ચ પપુત્તા ચ એતિસ્સાતિ **પુત્તપપુત્તકા** પરમ્પરા. **નિહત**ન્તિ નિહિતં ઠપિતં, પવત્તિતન્તિ અત્થો. **નિહત**ન્તિ વા સતતં પતિટ્ઠિતભાવેન વળઞ્જિતન્તિ અત્થો. તેનાહ "**કલ્યાણવત્ત**"ન્તિ. **અતિરેકતરા દ્વે ગુણા**તિ મહાસત્તસ્સ મઘદેવકાલતો અતિરેકતરા દ્વે ગુણા ઇતરરાજૂહિ પન અતિરેકતરા અનેકસતસહસ્સપ્પભેદા એવ ગુણા અહેસુન્તિ.

૩૧૨. તેત્તિંસ સહપુઞ્ઞકારિનો એત્થ નિબ્બત્તાતિ તંસહચરિતટ્ઠાનં તેત્તિંસં, તદેવ તાવતિંસં, તંનિવાસો એતેસન્તિ **તાવતિંસા**. નિવાસભાવો ચ તેસં તત્થ નિબ્બત્તનપુબ્બકોતિ આહ – "**દેવાનં તાવતિંસાનન્તિ તાવતિંસભવને નિબ્બત્તદેવાન**"ન્તિ. **રઞ્ઞો**તિ નિમિમહારાજસ્સ. **ઓવાદે ઠત્વા**તિ ''સીલં અરક્ખન્તો મમ સન્તિકં મા આગચ્છતૂ''તિ નિગ્ગણ્હનવસેનપિ, ''એકન્તતો મમ વિજિતે વસન્તેન સીલં રક્ખિતબ્બ''ન્તિ એવં પવત્તિતઓવાદવસેનપિ ઓવાદે ઠત્વા.

અથ નન્તિ મહાજુતિકં મહાવિપ્ફારં મહાનુભાવં નિમિરાજાનં. ''સક્કોહમસ્મિ દેવિન્દો, તવ સન્તિકમાગતો''તિ અત્તનો સક્કભાવં પવેદેત્વા "**કઙ્ખં તે પટિવિનોદેસ્સામી**"તિ આહ. તેનાહ "**સબ્બભૂતાનમિસ્સરા**"તિઆદિ.

સીલં ઉપાદાય ઓમકતાય "**કિ**"ન્તિ હીળેન્તો વદતિ. **ગુણવિસિટ્ઠતાયાતિ** લાભયસાદીનઞ્ચેવ પિયમનાપતાદીનઞ્ચ આસવક્ખયપરિયોસાનાનં નિમિત્તભાવેન ઉત્તમગુણતાય. તદા સક્કો અનુરુદ્ધત્થેરો, સો અત્તનો પુરિમજાતિયં પચ્ચક્ખસિદ્ધંવ દાનતો સીલં મહન્તં વિભાવેન્તો "**અહઞ્હી**"તિઆદિમાહ. તત્થ અત્તના વસિયમાનં કામાવચરદેવલોકં સન્ધાય "**પેત્તિવિસયતો**"તિ વુત્તં. તસ્સ હિ કપ્પસતસહસ્સં વિવટ્ટજ્ઝાસયસ્સ પૂરિતપારમિસ્સ દેવલોકો પેતલોકો વિય ઉપટ્ઠાસિ. તેનેવાહ ''અચ્છરાગણસઙ્ઘુટ્ઠં, પિસાચગણસેવિત''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૪૬).

ખત્તિયેતિ ખત્તિયજાતિયં. **વિસુજ્ઝતી**તિ બ્રહ્મલોકૂપપત્તિં સન્ધાય વદતિ કામસંકિલેસવિસુજ્ઝનતો. **કાયાતિ** ચ બ્રહ્મકાયમાહ.

ઇમસ્સ મમ અદિટ્ઠપુબ્બરૂપં દિસ્વા ''અહુદેવ ભય''ન્તિ ચિન્તેત્વા આહ "**અવિકમ્પમાનો**"તિ. ભાયન્તો હિ ચિત્તસ્સ અઞ્ઞથત્તેન કાયસ્સ ચ છમ્ભિતત્તેન વિકમ્પતિ નામ. તેનાહ "**અભાયમાનો**"તિ. **સુખં કથેતું હોતી**તિ પુઞ્ઞફલં કથેતું સુખં હોતિ.

૩૧૩. મનં આગમ્મ યુત્તાયેવ હોન્તીતિ માતલિસ્સ સક્કસ્સેવ ચિત્તં જાનિત્વા યુત્તા વિય હોન્તિ, રથે યુત્તઆજાનીયકિચ્ચં કરોન્તિ દેવપુત્તા. એવં તાદિસે કાલે તથા પટિપજ્જન્તિ, યથા એરાવણો દેવપુત્તો હત્થિકિચ્ચં. **નદ્ધિતો પદ્ધાયા**તિ રથપઞ્જરપરિયન્તેન અક્ખસ્સ સમ્બન્ધટ્ઠાનં નદ્ધી, તતો પટ્ઠાય. અક્ખો બજ્ઝતિ એત્થાતિ **અક્ખબદ્ધો**, અક્ખેન રથસ્સ બદ્ધટ્ઠાનં. યથા દેવલોકતો યાવ ચન્દમણ્ડલસ્સ ગમનવીથિ, તાવ અત્તનો આનુભાવેન હેટ્ઠામુખમેવ રથં પેસેસિ, એવં ચન્દમણ્ડલસ્સ ગમનવીથિતો યાવ રઞ્ઞો પાસાદો, તાવ તથેવ પેસેસિ. **દ્વે મગ્ગે દસ્સેત્વા**તિ પતોદલટ્ઠિયા આકાસં વિલિખન્તો વિય અત્તનો આનુભાવેન નિરયગામી દેવલોકગામી ચાતિ દ્વે મગ્ગે દસ્સેત્વા. **કતમેના**તિઆદિ દેસનામત્તં, યથા તેન રથેન ગચ્છન્તસ્સ નિરયો દેવલોકો ચ પાકટા હોન્તિ, તથા કરણં અધિપ્પેતં.

વુત્તકારણમેવ સન્ધાયાહ મહાસત્તો "**ઉભયેનેવ મં માતલિ નેહી**"તિ. **દુગ્ગ**ન્તિ દુગ્ગમં. **વેત્તરણિ**ન્તિ એવંનામકં નિરયં. **કુથિત**ન્તિ પક્કુથિતં નિપક્કતેલસદિસજાલં. **ખારસંયુત્ત**ન્તિ ખારોદકસદિસં.

રથં નિવત્તેત્વાતિ નિરયાભિમુખતો નિવત્તેત્વા. **બીરણીદેવધીતાયા**તિ ''બીરણી''તિ એવંનામિકાય અચ્છરાય. **સોણદિન્નદેવપુત્તસ્સા**તિ ''સોણદિન્નો''તિ એવંનામકસ્સ દેવપુત્તસ્સ. **ગણદેવપુત્તાન**ન્તિ ગણવસેન પુઞ્ઞં કત્વા ગણવસેનેવ નિબ્બત્તદેવપુત્તાનં.

પત્તકાલેતિ ઉપકટ્ઠાય વેલાય. **અતિથિ**ન્તિ પચ્ચેકસમ્બુદ્ધં. કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસને એકં ખીણાસવત્થેરન્તિપિ વદન્તિ. **માતાવ પુત્તં સકિમાભિનન્દી**તિ યથા પવાસતો આગતં પુત્તં માતા સકિં એકવારં આગતકાલે અભિનન્દતિ, તથા નિચ્ચકાલે અભિનન્દિ સક્કચ્ચં પરિવિસિ. **સંયમા સંવિભાગા**તિ સીલસંયમા સંવિભાગસીલા. **જાતકે**તિ નિમિજાતકે.

ચિત્તકૂટન્તિ દેવનગરસ્સ દક્ખિણદિસાય દ્વારકોટ્ઠકં. **સક્કો ચિત્તં સન્ધારેતું અસક્કોન્તો**તિ મહાસત્તે પવત્તં દેવતાનં સક્કારસમ્માનં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નં અત્તનો ઉસૂયચિત્તં બહિ અનાવિકત્વા અબ્ભન્તરેયેવ ચ નં ઠપેતું અસક્કોન્તો. **અઞ્ઞેસં પુઞ્ઞેન વસાહી**તિ સક્કસ્સ મહાસત્તં રોસેતુકામતાય આરાધનં નિદસ્સેતિ. પુરાણસક્કો દીઘાયુકો, તં ઉપાદાય જરાજિણ્ણં વિય કત્વા "**જરસક્કો**"તિ વુત્તં.

૩૧૫. સેસં સબ્બન્તિ પબ્બજ્જુપગમના સેસં અત્તનો વંસે પોરાણરાજૂનં રાજચારિત્તં. **પાકતિક**ન્તિ પુન સભાવત્તમેવ ગતો અહોસિ, અપબ્બજિતભાવવચનેનેવસ્સ બ્રહ્મવિહારભાવનાદીનં પબ્બજ્જાગુણાનં અભાવો દીપિતો હોતિ.

૩૧૬. વીરિયં અકરોન્તો સમુચ્છિન્દતિ, ન તાવ સમુચ્છિન્નં, કલ્યાણમિત્તસંસગ્ગાદિપચ્ચયસમવાયે સતિ સીલવતં કલ્યાણવત્તં પવત્તેતું સક્કોતિ . **દુસ્સીલેન સમુચ્છિન્નં નામ હોતિ** તસ્સ તત્થ નિરાસભાવેન પટિપત્તિયા એવ અસમ્ભવતો. **સત્ત સેખા પવત્તેન્તિ** કલ્યાણવત્તસ્સ અપરિનિટ્ઠિતકિચ્ચત્તા. **ખીણાસવેન પવત્તિતં નામ** પરિનિટ્ઠિતકિચ્ચત્તા. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

મઘદેવસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૪. મધુરસુત્તવણ્ણના

૩૧૭. મધુરાયન્તિ ઉત્તરમધુરાયં. **ગુન્દાવનેતિ** કાળસિપ્પલિવને. અતિમુત્તકવનેતિ ચ વદન્તિ. ચતૂસુ વણ્ણેસુ **બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો. પણ્ડરોતિ** પરિસુદ્ધો. **કાળકોતિ** અપરિસુદ્ધો. **જાતિગોત્તાદિપઞ્ઞાપનટ્ઠાનેસૂતિ** જાતિગોત્તાદિવસેન સુદ્ધચિન્તાયં બ્રાહ્મણા એવ સુદ્ધજાતિકા, ન ઇતરેતિ અધિપ્પાયો. સંસારતો વા સુદ્ધચિન્તાયં બ્રાહ્મણાવ સુજ્ઝન્તિ વેદવિહિતસ્સ સુદ્ધવિધિનો અઞ્ઞેસં અવિસયત્તાતિ અધિપ્પાયો. તં પનેતં તેસં વિરુજ્ઝતિ ખત્તિયવેસ્સાનમ્પિ મન્તજ્ઝેનસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા, મન્તજ્ઝેનવિધિના ચ સંસારસુદ્ધિયાભાવતો. પુત્તા નામ અનોરસાપિ હોન્તિ, ન તથા ઇમેતિ આહ "**ઓરસા**"તિ. ઉરે સંવડ્ઢિતપુત્તોપિ ''ઓરસ''ન્તિ વુચ્ચતિ. ઇમે પન મુખતો નિગ્ગતો હુત્વા ઉરે સંવટ્ઠાતિ દસ્સેતું "**ઓરસા મુખતો જાતા**"તિ વુત્તં. તતો એવ બ્રહ્મતો જાતાતિ **બ્રહ્મજા**, બ્રહ્મસમ્ભૂતાપિ "**બ્રહ્મજા**"તિ વુચ્ચન્તિ, ન તથા ઇમે. ઇમે પન પચ્ચક્ખતો બ્રહ્મુના નિમ્મિતાતિ **બ્રહ્મનિમ્મિતા**, તતો એવ બ્રહ્મતો લદ્ધબ્બવિજ્જાદિદાયજ્જદાયાદાતિ **બ્રહ્મદાયાદા**તિ સબ્બમેતં બ્રાહ્મણાનં કત્થનાપલાપસદિસં વિઞ્ઞૂનં અપ્પમાણં અવિમદ્દક્ખમં વાચાવત્થુમત્તં બ્રહ્મકુત્તસ્સેવ અભાવતો. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં **વિસુદ્ધિમગ્ગવણ્ણનાયં** વુત્તમેવ. તેનાહ "**ઘોસોયેવા**"તિઆદિ. **વોહારમત્તમેવેતન્તિ** એતં ''બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો''તિઆદિ વચનમત્તમેવ, ન તસ્સ અત્થો તેહિ અધિપ્પેતપ્પકારો અત્થિ.

૩૧૮. સમિજ્ઝેય્યાતિ દિટ્ઠિદીપનવસેન અત્તનો અજ્ઝાસયો નિપ્ફજ્જેય્ય. તેનાહ "**મનોરથો પૂરેય્યા**"તિ. **ખત્તિયોપી**તિ પરખત્તિયોપિ . **અસ્સા**તિ સમિદ્ધધનાદિં પત્તસ્સ. તેનાહ – "**ઇસ્સરિયસમ્પત્તસ્સા**"તિ **નેસ**ન્તિ એતેસં ચતુન્નં વણ્ણાનં એત્થ પુબ્બુટ્ઠાયિભાવાદિના ઇતરેહિ ઉપચરિતબ્બતાય ન કિઞ્ચિ નાનાકરણન્તિ યોજના.

૩૨૨. અહં ચીવરાદીહિ ઉપટ્ઠાકો, તુમ્હાકં ઇચ્છિતચ્છિતક્ખણે વદેય્યાથ યેનત્થોતિ યોજના. ચોરાદિઉપદ્દવનિસેધનેન **રક્ખાગુત્તિ**, દાનાદિનિમિત્તઉપદ્દવનિસેધનેન **આવરણગુત્તિ**. પચ્ચુપ્પન્નાનત્થનિસેધનેન વા **રક્ખાગુત્તિ**, આગામિઅનત્થનિસેધનેન **આવરણગુત્તિ**. એત્થ ચ ખત્તિયાદીસુ યો યો ઇસ્સરો, તસ્સ ઇતરેન અનુવત્તેતબ્બભાવે, કુસલાકુસલકરણેન નેસં વસેન લદ્ધબ્બઅભિસમ્પરાયે, પબ્બજિતેહિ લદ્ધબ્બસામીચિકિરિયાય ચ અણુમત્તોપિ વિસેસો નત્થિ, તસ્મા સો વિસેસાભાવો પાળિયં તત્થ તત્થ વારે "**એવં સન્તે**"તિઆદિના વિભાવિતો. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

મધુરસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૫. બોધિરાજકુમારસુત્તવણ્ણના

૩૨૪. ઓલોકનકપદુમન્તિ લીલાઅરવિન્દં. **તસ્મા**તિ કોકનદસણ્ઠાનત્તા **કોકનદોતિ સઙ્ખં લભિ**.

૩૨૫. યાવ પચ્છિમ...પે॰... ફલકં વુત્તં તસ્સ સબ્બપચ્છા સન્થતત્તા. ઉપરિમફલગતઞ્હિ સોપાનમત્થકં. **ઓલોકનત્થંયેવા**તિ ન કેવલં ભગવતો આગમનઞ્ઞેવ ઓલોકનત્થં, અથ ખો અત્તનો પત્થનાય સન્થરાપિતાય ચેલપટિકાય અક્કમનસ્સપિ.

સકુણપોતકેતિ કાદમ્બટિટ્ટિભપુત્તકે. **અઞ્ઞોવ ભવેય્યા**તિ તસ્મિં અત્તભાવે માતુગામતો અઞ્ઞો ઇદાનિ ભરિયાભૂતો માતુગામો ભવેય્ય. **પુત્તં લભેય્યા**તિ અત્તનો કમ્મવસેન પુત્તં, નો તસ્સ. **ઉભોહી**તિ ઇમેહિ એવ ઉભોહિ. **ઇમેહિ કારણેહી**તિ તસ્સ રાજકુમારસ્સ બુદ્ધં પટિચ્ચ મિચ્છાગહણં, તિત્થિયાનં ઉજ્ઝાયનં, અનાગતે મનુસ્સાનં ભિક્ખૂનં ઉદ્દિસ્સ વિપ્પટિસારોતિ ઇમેહિ તીહિ કારણેહિ. **પઞ્ઞત્ત**ન્તિ સન્થતં ચેલપટિકં. મઙ્ગલં ઇચ્છન્તીતિ **મઙ્ગલિકા**.

૩૨૬. **તતિયં કારણ**ન્તિ ઇમિના ભિક્ખૂસુ વિપ્પટિસારાનુપ્પાદનમાહ. યં કિઞ્ચિ પરિભુઞ્જન-સુખં કામસુખલ્લિકાનુયોગોતિ અધિપ્પાયેન **કામસુખલ્લિકાનુયોગસઞ્ઞી હુત્વા…પે॰… મઞ્ઞમાનો એવમાહ**.

૩૨૭. અથ નં ભગવા તતો મિચ્છાભિનિવેસતો વિવેચેતુકામો "**સો ખો અહ**"ન્તિઆદિના અત્તનો દુક્કરચરિયં દસ્સેતું આરભિ. **મહાસચ્ચકે**(મ॰ નિ॰ ૧.૩૬૪ આદયો) **વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં** "સો ખો અહ"ન્તિઆદિપાઠસ્સ તત્થ આગતનિયામેનેવ આગતત્તા. **પાસરાસિસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૧.૨૭૨ આદયો) **વુત્તનયેના**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો.

૩૪૩. અઙ્કુસં ગણ્હન્તિ એતેન તસ્સ ગહણે છેકો હોતીતિ **અઙ્કુસગહણસિપ્પં**. **મેઘઉતુ**ન્તિ મેઘં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નસીતઉતું. **પબ્બતઉતુ**ન્તિ પબ્બતં પટિચ્ચ ઉણ્હઉતું. ઉભયવસેન ચ તસ્સ તથા સીતુણ્હઉતુતો એનો આગતોતિ ત-કારસ્સ દ-કારં કત્વા **ઉદેનોતિ નામં અકાસિ**.

તાપસો ઓગાળ્હઞાણવસેન **રઞ્ઞો મતભાવં ઞત્વા**. **આદિતો પટ્ઠાયા**તિ કોસમ્બિનગરે પરન્તપરઞ્ઞો અગ્ગમહેસિભાવતો પટ્ઠાય. **પુબ્બે**તિ સીલવન્તકાલે. **હત્થિગન્થ**ન્તિ હત્થીનં અત્તનો વસે વત્તાપનસત્થં. તેનેવસ્સ તં સિક્ખાપેતિ, કિચ્ચઞ્ચ ઇજ્ઝતિ.

૩૪૪. **પદહનભાવો**તિ ભાવનાનુયોગો. પધાને વા નિયુત્તો પધાનિયો, પધાનિયસ્સ ભિક્ખુનો, તસ્સેવ પધાનિયભાવસ્સ અઙ્ગાનિ કારણાનિ **પધાનિયઙ્ગાનિ**. સદ્ધા એતસ્સ અત્થીતિ **સદ્ધો**. કિઞ્ચાપિ પચ્ચેકબોધિસત્તાનમ્પિ અભિનીહારતો પટ્ઠાય આગતા આગમનસદ્ધા એવ, મહાબોધિસત્તાનં પન સદ્ધા ગરુતરાતિ સા એવ ગહિતા. **અચલભાવેન ઓકપ્પનં** "સમ્માસમ્બુદ્ધો ભગવા, સ્વાખ્યાતો ધમ્મો, સુપ્પટિપન્નો સઙ્ઘો"તિ કેનચિ અકમ્પિયભાવેન રતનત્તયગુણે ઓગાહિત્વા કપ્પનં. **પસાદુપ્પત્તિ** રતનત્તયે પસીદનમેવ. **બોધિન્તિ ચતુમગ્ગઞાણ**ન્તિ વુત્તં તંનિમિત્તત્તા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ, **બોધી**તિ વા સમ્માસમ્બોધિ. સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપદટ્ઠાનઞ્હિ મગ્ગઞાણં, મગ્ગઞાણપદટ્ઠાનઞ્ચ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં "સમ્માસમ્બોધી"તિ વુચ્ચતિ. નિચ્છિતસુબુદ્ધતાય ધમ્મસ્સ સુધમ્મતા સઙ્ઘસ્સ સુપ્પટિપત્તિ વિનિચ્છિતા એવ હોતીતિ આહ "**દેસનાસીસમેવ ચેત**"ન્તિઆદિ. **તસ્સ પધાનં વીરિયં ઇજ્ઝતિ** રતનત્તયસદ્ધાય "ઇમાય પટિપદાય જરામરણતો મુચ્ચિસ્સામી"તિ પધાનાનુયોગે અવંમુખસમ્ભવતો.

અપ્પાબાધોતિઆદિ હેટ્ઠા વુત્તમેવ. **અગુણં પકાસેતા** આયતિં સંવરં આપજ્જિતા સમ્માપટિપત્તિયા વિસોધનત્થં. **ઉદયઞ્ચ અત્થઞ્ચ ગન્તુ**ન્તિ "અવિજ્જાસમુદયા"તિઆદિના પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં ઉદયઞ્ચ વયઞ્ચ જાનિતું. તેનાહ "**એતેના**"તિઆદિ. **પરિસુદ્ધાય** ઉપક્કિલેસવિનિમુત્તાય. **નિબ્બિજ્ઝિતુ**ન્તિ તદઙ્ગવસેન પજહિતું સમુચ્છેદપ્પહાનસ્સ પચ્ચયો ભવિતું. **યં દુક્ખં ખીયતી**તિ કિલેસેસુ અપ્પહીનેસુ તેન તદુપનિસ્સયકમ્મં પટિચ્ચ યં દુક્ખં ઉપ્પજ્જેય્ય, તં સન્ધાય વુત્તં.

૩૪૫. **સેસદિવસે**તિ સત્તદિવસતો પટ્ઠાય યાવ દ્વે રત્તિન્દિવા.

૩૪૬. કુચ્છિસન્નિસ્સિતો ગબ્ભો નિસ્સયવોહારેન "કુચ્છી"તિ વુચ્ચતિ, સો એતિસ્સા અત્થીતિ **કુચ્છિમતી**. તેનાહ "**આપન્નસત્તા**"તિ. **આરક્ખો પનસ્સ પચ્ચુપટ્ઠિતો હોતી**તિ માતરા ગહિતસરણં ગબ્ભવુટ્ઠિતસ્સ તસ્સ સરણગમનં પવેદયિતસ્સ કુસલં સરણં નામ, માતુ કતરક્ખો પુત્તસ્સપિ પચ્ચુપટ્ઠિતોતિ. **મહલ્લકકાલે**તિ વચનત્થં જાનનકાલે. **સારેન્તી**તિ યથાદિટ્ઠં યથાબલં રતનત્તયગુણપતિટ્ઠાપનવસેન અસ્સ સારેન્તિ. **સલ્લક્ખેત્વા**તિ વુત્તમત્થં

ઉપધારેત્વા. **સરણં ગહિતં નામ હોતિ** રતનત્તયસ્સ સરણભાવસલ્લક્ખણપુબ્બકતન્નિન્નચિત્તભાવતોવ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

બોધિરાજકુમારસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૬. અઙ્ગુલિમાલસુત્તવણ્ણના

૩૪૭. અઙ્ગુલીનં માલં ધારેતીતિ ઇમિના અન્વત્થા તસ્સ સમઞ્ઞાતિ દસ્સેતિ. **તત્રા**તિ તસ્મિં આચરિયવચનેન અઙ્ગુલિમાલસ્સ ધારણે. **કરીસસહસ્સખેત્તે એકસાલિસીસં વિય** અપઞ્ઞાયમાનસકકિચ્ચો હોતીતિ અધિપ્પાયો. **તક્કસીલં પેસયિંસુ** ''તાદિસસ્સ આચરિયસ્સ સન્તિકે સિપ્પુગ્ગહસમ્માપયોગેન દિટ્ઠધમ્મિકે સમ્પરાયિકે ચ અત્થે જાનન્તો ભારિયં ન કરેય્યા''તિ. **બાહિરકા અહેસું** અહિંસકસ્સ વત્તસમ્પત્તિયા આચરિયસ્સ ચિત્તસભાવતો નિબ્બત્તનતિભાવેન. **સિનેહેનેવ વદન્તે**તિ સિનેહેન વિય વદન્તે.

ગણનમ્પિ ન ઉગ્ગણ્હાતીતિ ગણનવિધિમ્પિ ન સલ્લક્ખેતિ. તત્થ કારણમાહ ''**પકતિયા**''તિઆદિના. **ઠપિતટ્ઠાને**તિ રુક્ખગચ્છન્તરાદિકે ઠપિતટ્ઠાને સકુન્તસિઙ્ગાલાનં વસેન **અઙ્ગુલિયો વિનસ્સન્તિ. ભગ્ગવો**તિ કોસલરઞ્ઞો પુરોહિતં ગોત્તેન વદતિ. **ચોરો અવિસ્સાસનીયો** સાહસિકભાવતો. **પુરાણસન્થતા સાખા અવિસ્સાસનીયા** વિચ્છિકાદીનં પવેસનયોગ્યત્તા. **રાજા અવિસ્સાસનીયો** ઇસ્સરિયમદેન ધનલોભેન ચ કદાચિ જીવિતે સઙ્કાભાવતો. **ઇત્થી અવિસ્સાસનીયા** લોલસીલચિત્તભાવતો. **અનુદ્ધરણીયો ભવિસ્સતિ** સંસારપઙ્કતો.

૩૪૮. સઙ્કરિત્વાતિ ''મયં એકજ્ઝં સન્નિપતિત્વા ચોરં મારેત્વા વા પલાપેત્વા ગમિસ્સામા''તિ સઙ્કરં કત્વા. **ઇદ્ધાભિસઙ્ખાર**ન્તિ અભિસઙ્ખરણં અધિટ્ઠાનં. **અભિસઙ્ખાસી**તિ અધિટ્ઠહિ. **સંહરિત્વા**તિ સંખિપિત્વા. **ઓરભાગે**તિ ચોરસ્સ ઓરભાગે.

૩૪૯. દણ્ડોતિ પહરણહત્થચ્છેદનાદિકો દણ્ડનસઙ્ખાતો દણ્ડો. **પવત્તયિતબ્બો**તિ આનેતબ્બો. **અપનેત્વા**તિ અત્તનો સન્તાનતો સમુચ્છેદવસેન પહાય. **પટિસઙ્ખાયા**તિ પટિસઙ્ખાનેન. **અવિહિંસાયા**તિ કરુણાય. **સારણીયધમ્મેસૂ**તિ છસુપિ સારણીયધમ્મેસુ, **ઠિતો** અટ્ઠિતાનં પાપધમ્માનં બોધિમૂલે એવ સમુચ્છિન્નત્તા. યથા અતીતે અપરિમિતં કાલં સન્ધાવિતં, એવં ઇમાય પટિપત્તિયા અનાગતેપિ સન્ધાવિસ્સતીતિ દસ્સેન્તો ''**ઇદાની**''તિઆદિમાહ.

ઇત્વેવાતિ ઇતિ એવ, **ઇતિ**-સદ્દો નિદસ્સનત્થો. તેનાહ ''**એવં વત્વા ચેવા**''તિ. **અકિરી**તિ આકિરિ, પક્ખિપિ આવુધાનિ વિકિરિ. તેન વુત્તં ''**ખિપિ છડ્ડેસી**''તિ.

૩૫૦. એત્તોવાતિ અતો એવ આગતમગ્ગેનેવ સાવત્થિં **ગતા. અધિવાસેસ્સતી**તિ ''ચોરં પટિસેધેતું ગમિસ્સામી''તિ વુત્તે તુણ્હી ભવિસ્સતિ . **દારુણકમ્મેન ઉપ્પન્નનામ**ન્તિ ''અઙ્ગુલિમાલો''તિ ઇમં નામં સન્ધાય વદતિ.

૩૫૧. હત્થી અરઞ્ઞહત્થી હોન્તિ મનુસ્સાનં તત્થ ગન્તું અસક્કુણેય્યત્તા, એવં **અસ્સાપિ. કૂટસહસ્સાનં ભિજ્જનકારણં હોતિ** થેરસ્સ આગમનભયેન ઘટે છડ્ડેત્વા પલાયનેન. **ગબ્ભમૂળ્હાયા**તિ બ્યાકુલગબ્ભાય. **પબ્બજ્જાબલેના**તિ વુત્તં, સત્થુ દેસનાનુભાવેનાતિ પન વત્તબ્બં. સો હિ તસ્સાપિ કારણન્તિ. **અરિયા નામ જાતિ** પબ્બજ્જા અરિયભાવત્થાય જાતીતિ કત્વા.

મહાપરિત્તં નામેતન્તિ મહાનુભાવં પરિત્તં નામેતં. તથા હિ નં થેરો સબ્બભાવેન અરિયાય જાતો સચ્ચાધિટ્ઠાનેન અકાસિ. તેનાહ "**સચ્ચકિરિયકતટ્ઠાને**"તિ. **ગબ્ભમૂળ્હ**ન્તિ મૂળ્હગબ્ભં. ગબ્ભો હિ પરિપક્કો સમ્પજ્જમાનો વિજાયનકાલે કમ્મજવાતેહિ સઞ્ચાલેત્વા પરિવત્તિતો ઉદ્ધંપાદો અધોસીસો હુત્વા યોનિમુખાભિમુખો હોતિ, એવં સો કસ્સચિ અલગ્ગો સોત્થિના બહિ નિક્ખમતિ, વિપજ્જમાનો પન વિપરિવત્તનવસેન યોનિમગ્ગં પિદહિત્વા તિરિયં નિપજ્જતિ, તથા યસ્સા યોનિમગ્ગો પિદહતિ, સા તત્થ કમ્મજવાતેહિ અપરાપરં પરિવત્તમાના બ્યાકુલા મૂળ્હગબ્ભાતિ વુચ્ચતિ, તં સન્ધાય વુત્તં "**ગબ્ભમૂળ્હ**"ન્તિ.

સચ્ચકિરિયા નામ બુદ્ધાસયં અત્તનો સીલં પચ્ચવેક્ખિત્વા કતા, તસ્મા સચ્ચકિરિયા વેજ્જકમ્મં ન હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **થેરસ્સપિ ચા**તિઆદિના ઉપસઙ્કમિતબ્બકારણં વદતિ. ઇમે દ્વે હેતૂ પટિચ્ચ ભગવા થેરં સચ્ચકિરિયં કારેસિ. **જાતિ**ન્તિ મૂલજાતિં.

૩૫૨. પરિયાદાય આહચ્ચ **ભિન્નેન સીસેન**. **સભાગદિટ્ઠધમ્મવેદનીયકમ્મ**ન્તિ નિરયે નિબ્બત્તનસકકમ્મસભાગભૂતં દિટ્ઠધમ્મવેદનીયકમ્મં. સભાગતા ચ સમાનવત્થુકતા સમાનારમ્મણતાએકવીથિપરિયાપન્નતાદિવસેન સબ્બથા સરિક્ખતા, સદિસમ્પિ ચ નામ તદેવાહરીયતિ યથા "તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકો"તિ ચ "સા એવ તિત્તિરી તાનેવ ઓસધાની"તિ ચ. ઇદાનિ તમેવ સભાગતં દસ્સેતું "**કમ્મં હી**"તિઆદિ આરદ્ધં. **કરિયમાનમેવા**તિ પચ્ચયસમવાયેન પટિપાટિયા નિબ્બત્તિયમાનમેવ. **તયો કોટ્ઠાસે પૂરેતિ**, દિટ્ઠધમ્મવેદનીયઅપરાપરિયાયવેદનીયઉપપજ્જવેદનીયસઙ્ખાતે તયો ભાગે પૂરેતિ, તેસં તિણ્ણં ભાગાનં વસેન પવત્તતિ.

દિટ્ઠધમ્મો વુચ્ચતિ પચ્ચક્ખભૂતો પચ્ચુપ્પન્નો અત્તભાવો, તત્થ વેદિતબ્બફલં કમ્મં **દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં**. પચ્ચુપ્પન્નભવતો અનન્તરં વેદિતબ્બફલં કમ્મં **ઉપપજ્જવેદનીયં**. દિટ્ઠધમ્માનન્તરભવતો અઞ્ઞસ્મિં અત્તભાવપરિયાયે અત્તભાવપરિવત્તે વેદિતબ્બફલં કમ્મં **અપરાપરિયાયવેદનીયં**. પટિપક્ખેહિ અનભિભૂતતાય, પચ્ચયવિસેસેન પટિલદ્ધવિસેસતાય ચ બલવભાવપ્પત્તા તાદિસસ્સ પુબ્બાભિસઙ્ખારસ્સ વસેન સાતિસયા હુત્વા પવત્તા પઠમજવનચેતના તસ્મિંયેવ અત્તભાવે ફલદાયિની દિટ્ઠધમ્મવેદનીયા નામ. સા હિ વુત્તાકારેન બલવતિ જવનસન્તાને ગુણવિસેસયુત્તેસુ ઉપકારાનુપકારવસપ્પવત્તિયા આસેવનાલાભેન અપ્પવિપાકતાય ચ ઇતરદ્વયં વિય પવત્તસન્તાનુપરમાપેક્ખં ઓકાસલાભાપેક્ખઞ્ચ કમ્મં ન હોતીતિ ઇધેવ પુપ્ફમત્તં વિય પવત્તિવિપાકમત્તં ફલં દેતિ.

તથા અસક્કોન્તન્તિ કમ્મસ્સ ફલદાનં નામ ઉપધિપયોગાદિપચ્ચયન્તરસમવાયેનેવ હોતીતિ તદભાવતો તસ્મિંયેવ અત્તભાવે વિપાકં દાતું અસક્કોન્તં. **અહોસિકમ્મ**ન્તિ કમ્મંયેવ અહોસિ, ન તસ્સ વિપાકો અહોસિ, અત્થિ ભવિસ્સતિ વાતિ એવં વત્તબ્બં કમ્મં. **અત્થસાધિકા**તિ દાનાદિપાણાતિપાતાદિઅત્થસ્સ નિપ્ફાદિકા. કા પન સાતિ આહ "**સત્તમજવનચેતના**"તિ. સા હિ સન્નિટ્ઠાપકચેતના વુત્તનયેન પટિલદ્ધવિસેસા પુરિમજવનચેતનાહિ લદ્ધાસેવના ચ સમાના અનન્તરે અત્તભાવે વિપાકદાયિની ઉપપજ્જવેદનીયકમ્મં નામ. તેનાહ "**અનન્તરે અત્તભાવે વિપાકં દેતી**"તિ. **સતિ સંસારપ્પવત્તિયા**તિ ઇમિના અસતિ સંસારપ્પવત્તિયા અહોસિકમ્મપક્ખે તિટ્ઠતિ વિપચ્ચનોકાસસ્સ અભાવતોતિ.

સમુગ્ઘાટિતાનિ વિપચ્ચનોકાસસ્સ અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનેન. **દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં અત્થિ** વિપાકારહભાવસ્સ અનિબ્બત્તિતત્તા વિપચ્ચનોકાસસ્સ અનુપચ્છિન્નત્તા. કતૂપચિતઞ્હિ કમ્મં સતિ વિપચ્ચનોકાસે યાવ ન ફલં દેતિ, તાવ અત્થેવ નામ વિપાકારહભાવતો. ''યસ્સ ખો''તિ ઇદં અનિયમાકારવચનં ભગવતા કમ્મસરિક્ખતાવસેન સાધારણતો વુત્તન્તિ આહ "**યાદિસસ્સ ખો**"તિ.

પમાદકિલેસવિમુત્તોતિ પમાદહેતુકેહિ સબ્બેહિ કિલેસેહિ વિમુત્તો.

પાપસ્સ પિધાનં નામ અવિપાકધમ્મતાપાદનન્તિ આહ "**અપ્પટિસન્ધિકં કરીયતી**"તિ. **બુદ્ધસાસને**તિ સિક્ખાત્તયસઙ્ગહે બુદ્ધસ્સ ભગવતો સાસને. **યુત્તપ્પયુત્તો વિહરતી**તિ અકત્તબ્બસ્સ અકરણવસેન, કત્તબ્બસ્સ ચ પરિપૂરણવસેન પવત્તતિ.

દિસ્સન્તિ કુજ્ઝન્તીતિ **દિસા**, પટિપક્ખાતિ આહ "**સપત્તા**"તિ. **તપ્પસંસપકારન્તિ** મેત્તાનિસંસકિત્તનાકારં. **કાલેના**તિ આમેડિતલોપેન નિદ્દેસોતિ આહ "**ખણે ખણે**"તિ. **અનુકરોન્તૂ**તિ યેસં કલ્યાણમિત્તાનં સન્તિકે સુણન્તિ, યથાસુતં ધમ્મં તેસં અનુકરોન્તુ દિટ્ઠાનુગતિકરણં આપજ્જન્તુ, અત્તનો વેરિપુગ્ગલાનમ્પિ ભગવતો સન્તિકે ધમ્મસ્સવનં સમ્માપટિપત્તિઞ્ચ પચ્ચાસીસતિ.

તસન્તિ ગતિં પત્થયન્તીતિ **તસા** ભવન્તરાદીસુ સંસરણભાવતો. તેનાહ "**તસા વુચ્ચન્તિ સતણ્હા**"તિ.

નેતબ્બટ્ઠાનં ઉદકં નયન્તીતિ **નેત્તિકા**. **બન્ધિત્વા**તિ દળ્હં બન્ધિત્વા. **તેલકઞ્જિકેના**તિ તેલમિસ્સિતેન કઞ્જિકેન.

યાદિસોવ અનિટ્ઠે, તાદિસોવ ઇટ્ઠેતિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠે નિબ્બિકારેન **તાદી**. યેસં પન કામામિસાદીનં વન્તત્તા રાગાદીનં ચત્તત્તા કામોઘાદીનં તિણ્ણત્તા તાદિભાવો ભવેય્ય, તેસં ભગવતા સબ્બસો વન્તા ચત્તા તિણ્ણા, તસ્મા ભગવા **વન્તાવીતિ તાદી**, **ચત્તાવીતિ તાદી**, **તિણ્ણાવીતિ તાદી**, યેહિ અનઞ્ઞસાધારણેહિ સીલાદિગુણેહિ સમન્નાગતત્તા ભગવા તાદિભાવેન ઉક્કંસપારમિપ્પત્તો તંનિદ્દેસો, તેહિ ગુણેહિ યાથાવતો નિદ્દિસિતબ્બતોપિ **તાદી**. યથા યન્તરજ્જુયા યન્તં નીયતિ, એવં યાય તણ્હાય ભવો નીયતિ, સા ''ભવનેત્તિ ભવરજ્જૂ''તિ વુત્તા. તેનાહ "**તાય હી**"તિઆદિ, કમ્માનિ કુસલાદીનિ વિપચ્ચયન્તિ અપચ્ચયન્તિ એતાયાતિ **કમ્મવિપાકો**. અપચ્ચયભાવો નામ અરિયમગ્ગચેતનાયાતિ આહ "**મગ્ગચેતનાયા**"તિ. યાવ ન કિલેસા પહીયન્તિ, તાવ ઇમે સત્તા સઇણા એવ અસેરિવિહારભાવતોતિ આહ "**અણણો નિક્કિલેસો જાતો**"તિ.

થેય્યપરિભોગો (વિસુદ્ધિ॰ ટી॰ ૧.૯૧) નામ સામિપરિભોગાભાવતો. ભગવતાપિ હિ અત્તનો સાસને સીલવતો પચ્ચયા અનુઞ્ઞાતા, ન દુસ્સીલસ્સ, દાયકાનં સીલવતોયેવ પરિચ્ચાગો, ન દુસ્સીલસ્સ અત્તનો કારાનં મહપ્ફલભાવસ્સ પચ્ચાસીસનતો. ઇતિ સત્થારા અનનુઞ્ઞાતત્તા દાયકેહિ ચ અપરિચ્ચત્તત્તા "**દુસ્સીલસ્સ પરિભોગો થેય્યપરિભોગો નામા**"તિ વુત્તં . ઇણવસેન પરિભોગો **ઇણપરિભોગો**. પટિગ્ગાહકતો દક્ખિણાવિસુદ્ધિયા અભાવતો ઇણં ગહેત્વા પરિભોગો વિયાતિ અત્થો. યસ્મા સેક્ખા ભગવતો ઓરસપુત્તા, તસ્મા તે પિતુસન્તકાનં પચ્ચયાનં દાયાદા હુત્વા તે પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તીતિ તેસં પરિભોગો **દાયજ્જપરિભોગો નામ**. કિં પન તે ભગવતો પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તિ, ઉદાહુ ગિહીહિ દિન્નન્તિ? ગિહીહિ દિન્નાપિ તે ભગવતા અનુઞ્ઞાતત્તા ભગવતો સન્તકા હોન્તિ અનનુઞ્ઞાતેસુ સબ્બેન સબ્બં પરિભોગાભાવતો અનુઞ્ઞાતેસુયેવ પરિભોગસમ્ભવતો. **ધમ્મદાયાદસુત્ત**ઞ્ચેત્થ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯ આદયો) સાધકં.

અવીતરાગાનં તણ્હાપરવસતાય પચ્ચયપરિભોગે સામિભાવો નત્થિ, તદભાવેન વીતરાગાનં તત્થ સામિભાવો યથારુચિ પરિભોગસમ્ભવતો. તથા હિ તે પટિકૂલમ્પિ અપ્પટિકૂલાકારેન, અપ્પટિકૂલમ્પિ પટિકૂલાકારેન તદુભયં વિવજ્જેત્વા ઉપેક્ખાકારેન ચ પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તિ, દાયકાનઞ્ચ મનોરથં પરિપૂરેન્તિ. સેસમેત્થ યં વત્તબ્બં, તં **વિસુદ્ધિમગ્ગે, તંસંવણ્ણનાસુ ચ** વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **કિલેસઇણાનં અભાવં સન્ધાય "અણણો"તિ વુત્તં**, ન પચ્ચવેક્ખિતપરિભોગમત્તં. તેનાહ આયસ્મા ચ બાકુલો – "સત્તાહમેવ ખો અહં, આવુસો, સરણો રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જિ"ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૧૧).

વત્થુકામકિલેસકામેહિ તણ્હાય પવત્તિઆકારં પટિચ્ચ અત્થિ રમણવોહારોતિ આહ – "**દુવિધેસુપિ કામેસુ તણ્હારતિસન્થવ**"ન્તિ. **મન્તિત**ન્તિ કથિતં. **ઉપ્પન્નેહિ** સત્થુપટિઞ્ઞેહિ. **સંવિભત્તા**તિ કુસલાદિવસેન ખન્ધાદીહિ આકારેહિ વિભત્તા. સુન્દરં આગમનન્તિ **સ્વાગતં**. તતો એવ ન કુચ્છિતં આગતં. સોળસવિધકિચ્ચસ્સ પરિયોસિતત્તા આહ "**તં સબ્બં મયા કત**"ન્તિ. મગ્ગપઞ્ઞાયમેવ તતિયવિજ્જાસમઞ્ઞાતિ આહ – "**તીહિ વિજ્જાહિ નવહિ ચ લોકુત્તરધમ્મેહી**"તિ.

અઙ્ગુલિમાલસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૭. પિયજાતિકસુત્તવણ્ણના

૩૫૩. **પકતિનિયામેના**તિ યથા સોકુપ્પત્તિતો પુબ્બે ઇતિ કત્તબ્બેસુ અસમ્મોહવસેન ચિત્તં પક્ખન્દતિ, તાનિ ચસ્સ ઉપટ્ઠહન્તિ, ન એવં સોકસ્સ ચિત્તસઙ્કોચસભાવતો. તેન વુત્તં "**પકતિનિયામેન પન ન પટિભન્તી**"તિ. કેચિ પન "સામન્તા કતિપયે ન કુટુમ્બં સન્ધારેતિ. તેનાહ '**ન સબ્બેન સબ્બં પટિભન્તી**'તિ" વદન્તિ. **એત્થા**તિ દુતિયપદે. અનેકત્થત્તા ધાતૂનં "ન પટિભાતી"તિ પદસ્સ "ન રુચ્ચતી"તિ અત્થમાહ. **ન પટિભાતી**તિ વા ભુઞ્જિતુકામતાચિત્તં ન ઉપટ્ઠિતન્તિ અત્થો. **પતિટ્ઠિતોકાસ**ન્તિ ઇન્દ્રિયાવિટ્ઠટ્ઠાનં વદતિ. પિયાયિતબ્બતો પિયો જાતિ ઉપ્પત્તિટ્ઠાનં એતેસન્તિ **પિયજાતિકા**. પિયો પભુતિ એતેસન્તિ પિયપ્પભુતિકાતિ વત્તબ્બે, ઉ-કારસ્સ વ-કારં, ત-કારસ્સ ચ લોપં કત્વા "**પિયપ્પભાવિકા**"તિ વુત્તં. તેનાહ "**પિયતો પભવન્તી**"તિ.

૩૫૫. પર-સદ્દેન સમાનત્થં અજ્ઝત્તિકભાવનિસેધનત્થં "પિરે"તિ પદન્તિ આહ "**અમ્હાકં પરે**"તિ. **પિરે**તિ વા "પરતો"તિ ઇમિના સમાનત્થં નિપાતપદન્તિ આહ "**ચર પિરેતિ પરતો ગચ્છા**"તિ.

૩૫૬. **દ્વિધા છેત્વા**તિ એત્થ યદિ ઇત્થી તસ્સ પુરિસસ્સ પિયા, કથં દ્વિધા છિન્દતીતિ આહ "**યદિ હી**"તિઆદિ.

૩૫૭. **કથં કથેય્ય**ન્તિ યથા ભગવા એતસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ કથેસિ, સો ચ મે કથેસિ, તથા ચાહં કથેય્યં. **મરણવસેન વિપરિણામો** અત્તભાવસ્સ પરિવત્તત્તા. **પલાયિત્વા ગમનવસેન** અઞ્ઞથાભાવો મિત્તસન્થવસ્સ સમાગમસ્સ ચ અઞ્ઞથાભૂતત્તા.

છડ્ડિતભાવેનાતિ પરિવત્તિતભાવેન. **હત્થગમનવસેન અઞ્ઞથાભાવો** પુબ્બે સવસે વત્તિતાનં ઇદાનિ વસે અવત્તનભાવેન.

આચમેહીતિ આચમનં મુખવિક્ખાલનં કારેહિ. યસ્મા મુખં વિક્ખાલેન્તા હિ હત્થપાદે ધોવિત્વા વિક્ખાલેન્તિ, તસ્મા "**આચમિત્વા**"તિ વત્વા પચ્છાપિ તસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો "**મુખં વિક્ખાલેત્વા**"તિ આહ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

પિયજાતિકસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૮. બાહિતિકસુત્તવણ્ણના

૩૫૯. સાવજ્જતાય ઉપારમ્ભં અરહતીતિ **ઓપારમ્ભો**. તેનાહ "**દોસં આરોપનારહો**"તિ. બાલા ઉપારમ્ભવત્થુમઞ્ઞં અમૂલકમ્પિ નં આરોપેન્તા ઉગ્ઘોસેન્તિ, તસ્મા તે અનામસિત્વા "**વિઞ્ઞૂહી**"**તિ ઇદં પદં ગહેત્વા** પઞ્હેન ઞાતું ઇચ્છિતેન અત્થેન ઉપારમ્ભાદીનં ઉપરિ ઉત્તરં **પરિપૂરેતું નાસક્ખિમ્હા. તં કારણન્તિ** તં ઉપ્પત્તિકારણં. યદિ હિ મયા ''વિઞ્ઞૂહી''તિ પદં પક્ખિપિત્વા વુત્તં ભવેય્ય, પઞ્હા મે પરિપુણ્ણા ભવેય્ય, ન પન વુત્તા. ઇદાનિ પન તં કારણં ઉત્તરં **આયસ્મતા** આનન્દેન ''વિઞ્ઞૂહી''તિ **એવં વદન્તેન પરિપૂરિતં**.

૩૬૦. કોસલ્લપટિપક્ખતો અકોસલ્લં વુચ્ચતિ અવિજ્જા, તંસમુટ્ઠાનતો **અકોસલ્લસમ્ભૂતો**. અવજ્જં વુચ્ચતિ ગરહિતબ્બં, સહ અવજ્જેહીતિ **સાવજ્જો**, ગારય્હો. રાગાદિદોસેહિ **સદોસો**. તેહિ એવ **સબ્યાબજ્ઝો**, તતો એવ સમ્પતિ આયતિઞ્ચ **સદુક્ખો**. સબ્યાબજ્ઝાદિકો **નિસ્સન્દવિપાકો**.

તથા અત્થો વુત્તો ભવેય્યાતિ પુચ્છાસભાગેનપિ અત્થો વુત્તો ભવેય્ય, પુચ્છન્તસ્સ પન ન તાવ ચિત્તારાધનં. તેનાહ – "**એવં બ્યાકરણં પન ન ભારિય**"ન્તિ, ગરુકરણં ન હોતિ વિસારજ્જં ન સિયાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ – "**અપ્પહીનઅકુસલોપિ હિ પહાનં વણ્ણેય્યા**"તિ. એવરૂપો પન યથાકારી તથાવાદી ન હોતિ, ન એવં ભગવાતિ આહ "**ભગવા**"તિઆદિ. **એવં બ્યાકાસી**તિ ''સબ્બાકુસલધમ્મપહીનો ખો, મહારાજ, તથાગતો''તિ એવં બ્યાકાસિ. **સુક્કપક્ખેપિ એસેવ નયો**તિ ઇમિના ''સબ્બેસંયેવ કુસલાનં ધમ્માનં ઉપસમ્પદં વણ્ણેતી''તિ વુત્તે યથા પુચ્છા, તથા અત્થો વુત્તો ભવેય્ય, એવં બ્યાકરણં પન ન ભારિયં, અસમ્પાદિતકુસલધમ્મોપિ ઉપસમ્પદં વણ્ણેય્ય. ભગવા પન સમ્મદેવ સમ્પાદિતકુસલત્તા યથાકારી તથાવાદીતિ દસ્સેતું "**એવં બ્યાકાસી**"તિ ઇમમત્થં દસ્સેતિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

બાહિતિકસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૯. ધમ્મચેતિયસુત્તવણ્ણના

૩૬૪. મેદવણ્ણા ઉળુપવણ્ણા ચ તત્થ તત્થ પાસાણા ઉસ્સન્ના અહેસુન્તિ **મેદાળુપન્તિ** ગામસ્સ સમઞ્ઞા જાતા. **ઉળુપવણ્ણા**તિ ચન્દસમાનવણ્ણતાય મેદપાસાણા વુત્તાતિ કેચિ. અટ્ઠકથાયં પન "**મેદવણ્ણા પાસાણા કિરેત્થ ઉસ્સન્ના અહેસુ**"ન્તિ ઇદં વુત્તં. **અસ્સા**તિ સેનાપતિસ્સ. **કથાસમુટ્ઠાપનત્થન્તિ** મલ્લિકાય સોકવિનોદનધમ્મકથાસમુટ્ઠાપનત્થં.

રઞ્ઞાતિ પસેનદીકોસલરઞ્ઞા. **મહચ્ચા**તિ મહતિયા. પદવિપલ્લાસેન ચેતં વુત્તં. પસાદમરહન્તીતિ **પાસાદિકાનિ**. તેનાહ "**સહ રઞ્જનકાની**"તિ. યાનિ પન પાસાદિકાનિ, તાનિ પસ્સિતું યુત્તાનિ. **પાસાદિકાની**તિ વા સદ્દહનસહિતાનિ. તેનાહ "**પસાદજનકાની**"તિ. ''અપ્પાબાધ''ન્તિ આદીસુ વિય અપ્પસદ્દો અભાવત્થોતિ આહ "**નિસ્સદ્દાની**"તિ. અનિયમત્થવાચી ય-સદ્દો અનિયમાકારવાચકોપિ હોતીતિ ''યત્થા''તિ પદસ્સ ''યાદિસેસૂ''તિઆદિમાહ. તથા હિ **અઙ્ગુલિમાલસુત્તે** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૪૭ આદયો) ''યસ્સ ખો''તિ પદસ્સ ''યાદિસસ્સ ખો''તિ અત્થો વુત્તો.

३६६. **પટિચ્છદન્તિ** પટિચ્છાદકં. **રાજકકુધભણ્ડાનીતિ** રાજભણ્ડભૂતાનિ. **રહાયતીતિ** રહો કરોતિ, મં અજ્ઝેસતીતિ અત્થો.

३६७. યથાસભાવતો ઞેય્યં ધારેતિ અવધારેતીતિ **ધમ્મો**, ઞાણન્તિ આહ "**પચ્ચક્ખઞાણસઙ્ખાતસ્સ ધમ્મસ્સા**"તિ. **અનુનયોતિ** અનુગચ્છનકો. દિટ્ઠેન હિ અદિટ્ઠસ્સ અનુમાનં. તેનાહ "**અનુમાનં અનુબુદ્ધી**"તિ. **આપાણકોટિકન્તિ** યાવ પાણકોટિ, તાવ જીવિતપરિયોસાનં. **એતન્તિ** ધમ્મન્વયસઙ્ખાતં અનુમાનં. **એવન્તિ** "ઇધ પનાહ"ન્તિ વુત્તપ્પકારેન.

३६९. **ચક્ખું અબન્ધન્તે વિયાતિ** અપાસાદિકતાય પસ્સન્તાનં ચક્ખું અત્તનિ અબન્ધન્તે વિય. કુલસન્તાનાનુબન્ધો રોગો **કુલરોગો. ઉળારન્તિ** સાનુભાવં. યો હિ આનુભાવસમ્પન્નો, તં "મહેસક્ખ"ન્તિ વદન્તિ. **અરહત્તં ગણ્હન્તોતિ** ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસોયં, હેટ્ઠિમફલાનિ ગણ્હન્તોપિ.

३७३. જીવિકા **જીવિતવુત્તિ.**

३७४. ધમ્મં ચેતેતિ સંવેદેતિ એતેહીતિ **ધમ્મચેતિયાનિ**, ધમ્મસ્સ પૂજાવચનાનિ. નનુ ચેતાનિ બુદ્ધસઙ્ઘગુણદીપનાનિપિ સન્તિ? કથં "**ધમ્મચેતિયાનીતિ ધમ્મસ્સ ચિત્તીકારવચનાની**"તિ વુત્તન્તિ આહ "**તીસુ હી**"તિઆદિ. તત્થ યસ્મા બુદ્ધરતનમૂલકાનિ સેસરતનાનિ તસ્સ વસેન લદ્ધબ્બતો. કોસલરઞ્ઞા ચેત્થ બુદ્ધગારવેન ધમ્મસઙ્ઘગારવં પવેદિતં, તસ્મા "**ભગવતિ ચિત્તીકારે કતે ધમ્મોપિ કતોવ હોતી**"તિ વુત્તં. યસ્મા ચ રતનત્તયપસાદપુબ્બિકા સાસને સમ્માપટિપત્તિ, તસ્મા વુત્તં – "**આદિબ્રહ્મચરિયકાનીતિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતાની**"તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ધમ્મચેતિયસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

१०. કણ્ણકત્થલસુત્તવણ્ણના

३७५. **અનન્તરસુત્તે વુત્તકરણીયેનેવાતિ** "પાસાદે વા નાટકેસુ વા ચિત્તસ્સાદં અલભમાનો તત્થ તત્થ વિચરિતું આરદ્ધો"તિ વુત્તકરણીયેન. અપ્પદુટ્ઠપદોસીનઞ્હિ એવં હોતીતિ.

३७६. **પુચ્છિતોતિ** "અઞ્ઞં દૂતં નાલત્થુ"ન્તિ પુચ્છિતો. **સોતિ** રાજા. તાસં વન્દના સચે ઉત્તરકાલં, **અત્તનો આગમનકારણં કથેસ્સતિ.**

३७८. **એકાવજ્જનેનાતિ** એકવીથિજવનેન. તેન એકચિત્તં તાવ તિટ્ઠતુ, એકચિત્તવીથિયાપિ સબ્બં જાનિતું ન સક્કાતિ દસ્સેતિ. "ઇદં નામ અતીતં જાનિસ્સામી"તિ અનિયમેત્વા આવજ્જતો યં કિઞ્ચિ અતીતં જાનાતિ, નિયમિતે પન નિયમિતમેવાતિ આહ – "**એકેન હિ...પે॰... એકદેસમેવ જાનાતી**"તિ. **તેન ચિત્તેનાતિ** "અતીતં સબ્બં જાનિસ્સામી"તિ એવં પવત્તચિત્તેન. **ઇતરેસૂતિ** અનાગતપચ્ચુપ્પન્નેસુ. **કારણજાતિકન્તિ** યુત્તિસભાવં, યુત્તિયા યુત્તન્તિ અત્થો. **સમ્પરાયગુણન્તિ** સમ્પરાયે કતકમ્મસ્સ વિસેસં.

३७९. **લોકુત્તરમિસ્સકાનિ કથિતાનિ** બોધિરાજકુમારસુત્તે વિય લોકિયા ચેવ લોકુત્તરા ચ. યથાલાભવસેન ચેત્થ પધાનિયઙ્ગાનં લોકુત્તરગ્ગહણં વેદિતબ્બં. પચ્ચેકં એવ નેસઞ્ચ પધાનિયઙ્ગતા દટ્ઠબ્બા યથા "અટ્ઠવિમોક્ખા

સન્દિસ્સન્તિ લોકુત્તરમિસ્સકા''તિ. **લોકુત્તરાનેવા**તિ ચેત્થ યં વત્તબ્બં, તં પરતો આવિ ભવિસ્સતિ. **પધાનનાનત્ત**ન્તિ પદહનનાનત્તં, ભાવનાનુયોગવિસેસન્તિ અત્થો. સઙ્ખારે પરિમદ્દિત્વા પટિપક્ખધમ્મે એકદેસતો પજહિત્વા ઠિતસ્સ ભાવનાનુયોગો સબ્બેન સબ્બં અપરિમદ્દિતસઙ્ખારસ્સ અપ્પહીનપટિપક્ખસ્સ ભાવનાનુયોગતો સુખુમો વિસદોવ હોતિ, સચ્ચાભિસમયેન સન્તાનસ્સ આહિતવિસેસત્તાતિ આહ – "**અઞ્ઞાદિસમેવ હિ પુથુજ્જનસ્સ પધાનં, અઞ્ઞાદિસં સોતાપન્નસ્સા**"તિઆદિ. અયઞ્ચ વિસેસો ન કેવલં અનરિયઅરિયપુગ્ગલતો એવ, અથ ખો અરિયેસુપિ સેક્ખાદિવિસેસતોપિ લબ્ભતિ અભિસઙ્ખારવિસેસતો અભિનીહારતો ચ ઇજ્ઝનતોતિ દસ્સેન્તો "**અઞ્ઞાદિસં સકદાગામિનો**"તિઆદિમાહ. **ન પાપુણાતી**તિ યસ્મા પુથુજ્જનો સબ્બથાવ પધાનં પદહન્તો સોતાપત્તિમગ્ગં અધિગચ્છતિ, સોતાપન્નો ચ સકદાગામિમગ્ગન્તિ હેટ્ઠિમં ઉપરિમતો ઓળારિકં, ઉપરિમઞ્ચ ઇતરતો સુખુમં તેન પહાતું અસક્કુણેય્યસ્સ પજહનતો, ઇતિ અધિગન્તબ્બવિસેસેન ચ અધિગમપટિપદાય સણ્હસુખુમતા તિક્ખવિસદતા ચ વિઞ્ઞાયતીતિ આહ – "**પુથુજ્જનસ્સ પધાનં સોતાપન્નસ્સ પધાનં ન પાપુણાતી**"તિઆદિ.

અકૂટકરણન્તિ અવઞ્ચનકિરિયં. **અનવચ્છિન્દન**ન્તિ અતિયાનં. **અવિઞ્છનં ન** આકડ્ઢનં, નિયુત્તતં વિનિવેઠેત્વા સમન્તા વિપરિવત્તિત્વા સમધારાય છડ્ડનં વા. તસ્સ કારણં **તંકારણં, તં કારણ**ન્તિ વા તં કિરિયં તં અધિકારં. **દન્તેહિ ગન્તબ્બભૂમિ**ન્તિ દન્તેહિ પત્તબ્બટ્ઠાનં, પત્તબ્બવત્થું વા. **ચત્તારોપિ અસ્સદ્ધા નામ** ઉપરિમઉપરિમસદ્ધાય અભાવતો. યેન હિ યં અપ્પત્તં, તસ્સ તં નત્થિ. **અરિયસાવકસ્સ...પે૦... નત્થિ** પઠમમગ્ગેનેવ માયાસાઠેય્યાનં પહાતબ્બત્તા. **તેનેવા**તિ સમ્મદેવ વિરુદ્ધપક્ખાનં સદ્ધાદીનં ઇધાધિપ્પેતત્તા. યદિ એવં કથં મિસ્સકકથાતિ આહ "**અસ્સખળુઙ્કસુત્તન્તે પના**"તિઆદિ. **ચત્તારોવ હોન્તિ** પુથુજ્જનાદિવસેન.

ઓપમ્મસંસન્દને **અદન્તહત્થિઆદયો વિયા**તિઆદિના કણ્હપક્ખે, **યથા પન દન્તહત્થિઆદયો**તિઆદિના સુક્કપક્ખે ચ સાધારણતો એકજ્ઝં કત્વા વુત્તં, અસાધારણતો ભિન્દિત્વા દસ્સેતું "**ઇદં વુત્તં હોતી**"તિઆદિ વુત્તં.

૩૮૦. **સમ્મપ્પધાના** નિબ્બિસિટ્ઠવીરિયા. તેનાહ – "**ન કિઞ્ચિ નાનાકરણં વદામિ, યદિદં વિમુત્તિયા વિમુત્તિ**"ન્તિ. ન હિ સુક્ખવિપસ્સકતેવિજ્જછળભિઞ્ઞાનં વિમુત્તિયા નાનાકરણં અત્થિ. તેન વુત્તં "**યં એકસ્સા**"તિઆદિ. કિં ત્વં ન જાનાસીતિ સમ્બન્ધો. **આગચ્છન્તી**તિ ઉપ્પજ્જનવસેન આગચ્છન્તિ. **નાગચ્છન્તી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ઇદં પુચ્છન્તો**તિ ઇદં પુચ્છામીતિ દસ્સેન્તો. **અપ્પહીનચેતસિકદુક્ખા** અનધિગતઅનાગામિતા. તેનાહ "**ઉપપત્તિવસેન આગન્તારો**"તિ. **સમુચ્છિન્નદુક્ખા**તિ સમુગ્ઘાટિતચેતસિકદુક્ખા.

૩૮૧. **તમ્હા ઠાના**તિ તતો યથાધિગતઇસ્સરિયટ્ઠાનતો. પુન **તમ્હા ઠાના**તિ તતો દુગ્ગતા. **સમ્પન્નકામગુણ**ન્તિ ઉળારકામગુણસમન્નાગતં.

તત્થાતિ કામદેવલોકે. **ઠાનભાવતો**તિ અરહત્તઞ્ચે અધિગતં, તાવદેવ પરિનિબ્બાનતો. **ઉપરિદેવે ચા**તિ ઉપરૂપરિ ભૂમિવાસે દેવે ચ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણદસ્સનેનપિ દસ્સનાય નપ્પહોન્તીતિ યોજના.

૩૮૨. **વુત્તનયેનેવા**તિ દેવપુચ્છાય વુત્તેનેવ નયેન. **સા કિર કથા**તિ ''નત્થિ સો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા, યો સકિદેવ સબ્બં નેય્ય''ન્તિ કથા. **તે**તિ વિટટૂભસઞ્ઞયા. **ઇમસ્મિંયેવ ઠાને**તિ ઇમસ્મિં મિગદાયેયેવ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

કણ્ણકત્થલસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

નિટ્ઠિતા ચ રાજવગ્ગવણ્ણના.

૫. બ્રાહ્મણવગ્ગો

૧. બ્રહ્માયુસુત્તવણ્ણના

૩૮૩. ‘‘મહાસત્તો મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો’’તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૩૮) ઉળારતા વિસયો, ‘‘મહાજનકાયો સન્નિપતી’’તિઆદીસુ સમ્બહુલભાવવિસયો, ઇધ પન તદુભયમ્પિસ્સ અત્થીતિ ‘‘મહતાતિ ગુણમહત્તેનપિ મહતા’’તિઆદિ વુત્તં. **અપ્પિચ્છતાદીતિ આદિ**-સદ્દેન સન્તુટ્ઠિસલ્લેખપવિવેકઅસંસગ્ગવીરિયારમ્ભાદીનં સઙ્ગહો. **દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞસઙ્ઘાતસઙ્ઘાતેના**તિ એત્થ ‘‘નિયતો સમ્બોધિપરાયણો’’ (સં॰ નિ॰ ૨.૪૧; ૩.૯૯૮, ૧૦૦૪) – ‘‘અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો, યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો સઞ્ચિચ્ચ પાણં જીવિતા વોરોપેય્યાતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતી’’તિઆદિવચનતો દિટ્ઠિસીલાનં નિયતસભાવત્તા સોતાપન્નાપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞેન સંહતા, પગેવ સકદાગામિઆદયો. ‘‘તથારૂપાય દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિસામઞ્ઞગતો વિહરતિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૨૪, ૩૫૬; મ॰ નિ॰ ૧.૪૯૨; ૩.૫૪; અ॰ નિ॰ ૬.૧૧; પરિ॰ ૨૭૪) તથારૂપેહિ સીલેહિ સીલસામઞ્ઞગતો વિહરતી’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૨૪; મ॰ નિ॰ ૧.૪૯૨; ૩.૫૪; અ॰ નિ॰ ૬.૧૨; પરિ॰ ૨૭૪) વચનતો પુથુજ્જનાનમ્પિ દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞેન સંહતભાવો લબ્ભતિયેવ.

ઓટ્ઠપહતકરણવસેન અત્થવિભાગવસેન. **સનિઘણ્ડુકેટુભાનન્તિ** એત્થ **નિઘણ્ડૂ**તિ વચનીયવાચકભાવેન અત્થં સદ્દઞ્ચ ખણ્ડતિ વિભજ્જ દસ્સેતીતિ **નિખણ્ડુ**. સો એવ ઇધ ખ-કારસ્સ ઘ-કારં કત્વા ‘‘**નિઘણ્ડૂ**’’તિ વુત્તો. કિટતિ ગમેતિ કિરિયાદિવિભાગં, તં વા અનવસેસપરિયાદાનતો ગમેન્તો પૂરેતીતિ **કેટુભં. વેવચનપ્પકાસકન્તિ** પરિયાયસદ્દદીપકં, એકેકસ્સ અત્થસ્સ અનેકપરિયાયવચનવિભાવકન્તિ અત્થો. નિદસ્સનમત્તઞ્ચેતં અનેકેસમ્પિ અત્થાનં એકસદ્દવચનીયતાવિભાવનવસેનપિ તસ્સ ગન્થસ્સ પવત્તત્તા. વચીભેદાદિલક્ખણા કિરિયા કપ્પીયતિ એતેનાતિ કિરિયાકપ્પો, સો પન વણ્ણપદસમ્બન્ધપદત્થવિભાગતો બહુવિકપ્પોતિ આહ ‘‘**કિરિયાકપ્પવિકપ્પો**’’તિ. ઇદઞ્ચ મૂલકિરિયાકપ્પગન્થં સન્ધાય વુત્તં. સો હિ સતસહસ્સપરિમાણો નલચરિયાદિપકરણં. ઠાનકરણાદિવિભાગતો નિબ્બચનવિભાગતો ચ અક્ખરા પભેદીયન્તિ એતેહીતિ **અક્ખરપ્પભેદા**, સિક્ખાનિરુત્તિયો. **એતેસ**ન્તિ વેદાનં. તે એવ વેદે પદસો કાયતીતિ **પદકો**. તં તં સદ્દં તદત્થઞ્ચ બ્યાકરોતિ બ્યાચિક્ખતિ એતેનાતિ **બ્યાકરણં**, સદ્દસત્થં. આયતિં હિતં તેન લોકો ન યતતિ ન ઈહતીતિ **લોકાયતં**. તઞ્હિ ગન્થં નિસ્સાય સત્તા પુઞ્ઞકિરિયાય ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પાદેન્તિ. વયતીતિ વયો, ન વયો અવયો, ન અવયો **અનવયો**, આદિમજ્ઝપરિયોસાનેસુ કત્થચિ અપરિકિલન્તો અવિત્થાયન્તો તે ગન્થે સન્ધારેતિ પૂરેતીતિ અત્થો. દ્વે પટિસેધા પકતિં ગમેન્તીતિ દસ્સેન્તો ‘‘**અવયો ન હોતી**’’તિ વત્વા તત્થ અવયં દસ્સેતું ‘‘**અવયો…પે॰… ન સક્કોતી**’’તિ વુત્તં.

૩૮૪. ગરૂતિ ભારિયં અત્તાનં તતો મોચેત્વા ગમનં દુક્કરં હોતિ. **અનત્થોપિ ઉપ્પજ્જતિ** નિન્દાબ્યારોસઉપારમ્ભાદિ. **અબ્ભુગ્ગતો**તિ એત્થ અભિસદ્દયોગેન **ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થે ઉપયોગવચનં**.

લક્ખણાનીતિ લક્ખણદીપનાનિ મન્તપદાનિ. **અન્તરધાયન્તી**તિ ન કેવલં લક્ખણમન્તાનિયેવ, અઞ્ઞાનિપિ બ્રાહ્મણાનં ઞાણબલાભાવેન અનુક્કમેન અન્તરધાયન્તિ. તથા હિ વદન્તિ ‘‘એકસતં અદ્ધરિયં દિપઞ્ઞાસમત્તતો સામા’’તિઆદિ. પણિધિમહતો સમાદાનમહતોતિઆદિના પચ્ચેકં **મહ**-સદ્દો યોજેતબ્બો. પણિધિમહન્તતાદિ ચસ્સ **બુદ્ધવંસચરિયાપિટકવણ્ણના**દિવસેનેવ વેદિતબ્બો. **નિટ્ઠા**તિ નિપ્ફત્તિયો. **જાતિસામઞ્ઞતો**તિ લક્ખણજાતિયા

લક્ખણભાવેન સમાનભાવતો. યથા હિ બુદ્ધાનં લક્ખણાનિ સુવિસુદ્ધાનિ સુપરિબ્યત્તાનિ પરિપુણ્ણાનિ ચ હોન્તિ, ન એવં ચક્કવત્તીનં. તેનાહ "**ન તેહેવ બુદ્ધો હોતી**"તિ.

અભિરૂપતા દીઘાયુકતા, અપ્પાતઙ્કતા બ્રાહ્મણાદીનં પિયમનાપતાતિ **ચતૂહિ અચ્છરિયધમ્મેહિ**. દાનં પિયવચનં અત્થચરિયા સમાનત્તતાતિ ઇમેહિ **ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ. રઞ્જનતો**તિ પીતિજનનતો. ચક્કં ચક્કરતનં વત્તેતિ પવત્તેતીતિ **ચક્કવત્તી**, સમ્પત્તિચક્કેહિ સયં વત્તેતિ, તેહિ ચ પરં સત્તનિકાયં વત્તેતિ પવત્તેતીતિ **ચક્કવત્તી**, પરહિતાવહો ઇરિયાપથચક્કાનં વત્તો વત્તનં એતસ્સ અત્થીતિ ચક્કવત્તી, અપ્પટિહતં વા આણાસઙ્ખાતં ચક્કં વત્તેતીતિ **ચક્કવતી**, અપ્પટિહતં વા આણાસઙ્ખાતં ચક્કં વત્તેતીતિ **ચક્કવત્તી**, ખત્તિયમણ્ડલાદિસઞ્ઞિતં ચક્કં સમૂહં અત્તનો વસે વત્તેતીતિ **ચક્કવત્તી**. ધમ્મં ચરતીતિ **ધમ્મિકો**. ધમ્મતો અનપેતત્તા ધમ્મો રઞ્જનત્થેન રાજાતિ **ધમ્મરાજા. કોપાદીતિ આદિ**-સદ્દેન કામલોભમાનમદાદિકે સઙ્ગણ્હાતિ. **વિજિતાવી**તિ વિજિતવા. કેનચિ અકમ્પિયટ્ઠેન **જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો**. દળ્હભત્તિભાવતો વા જનપદો થાવરિયં પત્તો એત્થાતિ **જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો**. ચિત્તીકતભાવાદિનાપિ (ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૬.૩; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૩; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૨૨૩; સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૨૬; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૦) ચક્કસ્સ રતનટ્ઠો વેદિતબ્બો. એસ નયો સેસેસુપિ. રતિનિમિત્તતાય વા ચિત્તીકતાદિભાવસ્સ રતિજનનટ્ઠેન એકસઙ્ગહતાય વિસું અગ્ગહણં.

ઇમેહિ પન રતનેહિ રાજા ચક્કવત્તી યં યમત્થં પચ્ચનુભોતિ, તં તં દસ્સેતું "**ઇમેસુ પના**"તિઆદિ વુત્તં. **અજિતં જિનાતિ** મહેસક્ખતાસંવત્તનિયકમ્મનિસ્સન્દભાવતો. **વિજિતે યથાસુખં અનુવિચરતિ** હત્થિરતનં અસ્સરતનઞ્ચ અભિરુહિત્વા તેસં આનુભાવેન અન્તોપાતરાસેયેવ સકલં પથવિં અનુસંયાયિત્વા રાજધાનિયં પચ્ચાગમનતો. **પરિણાયકરતનેન વિજિતમનુરક્ખતિ** તેન તત્થ તત્થ કત્તબ્બકિચ્ચસ્સ સંવિધાનતો. **સેસેહી**તિ મણિરતનઇત્થિરતનગહપતિરતનેહિ. તત્થ મણિરતનેન યોજનપ્પમાણે દેસે અન્ધકારં વિધમિત્વા આલોકદસ્સનાદિના સુખમનુભવતિ, ઇત્થિરતનેન અતિક્કન્તમાનુસરૂપસમ્પત્તિદસ્સનાદિવસેન, ગહપતિરતનેન ઇચ્છિતિચ્છિતમણિકનકરજતાદિધનપ્પટિલાભવસેન. **ઉસ્સાહસત્તિયોગો** યેન કેનચિ અપ્પટિહતાણાચક્કભાવસિદ્ધિતો. હત્થિઅસ્સરતનાદીનં મહાનુભાવત્તા કોસસમ્પત્તિયાપિ પભાવસમ્પત્તિસિદ્ધિતો "**હત્થિ...પે॰... યોગો**"તિ વુત્તં. કોસો હિ નામ સતિ ઉસ્સાહસમ્પત્તિયં (ઉગ્ગતેજસ્સ સુકુમારપરક્કમસ્સ પસન્નમુખસ્સ સમ્મુખે પાપુણાતિ). **પચ્છિમેના**તિ પરિણાયકરતનેન. તઞ્હિ સબ્બરાજકિચ્ચેસુ કુસલં અવિરજ્ઝનપયોગં. તેનાહ "**મન્તસત્તિયોગો**"તિ. તિવિધસત્તિયોગફલં પરિપુણ્ણં હોતીતિ સમ્બન્ધો. **સેસેહી**તિ સેસેહિ પઞ્ચહિ રતનેહિ. **અદોસકુસલમૂલજનિતકમ્માનુભાવેના**તિ અદોસસઙ્ખાતેન કુસલમૂલેન સહજાતાદિપચ્ચયવસેન ઉપ્પાદિતકમ્મસ્સ આનુભાવેન **સમ્પજ્જન્તિ** સોમ્મતરરતનજાતિકત્તા. **મજ્ઝિમાનિ** મણિઇત્થિગહપતિરતનાનિ. **અલોભ...પે॰... કમ્માનુભાવેન સમ્પજ્જન્તિ** ઉળારધનસ્સ ઉળારધનપટિલાભકારણસ્સ ચ પરિચ્ચાગસમ્પદાહેતુકત્તા. **પચ્છિમન્તિ** પરિણાયકરતનં. તઞ્હિ **અમોહ...પે॰... કમ્માનુભાવેન સમ્પજ્જતિ** મહાપઞ્ઞેનેવ ચક્કવત્તિરાજકિચ્ચસ્સ પરિણેતબ્બત્તા.

સરણતો પટિપક્ખવિધમનતો **સૂરા**. તેનાહ "**અભીરુકજાતિકા**"તિ. અસુરે વિજિનિત્વા ઠિતત્તા વીરો, સક્કો દેવાનમિન્દો, તસ્સ અઙ્ગં દેવપુત્તો સેનઙ્ગભાવતોતિ વુત્તં "**વીરઙ્ગરૂપાતિ દેવપુત્તસદિસકાયા**"તિ. **સભાવો**તિ સભાવભૂતો અત્થો. **વીરકારણન્તિ** વીરભાવકારણં. **વીરિયમયસરીરા વિયા**તિ સવિગ્ગહવીરિયસદિસા સવિગ્ગહઞ્ચે વીરિયં સિયા, તંસદિસાતિ અત્થો. નનુ રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ પટિસેના નામ નત્થિ, યમસ્સ પુત્તા પમદ્દેય્યું, અથ કસ્મા ''પરસેનપમદ્દના''તિ વુત્તન્તિ ચોદનં સન્ધાયાહ "**સચે**"તિઆદિ. તેન પરસેના હોતુ વા મા વા, તે પન એવં

મહાનુભાવાતિ દસ્સેતિ. **ધમ્મેના**તિ કતૂપચિતેન અત્તનો પુઞ્ઞધમ્મેન. તેન હિ સઞ્ચોદિતા પથવિયં સબ્બરાજાનો પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ''સ્વાગતં તે મહારાજા''તિઆદિં વત્વા અત્તનો રજ્જં રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ નિય્યાદેન્તિ. તેન વુત્તં **"સો ઇમં...પે॰... અજ્ઝાવસતી"**તિ. અટ્ઠકથાયં પન તસ્સ યથાવુત્તધમ્મસ્સ ચિરતરં વિપચ્ચિતું પચ્ચયભૂતં ચક્કવત્તિવત્તસમુદાગતં પયોગસમ્પત્તિસઞ્ઞાતં ધમ્મં દસ્સેતું **"પાણો ન હન્તબ્બોતિઆદિના પઞ્ચસીલધમ્મેના"**તિ વુત્તં. એવઞ્હિ ''અદણ્ડેન અસત્થેના''તિ ઇદં વચનં સુટ્ઠુતરં સમત્થિતં હોતિ, યસ્મા રાગાદયો પાપધમ્મા ઉપ્પજ્જમાના સત્તસન્તાનં છાદેત્વા પરિયોનન્ધિત્વા તિટ્ઠન્તિ, કુસલપવત્તિં નિવારેન્તિ, તસ્મા તે ''છદના, છદા''તિ ચ વુત્તા.

વિવટ્ટેત્વા પરિવત્તેત્વા. પૂજારહતા વુત્તા ''અરહતીતિ અરહ''ન્તિ. **તસ્સા**તિ પૂજારહતાય. **યસ્મા સમ્માસમ્બુદ્ધો,** તસ્મા અરહન્તિ. **બુદ્ધત્તહેતુભૂતા વિવટ્ટચ્છદતા વુત્તા** સવાસનસબ્બકિલેસપ્પહાનપુબ્બકત્તા બુદ્ધભાવસિદ્ધિયા. **અરહં વટ્ટાભાવેના**તિ ફલેન હેતુઅનુમાનદસ્સનં. **સમ્માસમ્બુદ્ધો છદનાભાવેના**તિ હેતુના ફલાનુમાનદસ્સનં. **હેતુદ્વયં વુત્તં** ''વિવટ્ટો વિચ્છદો ચા''તિ. **દુતિયવેસારજ્જેના**તિ ''ખીણાસવસ્સ તે પટિજાનતો''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૦) આગતેન વેસારજ્જેન. **પુરિમસિદ્ધી**તિ પુરિમસ્સ પદસ્સ અત્થસિદ્ધિ. **પઠમેના**તિ ''સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તે પટિજાનતો''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૦) આગતેન વેસારજ્જેન. **દુતિયસિદ્ધી**તિ બુદ્ધત્તસિદ્ધિ. **તતિયચતુત્થેહી**તિ ''યે ખો પન તે અન્તરાયિકા ધમ્મા''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૦), ''યસ્સ ખો પન તે અત્થાયા''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૦) ચ આગતેહિ તતિયચતુત્થેહિ વેસારજ્જેહિ. **તતિયસિદ્ધી**તિ વિવટ્ટચ્છદનતા સિદ્ધિ. યાથાવતો અન્તરાયિકનિય્યાનિકધમ્માપદેસેન હિ સત્થુ વિવટ્ટચ્છદભાવો લોકે પાકટો અહોસિ. **પુરિમં ધમ્મચક્ખુ**ન્તિ પુરિમપદં ભગવતો ધમ્મચક્ખું **સાધેતિ** કિલેસારીનં સંસારચક્કસ્સ ચ અરાનં હતભાવદીપનતો. **દુતિયં** પદં **બુદ્ધચક્ખું સાધેતિ** સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સેવ તં સમ્ભવતો. **તતિયં** પદં **સમન્તચક્ખું સાધેતિ** સવાસનસબ્બકિલેસપ્પહાનદીપનતો. ''સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ હિ વત્વા ''વિવટ્ટચ્છદો''તિ વચનં બુદ્ધભાવાવહમેવ સબ્બકિલેસપ્પહાનં વિભાવેતીતિ. **સૂરભાવ**ન્તિ લક્ખણવિભાવનેન વિસદઞાણતં.

૩૮૫. ગવેસીતિ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૨૮૭) ઞાણેન પરિયેસનં અકાસિ. **સમાનયી**તિ ઞાણેન સઙ્કલેન્તો સમાનં આનયિ સમાહરિ. **ન સક્કોતિ** સંકુચિતે ઇરિયાપથે યેભુય્યેન તેસં દુબ્બિભાવનતો. **કઙ્ખતી**તિ પદસ્સ આકઙ્ખતીતિ અયમત્થોતિ આહ – **"અહો વત પસ્સેય્યન્તિ પત્થનં ઉપ્પાદેતી"**તિ. **કિચ્છતી**તિ કિલમતિ. ''કઙ્ખતી''તિ પદસ્સ પુબ્બે આસીસનત્થતં વત્વા ઇદાનિ તસ્સ સંસયત્થત્તમેવ વિકપ્પન્તરવસેન દસ્સેન્તો **"કઙ્ખાય વા દુબ્બલા વિમતિ વુત્તા"**તિઆદિ વુત્તં. **તીહિ ધમ્મેહિ** તિપ્પકારેહિ સંસયધમ્મેહિ. **કાલુસ્સિયભાવો**તિ અપ્પસન્નતાય હેતુભૂતો આવિલભાવો. યસ્મા ભગવતો કોસોહિતં સબ્બબુદ્ધાવેણિકં વત્થગુય્હં સુવિસુદ્ધકઞ્ચનમણ્ડલસન્નિકાસં અત્તનો સણ્ઠાનસન્નિવેસસુન્દરતાય આજાનેય્યગન્ધહત્થિનો વરઙ્ગચારુભાવં વિકસમાનતપનિયારવિન્દસમુજ્જલકેસરાવત્તવિલાસં સઞ્ઝાપભાનુરઞ્જિતજલવનન્તરાભિલક્ખિત-સમ્પુણ્ણચન્દમણ્ડલસોભઞ્ચ અત્તનો સિરિયા અભિભુય્ય વિરાજતિ, યં બાહિરબ્ભન્તરમલેહિ અનુપક્કિલિટ્ઠતાય ચિરકાલં સુપરિચિતબ્રહ્મચરિયાધિકારતાય સુસણ્ઠિતસણ્ઠાનસમ્પત્તિયા ચ કોપીનમ્પિ સન્તં અકોપીનમેવ, તસ્મા વુત્તં **"ભગવતો હી"**તિઆદિ. **પહૂતભાવ**ન્તિ પુથુલભાવં. એત્થેવ હિ તસ્સ સંસયો, તનુમુદુસુકુમારતાદીસુ પનસ્સ ગુણેસુ તસ્સ વિચારણા એવ નાહોસિ.

હિરિકરણોકાસન્તિ હિરિયિતબ્બટ્ઠાનં. **છાય**ન્તિ પટિબિમ્બં. કીદિસન્તિ આહ **"ઇદ્ધિયા"**તિઆદિ. **છાયારૂપ**ન્તિ ભગવતો પટિબિમ્બરૂપં. તઞ્ચ ખો બુદ્ધસન્તાનતો વિનિમુત્તં રૂપકમત્તં ભગવતો સરીરવણ્ણસણ્ઠાનાવયવં ઇદ્ધિમયં

બિમ્બકમત્તં, તં પન દસ્સેન્તો ભગવા યથા અત્તનો બુદ્ધરૂપં ન દિસ્સતિ, તથા કત્વા દસ્સેતિ. **નીહરિત્વા**તિ ફરિત્વા.

કણ્ણસોતાનં ઉપચિતતનુતમ્બલોમતાય ધોતરજતપનાળિકાસદિસતા વુત્તા. **મુખપરિયન્તે**તિ કેસન્તે.

કિરિયાકરણન્તિ કિરિયાય કાયિકસ્સ વાચસિકસ્સ પટિપત્તિ. **તત્થા**તિ તેસુ કિચ્ચેસુ. ધમ્મકથિકાનં વત્તં દસ્સેતું **બીજનિ**ગ્ગહણં કતં. ન હિ અઞ્ઞથા સબ્બસ્સપિ લોકસ્સ અલઙ્કારભૂતં પરમુક્કંસગતં સિક્ખાસંયમાનં બુદ્ધાનં મુખચન્દમણ્ડલં પટિચ્છાદેતબ્બં હોતિ.

પત્થરિતવિતાનઓલમ્બિતગન્ધદામકુસુમદામકે **ગન્ધમણ્ડલમાળે. પુબ્બભાગેન પરિચ્છિન્દિત્વા**તિ ''એત્તકં વેલં સમાપત્તિયા વીતિનામેસ્સામી''તિ એવં પવત્તેન પુબ્બભાગેન કાલં પરિચ્છિન્દિત્વા. પચ્ચયદાયકેસુ અનુરોધવસેન **પરિસં ઉસ્સાદેન્તો વા** પગ્ગણ્હન્તો, અદાયકેસુ વિરોધવસેન **પરિસં અપસાદેન્તો વા.**

યોગક્ખેમં અન્તરાયાભાવં. **સભાવગુણેનેવા**તિ યથાવુત્તગુણેનેવ. ભોતો ગોતમસ્સ ગુણં સવિગ્ગહં **ચક્કવાળં અતિસમ્બાધં** વિત્થારેન સન્ધારેતું અપ્પહોન્તતો. **ભવગ્ગં અતિનીચં** ઉપરૂપરિ સન્ધારેતું અપ્પહોન્તતો.

૩૮૬. ઠાનગમનાદીસુ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૩૫) ભૂમિયં સુટ્ઠુ સમંપતિટ્ઠિતા પાદા એતસ્સાતિ **સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો.** તં પન ભગવતો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતં બ્યતિરેકમુખેન વિભાવેતું **''યથા હી''**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અગ્ગતલ**ન્તિ અગ્ગપાદતલં. **પણ્હી**તિ પણ્હિતલં. **પસ્સ**ન્તિ પાદતલસ્સ દ્વીસુ પસ્સેસુ એકેકં, ઉભયમેવ વા પરિયન્તં પસ્સં. **સુવણ્ણપાદુકતલં વિય** ઉજુકં નિક્ખિપિયમાનં. **એકપ્પહારેનેવા**તિ એકક્ખણેયેવ. **સકલં પાદતલં ભૂમિં ફુસતિ** નિક્ખિપને. એકપ્પહારેનેવ સકલં પાદતલં ભૂમિતો ઉટ્ઠહતીતિ યોજના.

તત્રાતિ તાય સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતાય અનુપુબ્બનિન્નાવ અચ્છરિયબ્ભુતં **ઇદં** વુચ્ચમાનં નિસ્સન્દફલં. વુત્તમેવત્થં સત્થુ તિદિવગમનેન સુપાકટં કાતું **''તથા હી''**તિઆદિં વત્વા **''ન હી''**તિઆદિના તં સમત્થેતિ. તેન પઠમલક્ખણતોપિ દુતિયલક્ખણં મહાનુભાવન્તિ દસ્સેતિ. તથા હિ વક્ખતિ ''અન્તમસો ચક્કવત્તિરઞ્ઞો પરિસં ઉપાદાય સબ્બોપિ ચક્કલક્ખણસ્સેવ પરિવારો''તિ. યુગન્ધરપબ્બતસ્સ તાવતિંસભવનસ્સ ચ પકતિપદનિક્ખેપટ્ઠાનુપસઙ્કમને નેવ બુદ્ધાનં, ન દેવતાનં આનુભાવો, અથ ખો બુદ્ધાનં લક્ખણાનુભાવોતિ ઇમમત્થં નિદસ્સિતં. **સીલતેજેન…પે॰… દસન્નં પારમીનં આનુભાવેના**તિ ઇદમ્પિ લક્ખણનિબ્બત્તકમ્મવિસેસકિત્તનમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **સબ્બાવન્તેહી**તિ સબ્બપદેસવન્તેહિ.

નાભિપરિચ્છિન્નાતિ નાભિયં પરિચ્છિન્ના પરિચ્છેદવસેન ઠિતા. **નાભિમુખપરિક્ખેપપટ્ટો**તિ પકતિચક્કસ્સ અક્ખબ્ભાહતપરિહરણત્થં નાભિમુખે ઠપેતબ્બપરિક્ખેપપટ્ટો. **નેમિમણિકા**તિ નેમિયં આવળિભાવેન ઠિતમણિકાલેખા.

સમ્બહુલવારોતિ બહુવિધલેખઙ્ગવિભાવનવારો. **સત્તી**તિ આવુધસત્તિ. **સિરિવચ્છો**તિ સિરિમુખં. **નન્દી**તિ દક્ખિણાવટ્ટં. **સોવત્તિકો**તિ સોવત્તિઅઙ્કો. **વટંસકો**તિ આવેળં. **વડ્ઢમાનક**ન્તિ પુરિસહારિ પુરિસઙ્ગં. **મોરહત્થકો**તિ મોરપિઞ્છકલાપો, મોરપિઞ્છ પરિસિબ્બિતો વા બીજનિવિસેસો. **વાલબીજની**તિ ચામરિવાલં. સિદ્ધત્થાદિ **પુણ્ણઘટપુણ્ણપાતિયો. ''ચક્કવાળો''**તિ વત્વા તસ્સ પધાનાવયવે દસ્સેતું **''હિમવા સિનેરુ…પે॰… સહસ્સાની''**તિ વુત્તં.

આયતપણ્હીતિ ઇદં અઞ્ઞેસં પણ્હિતો દીઘતં સન્ધાય વુત્તં, ન પન અતિદીઘતન્તિ આહ “**પરિપુણ્ણપણ્હી**”તિ. યથા પન પણ્હિલક્ખણં પરિપુણ્ણં નામ હોતિ, તં બ્યતિરેકમુખેન દસ્સેતું “**યથા હી**”તિઆદિ વુત્તં. **આરગ્ગેના**તિ મણ્ડલાય સિખાય. **વટ્ટેત્વા**તિ યથા સુવટ્ટં હોતિ, એવં વટ્ટેત્વા. **રત્તકમ્બલગેણ્ડુકસદિસા**તિ રત્તકમ્બલમયગેણ્ડુકસદિસા.

મક્કટસ્સેવાતિ વાનરસ્સ વિય. દીઘભાવેન સમતં સન્ધાયેતં વુત્તં. **નિય્યાસતેલેના**તિ છદિકનિય્યાસાદિનિય્યાસસમ્મિસ્સેન તેલેન.

તલુનાતિ સુકુમારા.

ચમ્મેનાતિ અઙ્ગુલન્તરવેઠિતચમ્મેન. **પટિબદ્ધઅઙ્ગુલન્તરો**તિ એકતો સમ્બદ્ધઅઙ્ગુલન્તરો. **એકપ્પમાણા**તિ દીઘતો સમાનપ્પમાણા. **યવલક્ખણ**ન્તિ અબ્ભન્તરતો અઙ્ગુલિપબ્બેઠિતં યવલક્ખણં. **પટિવિજ્ઝિત્વા**તિ તંતંપબ્બાનં સમાનદેસતાય અઙ્ગુલીનં પસારિતકાલે અઞ્ઞમઞ્ઞં વિજ્ઝિતાનિ વિય કુસિત્વા તિટ્ઠન્તિ.

સઙ્ખા વુચ્ચન્તિ ગોપ્ફકા, ઉદ્ધં સઙ્ખા એતેસન્તિ **ઉસ્સઙ્ખા**, પાદા. **પિટ્ઠિપાદે**તિ પિટ્ઠિપાદસમીપે. **સુખેન પાદા પરિવત્તન્તિ** પાદનામનાદીસુ, તેનેવ ગચ્છન્તાનં તેસં હેટ્ઠા **પાદતલાનિ** દિસ્સન્તિ. **તેના**તિ ગોપ્ફકાનં પિટ્ઠિપાદતો ઉદ્ધં પતિટ્ઠિતત્તા. ચતુરઙ્ગુલમત્તઞ્હિ તાનિ ઉદ્ધં આરોહિત્વા પતિટ્ઠહન્તિ, નિગુળ્હાનિ ચ હોન્તિ, ન અઞ્ઞેસં વિય પઞ્ઞાયમાનાનિ. સતિપિ દેસન્તરપ્પવત્તિયં નિચ્ચલોતિ દસ્સનત્થં **નાભિ**ગ્ગહણં.

યસ્મા એણીમિગસ્સ સમન્તતો એકસદિસમંસા અનુક્કમેન ઉદ્ધં થૂલા જઙ્ઘા હોન્તિ, તસ્મા વુત્તં “**એણીમિગસદિસજઙ્ઘા**”તિ. **પરિપુણ્ણજઙ્ઘો**તિ સમન્તતો મંસૂપચયેન પરિપુણ્ણજઙ્ઘો. તેનાહ “**ન એકતો**”તિઆદિ.

એતેનાતિ “અનોનમન્તો”તિઆદિવચનેન, જાણુફુસુભાવદીપનેનાતિ અત્થો. **અવસેસજના**તિ ઇમિના લક્ખણેન રહિતા જના. **ખુજ્જા વા હોન્તિ** હેટ્ઠિમકાયતો ઉપરિમકાયસ્સ રસ્સતાય. **વામના વા** ઉપરિમકાયતો હેટ્ઠિમકાયસ્સ રસ્સતાય. એતેન ઠપેત્વા સમ્માસમ્બુદ્ધં ચક્કવત્તિનઞ્ચ ઇતરે સત્તા ખુજ્જા વામના ચાતિ દસ્સેતિ.

ઓહિતન્તિ સમોહિતં અન્તોગધં. તથાભૂતં પન તં તેન છન્નં હોતીતિ આહ “**પટિચ્છન્ન**”ન્તિ.

સુવણ્ણવણ્ણોતિ સુવણ્ણવણ્ણવણ્ણોતિ અયમેત્થ અત્થોતિ આહ “**જાતિહિઙ્ગુલકેના**”તિઆદિ. સ્વાયમત્થો આવુત્તિઞાયેન ચ વેદિતબ્બો. સરીરપરિયાયો ઇધ વણ્ણસદ્દોતિ અધિપ્પાયેન પઠમવિકપ્પં વત્વા તથારૂપાય પન રુળ્હિયા અભાવં મનસિ કત્વા વણ્ણધાતુપરિયાયમેવ વણ્ણસદ્દં ગહેત્વા દુતિયવિકપ્પો વુત્તો.

રજોતિ સુખુમરજો. **જલ્લ**ન્તિ મલીનભાવાવહો રેણુસઞ્ચયો. તેનાહ “**મલં વા**”તિ. યદિ વિવટ્ટતિ, કથં ન્હાનાદીતિ આહ “**હત્થધોવના**”તિઆદિ.

આવટ્ટપરિયોસાનેતિ પદક્ખિણાવટ્ટાય અન્તે.

બ્રહ્મુનો સરીરં પુરતો વા પચ્છતો વા અનોનમિત્વા ઉજુકમેવ ઉગ્ગતન્તિ આહ “**બ્રહ્મા વિય ઉજુગત્તો**”તિ. **પસ્સવઙ્કા**તિ દક્ખિણપસ્સેન વા વામપસ્સેન વા વઙ્કા.

હત્થપિટ્ઠિઆદિવસેન સત્ત ઉસ્સદા એતસ્સાતિ **સત્તુસ્સદો**.

સીહસ્સ પુબ્બદ્ધં સીહપુબ્બદ્ધં, પરિપુણ્ણાવયવતાય સીહપુબ્બદ્ધં વિય સકલો કાયો અસ્સાતિ **સીહપુબ્બદ્ધકાયો**. **સીહસ્સેવા**તિ સીહસ્સ વિય. **સણ્ઠન્તી**તિ સણ્ઠહન્તિ. **નાનાચિત્તેના**તિ વિવિધચિત્તેન. **પુઞ્ઞચિત્તેના**તિ પારમિતાપુઞ્ઞચિત્તરૂપેન. **ચિત્તિતો**તિ સઞ્જાતચિત્તભાવો.

દ્વિન્નં કોટ્ટાનમન્તરન્તિ દ્વિન્નં પિટ્ઠિબાહાનં વેમજ્ઝં, પિટ્ઠિમજ્ઝસ્સ ઉપરિભાગો. **ચિતં પરિપુણ્ણ**ન્તિ અનિન્નભાવેન ચિતં, દ્વીહિ કોટ્ટેહિ સમતલતાય પરિપુણ્ણં. **ઉગ્ગમ્મા**તિ ઉગ્ગન્ત્વા.

નિગ્રોધપરિમણ્ડલો વિય પરિમણ્ડલો **નિગ્રોધપરિમણ્ડલો** એકસ્સ પરિમણ્ડલસદ્દસ્સ લોપં કત્વા. ન હિ સબ્બો નિગ્રોધો મણ્ડલો. તેનાહ “**સમક્ખન્ધસાખો નિગ્રોધો**”તિ. પરિમણ્ડલસદ્દસન્નિધાનેન વા પરિમણ્ડલોવ નિગ્રોધો ગય્હતીતિ પરિમણ્ડલસદ્દસ્સ લોપેન વિનાપિ અયમત્થો લબ્ભતીતિ આહ “**નિગ્રોધો વિય પરિમણ્ડલો**”તિ. **યાવતક્વસ્સા**તિ ઓ-કારસ્સ વ-કારાદેસં કત્વા વુત્તં.

સમવટ્ટિતક્ખન્ધોતિ સમં સુવટ્ટિતક્ખન્ધો. કોઞ્ચા વિય દીઘગલા, બકા વિય વઙ્કગલા, વરાહા વિય પુથુલગલાતિ યોજના. **સુવણ્ણાલિઙ્ગસદિસો**તિ સુવણ્ણમયખુદ્દકમુદિઙ્ગસદિસો.

રસગ્ગસગ્ગીતિ મધુરાદિભેદં રસં ગસન્તિ અન્તો પવેસન્તીતિ રસગ્ગસા, રસગ્ગસાનં અગ્ગા રસગ્ગસગ્ગા, તા એતસ્સ સન્તીતિ રસગ્ગસગ્ગી. **તેના**તિ ઓજાય અફરણેન, હીનધાતુકત્તા **તે બહ્વાબાધા હોન્તિ**.

‘‘હનૂ’’તિ સન્નિસ્સયદન્તાધારસ્સ સમઞ્ઞા, તં ભગવતો સીહહનુસદિસં, તસ્મા ભગવા **સીહહનુ**. તત્થ યસ્મા બુદ્ધાનં રૂપકાયસ્સ ધમ્મકાયસ્સ ચ ઉપમા નામ નિહીનુપમાવ, નત્થિ સમાનુપમા, કુતો અધિકૂપમા, તસ્મા અયમ્પિ નિહીનુપમાતિ દસ્સેતું “**તત્થા**”તિઆદિ વુત્તં. તિભાગવસેન મણ્ડલતાય **દ્વાદસિયં પક્ખસ્સ ચન્દસદિસાનિ**.

દન્તાનં ઉચ્ચનીચતા અબ્ભન્તરબાહિરપસ્સવસેનપિ વેદિતબ્બા, ન અગ્ગવસેનેવ. તેનાહ “**અયપટ્ટછિન્નસઙ્ખપટલં વિયા**”તિ. **અયપટ્ટ**ન્તિ ચ કકચં અધિપ્પેતં. **વિસમા**તિ વિસમસણ્ઠાના.

વિચ્છિન્દિત્વા વિચ્છિન્દિત્વા પવત્તસરતાય **છિન્નસ્સરાપિ**. અનેકાકારતાય **ભિન્નસ્સરાપિ**. કાકસ્સ વિય અમનુઞ્ઞસરતાય **કાકસ્સરાપિ**. **અપલિબુદ્ધત્તા**તિ અનુપદ્દુતવત્થુકત્તા. **વત્થુ**ન્તિ ચ અક્ખરુપ્પત્તિટ્ઠાનમાહ. **અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો**તિ એત્થ અટ્ઠઙ્ગાનિ પરતો આગમિસ્સન્તિ. **મઞ્જુઘોસો**તિ મધુરસ્સરો.

કરવીકસદ્દો યેસં સત્તાનં સોતપથં ઉપગચ્છતિ, તે અત્તનો સરસમ્પત્તિયા પકતિં જહાપેત્વા અવસે કરોન્તો અત્તનો વસે વત્તેતિ, એવં મધુરોતિ દસ્સેન્તો “**તત્રિદ**”ન્તિઆદિમાહ. **તં પીતિ**ન્તિ **તં** બુદ્ધગતં પીતિં. તેનેવ નીહારેન પુનપ્પુનં પવત્તન્તં અવિજહિત્વા વિક્ખમ્ભિતકિલેસા થેરાનં સન્તિકે લદ્ધધમ્મસ્સવનસપ્પાયા ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિયા પરિપક્કઞાણતાય “**સત્તહિ…પે॰… પતિટ્ઠાસી**”તિ. સત્તસતમત્તેન ઓરોધજનેન સદ્ધિં પદસાવ થેરાનં સન્તિકં ઉપગતત્તા “**સત્તહિ જઙ્ઘાસતેહિ સદ્ધિ**”ન્તિ વુત્તં.

અભિનીલનેત્તોતિ અધિકનીલનેત્તો. અધિકનીલતા ચ સાતિસયં નીલભાવેન વેદિતબ્બા, ન નેત્તે નીલવણ્ણસ્સેવ અધિકભાવતોતિ આહ “**ન સકલનીલનેત્તોવા**”તિઆદિ. પીતલોહિતવણ્ણા

સેતમણ્ડલગતરાજિવસેન, નીલસેતકાળવણ્ણા પન તંતંમણ્ડલવસેનેવ વેદિતબ્બા.

ચક્ખુભણ્ડન્તિ અક્ખિદલન્તિ કેચિ, અક્ખિદલપત્તન્તિ અઞ્ઞે. અક્ખિદલેહિ પન સદ્ધિં અક્ખિબિમ્બન્તિ વેદિતબ્બં. એવઞ્હિ વિનિગ્ગતગમ્ભીરજોતનાપિ યુત્તા હોતિ.

ઉણ્ણાસદ્દો લોકે અવિસેસતો લોમપરિયાયો, ઇધ પન લોમવિસેસવાચકોતિ આહ "**ઉણ્ણલોમ**"ન્તિ. **નલાટમજ્ઝજાતા**તિ નલાટમજ્ઝગતા. **ઓદાતતાય ઉપમા**, ન મુદુતાય. **રજતપુબ્બુળકા**તિ રજતમયતારકા.

દ્વે અત્થવસે પટિચ્ચ વુત્તન્તિ યસ્મા બુદ્ધા ચક્કવત્તિનો ચ પરિપુણ્ણનલાટતાય પરિપુણ્ણસીસબિમ્બતાય ચ "**ઉણ્હીસસીસા**"તિ વુચ્ચન્તિ, તસ્મા તે દ્વે અત્થવસે પટિચ્ચ ''ઉણ્હીસસીસો''તિ ઇદં વુત્તં. ઇદાનિ તં અત્થદ્વયં ભગવતિ સુપ્પતિટ્ઠિતન્તિ દસ્સેતું "**તથાગતસ્સહી**"તિઆદિ વુત્તં. સણ્ઠતમતાય સુવણ્ણવણ્ણતાય ચ **રઞ્ઞો બદ્ધઉણ્હીસપટ્ટો વિય વિરોચતિ. કપ્પસીસા**તિ દ્વિધાભૂતસીસા. **ફલસીસા**તિ ફલસદિસસીસા. **અટ્ઠિસીસા**તિ મંસસ્સ અભાવતો તચોપરિયોનદ્ધઅટ્ઠિમત્તસીસા. **તુમ્બસીસા**તિ લાબુસદિસસીસા. **પબ્ભારસીસા**તિ પિટ્ઠિભાગેન ઓલમ્બમાનસીસા. **પુરિમનયેના**તિ પરિપુણ્ણનલાટતાપક્ખેન. **ઉણ્હીસવેઠિતસીસો વિયા**તિ ઉણ્હીસપટ્ટેન વેઠિતસીસપદેસો વિય. **ઉણ્હીસં વિયા**તિ છેકેન સિપ્પિના વિરચિતઉણ્હીસમણ્ડલં વિય.

કમ્મન્તિ યેન યેન કમ્મેન યં યં લક્ખણં નિબ્બત્તં, તં તં કમ્મં. **કમ્મસરિક્ખક**ન્તિ તસ્સ તસ્સ લક્ખણસ્સ તંકમ્માનુરૂપતા. **લક્ખણ**ન્તિ તસ્સ મહાપુરિસલક્ખણસ્સ અવિપરીતસભાવો. **લક્ખણાનિસંસ**ન્તિ તં લક્ખણપટિલાભેન લદ્ધબ્બગુણો. **ઇમાનિ કમ્માદીની**તિ ઇમાનિ અનન્તરં વુત્તાનિ કમ્મકમ્મસરિક્ખકાદીનિ **દસ્સેત્વા** તં સરૂપતો વિભાવેત્વા **કથેતબ્બાનિ** સંવણ્ણકેન.

રતનવિચિત્તસુવણ્ણતોરણં તસ્મિં કાલે મનુસ્સલોકે નત્થીતિ વુત્તં "**દેવનગરે**"તિ. સબ્બસો સુપુપ્ફિતસાલરુક્ખો અસાધારણસોભો મનુસ્સૂપચારે ન લબ્ભતીતિ આહ "**સેલન્તરમ્હી**"તિ. **કિરિયાચાર**ન્તિ કાયિકવાચસિકકિરિયાપવત્તિં.

૩૮૭. સતતપાટિહારિયન્તિ સતતં ચરિમભવે સબ્બકાલં લક્ખણનિબ્બત્તકકમ્માનુભાવહેતુકં બુદ્ધાવેણિકં પાટિહારિયં. બુદ્ધાનં અતિદૂરે પાદં નિક્ખિપિતુકામાનમ્પિ નાતિદૂરે એવ નિક્ખિપનં હોતીતિ "**ન અતિદૂરે ઠપેસ્સામીતિ ઉદ્ધરતી**"તિ વુત્તં. પકતિસઞ્ચરણવસેનેતં વુત્તં, તાદિસેન પાદેન અનેકયોજને ઠપેસ્સામીતિ ઉદ્ધરણમ્પિ હોતિયેવ. **અતિદૂરં હી**તિઆદિ પમાણાતિક્કમે દોસદસ્સનં. **એવં સતી**તિ એવં દક્ખિણપાદવામપાદાનં યથાધિપ્પેતપતિટ્ઠિતટ્ઠાને સતિ. **પદવિચ્છેદો**તિ પદવારવિચ્છેદો. યાદિસં પસારેન્તો વામપાદસ્સ ઉદ્ધરણં પતિટ્ઠાનઞ્ચ, દક્ખિણપાદસ્સ તાદિસમેવ, ઇતિ નેસં ઉદ્ધરણપતિટ્ઠાનાનં સમાનતો અઞ્ઞમઞ્ઞભાવેન અનૂનાનધિકતાય વુત્તં "**દક્ખિણપાદકિચ્ચં વામપાદેન નિયમિતં, વામપાદકિચ્ચં દક્ખિણપાદેન નિયમિત**"ન્તિ.

દિવાતિ ઉપકટ્ઠાય વેલાય. **વિહારભત્તત્થાયા**તિ વિહારે યથાવુદ્ધં ગહેતબ્બભત્તત્થાય. **પચ્છતો આગચ્છન્તો**તિ પકતિગમનેન પચ્છતો આગચ્છન્તો. **ઓકાસં ન લભતી**તિ પદનિક્ખેપટ્ઠાનં ન લભતિ. ઊરુપરિયાયો ઇધ **સત્થિ-**સદ્દોતિ આહ "**ન ઊરું ઉન્નામેતી**"તિ. દણ્ડઙ્કુસં વુચ્ચતિ દીઘદણ્ડો અઙ્કુસો, તેન રુક્ખસાખં છિન્દતો પુરિસસ્સ યથા પચ્છાભાગેન પાદાનં ઓસક્કનં હોતિ, એવં ભગવતો પાદા ન ઓસક્કન્તીતિ આહ "**રુક્ખસાખાછેદન...પે॰... ઓસક્કાપેતી**"તિ. **ઓબદ્ધાનાબદ્ધટ્ઠાનેહિ પાદં કોટ્ટેન્તો વિયા**તિ આબદ્ધટ્ઠાનેન અનાબદ્ધટ્ઠાનેન ચ પાદખણ્ડં કોટ્ટેત્વા

થદ્ધં કરોન્તો વિય. **ન ઇતો ચિતો ચ ચાલેતી**તિ અપરાપરં ન ચાલેતિ. ઉસ્સઙ્ખપાદતાય સુખેનેવ પાદાનં પરિવત્તનતો નાભિતો પટ્ઠાય ઉપરિમકાયો ન ઇઞ્જતીતિ **હેટ્ઠિમકાયોવ ઇઞ્જતિ**. તેનાહ "**ઉપરિમ...પે॰... નિચ્ચલો હોતી**"તિ. **ન જાનાતિ** અનિઞ્જનતો. **કાયબલેના**તિ ગમનપયોગસઙ્ખાતેન કાયગતેન વિસેસબલેન. જવગમનહેતુભૂતેન વા **કાયબલેન**. તેનાહ "**બાહા ખિપન્તો**"તિઆદિ. જવેન ગચ્છન્તો હિ બાહા ખિપતિ, સરીરતો સેદા મુચ્ચન્તિ. **નાગાપલોકિતવસેના**તિ નાગસ્સ અપલોકનમિવ સકલકાયેનેવ પરિવત્તેત્વા અપલોકનવસેન.

અનાવરણઞાણસ્સાતિ અનાવરણઞાણબલેન દસ્સનસ્સ. અનાવરણવારો પન કાયે પતિટ્ઠિતરૂપદસ્સનમ્પિ અનાવરણમેવાતિ દસ્સનત્થં વુત્તો. **ઇન્દખીલતો પટ્ઠાયા**તિ નગરદ્વારે ઇન્દખીલતો પટ્ઠાય. **પકતિઇરિયાપથેનેવા**તિ ઓનમનાદિં અકત્વા ઉજુકગમનાદિના એવ. યદિ એવં કોટ્ઠકદ્વારગેહપ્પવેસે કથન્તિ આહ "**દલિદ્દમનુસ્સાન**"ન્તિઆદિ. **પરિવત્તેન્તેના**તિ નિપજ્જનત્થં કાયં પરિવત્તેન્તેન.

હત્થેહિ ગહેત્વાતિ ઉભોહિ હત્થેહિ ઉભોસુ કટિપ્પદેસેસુ પરિગ્ગહેત્વા. **પતતિ** નિસીદનટ્ઠાને નિપજ્જનવસેન પતતિ. **ઓરિમં અઙ્ગં નિસ્સાય નિસિન્નો**તિ પલ્લઙ્કમાભુજિત્વા ઉક્કુટિકનિસજ્જાય ઉપરિમકાયં હેટ્ઠિમકાયે પતિટ્ઠપેન્તોયેવ ભારીકરણવસેન ઓરિમઙ્ગં નિસ્સાય નિસિન્નો. **ઘંસન્તો**તિ આનિસદદેસેન આસનટ્ઠાનં ઘંસન્તો. **પારિમઙ્ગ**ન્તિ સત્થિભાગસમ્બદ્ધં આનિસદપદેસં. **તથેવા**તિ ઘંસન્તો એવ. **ઓલમ્બકં ધારેન્તો વિયા**તિ ઓલમ્બકસુત્તં ઓતારેન્તો વિય. તેન ઉજુકમેવ નિસીદનમાહ. સરીરસ્સ ગરુકભાવહેતૂનં દૂરતો સમુપાયિતભાવેન સલ્લહુકભાવતો **તૂલપિચું ઠપેન્તો વિય**.

અપ્પેસક્ખાનં મહાનુભાવગેહપ્પવેસે સિયા છમ્ભિતત્તં, ચિત્તક્ખોભો, દરથવસેન નાનપ્પકારકપ્પનં, ભયવસેન તણ્હાવસેન પરિતસ્સનં, તં સબ્બં ભગવતો નત્થીતિ દસ્સેતું પાળિયં ''ન છમ્ભતી''તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૮૭) વુત્તન્તિ આહ "**ન છમ્ભતી**"તિઆદિ.

ઉદકં દીયતિ એતેનાતિ **ઉદકદાનં**, ભિઙ્કારાદિ ઉદકભાજનં. **બદ્ધં કત્વા**તિ હત્થગતમત્તિકં વિય અત્તનો વસે અવત્તન્તં કત્વા. **પરિવત્તેત્વા**તિ કુજ્જિત્વા. **વિછડ્ડયમાનો** ઉદકસ્સ વિક્ખિપનવસેન છડ્ડયમાનો.

તથા ન ગણ્હાતિ, બ્યઞ્જનમત્તાય એવ ગણ્હન્તો. ભત્તં વા અમનાપન્તિ આનેત્વા યોજના. બ્યઞ્જનેન આલોપઅતિનામનં, આલોપેન બ્યઞ્જનઅતિનામનન્તિ ઇમેસુ પન દ્વીસુ પઠમમેવ અસારુપ્પતાય અનિટ્ઠં વજ્જેતબ્બન્તિ પાળિયં પટિક્ખિત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **સબ્બત્થેવા**તિ સબ્બસ્મિં આહરિતબ્બવત્થુસ્મિં સુપણીતભાવેન **રસો પાકટો હોતિ** ઞાણેન પરિઞ્ઞાતત્તા. **રસગેધો પન નત્થિ** સેતુઘાતત્તા.

અસ્સાતિ ''નેવ દવાયા''તિઆદિપદસ્સ. **વુત્તમેત**ન્તિ "**વિસુદ્ધિમગ્ગે** વિનિચ્છયો આગતો''તિ સબ્બાસવસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩) સંવણ્ણયન્તેન વુત્તમેતં, તસ્મા ન એત્થ તં વત્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો, તસ્મા યો તસ્મિં તસ્મિં વિનિચ્છયે વિસેસવાદો ઇચ્છિતબ્બો. સો પરમત્થમઞ્જૂસાય **વિસુદ્ધિમગ્ગવણ્ણનાય** વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. **પત્તસ્સ ગહણટ્ઠાન**ન્તિ હત્થેન પત્તસ્સ ગહણપદેસં. **વિનિવત્તિત્વા**તિ પત્તે સબ્બં આમિસગતં સદ્ધિં ભત્તેન વિનિવત્તિત્વા ગચ્છતિ. **પમાણાતિક્કન્ત**ન્તિ કેલાયનવસેન અતિક્કન્તપમાણં આરક્ખં ઠપેતિ. **ચીવરભોગન્તર**ન્તિ ચીવરપટલન્તરં. **ઉદરેન અક્કમિત્વા**તિ ઉદરેનેવ સન્નિરુમ્ભિત્વા.

અપ્પત્તકાલં અભિમુખં નામેતિ ઉપનામેતીતિ **અતિનામેતિ**, પત્તકાલં અતિક્કામેન્તો નામેતિ અપનેતીતિ **અતિનામેતિ**. ઉભયમ્પિ એકજ્ઝં ગહેત્વા પાળિયં ''ન ચ અનુમોદનસ્સ કાલમતિનામેતી''તિ વુત્તન્તિ દસ્સેન્તો "**યો હી**"તિઆદિમાહ.

વેગગમનેન પટિસંમુઞ્ચિત્વા ધાવિત્વા **ગચ્છતિ**. **અચ્ચુક્કટ્ઠન્તિ** અતિવિય ઉદ્ધં કત્વા કટ્ઠિતપારુતં. તેનાહ "**યો હિ યાવ હનુકટ્ઠિતો…પે॰… હોતી**"તિ. **અચ્ચોક્કટ્ઠન્તિ** અતિવિય હેટ્ઠા કત્વા કટ્ઠિતપારુતં. તેનાહ "**યાવ ગોપ્ફકા ઓતારેત્વા**"તિ. **ઉભતો ઉક્ખિપિત્વા**તિ દક્ખિણતો વામતોતિ ઉભોસુ પસ્સેસુ ઉત્તરાસઙ્ગં ઉક્ખિપિત્વા. **થનન્તિ** દક્ખિણથનં.

વિસ્સટ્ઠોતિ વિમુત્તો. તેનાહ "**વિસ્સટ્ઠત્તાયેવ ચેસ વિઞ્ઞેય્યો**"તિ. યસ્મા અમુત્તવાદિનો વચનં અવિસ્સટ્ઠતાય ન સિનિય્હતિ, ન એવં મુત્તવાદિનોતિ આહ "**સિનિદ્ધો**"તિ. **વિઞ્ઞેય્યો**તિ સુપરિબ્યત્તતાય અક્ખરતો ચ બ્યઞ્જનતો ચ વિઞ્ઞાતું સક્કુણેય્યો. તેનાહ "**પાકટો**"તિ. **વિઞ્ઞાપનિયો**તિ વિજાનિતબ્બો. બ્યઞ્જનવસેનેવ ચેત્થ વિઞ્ઞેય્યતા વેદિતબ્બા ઘોસસ્સ અધિપ્પેતત્તા. **મધુરો**તિ પિયો પેમનીયો અપલિબુદ્ધો. સવનમરહતિ, સવનસ્સ સોતસ્સ હિતોતિ વા **સવનીયો**. **સમ્પિણ્ડિતો**તિ સહિતો. ભગવતો હિ સદ્દો ઉપ્પત્તિટ્ઠાનકતાસઞ્ચિતત્તા સહિતાકારેનેવ આપાથમાગચ્છતિ, ન અયોસલાકાય પહટકંસથાલં વિય વિપ્પકિણ્ણો. તેનાહ "**અવિસારી**"તિ. **ગમ્ભીરો**તિ યથા ગમ્ભીરવત્થુપરિચ્છિન્દનેન ઞાણસ્સ ગમ્ભીરસમઞ્ઞા, એવં ગમ્ભીરટ્ઠાનસમ્ભવતો સદ્દસ્સ ગમ્ભીરસમઞ્ઞાતિ આહ "**ગમ્ભીરોતિ ગમ્ભીરસમુટ્ઠિતો**"તિ . **નિન્નાદવા**તિ સવિસેસં નિન્નાદવા. સ્વાયં વિસેસો ગમ્ભીરભાવસિદ્ધોતિ આહ "**ગમ્ભીરત્તાયેવ ચેસ નિન્નાદી**"તિ. એવમેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ ચતુરઙ્ગનિપ્ફાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. **અકારણા મા નસ્સી**તિ બુદ્ધાનુભાવેન વિય સરસ્સ પરિસપરિયન્તતા વુત્તા, ધમ્મતાવસેનેવ પન સા વેદિતબ્બા તસ્સ મૂલકારણસ્સ તથા અવટ્ઠિતત્તા.

પચ્ચોસક્કિત્વાતિ પટિનિવત્તિત્વા. **સમુસ્સિતકઞ્ચનપબ્બતં વિય** ઉપરિ ઇન્દનીલરતનવિતતસિખં વિજ્જુલ્લતાભૂસિતં. મહાપથવીઆદયો સત્થુગુણપટિભાગતાય નિદસ્સનં, કેવલં મહન્તતામત્તં ઉપાદાય નિદસ્સિતા.

૩૯૦. **અપ્પટિસંવિદિતો**તિ અનારોચિતો. આગમનવસેન ચેત્થ પટિસંવેદિતન્તિ આહ "**અવિઞ્ઞાતઆગમનો**"તિ. **ઉગ્ગતભાવન્તિ** કુલભોગવિજ્જાદીહિ ઉળારભાવં. **અનુદ્દયસમ્પન્ના**તિ કારુણિકા.

૩૯૧. સહસાવ ઓકાસકરણેન ઉચ્ચકુલીનતા દીપિતા હોતીતિ આહ "**વેગેન ઉટ્ઠાય દ્વિધા ભિજ્જિત્વા**"તિઆદિ.

નારિસમાનનામન્તિ ઇત્થિઅત્થજોતકનામં. તેનાહ "**ઇત્થિલિઙ્ગ**"ન્તિ. **અવ્હાતબ્બા**તિ કથેતબ્બા.

૩૯૪. એકનીહારેનેવ **અટ્ઠ પઞ્હે બ્યાકરોન્તો**. ''પુબ્બેનિવાસં…પે॰… પવુચ્ચતી''તિ ઇમિના પુબ્બેનિવાસસ્સ વિદિતકારણં વુત્તન્તિ આહ "**તસ્સ પુબ્બેનિવાસો પાકટો**"તિ. **દિબ્બચક્ખુઞાણં કથિતં** તસ્સ પરિભણ્ડઞાણભાવતો યથાકમ્મૂપગઞાણસ્સ. ''જાતિક્ખયં પત્તો, અભિઞ્ઞા વોસિતો''તિ ચ વુત્તત્તા મુનીતિ અસેક્ખમુનિ ઇધાધિપ્પેતોતિ આહ "**અરહત્તઞાણમોનેય્યેન સમન્નાગતો**"તિ.

કિલેસરાગેહિ કિલેસવિવણ્ણતાહિ. **જાતિક્ખયપ્પત્તત્તા** ''અથો જાતિક્ખયં પત્તો''તિ વુત્તત્તા. **અભિજાનિત્વા**તિ અભિવિસિટ્ઠતાય અગ્ગમગ્ગપઞ્ઞાય ઞત્વા. ઇદાનિ પટિસમ્ભિદાયં આગતનયેન પરિઞ્ઞાપહાનભાવનાસચ્છિકિરિયાસમાપત્તીનં પારગમનેન **પારગૂ**તિ અયમેત્થ અત્થોતિ દસ્સેતું ''**પારગૂતિ વા**''તિઆદિ વુત્તં. અભિઞ્ઞેય્યધમ્માનં જાનનવસેન **અભિઞ્ઞાપારગૂ. તાદિસો**તિ યાદિસો ''પારગૂ સબ્બધમ્માન''ન્તિ પદદ્વયેન વુત્તો, તાદિસો. **છહિ આકારેહી**તિ પજાનનાદીહિ યથાવુત્તેહિ છહિ આકારેહિ.

કામઞ્ચેત્થ દ્વે એવ પુચ્છાગાથા દ્વે ચ વિસ્સજ્જનાગાથા, પુચ્છાપટિપાટિયા પન અસઙ્કરતો ચ વિસ્સજ્જનં પવત્તતિ, તં નિદ્ધારેતું **કિં પના**તિઆદિ વુત્તં. **વેદેહિ ગતત્તા**તિ વેદેહિ મગ્ગઞાણેહિ પારઙ્ગતત્તા. **પુબ્બેનિવાસન્તિઆદીહિ વિજ્જાનં અત્થિતાય** બોધિતત્તા. **પાપધમ્માન**ન્તિ છત્તિંસપાપધમ્માનં સોત્થાનં મગ્ગં પાપનેન નિસ્સેસતો સોધિતત્તા.

૩૯૫. ધમ્મો નામ અરહત્તમગ્ગો કુસલધમ્મેસુ ઉક્કંસપારમિપ્પત્તિયા ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન. તસ્સ અનુરૂપધમ્મભાવતો **અનુધમ્મો નામ** હેટ્ઠિમમગ્ગફલધમ્મા. યો સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા યથાનુસિટ્ઠં ન પટિપજ્જતિ, સો તથાગતં ધમ્માધિકરણં વિહેઠેતિ નામ. યો પન પટિપજ્જન્તો ચ દન્ધાભિઞ્ઞતાય કમ્મટ્ઠાનસોધનત્થં અન્તરન્તરા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા અનેકવારં કથાપેતિ, સો એત્તાવતા ધમ્માધિકરણં તથાગતં વિહેઠેતીતિ ન વત્તબ્બો. ન હિ ભગવતો ધમ્મદેસનાય પરિસ્સમો અત્થિ, અયઞ્ચ અત્થો **મહાસુદસ્સનસુત્તાદીહિ** (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૧ આદયો) દીપેતબ્બો, તસ્મા – ''સચ્ચધમ્મસ્સ અનુધમ્મ''ન્તિ વત્તબ્બે વુત્તમેવ બ્યતિરેકમુખેન વિભાવેતું ''**ન ચ મં ધમ્માધિકરણં વિહેસેસી**''તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **તત્થ પરિનિબ્બાયી**તિ પરકાલે ચેત્થ પરિનિબ્બાનમ્પિ સઙ્ગય્હતિ, તં પન ઇમસ્મિં ગહિતમેવ હોતીતિ આહ ''**દેસનાય અરહત્તેનેવ કૂટં ગહિત**''ન્તિ.

બ્રહ્માયુસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૨. સેલસુત્તવણ્ણના

૩૯૬. કેણિયોતિ તસ્સ નામં, પુબ્બે કેણિયા જીવિકાકપ્પનતોતિ વદન્તિ. **જટિલો**તિ જટાધરો. બ્રાહ્મણજાતિકત્તા કોટિસારતાય ચ **બ્રાહ્મણમહાસાલો**. પયોજેત્વા નિસ્સયો હુત્વા વસતિ, રત્તિં કામસમ્પત્તિં અનુભવતીતિ વા યોજના. **સુસઙ્ખત**ન્તિ સપ્પિમધુસક્કરાદીહિ ચેવ મરિચસિઙ્ગીવેરાદીહિ ચ સુટ્ઠુ અભિસઙ્ખતં.

પટિક્ખેપપસન્નતાયાતિ અહોવતાયં અપ્પિચ્છો, યો નિમન્તિયમાનોપિ ન સાદિયતીતિ ઉપનિમન્તિયમાનસ્સ પટિક્ખેપે તિત્થિયાનં પસન્નભાવતોતિ. તં કથં? વિરુદ્ધમેતન્તિ ''**અકારણમેત**''ન્તિ પટિક્ખિપતિ.

૩૯૮. કપ્પસહસ્સેહિપિ...પે॰... અહોસીતિ ઇદં નાનુસ્સવસિદ્ધં અનુમાનગ્ગહણં સન્ધાયાહ. **પદે**તિ ઉત્તરપદલોપેન નિદ્દેસોતિ આહ ''**પદપ્પમાણે**''તિ. પજ્જતિ નિક્ખિપતિ એત્થાતિ વા પદં પકતિયા પાદનિક્ખિપટ્ઠાનં, તસ્મિં **પદે**. કીળાપસુતતાદિના **પમાદં આપજ્જતિ. બોધિસત્તચારિક**ન્તિ દુક્કરચરિયં સન્ધાય વદતિ.

૩૯૯. **પરિપુણ્ણતાયા**તિ અનૂનતાય. **અહીનઙ્ગતાયા**તિ અવેકલ્લભાવતો. રોચતીતિ રુચિ, દેહપ્પભા, સોભણા રુચિ એતસ્સાતિ **સુરુચિ**. **આરોહસમ્પત્તિ** કાયસ્સ પમાણયુત્તઉચ્ચતા. **પરિણાહસમ્પત્તિ** કિસથૂલભાવવજ્જિતપરિણાહતા. **સણ્ઠાનસમ્પત્તિ** અવયવાનં સુસણ્ઠિતતા. **ચારુદસ્સનો**તિ પિયદસ્સનો તેનાહ "**સુચિરમ્પી**"તિઆદિ. **સુવણ્ણસદિસવણ્ણો**તિ જાતિહિઙ્ગુલકેન મદ્દિત્વા સિલાનિઘંસેનેવ પરિકમ્મં કત્વા ઠપિતઘનસુવણ્ણરૂપવણ્ણો. મહાપુરિસભાવં બ્યઞ્જેન્તિ પકાસેન્તીતિ **બ્યઞ્જનાનિ**, મહાપુરિસલક્ખણાનીતિ આહ "**પઠમં વુત્તબ્યઞ્જનાનેવા**"તિ.

પુબ્બે વુત્તન્તિ "સુરુચી"તિ પુબ્બે વુત્તં, "આદિચ્ચોવ વિરોચસી"તિ **પુન વુત્તં**. "ચારુદસ્સનો સુવણ્ણવણ્ણોસી"તિ પુબ્બે વુત્તં, "કલ્યાણદસ્સનો ભિક્ખુ કઞ્ચનાભત્તચો"તિ પુન વુત્તન્તિ ઇમમત્થં સન્ધાયાહ "**ઉત્તરગાથાયપિ એસેવ નયો**"તિ. સાતિસયં ઉત્તમવણ્ણે વણ્ણેત્વા **ઉત્તમવણ્ણિનો**તિ પદેન સન્તં પકાસેતીતિ આહ "**ઉત્તમવણ્ણસમ્પન્નસ્સા**"તિ. **ઉત્તમસારથી**તિ સેટ્ઠપુરિસસારથિ. તત્થ તત્થ જમ્બુવનસણ્ડમણ્ડિતતાય જમ્બુદીપો "**જમ્બુસણ્ડો**"તિ વુચ્ચતિ. **ઇસ્સરિય**ન્તિ ચક્કવત્તિસ્સરિયં.

જાતિખત્તિયાતિ જાતિમન્તો ખત્તિયા. **રાજાભિરાજા**તિ એત્થ **અભિ**-સદ્દો પૂજત્થોતિ આહ "**રાજૂનં પૂજનીયો**"તિ.

અપ્પમાણાતિ અપરિમાણા લોકધાતુયો. "યાવતા પન આકઙ્ખેય્યા"તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૮૧) હિ વુત્તં. **ધમ્મરાજા અનુત્તરો**તિ એત્થ વુત્તઅનુત્તરભાવં "યાવતા હી"તિઆદિના પાકટતરં કત્વા ધમ્મરાજભાવં વિભાવેતું "**સ્વાહ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. **ધમ્મેના**તિ પટિવેધધમ્મેન. તેનાહ "**અનુત્તરેનેવા**"તિ. **અનુત્તરેના**તિ વિસિટ્ઠેન ઉત્તમેન. ઇમસ્મિં પક્ખે **ધમ્મેના**તિ પટિપત્તિધમ્મેનાતિપિ સઙ્ગય્હતિ. **પરિયત્તિધમ્મેના**તિ દેસનાધમ્મેન આણાચક્કં પવત્તેમીતિ યોજના. દેસનાઞાણપટિવેધઞાણવિભાગં **ધમ્મચક્કમેવ વા**. **અપ્પટિવત્તિય**ન્તિ પટિવત્તિતું અસક્કુણેય્યં.

તથાગતેન જાતોતિ તથાગતેન હેતુના અરિયાય જાતિયા જાતો. હેતુઅત્થે કરણવચનં. **અનુજાતો**તિ ચ વુત્તે અનુ-સદ્દસ્સ વસેન **તથાગત**ન્તિ ચ ઉપયોગવચનમેવ હોતિ, સો ચ અનુ-સદ્દો હેતુઅત્થજોતકોતિ આહ "**તથાગતં હેતું અનુજાતો**"તિ. અવઞ્ઞાતબ્બભાવેન જાતોતિ **અવજાતો** દુપ્પટિપન્નત્તા. તેનાહ "**દુસ્સીલો**"તિ. તથા હિ વુત્તં કોકાલિકં આરબ્ભ "પુરિસન્તકલિ અવજાતો"તિ. **પુત્તો નામ ન હોતિ** તસ્સ ઓવાદાનુસાસનિયં અટ્ઠિતત્તા. **એવમાહા**તિ "અનુજાતો તથાગત"ન્તિ એવમાહ.

વિજ્જાતિ મગ્ગવિજ્જા. ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન **વિમુત્તી**તિ ફલવિમુત્તિ. નનુ ચ મગ્ગો ભાવેતબ્બેન ગહિતોતિ? સચ્ચં ગહિતો, સબ્બે ચ પન સત્ત ધમ્મા અભિઞ્ઞેય્યાતિ વિજ્જાય અભિઞ્ઞેય્યભાવો વુત્તો. ઇમિના વા નયેન સબ્બેસમ્પિ અભિઞ્ઞેય્યભાવો વુત્તો એવાતિ વેદિતબ્બો. ફલેન વિના હેતુભાવસ્સેવ અભાવતો **હેતુવચનેન ફલસિદ્ધિ**, નિરોધસ્સ ચ સમ્પાપનેન મગ્ગસ્સ હેતુભાવો. દુક્ખસ્સ નિબ્બત્તનેન તણ્હાય સમુદયભાવોતિ ઇમમત્થં સઙ્ગહિતમેવ અત્થતો આપન્નત્તા. **યુત્તહેતુના**તિ યુત્તિયુત્તેન હેતુના **બુદ્ધભાવં સાધેતિ** સચ્ચવિનિમુત્તસ્સ બુજ્ઝિતબ્બસ્સ અભાવતો સચ્ચસમ્બોધનેનેવ ચ તસ્સ અનવસેસતો બુદ્ધત્તા. અત્થવચનઞ્ચેતં, પયોગવચનાનિ પન – બ્રાહ્મણ, અહં સમ્માસમ્બુદ્ધો સબ્બથા અવિપરીતધમ્મદેસનો, સમ્માસમ્બુદ્ધત્તા સબ્બત્થ અવિપરીતમાચિક્ખતિ યથાહં સબ્બમગ્ગદેસકોતિ . કિં પન ભગવા સયમેવ અત્તનો સમ્માસમ્બુદ્ધભાવં આરોચેતીતિ? મહાકરુણાય અઞ્ઞેસં

મહાવિસયતો. તત્થ ‘‘એકોમ્હિ સમ્માસમ્બુદ્ધો, સબ્બાભિભૂ સબ્બવિદૂહમસ્મી’’તિઆદીનિ (મહાવ॰ ૧૧; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫; ૨.૩૪૧; કથા॰ ૪૦૫) સુત્તપદાનિ ઇદમેવ ચ સુત્તપદં એતસ્સ અત્થસ્સ સાધકં.

સલ્લકન્તનોતિ સલ્લાનં સમુચ્છિન્નત્તા. **રોગસ્સા**તિ કિલેસરોગસ્સ. **તસ્મા**તિ અપુનપવત્તિપાદનેન તિકિચ્છનતો. બ્રહ્મં વા સેટ્ઠં સમ્માસમ્બોધિં પત્તોતિ **બ્રહ્મભૂતો**. **એવં આગતાયા**તિ ઇમિના –

‘‘કામા તે પઠમા સેના, દુતિયા અરતિ વુચ્ચતિ;
તતિયા ખુપ્પિપાસા તે, ચતુત્થી તણ્હા પવુચ્ચતિ.

થિનમિદ્ધં તેપઞ્ચમં થિનમિદ્ધં તે, છટ્ઠા ભીરૂ પવુચ્ચતિ;
સત્તમી વિચિકિચ્છા તે, મક્ખો થમ્ભો તે અટ્ઠમો.

લાભો સિલોકો સક્કારો, મિચ્છાલદ્ધો ચ યો યસો;
યો ચત્તાનં સમુક્કંસે, પરે ચ અવજાનતિ;
એસા નમુચિ તે સેના, કણ્હસ્સાભિપ્પહારિની’’તિ. (સુ॰ નિ॰ ૪૩૮-૪૪૧);

એવં વુત્તં નવવિધં સેનં સઙ્ગણ્હતિ. **વસે વત્તેત્વા**તિ સમુચ્છિન્દનેન અનુપ્પાદતાપાદનેન વસે વત્તેત્વા. **કુતોચિ અભયો** નિબ્ભયો.

સયમેવ દટ્ઠબ્બન્તિ યેન યેન અધિગતો, તેન તેન પરસદ્ધાય ગન્તબ્બં હિત્વા અસમ્મોહતો પચ્ચવેક્ખણાઞાણેનેવ સામં દટ્ઠબ્બં. તેનાહ ‘‘**પચ્ચક્ખ**’’ન્તિ. પસટ્ઠા દિટ્ઠિ સન્દિટ્ઠિ. યથા રથેન જયતીતિ રથિકો, એવં ઇદં મગ્ગબ્રહ્મચરિયં સન્દિટ્ઠિયા જયતીતિ **સન્દિટ્ઠિકં**. અથ વા દિટ્ઠન્તિ દસ્સનં વુચ્ચતિ, દિટ્ઠમેવ સન્દિટ્ઠં, સન્દસ્સનન્તિ અત્થો. સન્દિટ્ઠં અરહતીતિ **સન્દિટ્ઠિકો** યથા વત્થયુગં અરહતીતિ વત્થયુગિકો. સન્દિટ્ઠિકં ફલદાનં સન્ધાય નાસ્સ કાલોતિ અકાલં, અકાલમેવ **અકાલિકં**, ન કાલન્તરં ખેપેત્વા ફલં દેતિ, અત્તનો પન પવત્તિસમનન્તરમેવ ફલં દેતીતિ અત્થો. અથ વા અત્તનો ફલપ્પદાને પકટ્ઠો કાલો પત્તો અસ્સાતિ કાલિકો, લોકિયો કુસલધમ્મો, ઇદં પન સમનન્તરફલત્તા ન કાલિકં.

૪૦૦. ‘‘મહાયઞ્ઞં પવત્તયી’’તિઆદીસુ કેવલં દાનધમ્માદીસુ યઞ્ઞપરિયાયસમ્ભવતો ‘‘**બ્રાહ્મણાનં યઞ્ઞાભાવતો**’’તિ વુત્તં. બ્રાહ્મણા હિ ‘‘અગ્ગિમુખા દેવા’’તિ અગ્ગિજુહનપુબ્બકં યઞ્ઞં વિદહન્તિ. તેનાહ ‘‘**અગ્ગિજુહનપ્પધાનાતિ અત્થો**’’તિ ‘‘ભૂર્ભુવ? સ્વ?’’ ઇતિ **સાવિત્તી** પુબ્બકત્તા **મુખં** પુબ્બઙ્ગમં . ‘‘મુખમિવ મુખ’’ન્તિઆદીસુ વિય ઇધાપિ પધાનપરિયાયો મુખસદ્દોતિ દસ્સેન્તો ‘‘**મનુસ્સાનં સેટ્ઠતો રાજા ‘મુખ’ન્તિ વુત્તો**’’તિ આહ. **આધારતો**તિ ઓગાહન્તીનં નદીનં આધારભાવતો **પટિસરણતો** ગન્તબ્બટ્ઠાનભાવતો. **સઞ્ઞાણતો**તિ ચન્દયોગવસેન અજ્જ અસુકનક્ખત્તન્તિ પઞ્ઞાયનતો. **આલોકકરણતો**તિ નક્ખત્તાનિ અભિભવિત્વા આલોકકરણતો. **સોમ્મભાવતો**તિ સીતહિમવાસીતવાતૂપક્ખરભાવતો. **તપન્તાન**ન્તિ દીપસિખા અગ્ગિજાલા અસનિવિચક્કન્તિ એવમાદીનં વિજ્જલન્તાનં. **આયમુખં** અગ્ગદક્ખિણેય્યભાવેન.

દિબ્બચક્ખુ ધમ્મચક્ખુ પઞ્ઞાચક્ખુ બુદ્ધચક્ખુ સમન્તચક્ખૂતિ ઇમેહિ **પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ**. **તે સરણસ્સા**તિ તે સરણસ્સ ચ, તે સરણભાવમૂલકત્તા ઇતરદ્વયસ્સ ચ, યથાવુત્ત તે-પદેન વુત્તત્થતો પરસ્સ ચાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં

હોતિ – ‘‘તે તુય્હં, ઇતરસ્સ ચ સરણસ્સ અહો આનુભાવો’’તિ. આવુત્તિવસેન વા **તે સરણસ્સા**તિ એત્થ અત્થો વિભાવેતબ્બો – તુય્હં સરણભૂતસ્સ ચ ઇતરસરણસ્સ ચ આનુભાવોતિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સેલસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૩. અસ્સલાયનસુત્તવણ્ણના

૪૦૧. અઞ્ઞમઞ્ઞવિસિટ્ઠત્તા વિસદિસં રજ્જં વિરજ્જં, વિરજ્જતો આગતા, તત્થ જાતાતિ વા **વેરજ્જકા**, એવં જાતા ખો પન તે, યસ્મા વત્થાભરણાદિવિભાગેન નાનપ્પકારા હોન્તિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘**નાનાવેરજ્જકાન**’’ન્તિ. અટ્ઠકથાયં પન વેરજ્જસ્સેવ વસેન નાનપ્પકારતા વુત્તા. **યઞ્ઞુપાસનાદિના**તિ યઞ્ઞાનુભવનમન્તજ્ઝેનદક્ખિણપરિયેસનાદિના. **ચતુવણ્ણસાધારણ**ન્તિ ખત્તિયાદીનં ચતુન્નં વણ્ણાનં સાધારણં સંસારસુદ્ધિપાપતસ્સનં. **ન્હાનસુદ્ધિયા**તિ તિત્થસમુદ્દખાતેસુ મન્તજપ્પનપુબ્બકં સાયંતતિયઉદકોરોહનાદિન્હાનસુદ્ધિયા. **ભાવનાસુદ્ધિયા**તિ પરમજોતિભૂતાય પુરિસભાવનાસઙ્ખાતાય સુદ્ધિયા. **વાપિતસિરો**તિ ઓરોપિતકેસો. તમેવ હિ સિરો વાપિતન્તિ વુચ્ચતિ.

સભાવવાદીતિ યથાભૂતવાદી. **પબ્બજન્તા**તિ બ્રાહ્મણપબ્બજ્જં ઉપગચ્છન્તા, તસ્મા બ્રાહ્મણાનં પબ્બજ્જાવિધાનં સિક્ખન્તેન ભોતા ‘‘બ્રાહ્મણાવ સુજ્ઝન્તિ, નો અબ્રાહ્મણા’’તિ અયં વિધિ સહેતુકો સઉપાદાનો સક્કચ્ચં ઉગ્ગહિતો, **તસ્મા તુય્હં પરાજયો નત્થિ...પે॰... એવમાહંસુ**.

૪૦૨. **લદ્ધિભિન્દનત્થ**ન્તિ ‘‘બ્રાહ્મણાવ બ્રહ્મુનો પુત્તા ઓરસા મુખતો જાતા બ્રહ્મજા’’તિ એવં પવત્તલદ્ધિયા વિનિવેઠનત્થં. **પુત્તપટિલાભત્થાયા**તિ ‘‘એવં મયં પેત્તિકં ઇણધારં સોધેય્યામા’’તિ લદ્ધિયં ઠત્વા પુત્તપટિલાભત્થાય. અયઞ્હેત્થ અધમ્મિકાનં બ્રાહ્મણાનં અજ્ઝાસયો. **નેસ**ન્તિ બ્રાહ્મણાનં. **સચ્ચવચનં સિયા**તિ ‘‘બ્રહ્મુનો પુત્તા’’તિઆદિવચનં સચ્ચં યદિ સિયા **બ્રાહ્મણીનં...પે॰... ભવેય્ય**, ન ચેતં અત્થિ. મહાબ્રહ્મુનો મુખતો જાતોતિ વાદચ્છેદકવાદો **મુખતોજાતચ્છેકવાદો**. અસ્સલાયનોવિઞ્ઞૂ જાતિકો ‘‘નિરક્ખેપં સમણેન ગોતમેન વુત્ત’’ન્તિ જાનન્તોપિ સહગતાનં બ્રાહ્મણાનં ચિત્તાનુરક્ખણત્થં ‘‘**કિઞ્ચાપિ ભવં ગોતમો**’’તિઆદિમાહ.

૪૦૩. ઇદાનિ બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણોતિ વાદં ભિન્દિતું ‘‘**સુતં તે યોનકકમ્બોજેસૂ**’’તિઆદિ આરદ્ધં. યદિ બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો, સબ્બત્થ બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો ભવેય્ય, અથ કસ્મા યોનકકમ્બોજાદિજનપદેસુ બ્રાહ્મણાનં સેટ્ઠભાવો નત્થિ? એવઞ્હિ તત્થ વણ્ણા , તસ્મા ‘‘બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો’’તિ લદ્ધિમત્તમેતં. તેસુ હિ જનપદેસુ જના એકજ્ઝં સન્નિપતિત્વા સમ્મન્તયિત્વા કતિકં અકંસુ, દાસં સામિકં કત્વા ઇતરે સબ્બે તં પૂજેત્વા તસ્સ વસે વત્તન્તિ, યો તેસં અય્યો હોતિ ઇતરે સબ્બે તસ્સ દાસા હોન્તિ, તે કતિપયસંવચ્છરાતિક્કમેન તસ્સ કિઞ્ચિ દોસં દિસ્વા તં તતો ઠાનતો અપનેત્વા અઞ્ઞં ઠપેન્તિ, ઇતિ સો **અય્યો હુત્વા દાસો હોતિ**, ઇતરો **દાસો હુત્વા અય્યો હોતિ**, એવં તાવ કેચિ ‘‘અય્યો હુત્વા દાસો હોતિ, દાસો હુત્વા અય્યો હોતી’’તિ એત્થ અત્થં વદન્તિ. **અટ્ઠકથાયં** પન પુરિમવસેનેવ તમત્થં દસ્સેતું ‘‘**બ્રાહ્મણો સભરિયો**’’તિઆદિ વુત્તં. વયપ્પત્તે પુત્તે અસતીતિ ઇદં વક્ખમાનસ્સ દારકસ્સ દાયજ્જસામિકભાવસ્સ તાવ દસ્સનં. **માતિતો સુદ્ધો**તિ એત્થ યો માતિતો સુદ્ધત્તા અય્યો, પિતિતો અસુદ્ધત્તા દાસો હોતિ, સો એવ પિતિતો અસુદ્ધત્તા દાસો હુત્વા માતિતો અય્યો હોતીતિ જાતિં સમ્ભેદેતિ. સોવ સબ્બેન સબ્બં હોતીતિ ન સક્કા વત્તુન્તિ અપરે. **કો થામો**તિ મહન્તે લોકસન્નિવાસે અનમતગ્ગે અતીતે કાલે ઇત્થીનં વા ચિત્તે

અનવટ્ઠિતે દાસા દાસા એવ હોન્તિ, અય્યા અય્યા એવ હોન્તીતિ એત્થ કો એકન્તિકો સહેતુકો અવસ્સયો, તસ્સ સાધકો સિદ્ધન્તો, કિં નિદસ્સનન્તિ અત્થો.

૪૦૪. **સુક્કચ્છેદકવાદો નામા**તિ ‘‘બ્રાહ્મણોવ સુક્કો વણ્ણો’’તિ એવં વુત્તો સુક્કચ્છેદકવારો નામ.

૪૦૮. **સબ્બસ્મિં અગ્ગિકિચ્ચં કરોન્તે**તિ એતેન યથા યતો કુતોચિ નિસ્સયતો ઉપ્પન્નો અગ્ગિઉપાદાનસમ્પન્નો અગ્ગિકિચ્ચં કરોતિ, એવં યસ્મિં કસ્મિઞ્ચિ દાસકુલે જાતો ઉપનિસ્સયસમ્પન્નો સમ્માપટિપજ્જમાનો સંસારતો સુજ્ઝતિ એવાતિ દસ્સેતિ.

૪૦૯. **પાદસિકવણ્ણો**તિ અન્તરાળવણ્ણો. **એતેસ**ન્તિ ખત્તિયકુમારેન બ્રાહ્મણકઞ્ઞાય ઉપ્પન્નપુત્તો, બ્રાહ્મણકુમારેન ખત્તિયકઞ્ઞાય ઉપ્પન્નપુત્તોતિ એતેસં દ્વિન્નં માણવકાનં. **મતકભત્તે**તિ મતે ઉદ્દિસ્સ કતભત્તે. **થાલિપાકે**તિ કતમઙ્ગલભત્તે.

૪૧૦. **તુમ્હે**તિ જાતિસામઞ્ઞતો માણવં બ્રાહ્મણેહિ સદ્ધિં એકજ્ઝં સઙ્ગણ્હન્તો આહ. **કો નુ ખો**તિ અવંસિરો ઇસિવાદો, તેસં બ્રાહ્મણીસીનં અસામત્થિયદસ્સનેન જાતિયા અપ્પમાણતં વિભાવેતું ગામદારકવેસેન ઉપગચ્છિ. તેન વુત્તં ‘‘**ગામણ્ડલરૂપો વિયા**’’તિ. **કોણ્ડદમકો**તિ અદન્તદમકો.

૪૧૧. જનેતીતિ **જનિકા** જનેત્તિ. **જનકો પિતા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ગન્ધબ્બપઞ્હ**ન્તિ ગન્ધબ્બસ્સ માતુકુચ્છિયં ઉપ્પજ્જનકસત્તસ્સ ખત્તિયભાવાદિપુચ્છં. **દબ્બિગહણસિપ્પમ્પિ** એકા વિજ્જા વેદિતબ્બા. તત્થ કિર કુસલો યં કિઞ્ચિ આહારૂપગપણ્ણપુપ્ફફલબીજં અન્તમસો એલાલુકમ્પિ ગહેત્વા ભેસજ્જેહિ યોજેત્વા પચન્તો સપ્પિમધુફાણિતેહિ સમાનરસં કત્વા સમ્પાદેતું સક્કોતિ, પુણ્ણોપિ તાદિસો, તેન ઞાતં ત્વં દબ્બિગહણસિપ્પમત્તમ્પિ ન જાનાસીતિ સમ્બન્ધો. **સદ્ધો**તિ કમ્મફલસદ્ધાય સદ્ધો, પોથુજ્જનિકેનેવ રતનત્તયપસાદેન **પસન્નો**. તેનેવાહ – ‘‘**ઉપાસકં મં ભવં…પે॰… સરણં ગત**’’ન્તિ.

અસ્સલાયનસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૪. ઘોટમુખસુત્તવણ્ણના

૪૧૨. ખેમિયા નામ રઞ્ઞો દેવિયા રોપિતત્તા તં અમ્બવનં **ખેમિયમ્બવન**ન્તિ વુચ્ચતીતિ વદન્તિ. **ધમ્મિકો**તિ ધમ્મયુત્તો સબ્બસોવ અધમ્મં પહાય ધમ્મે ઠિતો. પરિબ્બજતિ પબ્બજતિ એતેનાતિ **પરિબ્બજો**, ઘરાવાસતો નિક્ખમનપુબ્બકં લિઙ્ગગ્ગહણવસેન સીલસમાદાનં. **એત્થા**તિ એતસ્મિં પરિબ્બજે. **સભાવો**તિ તં પરિબ્બાજનિયં, તેહિ તેહિ પરિબ્બાજકેહિ અનુટ્ઠાતબ્બો પટિપત્તિધમ્મસઙ્ખાતો સભાવો. **ધમ્મોવ પમાણ**ન્તિ એતેન મયં અહિરિમના ચિત્તસ્સ યથાઉપટ્ઠિતં કથેમ, તસ્મા તં અપ્પમાણં, યો પનેત્થ અવિતથો ધમ્મો, તદેવ પમાણં. અધિગતપટિપત્તિસઙ્ખાતો સભાવો અત્થિ, તસ્સ તુમ્હેહિ તુમ્હેહિ **બહુના** નાનાસન્દસ્સનાદિ **કમ્મેન ઇધ ભવિતબ્બં**, બહુદેવેત્થ વત્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

૪૧૪. **સારત્તરત્તા**તિ સારજ્જનવસેન રત્તા, બહુલરાગવસેન અભિરત્તાતિ અત્થો. અત્તના ઞાપેતબ્બમત્થં અનુગ્ગહાપેતિ બોધેતીતિ અનુગ્ગહો, ઞાપિતકારણં, સહ અનુગ્ગહેનાતિ **સાનુગ્ગહા**. તેનાહ ‘‘**સકારણા**’’તિ. કિં પન

તં કારણં? ઇમસ્સાધિપ્પાયો ‘‘નત્થિ ધમ્મિકો પરિબ્બજો’’તિ મયા વુત્તો, અદ્ધા પનાયસ્મા ઉદેનો યાથાવતો ધમ્મિકં પરિબ્બજં મે આચિક્ખતીતિ. તેનાહ **‘‘વુત્તઞ્હેત’’**ન્તિઆદિ.

૪૨૧. સબ્બમિદં થાવરજઙ્ગમં પુરિસકતં, તસ્મા યં કિઞ્ચિ કત્વા અત્તા પોસેતબ્બો રક્ખિતબ્બોતિ લોકાયતનિસ્સિતો નીતિમગ્ગો ઘોટમુખકન્તો, તસ્મા આહ **‘‘એતસ્સ કિર જાનનસિપ્પે’’**તિઆદિ. **સગ્ગો નિબ્બત્તો નામ નત્થિ** અકત્તબ્બમેવ કરણતો. દેવલોકપરિયાપન્નધનં મનુસ્સાનં ઉપકપ્પપુઞ્ઞાભાવતો પુબ્બે અત્તના નિહિતધનં **‘‘અસુકે ચા’’**તિ આચિક્ખિત્વા ગતો. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ઘોટમુખસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૫. ચઙ્કીસુત્તવણ્ણના

૪૨૨. તસ્મિન્તિ સાલવને. **ઉત્તરેન ઓપાસાદન્તિ** ઓપાસાદગામસ્સ ઉત્તરદિસાયં. **ઉત્તરેનાતિ એન**-સદ્દયોગેન હિ **ઓપાસાદન્તિ** ઉપયોગવચનં. **અજ્ઝાવસતીતિ** એત્થ અધિ-આ-સદ્દાનં અનત્થન્તરતં હદયે કત્વા આહ **‘‘વસતી’’**તિ. ઇદાનિ તેસં અત્થવિસેસભાવિતં દસ્સેન્તો **‘‘અભિભવિત્વા વા આવસતી’’**તિઆદિમાહ. **એત્થાતિ** ઓપાસાદપદે. **સત્તુસ્સદન્તિ**આદીસુ પન કથન્તિ આહ – **‘‘તસ્સ અનુપ્પયોગત્તાવ સેસપદેસૂ’’**તિ. ઉપ-અનુ-અધિ-ઇતિ-એવં-પુબ્બકે વસનકિરિયયાટ્ઠાને ઉપયોગવચનમેવ પાપુણાતીતિ સદ્દવિદૂ ઇચ્છન્તીતિ આહ **‘‘લક્ખણં સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બ’’**ન્તિ. તથા હિ વુત્તં **‘‘ઉપસગ્ગવસેન પનેત્થ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં વેદિતબ્બ’’**ન્તિ. ઉસ્સદતા નામેત્થ બહુલતાતિ તં બહુલતં દસ્સેતું **‘‘બહુજન’’**ન્તિઆદિ વુત્તં. **આવજ્જિત્વાતિ** પરિક્ખિપિત્વા.

રઞ્ઞા વિય ભુઞ્જિતબ્બન્તિ વા **રાજભોગ્ગં. રઞ્ઞો દાયભૂતન્તિ** કુલપરમ્પરાય ભોગ્ગભાવેન રઞ્ઞા લદ્ધદાયભૂતં. તેનાહ **‘‘દાયજ્જન્તિ અત્થો’’**તિ. રાજનીહારેન પરિભુઞ્જિતબ્બતો ઉદ્ધં પરિભોગલાભસ્સ સેટ્ઠદેય્યતા નામ નત્થીતિ આહ – **‘‘છત્તં ઉસ્સાપેત્વા રાજસઙ્ખેપેન પરિભુઞ્જિતબ્બ’’**ન્તિ. **તિત્થપબ્બતાદીસૂતિ** નદીતિત્થપબ્બતપાદગામદ્વારઅટવીમુખાદીસુ. **નિસ્સટ્ઠપરિચ્ચત્તન્તિ** મુત્તચાગવસેન પરિચ્ચત્તં કત્વા. **એતેસં બ્રાહ્મણગહપતિકાનં**.

૪૨૩. તિ સન્નિપતિતા. યો કોચિ વિઞ્ઞૂનં ઇચ્છિતો પઞ્હો, તસ્સ પુચ્છિતસ્સ યાથાવતો કથનસમત્થો **પુચ્છિતપઞ્હબ્યાકરણસમત્થો**.કુલાપદેસાદિના મહતી મત્તા એતસ્સાતિ મહામત્તો.

૪૨૪. તેતિ ‘‘નાનાવેરજ્જકા’’તિ વુત્તબ્રાહ્મણા. ‘‘ઉભતો સુજાતો’’તિ (દી॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૩૦૩; અ॰ નિ॰ ટી॰ ૩.૫.૧૩૪) એત્તકે વુત્તે યેહિ કેહિચિ દ્વીહિ ભાગેહિ સુજાતતા વિઞ્ઞાયેય્ય, સુજાતસદ્દો ચ ‘‘સુજાતો ચારુદસ્સનો’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૯૯; સુ॰ નિ॰ ૫૫૩; થેરગા॰ ૮૧૮) આરોહપરિણાહસમ્પત્તિપરિયાયોતિ જાતિવસેનેવ સુજાતતં વિભાવેતું **‘‘માતિતો ચ પિતિતો ચા’’**તિ વુત્તં. અનોરસપુત્તવસેનપિ લોકે માતુપિતુસમઞ્ઞા દિસ્સતિ, ઇધ પનસ્સ ઓરસપુત્તવસેનેવ ઇચ્છીયતીતિ દસ્સેતું **‘‘સંસુદ્ધગહણીકો’’**તિ વુત્તં. પિતા ચ માતા ચ પિતરો, પિતૂનં પિતરો પિતામહા, તેસં યુગો પિતામહયુગો, તસ્મા **યાવ સત્તમા પિતામહયુગાતિ** એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. યુગસદ્દો ચેત્થ એકસેસનયેન દટ્ઠબ્બો ‘‘યુગો ચ યુગો ચ યુગા’’તિ. એવઞ્હિ તત્થ તત્થ દ્વિન્નં ગહિતમેવ હોતિ. તેનાહ – **‘‘તતો ઉદ્ધં સબ્બેપિ પુબ્બપુરિસા પિતામહગ્ગહણેનેવ ગહિતા’’**તિ. **પુરિસગ્ગહણઞ્ચેત્થ** ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસવસેન કતન્તિ દટ્ઠબ્બં. એવઞ્હિ ‘‘માતિતો’’તિ પાળિવચનં સમત્થિતં હોતિ. **અક્ખિત્તોતિ** અપ્પત્તખેપો.

અનવક્ખિત્તોતિ સદ્ધથાલિપાકાદીસુ ન અવક્ખિત્તો. **જાતિવાદેના**તિ હેતુમ્હિ કરણવચનન્તિ દસ્સેતું “**કેન કારણેના**”તિઆદિ વુત્તં. એત્થ ચ **ઉભતો…પે॰… પિતામહયુગા**તિ એતેન બ્રાહ્મણસ્સ યોનિદોસાભાવો દસ્સિતો સંસુદ્ધગહણિકભાવકિત્તનતો. **અક્ખિત્તો**તિ ઇમિના કિરિયાપરાધાભાવો. કિરિયાપરાધેન હિ સત્તા ખેપં પાપુણન્તિ. **અનુપકુટ્ઠો**તિ ઇમિના અયુત્તસંસગ્ગાભાવો. અયુત્તસંસગ્ગમ્પિ હિ પટિચ્ચ સત્તા અક્કોસં લભન્તિ.

ઇસ્સરોતિ અધિપતેય્યસંવત્તનિયકમ્મફલેન ઈસનસીલો. સા પનસ્સ ઇસ્સરતા વિભવસમ્પત્તિપચ્ચયા પાકટા જાતાતિ અટ્ઠતાપરિયાયભાવેન વદન્તો “**અડ્ઢોતિ ઇસ્સરો**”તિ આહ. મહન્તં ધનમસ્સ ભૂમિગતઞ્ચેવ વેહાસટ્ઠઞ્ચાતિ **મહદ્ધનો. તસ્સા**તિ તસ્સ તસ્સ. **વદન્તિ** “અન્વયતો બ્યતિરેકતો ચ અનુપસઙ્કમનકારણં કિત્તેમા”તિ.

અધિકરૂપોતિ વિસિટ્ઠરૂપો ઉત્તમસરીરો. દસ્સનં અરહતીતિ **દસ્સનીયો**. તેનાહ “**દસ્સનયોગ્ગો**”તિ. પસાદં આવહતીતિ **પાસાદિકો**. તેનાહ “**ચિત્તપસાદજનનતો**”તિ. **વણ્ણસ્સા**તિ વણ્ણધાતુયા . **સરીર**ન્તિ સન્નિવેસવિસિટ્ઠો કરચરણગીવાસીસાદિ અવયવસમુદાયો, સો ચ સણ્ઠાનમુખેન ગય્હતીતિ “**પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાયાતિ પરમાય…પે॰… સમ્પત્તિયા ચા**”તિ વુત્તં. સબ્બવણ્ણેસુ સુવણ્ણવણ્ણોવ ઉત્તમોતિ વુત્તં “**સેટ્ઠેન સુવણ્ણવણ્ણેન સમન્નાગતો**”તિ. તથા હિ બુદ્ધા ચક્કવત્તિનો ચ સુવણ્ણવણ્ણાવ હોન્તિ. **બ્રહ્મવચ્છસી**તિ ઉત્તમસરીરાભો સુવણ્ણાભોતિ અત્થો. ઇમમેવ હિ અત્થં સન્ધાયાહ “**મહાબ્રહ્મુનો સરીરસદિસેન સરીરેન સમન્નાગતો**”તિ. ન બ્રહ્મુજુગત્તતં. **અખુદ્દાવકાસો દસ્સનાયા**તિ આરોહપરિણાહસમ્પત્તિયા અવયવપારિપૂરિયા ચ દસ્સનાય ઓકાસો ન ખુદ્દકો. તેનાહ “**સબ્બાનેવા**”તિઆદિ.

યમનિયમલક્ખણં **સીલમસ્સ અત્થીતિ સીલવા**, તં પનસ્સ રત્તઞ્ઞુતાય **વુદ્ધં વડ્ઢિતં સીલં અસ્સ અત્થીતિ વુદ્ધસીલી**, તેન ચ સબ્બદા સમાયોગતો **વુદ્ધસીલેન સમન્નાગતો. પઞ્ચસીલમત્તમેવ સન્ધાય વદન્તિ** તતો પરં સીલસ્સ તત્થ અભાવતો તેસઞ્ચ અજાનનતો.

ઠાનકરણસમ્પત્તિયા સિક્ખાસમ્પત્તિયા ચ કત્થચિપિ અનૂનતાય પરિમણ્ડલપદાનિ બ્યઞ્જનાનિ અક્ખરાનિ એતિસ્સાતિ **પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જના**. અથ વા પજ્જતિ અત્થો એતેનાતિ પદં, નામાદિ, યથાધિપ્પેતમત્થં બ્યઞ્જેતીતિ બ્યઞ્જનં વાક્યં, તેસં પરિપુણ્ણતાય **પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જના**. અત્થઞાપનસાધનતાય વાચાવ કરણન્તિ **વાક્કરણં**, ઉદાહરણઘોસો. **ગુણપરિપુણ્ણભાવેન** તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ, તેન વા ભાસિતબ્બઅત્થસ્સ. **પૂરે** પુણ્ણભાવે. **પૂરે**તિ ચ પુરિમસ્મિં અત્થે આધારે ભુમ્મં, દુતિયસ્મિં વિસયે. **સુખુમાલત્તનેના**તિ ઇમિના તસ્સા વાચાય મુદુસણ્હભાવમાહ. **અપલિબુદ્ધાય** પિત્તસેમ્હાદીહિ. **સન્દિટ્ઠં** સબ્બં દસ્સેત્વા વિય એકદેસકથનં. **વિલમ્બિતં** સણિકં ચિરાયિત્વા કથનં. “સન્દિદ્ધવિલમ્બિતાદી”તિ વા પાઠો. તત્થ **સન્દિદ્ધં** સન્દેહજનકં. **આદિ**-સદ્દેન ખલિતાનુકડ્ઢિતાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **આદિમજ્ઝપરિયોસાનં પાકટં કત્વા**તિ ઇમિના ચસ્સ વાચાય અત્થપારિપૂરિં વદન્તિ.

૪૨૫. **સદિસા**તિ એકદેસેન સદિસા. ન હિ બુદ્ધાનં ગુણેહિ સબ્બથા સદિસા કેચિપિ ગુણા અઞ્ઞેસુ લબ્ભન્તિ. **ઇતરે**તિ અત્તનો ગુણેહિ અસદિસગુણે. **ઇદ**ન્તિ ઇદં અત્થજાતં. **ગોપદક**ન્તિ ગાવિયા પદે ઠિતઉદકં. **કુલપરિયાયેના**તિ કુલાનુક્કમેન.

તત્થાતિ મઞ્ચકે. **સીહસેય્યં કપ્પેસી**તિ યથા રાહુ અસુરિન્દો આયામતો વિત્થારતો ઉબ્બેધતો ચ ભગવતો રૂપકાયસ્સ પરિચ્છેદં ગહેતું ન સક્કોતિ, તથારૂપં ઇદ્ધાભિસઙ્ખારં અભિસઙ્ખરોન્તો સીહસેય્યં કપ્પેસિ.

પરિસુદ્ધટ્ઠેન અરિયન્તિ આહ "**અરિયં ઉત્તમં પરિસુદ્ધ**"ન્તિ. **અનવજ્જટ્ઠેન કુસલં**, ન સુખવિપાકટ્ઠેન. કત્થચિ **ચતુરાસીતિ પાણસહસ્સાનિ** કત્થચિ **અપરિમાણાપિ દેવમનુસ્સા** યસ્મા ચતુવીસતિયા ઠાનેસુ અસઙ્ખ્યેય્યા અપરિમેય્યા **મગ્ગફલામતં પિવન્તિ**. કોટિસતસહસ્સાદિપરિમાણેનપિ બહૂ એવ. તસ્મા અનુત્તરાચારસિક્ખાપનવસેનેવ ભગવા **બહૂનં આચરિયો**. **તે**તિ કામરાગતો અઞ્ઞે ભગવતા પહીનકિલેસે.

અપાપપુરેક્ખારોતિ અપાપેહિ પુરક્ખરીયતિ, ન વા પાપં પુરતો કરોતીતિપિ અપાપપુરેક્ખારોતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું "**અપાપે નવ લોકુત્તરધમ્મે**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અપાપે**તિ પાપપટિપક્ખે પાપરહિતે ચ. બ્રહ્મનિ ભવા, બ્રહ્મુનો વા હિતા ગરુકરણાદિના, બ્રહ્માનં વા મગ્ગં જાનાતીતિ બ્રહ્મઞ્ઞા, તસ્સા **બ્રહ્મઞ્ઞાય પજાય**.

તિરોરટ્ઠા તિરોજનપદાતિ એત્થ રજ્જં રટ્ઠં રાજન્તિ રાજાનો એતેનાતિ કત્વા. તદેકદેસભૂતા પદેસા પન જનપદો જના પજ્જન્તિ એત્થ સુખજીવિકં પાપુણન્તીતિ કત્વા. પુચ્છાય દોસં સલ્લક્ખેત્વાતિ સમ્બન્ધો. **ભગવા વિસ્સજ્જે**તિ તેસં ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં ચિન્તેત્વાતિ અધિપ્પાયો. **નવકા**તિ આગન્તુકભાવેન અમ્હાકં અભિનવા.

૪૨૬. **ઓપાતેતિ** નિપ્પાતેતીતિ અત્થો. તથાભૂતો ચ તત્થ પેસિતા હોતીતિ વુત્તં "**પવેસેતી**"તિ. **સંપુરક્ખરોન્તી**તિ સક્કચ્ચં પુબ્બઙ્ગમં કરોન્તિ. તેનાહ "**પુરતો કત્વા વિચરન્તી**"તિ.

૪૨૭. સુદ્દે બહિ કત્વા રહો સાસિતબ્બટ્ઠેન મન્તા એવ તંતંઅત્થપટિપત્તિહેતુતાય પદન્તિ **મન્તપદં** વેદં. તેનાહ "**વેદો**"તિ. **એવં કિરાતિ પરમ્પરભાવેન આભત**ન્તિ આચરિયપરમ્પરાય આભતં. **પાવચનસઙ્ખાતસમ્પત્તિયા**તિ પમુખવચનમ્હિ ઉદત્તાદિસમ્પત્તિયા. **સાવિત્તિઆદીહિ છન્દબન્ધેહિ વગ્ગબન્ધેહિ ચા**તિ ગાયત્તીઆદીહિ અજ્ઝાયાનુવાકાદીહિ છન્દબન્ધેહિ ચ વગ્ગબન્ધેહિ ચ. **સમ્પાદેત્વા**તિ પદસમ્પત્તિં અહાપેત્વા. **પવત્તારો**તિ વા પાવચનવસેન વત્તારો. **સજ્ઝાયિત**ન્તિ ગાયનવસેન સજ્ઝાયિતં, તં પન પદેનેવ ઇચ્છિતન્તિ આહ "**પદસમ્પત્તિવસેના**"તિ. **અઞ્ઞેસં વુત્ત**ન્તિ પાવચનવસેન અઞ્ઞેસં વુત્તં. **રાસિકત**ન્તિ ઇરુવેદયજુવેદસામવેદાદિવસેન, તત્થાપિ પચ્ચેકં મન્તબ્રહ્માદિવસેન અજ્ઝાયાનુવાકાદિવસેન રાસિકતં. **દિબ્બેન ચક્ખુના ઓલોકેત્વા**તિ દિબ્બચક્ખુપરિભણ્ડેન યથાકમ્મૂપગઞાણેન સત્તાનં કમ્મસ્સકતં, પચ્ચક્ખતો દસ્સનટ્ઠેન દિબ્બચક્ખુસદિસેન પુબ્બેનિવાસઞાણેન અતીતકપ્પે બ્રાહ્મણાનં મન્તજ્ઝેનવિધિઞ્ચ ઓલોકેત્વા. **પાવચનેન સહ સંસન્દેત્વા**તિ કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ યં વચનં વટ્ટસન્નિસ્સિતં, તેન સહ અવિરુદ્ધં કત્વા. ન હિ તેસં વિવટ્ટસન્નિસ્સિતો અત્થો પચ્ચક્ખો હોતિ. **અપરાપરે**તિ અટ્ઠકાદીહિ અપરાપરે, પચ્છિમા ઓક્કાકરાજકાલાદીસુ ઉપ્પન્ના. **પક્ખિપિત્વા**તિ અટ્ઠકાદીહિ ગન્થિતમન્તપદેસુ કિલેસસન્નિસ્સિતપદાનં તત્થ તત્થ પદે પક્ખિપનં કત્વા. **વિરુદ્ધે અકંસૂ**તિ **બ્રાહ્મણધમ્મિકસુત્તા**દીસુ (ખુ॰ નિ॰ બ્રાહ્મણધમ્મિકસુત્તં) આગતનયેનેવ સંકિલેસિકત્થદીપનતો પચ્ચનીકભૂતે અકંસુ.

૪૨૮. **પટિપાટિયા ઘટિતા**તિ પટિપાટિયા સમ્બદ્ધા. **પરમ્પરસંસત્તા**તિ આદાનિયાય યટ્ઠિયા સંસત્તા. તેનાહ "**યટ્ઠિગ્ગાહકેન ચક્ખુમતા**"તિ. **પુરિમસ્સા**તિ મણ્ડલાકારેન ઠિતાય અન્ધવેણિયા સબ્બપુરિમસ્સ હત્થેન સબ્બપચ્છિમસ્સ કચ્છં ગણ્હાપેત્વા. **દિવસમ્પી**તિ અનેકદિવસમ્પિ . ચક્ખુસ્સ અનાગતભવં ઞત્વા યથાઅક્કન્તટ્ઠાનેયેવ અનુપતિત્વા અક્કમનંવ સલ્લક્ખેત્વા "**કહં ચક્ખુમા કહં મગ્ગો**"**તિ પરિવેદિત્વા**.

પાળિઆગતેસુ દ્વીસૂતિ સદ્ધા અનુસ્સવોતિ ઇમેસુ દ્વીસુ. **એવરૂપે**તિ યથા સદ્ધાનુસ્સવા, એવરૂપે એવ પચ્ચક્ખગાહિનોતિ અત્થો. **તયો**તિ રુચિઆકારપરિવિતક્કદિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયો. **ભૂતવિપાકા**તિ ભૂતત્થનિટ્ઠાયકા

અધિપ્પેતત્થસાધકા, વુત્તવિપરિયાયેન અભૂતત્થવિપાકા વેદિતબ્બા . **એત્થાતિ** એતેસુ સદ્ધાયિતાદિવત્થૂસુ. **એકંસેનેવ નિટ્ઠં ગન્તું નાલં** અનેકન્તિકત્તા સદ્ધાદિગ્ગાહસ્સ. **ઉપરિ પુચ્છાય મગ્ગં વિવરિત્વા ઠપેસિ** સચ્ચાનુરક્ખાય ઞાતુકામતાય ઉપ્પાદિતત્તા. પસ્સતિ હિ ભગવા – મયા ''સચ્ચમનુરક્ખતા...પે॰... નિટ્ઠં ગન્તુ''ન્તિ વુત્તે સચ્ચાનુરક્ખણં ઞાતુકામો માણવો ''કિત્તાવતા''તિઆદિના પુચ્છિસ્સતિ, તસ્સ તં વિસ્સજ્જેત્વા સચ્ચાનુબોધે પુચ્છાય અવસરં દત્વા તસ્સ ઉપનિસ્સયે ઉપકારધમ્મે કથેસ્સામીતિ. તેન વુત્તં – ''ઉપરિ પુચ્છાય મગ્ગં વિવરિત્વા ઠપેસી''તિ.

૪૩૦. **અત્તાનઞ્ઞેવ સન્ધાય વદતિ**, યતો વુત્તં પાળિયં – ''યં ખો પનાયમાયસ્મા ધમ્મં દેસેતિ, ગમ્ભીરો સો ધમ્મો દુદ્દસો દુરનુબોધો''તિઆદિ. લુબ્ભન્તીતિ **લોભનીયા** યથા ''અપાયગમનીયા''તિ આહ **''લોભનીયેસુ ધમ્મેસૂતિ લોભધમ્મેસૂ''**તિ. યથા વા રૂપાદિધમ્મા લોભનીયા, એવં લોભોતિ આહ **''લોભનીયેસુ ધમ્મેસૂતિ લોભધમ્મેસૂ''**તિ. તેનેવાહ – ''યં લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૪૦૦; મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૩; વિભ॰ ૨૦૩). એસે નયો સેસપદદ્વયેપિ.

૪૩૨. **નિવેસેતીતિ** ઠપેતિ પટ્ઠપેતિ. **પયિરુપાસતીતિ** ઉપટ્ઠાનવસેન ઉપગન્ત્વા નિસીદતિ. સુય્યતિ એતેનાતિ **સોતન્તિ** આહ **''પસાદસોત''**ન્તિ. તઞ્હિ સવનાય ઓદહિતબ્બન્તિ. **ધારેતિ** સન્ધારેતિ તત્થેવ મનં ઠપેતિ. **અત્થતોતિ** યથાવુત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અત્થતો. **કારણતોતિ** યુત્તિતો હેતુદાહરણેહિ ઉપપત્તિતો. **ઓલોકનન્તિ** એવમેતન્તિ યથાસભાવતો પઞ્ઞાચક્ખુના દટ્ઠબ્બતં ખમન્તિ, તઞ્ચ મહન્તસ્સ મણિનો પજ્જલન્તસ્સ વિય આવિકત્વા અત્થસ્સ ચિત્તે ઉપટ્ઠાનન્તિ આહ **''ઇધા''**તિઆદિ. **કત્તુકમ્યતાછન્દોતિ** કત્તુકામતાસઙ્ખાતો કુસલચ્છન્દો. **વાયમતીતિ**આદિતો ચતુન્નમ્પિ વીરિયાનં વસેન વાયામં પરક્કમં કરોતિ. **મગ્ગપધાનં પદહતીતિ** મગ્ગાવહં મગ્ગપરિયાપન્નઞ્ચ સમ્મપ્પધાનં પદહતિ, પદહનવસેન તં પરિપૂરેતિ. **પરમસચ્ચન્તિ** અમોઘધમ્મત્તા પરમત્થસચ્ચં. **સહજાતનામકાયેનાતિ** મગ્ગપઞ્ઞાસહજાતનામકાયેન . **તદેવાતિ** તદેવ પરમસચ્ચં નિબ્બાનં. તેનેવાહ – **''સચ્છિકિરિયાભિસમયેન વિભૂતં પાકટં કરોન્તો પસ્સતી''**તિ.

૪૩૩-૪. **મગ્ગાનુબોધોતિ** મગ્ગપટિપાટિયા બોધો બુજ્ઝનં, યેસં કિલેસાનં સમુચ્છિન્દનવસેન મગ્ગપ્પટિવેધો, તેસં પટિપસ્સમ્ભનવસેન પવત્તમાનં સામઞ્ઞફલં, મગ્ગેન પટિવિદ્ધાનિ સચ્ચાનિ, પરમત્થસચ્ચમેવ વા અનુરૂપબુજ્ઝનન્તિ અધિપ્પાયો. **''સચ્ચાનુપ્પત્તીતિ ફલસચ્છિકિરિયા''**તિ વુત્તં. એવઞ્હિ સતિ હેટ્ઠા વુત્તા સદ્ધાપટિલાભાદયો દ્વાદસ ધમ્મા સચ્ચાનુપ્પત્તિયા ઉપકારા હોન્તિ, તસ્મા વુત્તં **''તેસંયેવાતિ હેટ્ઠા વુત્તાનં દ્વાદસન્ન''**ન્તિ. **નાયં** ''તેસંયેવા''તિ પદસ્સ **અત્થો**. સતિપિ કુસલવિપાકાદિભાવેન નાનત્તે વત્થારમ્મણભૂમિકિચ્ચાદિવસેન પન સદિસાતિ ઉપાયતોવ મગ્ગધમ્મા આસેવિતા બહુલીકતા ફલભૂતાતિ વત્તબ્બતં અરહતીતિ તંસદિસે તબ્બોહારં કત્વા **''તેસં મગ્ગસમ્પયુત્તધમ્માન''**ન્તિ વુત્તં. એવઞ્હિ આસેવનાગહણં સમત્થિતં, ન અઞ્ઞથા. ન હિ એકચિત્તક્ખણિકાનં મગ્ગધમ્માનં આસેવના, બહુલીકમ્મં વા અત્થીતિ. **તુલનાતિ** વિપસ્સના. સા હિ વુટ્ઠાનગામિનિભૂતા મગ્ગપ્પધાનસ્સ બહુકારા તસ્સ અભાવે મગ્ગપ્પધાનસ્સેવ અભાવતો, એવં ઉસ્સાહો તુલનાય છન્દો ઉસ્સાહસ્સ બહુકારોતિઆદિના હેટ્ઠિમસ્સ ઉપરિમૂપકારતં સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ આહ – **''ઇમિના નયેન સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો''**તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ચઙ્કીસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૬. એસુકારીસુત્તવણ્ણના

૪૩૭. **કોટ્ઠાસન્તિ** મંસભાગં. **લગ્ગાપેય્યુન્તિ** ન્હારુના વા વાકેન વા બન્ધિત્વા પુરિસસ્સ હત્થે વા વસનગેહે વા ઓલમ્બનવસેન બન્ધેય્યું. **સત્થધમ્મન્તિ** સત્થિકેસુ સત્થવાહેન પણેતબ્બં આણાધમ્મં. **તસ્સ નિક્ખમનત્થન્તિ** તં મૂલં સત્થિકેહિ નિત્થરણત્થં. **પાપં અસ્સાતિ** પરિચરન્તસ્સ પારિચરિયાય અહિતંવ અસ્સ. તેનાહ ''ન સેય્યો''તિ. **ઉચ્ચકુલીનાદયો** દુતિયવારાદીહિ વુચ્ચન્તિ, ઇધ ઉપધિવિપત્તિસમ્પત્તિયો પાપિયાદિપદેહિ વુત્તાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ – ''**પાપિયોતિ પાપકો લામકો અત્તભાવો અસ્સા**''તિ. **સેય્યંસોતિ** હિતકોટ્ઠાસો, હિતસભાવોતિ અત્થો. **ઉચ્ચકુલીનતાતિ** કરણત્થે પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ ''**ઉચ્ચાકુલીનત્તેના**''તિ. ''વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતસ્સા''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૦૫; ૩.૧૪૧; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૨૫; ઉદા॰ ૫૩; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૭.૨૦; બુ॰ વં॰ અટ્ઠ॰ ૪.૪; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ ૧.નિદાનકથા; ૨.પકિણ્ણકકથા; દી॰ નિ॰ ટી॰ ૧.ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના; સં॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૨.૧; અ॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૧.૧; વજિર॰ ટી॰ ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના; સારત્થ॰ ટી॰ ૧.ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના; નેત્તિ॰ ટી॰ ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના; મ॰ નિ॰ ટી॰ ૧.૧) વિય **વણ્ણસદ્દો** ઇધ પસંસાપરિયાયોતિ આહ ''**વેસ્સોપિ હિ ઉળારવણ્ણો હોતી**''તિ.

૪૪૦. ''નિરવો પદસદ્દો સોળારગોત્તસ્સ અકિણ્ણમત્તિકાપત્તો તિટ્ઠેય્ય અસઙ્ગચારી''તિ વુત્તત્તા **ભિક્ખાચરિતબ્બાવ**, અયં તેસં કુલધમ્મોતિ અધિપ્પાયો. **હરિત્વાતિ** અપનેત્વા. **સત્તજીવો** સત્તવાણિજકો. ગોપેતિ રક્ખતીતિ **ગોપો**, આરક્ખાધિકારે નિયુત્તો. અસન્તિ લૂનન્તિ તેનાતિ **અસિતં**, લવિત્તં. વિવિધં ભારં આભઞ્જન્તિ ઓલમ્બન્તિ એત્થાતિ **બ્યાભઙ્ગી**, કાજં.

૪૪૧. **અનુસ્સરતોતિ** અનુસ્સરણહેતુ કુલવંસાનુસ્સરણક્ખણે ખત્તિયોતિઆદિના **સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ**. તેનાહ ''**પોરાણે…પે॰… અનુસ્સરિયમાને**''**તિ**. ઉચ્ચનીચત્તજાનનત્થઞ્ચ કુલવવત્થાનં કતં હોતીતિ ખત્તિયાદિકુલકમ્મુના તેસં ચતુન્નં વણ્ણાનં સન્ધનં જીવિકં પઞ્ઞપેન્તિ બ્રાહ્મણા, તથાગતો પન લોકુત્તરધમ્મમેવ પુરિસસ્સ સન્ધનં પઞ્ઞપેતિ તેન સત્તસ્સ લોકગ્ગભાવસિદ્ધિતો. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

એસુકારીસુત્તવણ્ણના લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૭. ધનઞ્જાનિસુત્તવણ્ણના

૪૪૫. **રાજગહં પરિક્ખિપિત્વા ઠિતપબ્બતસ્સાતિ** પણ્ડવપબ્બતં સન્ધાયાહ. રાજગહનગરસ્સ દક્ખિણદિસાભાગે પબ્બતસ્સ સમીપે ઠિતો જનપદો **દક્ખિણાગિરિ**. તણ્ડુલપુટકાનં પાલિ એત્થાતિ **તણ્ડુલપાલિ**. તસ્સ કિર દ્વારસમીપે તણ્ડુલવાણિજા તણ્ડુલપસિબ્બકે વિવરિત્વા પટિપાટિયા ઠપેત્વા નિસીદન્તિ, તેનસ્સ ''**તણ્ડુલપાલિદ્વાર**''ન્તિ સમઞ્ઞા અહોસિ. **સબ્બમેવ સસ્સં ગણ્હાતીતિ** દલિદ્દકસ્સકાનં દિવસપરિબ્બયમત્તમેવ વિસ્સજ્જેત્વા સબ્બમેવ આયતો નિપ્ફન્નં ધઞ્ઞં ગણ્હાતિ. **મન્દસસ્સાનીતિ** મન્દનિપ્ફત્તિકાનિ સસ્સાનિ.

૪૪૬. **ઇમિના નયેનાતિ** દાસકમ્મકરસ્સ નિવાસનભત્તવેત્તનાનુપ્પદાનેન મઙ્ગલદિવસેસુ ધનવત્થાલઙ્કારાનુપ્પદાનાદિના ચ **પોસેતબ્બો**. મિત્તામચ્ચાનં પિયવચનઅત્થચરિયાસમાનત્તતાદિ **મિત્તામચ્ચકરણીયં કત્તબ્બં**, તથા **ઞાતિસાલોહિતાનં**. તત્થ આવાહવિવાહસમ્બદ્ધેન ''અમ્હાકં ઇમે''તિ ઞાયન્તીતિ **ઞાતી**, માતાપિતાદિસમ્બદ્ધતાય સમાનલોહિતાતિ **સાલોહિતા**. સમ્મા દદન્તેસુપિ અસજ્જનતો નત્થિ એતેસં

તિથીતિ **અતિથિ**, તેસં અત્તના સમાનપરિભોગવસેન **અતિથિકરણીયં કાતબ્બં**, અતિથિબલીતિ અત્થો. ઞાતકભૂતપુબ્બા પેત્તિવિસયં ઉપગતા **પુબ્બપેતા**, દક્ખિણેય્યેસુ કાલેન કાલં દાનં દત્વા તેસં ઉદ્દિસનં **પુબ્બપેતકરણીયં**, પેતબલીતિ અત્થો. ગન્ધપુપ્ફવિલેપનજાલાભત્તેહિ કાલેન કાલં દેવતાનં પૂજા **દેવતાકરણીયં**, દેવતાબલીતિ અત્થો, રાજકિચ્ચકરણં ઉપટ્ઠાનં **રાજકરણીયં. અયમ્પિ કાયો**તિ અત્તનો કાયં સન્ધાય વદતિ. ઇમમત્થં સન્ધાયાહ "**ઇમિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો**"તિ.

૪૪૭. **પઞ્ચ દુસ્સીલ્યકમ્માની**તિ નિચ્ચસીલપટિપક્ખધમ્મા. દસ અકુસલકમ્મપથધમ્મા **દસ દુસ્સીલ્યકમ્માનિ**. અધમ્મચારી એવ **વિસમચારી** કાયવિસમાદિચરણતોતિ **વિસમચારીપદસ્સ** અત્થો વિસું ન વુત્તો.

૪૪૮-૪૫૩. **ઓસરન્તિ** અપસક્કન્તિ, ખીયન્તીતિ અત્થો. તેનાહ "**પરિહાયન્તી**"તિ. **અભિસરન્તી**તિ અભિવડ્ઢનવસેન પવત્તન્તિ. તેનાહ "**વડ્ઢન્તી**"તિ. **તત્રા**તિ બ્રહ્મલોકે. **અસ્સા**તિ બ્રહ્મલોકે ઉપ્પન્નસ્સ ધનઞ્જાનિસ્સ. **તતો પટ્ઠાયા**તિ યદા ભગવતા ''એસો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો''તિઆદિ વુત્તં, તતો પટ્ઠાય. **ચતુસચ્ચવિનિમુત્ત**ન્તિ નિદ્ધારેત્વા વિભજિત્વા વુચ્ચમાનેહિ સચ્ચેહિ વિમુત્તં. અત્થતો પન તતો પુબ્બેપિ **સચ્ચવિમુત્તં કથં ન કથેસિ**યેવ સચ્ચવિમુત્તસ્સ નિય્યાનસ્સ અભાવતો.

ધનઞ્જાનિસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૮. વાસેટ્ઠસુત્તવણ્ણના

૪૫૪. **જાતિં સોધેતુકામા હોન્તી**તિ સહવાસીનં બ્રાહ્મણાનં કિરિયા પરાધેન વા અસારુપ્પત્તેન વા જાતિયા ઉપક્કિલેસં આસઙ્કાય તં સોધેતુકામા હોન્તિ. **મન્તે સોધેતુકામા હોન્તી**તિ મન્તવચને આચરિયમતિચોદનાય અઞ્ઞેન વાક્યેન કેનચિ કારણેન સંસયે ઉપ્પન્ને તં સોધેતુકામા હોન્તિ. **અન્તરા**તિ વેમજ્ઝે, અઞ્ઞત્થેવા અન્તરાસદ્દોતિ તસ્સ **અઞ્ઞા કથા**તિ વચનં અવગન્તબ્બં. ખન્તીમેત્તાનુદ્દયાદિગુણસમ્પન્નો એવ "**સીલવાતિ ગુણવા**"તિઆહ. તેહિ સીલસ્સ વિસ્સજ્જનકાલેપિ "**સીલવા**"તિ વુચ્ચતિ. સમ્પન્નસીલત્તા વા તેહિ સમન્નાગતો એવ હોતીતિ આહ "**સીલવાતિ ગુણવા**"તિ. **આચારસમ્પન્નો**તિ સાધુ આચારવત્તો.

૪૫૫. **સિક્ખિતા**તિ તેવિજ્જાનં સિક્ખિતા તુમ્હે, ન દાનિ તુમ્હેહિ કિઞ્ચિ કત્તબ્બં અત્થીતિ અત્થો. **પટિઞ્ઞાતા**તિ પટિજાનિત્વા ઠિતા.

વેદત્તયસઙ્ખાતા તિસ્સો વિજ્જા અજ્ઝયન્તીતિ **તેવિજ્જા**. તેનાહ "**તિવેદાન**"ન્તિ. તયો વેદે અણન્તિ અજ્ઝયન્તીતિ **બ્રાહ્મણા**, તેસં. યં એકં પદમ્પિ અક્ખાતં, તં અત્થતો બ્યઞ્જનતો ચ **કેવલિનો** અધિયિનો અપ્પપયોગેન. **નિટ્ઠાગતમ્હા**તિ નિપ્ફત્તિં ગતા અમ્હા તેવિજ્જાય સકસમયસ્સ કથને.

મનોકમ્મતો હિ વત્તસમ્પદાતિકારણૂપચારેનાયમત્થો વુત્તોતિ આહ – "**તેન સમન્નાગતો હિ આચારસમ્પન્નો હોતી**"તિ.

ખયાતીતન્તિ વડ્ઢિપક્ખે ઠિતન્તિ અત્થો. સુક્કપક્ખપાટિપદતો પટ્ઠાય હિ ચન્દો વડ્ઢતીતિ વુચ્ચતિ, ન ખીયતીતિ. **વન્દમાના** જના નમક્કારં કરોન્તિ.

અત્થદસ્સનેનાતિ વિવરણેન દસ્સનપરિણાયકટ્ઠેન લોકસ્સ **ચક્ખુ હુત્વા સમુપ્પન્નં**.

૪૫૬. તિટ્ઠતુ તાવ બ્રાહ્મણચિન્તાતિ – ''કિં જાતિયા બ્રાહ્મણો હોતિ ઉદાહુ ભવતિ કમ્મુના''તિ અયં બ્રાહ્મણવિચારો તાવ તિટ્ઠતુ . જાતિદસ્સનત્થં તિણરુક્ખકીટપટઙ્ગતો પટ્ઠાય લોકે જાતિવિભઙ્ગં વિત્થારતો કથેસ્સામીતિ તેસં ચિત્તસમ્પહંસનત્થં દેસેતબ્બમત્થં પટિજાનાતિ. તત્થ **અઞ્ઞમઞ્ઞા હિ જાતિયો**તિ ઇદં કારણવચનં, યસ્મા ઇમા જાતિયો નામ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસિટ્ઠા, તસ્મા જાતિવિભઙ્ગં બ્યાકરિસ્સામીતિ.

યસ્મા ઇધ **ઉપાદિન્નકજાતિ** બ્યાકાતબ્બભાવેન આગતા, તસ્સા પન નિદસ્સનભાવેન ઇતરા, તસ્મા "**જાતિવિભઙ્ગં પાણાન**"ન્તિ પાળિયં વુત્તં. તેસં તેસં પાણાનં જાતિયોતિ અત્થો. **એવ**ન્તિ નિદસ્સનં કથેત્વા નિદસ્સિતબ્બે કથિયમાને. **તસ્સા**તિ વાસેટ્ઠસ્સ. કામં ''તેસં વોહં બ્યક્ખિસ્સ''ન્તિ ઉભોપિ માણવે નિસ્સાય દેસના આગતા, તથાપિ તત્થ તત્થ ''એવં, વાસેટ્ઠ, જાનાહી''તિઆદિના વાસેટ્ઠમેવ આલપન્તો ભગવા તમેવ ઇમિના નિયામેન પમુખં અકાસિ. તેન વુત્તં ''તસ્સાતિ વાસેટ્ઠસ્સા''તિ. **જાતિભેદો** જાતિવિસેસો, જાતિયા ભેદો **પાકટો ભવિસ્સતિ** નિદસ્સનેન વિભૂતભાવં આપાદિતેન પટિઞ્ઞાતસ્સ અત્થસ્સ વિભૂતભાવાપત્તિતો. **આમ ન વટ્ટતી**તિ કમ્મનાનતાય એવ ઉપાદિન્નનાનતાય પટિક્ખેપપદમેતં, ન બીજનાનતાય અનુપાદિન્નનાનતાય પટિક્ખેપપદન્તિ દસ્સેતું "**કમ્મં હી**"તિઆદિ વુત્તં. તસ્સત્થો – તંતંયોનિખિપનમત્તં કમ્મસ્સ સામત્થિયં, તંતંયોનિનિયતા પન યે વણ્ણવિસેસા, તે તંતંયોનિસિદ્ધિયાવ સિદ્ધા હોન્તીતિ તં પન યોનિખિપનકમ્મં તંતંયોનિવિસિટ્ઠ-વિસેસાભિભૂતાય પયોગનિપ્ફત્તિયા, અસંમુચ્છિતાય એવ વા પચ્ચયભૂતાય ભવપત્થનાય અભિસઙ્ખતમેવાતિ વિઞ્ઞાતબ્બપચ્ચયવિસેસેન વિના ફલવિસેસાભાવતો એતં સમીહિતકમ્મં પત્થનાદીહિ ચ ભિન્નસત્તિતં વિસિટ્ઠસામત્થિયં વા આપજ્જિત્વા ચક્ખુન્દ્રિયાદિવિસિટ્ઠફલનિબ્બત્તકં જાયતિ, એવં યોનિખિપનતંયોનિનિયતવિસેસાવહતા હોતીતિ. થેરેન હિ બીજનાનતા વિય કમ્મનાનતાપિ ઉપાદિન્નકનાનતાય સિયા નુ ખો પચ્ચયોતિ ચોદનં પટિક્ખિપિત્વા પચ્ચયવિસેસવિસિટ્ઠા કમ્મનાનતા પન પચ્ચયોતિ નિચ્છિતન્તિ દટ્ઠબ્બં.

નાનાવણ્ણાતિ નાનપ્પકારવણ્ણા. તાલનાળિકેરાદીનં લોકે અભિઞ્ઞાતતિણજાતિભાવતો **વિસેસેન ગચ્છતિ** અભિઞ્ઞાતસોતનયેન. **જાતિયા બ્રાહ્મણો**વાતિ અટ્ઠાનપયુત્તો **એવ**-સદ્દો, જાતિયાવ બ્રાહ્મણો ભવેય્યાતિ યોજના. **ન ચ ગચ્છતી**તિ તિણરુક્ખાદીસુ વિય બ્રાહ્મણેસુ જાતિનિયતસ્સ લિઙ્ગસ્સ અનુપલબ્ભનતો, પિવનભુઞ્જનકથનહસનાદિકિરિયાય બ્રાહ્મણભાવેન એકન્તિકલિઙ્ગનિયતાય મન્તજ્ઝેનાદિં વિના અનુપલબ્ભનતો ચ. **વચીભેદેનેવા**તિ આહચ્ચવચનેનેવ.

કીટે પટઙ્ગેતિઆદીસુ જાતિનાનતા લબ્ભતિ અઞ્ઞમઞ્ઞલિઙ્ગવિસિટ્ઠતાદસ્સના. **કુન્થા** કીટકા , ખજ્જખાદકા **કિપિલ્લિકા. ઉપ્પતિત્વા**તિ ઉટ્ઠેત્વા ઉટ્ઠેત્વા. પટભાવં ગચ્છન્તીતિ વા **પટઙ્ગા**, ન ખુદ્દકપાણકા કીટા નામ. **તેસમ્પિ** કીટકાનં.

કાળકાદયોતિ કલન્દકાદયો.

ઉદરંયેવ નેસં પાદા ઉદરેનેવ સમ્પજ્જનતો.

સઞ્ઞાપુબ્બકો વિધિ અનિચ્ચોતિ દસ્સેન્તો "**ઉદકે**"તિ આહ યથા ''વીરસ્સ ભાવો વીરિય''ન્તિ.

પત્તસમુદાયે પક્ખસદ્દોતિ “**પત્તેહિ યન્તી**”તિ વુત્તં. ન હિ અવયવબ્યતિરેકેન સમુદાયો અત્થિ.

સઙ્ખેપેન વુત્તો ‘‘જાતિવસેન નાના’’તિઆદિના. એત્થ પદત્થે દુબ્બિઞ્ઞેય્યં નત્થીતિ સમ્બન્ધમત્તં દસ્સેતું “**તત્રાયં યોજના**”તિઆદિ વુત્તં. ‘‘ન હિ બ્રાહ્મણાનં એદિસં સીસં હોતિ, ખત્તિયાનં એદિસન્તિ નિયમો અત્થિ યથા હત્થિઅસ્સમિગાદીન’’ન્તિ ઇદમેવ વાક્યં સબ્બત્થ નેતબ્બં. તં સંખિપિત્વા દસ્સેન્તો “**ઇમિના નયેન સબ્બં યોજેતબ્બ**”ન્તિ આહ.

તસ્સાતિ યથાવુત્તનિગમનવચનસ્સ **અયં યોજના** ઇદાનિ વુચ્ચમાના યોજના વેદિતબ્બા.

૪૫૭. **વોકારન્તિ** વોકરણં, યેન વિસિટ્ઠતાય ન વોકરીયતિ જાતિભેદોતિ અત્થો. તેનાહ “**નાનત્ત**”ન્તિ.

ગોરક્ખાદિઉપજીવનેન **આજીવવિપન્નો**, હિંસાદિના **સીલવિપન્નો**, નિક્ખિત્તવત્તતાદિના **આચારવિપન્નો**તિ. સામઞ્ઞજોતના વિસેસે નિવિટ્ઠા હોતીતિ આહ “**ગોરક્ખન્તિ ખેત્તરક્ખ**”ન્તિ. “**ગોતિ હિ પથવિયા નામ**”ન્તિ. તેહિ તેહિ ઉપાયેહિ સિક્ખિતબ્બટ્ઠેન **સિપ્પં**, તત્થ કોસલ્લં. પરેસં ઈસનટ્ઠેન હિંસનટ્ઠેન ઇસ્સો, સો અસ્સ અત્થીતિ ઇસ્સો યોધાજીવિકો, ઇસ્સસ્સ કમ્મં પહરણં, ઉસું સત્તિઞ્ચ નિસ્સાય પવત્તા જીવિકા **ઇસ્સત્તં**. તેનાહ “**આવુધજીવિક**”ન્તિ. યં નિસ્સાય અસ્સ જીવિકા, તદેવ દસ્સેતું “**ઉસુઞ્ચ સત્તિઞ્ચા**”તિ વુત્તં.

બ્રહ્મં વુચ્ચતિ વેદો, તં અણતિ જાનાતીતિ બ્રાહ્મણો, જાનનઞ્ચ પોરાણેહિ બ્રાહ્મણેહિ વિહિતનિયામેન બ્રાહ્મણેહિ કતોપસમેન અનુટ્ઠાનતપેન યથા ‘‘આજીવસીલાચારવિપન્નો નત્થી’’તિ બ્રાહ્મણધમ્મિકેહિ લોકિયપણ્ડિતેહિ ચ સમ્પટિચ્છિતો, તથા પટિપજ્જનમેવાતિ આહ “**એવં બ્રાહ્મણસમયેન...પે૰... સાધેત્વા**”તિ. **એવં સન્તે**તિ એવં આજીવસીલાચારવિપન્નસ્સ અબ્રાહ્મણભાવે સતિ **ન જાતિયા બ્રાહ્મણો હોતિ, ગુણેહિ પન** આજીવસીલાચારસમ્પત્તિસઙ્ખાતેહિ **બ્રાહ્મણો હોતિ, તસ્મા** ગુણાનંયેવ બ્રાહ્મણભાવકરણતો ચતુવણ્ણવિભાગે **યત્થ કત્થચિ કુલે જાતો યો** સીલાદિગુણસમ્પન્નતાય **ગુણવા, સો** વુત્તલક્ખણેન નિપ્પરિયાયતો બાહિતપાપતાય **બ્રાહ્મણો**તિ **અયમેત્થ** બ્રાહ્મણભાવે **ઞાયોતિ, એવં ઞાયં અત્થતો** આપન્નં કત્વા. **નન્તિ** તમેવ યથાવુત્તં ઞાયં. **યો બ્રાહ્મણસ્સ સંવણ્ણિતાયા**તિ માતુયા ઉભતોસુજાતતાદિકુલવણ્ણેન સંવણ્ણિતાય પસત્થાય યથારૂપાય બ્રાહ્મણસ્સ માતા ભવિતું યુત્તા, તથારૂપાય **માતરિસમ્ભૂતો**. એતેન ચતુન્નં યોનીનં યત્થ કત્થચિ વિસેસનિટ્ઠા કતા. તેનાહ “**તત્રાપિ વિસેસેના**”તિ. એવં સામઞ્ઞતો વિસેસનિટ્ઠાવસેન ‘‘યોનિજં મત્તિસમ્ભવ’’ન્તિ પદસ્સ અત્થં વત્વા ઇદાનિ સામઞ્ઞજોતનં અનાદિયિત્વા વિસેસજોતનાવસેનેવ અત્થં વત્તું “**યાયાય**”ન્તિઆદિ વુત્તં. **પરિસુદ્ધઉપ્પત્તિમગ્ગસઙ્ખાતા યોનિ વુત્તા**તિ અનુપક્કુટ્ઠભાવેન પરિસુદ્ધઉપ્પત્તિમગ્ગસઙ્ખાતા યા ચાયં યોનિ વુત્તાતિ સમ્બન્ધો. **તતોપિ જાતસમ્ભૂતત્તા**તિ તતો યોનિતો જાતત્તા માતાપેત્તિસમ્પત્તિતો સમ્ભૂતત્તા.

વિસિટ્ઠત્તાતિ સમુદાયભૂતા મનુસ્સા રાગાદિના વિસિટ્ઠત્તા. રાગાદિના સહ કિઞ્ચનેનાતિ **સકિઞ્ચનો**. તથેવ રાગાદિસઙ્ખાતેન પલિબોધનટ્ઠેન સહ પલિબોધેનાતિ **સપલિબોધો. સબ્બગહણપટિનિસ્સગ્ગેના**તિ ઉપાદાનસઙ્ખાતસ્સ સબ્બસ્સ ગહણસ્સ પટિનિસ્સજ્જનેન. **યસ્મા બાહિતપાપો** અત્તનો સન્તાનતો બહિકતપાપો, તસ્મા **તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણન્તિ** અત્થો વત્તબ્બો. એવરૂપો એતિસ્સા કથાય ઉપદેસો નાનપ્પકારતો વિભત્તો, તસ્મા તત્થ તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

૪૫૮. **ગહિતદણ્ડેસૂ**તિ પરેસં દણ્ડેન વિહેઠનં અનિધાય આદિન્નદણ્ડેસુ.

૪૫૯. **કિઞ્ચિ ગહણન્તિ** તણ્હાગાહાદીસુ કિઞ્ચિ ગાહં.

યેન કામભવેન માનુસકેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ યુઞ્જતિ, તં **માનુસકં યોગં**. ''માનુસકં યોગ''ન્તિ એત્થ ચ એકદેસં ગહેત્વા વુત્તં, એસ નયો ''દિબ્બયોગ''ન્તિ એત્થાપિ. **સબ્બયોગવિસંયુત્ત**ન્તિ પદદ્વયેન વુત્તેહિ સબ્બકિલેસયોગેહિ વિપ્પયુત્તં.

રતિન્તિ અભિરતિં આસત્તિં. **કુસલભાવનાયા**તિ કાયભાવનાદિ કુસલધમ્મભાવનાય ઉક્કણ્ઠિતં. **વીરિયવન્ત**ન્તિ વીરિયસબ્ભાવેન વીરં નિદ્દિસતિ, વીરભાવો હિ વીરિયન્તિ.

સુન્દરં ઠાનન્તિ નિબ્બાનં. **સુન્દરાય પટિપત્તિયા** અરિયપટિપત્તિયા.

નિબ્બત્તિન્તિ પરિયોસાનં. **અતીતે**તિ અતીતકોટ્ઠાસે. **કિઞ્ચનકારકો**તિ પલિબોધહેતુભૂતો.

અસેક્ખે સીલક્ખન્ધાદિકે **મહન્તે ગુણે**. પઞ્ચન્નં મારાનં વિજિતત્તા **વિજિતવિજયં**.

૪૬૦. **ઇદં અજાનન્તા**તિ ''જાતિયા બ્રાહ્મણો''તિ ઇદં લોકસમઞ્ઞામત્તન્તિ અજાનન્તા. યે બ્રાહ્મણેસુ નામગોત્તં નામ તતિયં દિટ્ઠાભિનિવેસં જનેન્તિ, **સાવ નેસં દિટ્ઠિ**. **કતં અભિસઞ્ઞત**ન્તિ પરિકપ્પનવસેનેવ કતં ઠપિતં તદુપચિતં, ન હેતુપચ્ચયસમાયોગેન. **સમુચ્ચા**તિ સમ્મુતિયા. કા પન સા સમ્મુતીતિ આહ ''**સમઞ્ઞાયા**''તિ, લોકસમઞ્ઞાતેનાતિ અત્થો. સમ્મા પન પરમત્થતો અજાનન્તાનં નામગોત્તં એવં કપ્પેતીતિ આહ ''**નો ચે**''તિઆદિ. તં પન અસન્તમ્પિ પરમત્થતો સન્તતાયેવ અભિનિવિસન્તિ, તેસમયં દોસોતિ દસ્સેતું ''**એવં પકપ્પિત**''ન્તિઆદિ વુત્તં. તેનાહ ભગવા – ''જનપદનિરુત્તિં નાભિનિવેસેય્યા''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૩૧). **અજાનન્તા નો**તિ એત્થ **નો**-સદ્દો અવધારણત્થો – ''ન નો સમં અત્થિ તથાગતેના''તિઆદીસુ (ખુ॰ પા॰ ૬.૩) વિયાતિ આહ ''**અજાનન્તાવ એવં વદન્તી**''તિ.

નિપ્પરિયાયન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, નિપ્પરિયાયેન ઉજુકમેવાતિ અત્થો, ન પુબ્બે વિય ''યો હિ કોચી''તિ પરિયાયવસેન. ''ન જચ્ચા''તિ ગાથાય પુબ્બદ્ધેન **જાતિવાદં પટિક્ખિપન્તો** પચ્છિમદ્ધેન **કમ્મવાદં પતિટ્ઠપેન્તો**. **તત્થા**તિ તિસ્સં ગાથાયં. **ઉપટ્ઠગાથાય વિત્થારણત્થ**ન્તિ ઉપટ્ઠગાથાય અત્થં વિત્થારેતું ''**કસ્સકો કમ્મુના**''તિ વુત્તં. તત્થ પુરિમાય ચતૂહિ પાદેહિ, પચ્છિમે દ્વીહિ દ્વિન્નમ્પિ સાધારણતો અત્થો વિત્થારિતો. તત્થ **કસિકમ્માદીતિ આદિ**-સદ્દેન સિપ્પકમ્મવાણિજાદિ સઙ્ગહો.

પટિચ્ચસમુપ્પાદપધાનવચનવિઞ્ઞેય્યો પચ્ચયો પટિચ્ચસમુપ્પાદસદ્દસ્સ અત્થો પચ્ચયુપ્પન્નાપેક્ખાય હોતીતિ આહ – ''**ઇમિના પચ્ચયેન એતં હોતી**''તિ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૫૭૦) **તંસંવણ્ણનાયઞ્ચ** (વિસુદ્ધિ॰ મહાટી॰ ૨.૫૭૦) વુત્તનયેન વેદિતબ્બં. **સમ્માનાવમાનારહકુલે**તિ સમ્માનારહે ખત્તિયાદિકુલે, અવમાનારહે ચણ્ડાલાદિકુલે **કમ્મવસેન ઉપપત્તિ હોતિ** કમ્મસ્સ વિપચ્ચમાનોકાસકરતાય વિના તાદિસાય ઉચ્ચનીચકુલનિબ્બત્તિયા અભાવતો. અડ્ઢદલિદ્દતાદિ **અઞ્ઞાપિ હીનપણીતતા**.

કમ્મુનાતિ એત્થ યથા લોકપજાસત્તસદ્દેહિ એકો એવત્થો વુત્તો, એવં સેસસદ્દેહિપિ, અધિપ્પાયવિસેસો પન તત્થ અત્થીતિ દસ્સેતું ''**પુરિમપદેન ચેત્થા**''તિઆદિ વુત્તં. નાયં લોકો બ્રહ્મનિમ્મિતો કમ્મેન ઉપ્પજ્જનતો. ન હિ સન્નિહિતકારણાનં ફલાનં અઞ્ઞેન ઉપ્પત્તિદિટ્ઠિ યુજ્જતિ. તેનાહ ''**દિટ્ઠિયા પટિસેધો વેદિતબ્બો**''તિ. યં પનેત્થ

વત્તબ્બં તં **વિસુદ્ધિમગ્ગસંવણ્ણનાદીસુ**વુત્તનયેન વેદિતબ્બં. તથા લોકસ્સ પઠમુપ્પત્તિ ન બ્રહ્મુનાતિ “**કમ્મુના હિ તાસુ તાસૂ**”તિઆદિ વુત્તં. **તતિયેન** ‘‘અયં લોકો આદિતો પભુતિ પભવકમ્મુના વત્તતી’’તિ વુત્તમત્થં **નિગમેતિ**.વુત્તસ્સેવત્થસ્સ સૂચનઞ્હિ નિગમનં. તં પન નિયમત્થં હોતીતિ આહ “**કમ્મેનેવ બદ્ધા હુત્વા પવત્તન્તિ, ન અઞ્ઞથા**”તિ . **ચતુત્થેન** પદેન. **યાયતો**તિ ગચ્છતો. **નિબ્બત્તતો**તિ નિબ્બત્તન્તસ્સ. **પવત્તતો**તિ પવત્તન્તસ્સ.

ધુતધમ્મા વિસેસતો તણ્હાય સન્તત્તવસેન વત્તન્તીતિ આહ “**તપેનાતિ ધુતઙ્ગતપેના**”તિ. મેથુનવિરતિ વિસેસતો બ્રાહ્મણાનં બ્રહ્મચરિયન્તિ સા ઇધ બ્રહ્મચરિયેનાતિ અધિપ્પેતાતિ આહ “**બ્રહ્મચરિયેનાતિ મેથુનવિરતિયા**”તિ. **એતેના**તિ ઇમિના ‘‘તપેના’’તિઆદીહિ ચતૂહિ પદેહિ વુત્તેન. **સેટ્ઠેના**તિ ઉત્તમેન. સંકિલેસવિસુદ્ધિયા **પરિસુદ્ધેન. બ્રહ્મ**ન્તિ બ્રહ્મભાવં સેટ્ઠભાવં. સો પનેત્થ અત્થતો બ્રાહ્મણભાવોતિ આહ “**બ્રાહ્મણભાવં આવહતી**”તિ.

બ્રહ્મા ચ સક્કો ચાતિ સક્કગરુકાનં સક્કો સક્કેનપિ ગરુકાતબ્બતો, બ્રહ્મગરુકાનં બ્રહ્મા બ્રહ્મુનાપિ ગરુકાતબ્બતો. **વિજાનત**ન્તિ પરમત્થબ્રાહ્મણસ્સ વિસેસં જાનન્તાનં વિઞ્ઞૂનં. અવિઞ્ઞુનો હિ અપ્પમાણં. તેનાહ – “**પણ્ડિતાન**”ન્તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

વાસેટ્ઠસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૯. સુભસુત્તવણ્ણના

૪૬૨. તુદિસઞ્ઞાતો ગામો નિગમો એતસ્સાતિ તોદેય્યો, તસ્સ અત્તજો **તોદેય્યપુત્તો**તિ આહ “**તુદિગામા**”તિઆદિ. **આરાધકો**તિ સંરાધકો. ધમ્મનિસન્તિ યસ્મા સમ્પાદનેન પરિપૂરણેન ઇચ્છિતા, તસ્મા વુત્તં “**સમ્પાદકો પરિપૂરકો**”તિ. ઞાયતિ નિચ્છયેન ગમેતિ નિબ્બાનં, તં વા ઞાયતિ પટિવિજ્ઝીયતિ એતેનાતિ ઞાયો, તતો એતસ્સ સમ્પાદકહેતુભાવતો ઞાયો ધમ્મો અરિયમગ્ગો તં **ઞાયં ધમ્મં**. તેનાહ “**કારણધમ્મ**”ન્તિ. **અનવજ્જ**ન્તિ અવજ્જપટિપક્ખં.

૪૬૩. વદ્ધચારકતો નિય્યાતીતિ નિય્યાનિકં ઈકારસ્સ રસ્સત્તં ય-કારસ્સ ચ ક-કારં કત્વા. નિય્યાને વા નિયુત્તં, નિય્યાનં સીલન્તિ વા નિય્યાનિકં, તપ્પટિપક્ખતો **અનિય્યાનિકં**. સા પન અત્થતો અકુસલકિરિયાતિ આહ “**અકુસલપટિપદ**”ન્તિ.

બહુભાવવાચકો ઇધ **મહા**સદ્દો ‘‘મહાજનો’’તિઆદીસુવિયાતિ આહ “**મહન્તેહિ બહૂહી**”તિ. અત્થોતિ પયોજનં. **મહન્તાની**તિ બહુલાનિ. **કિચ્ચાની**તિ કાતબ્બાનિ. **અધિકરણાની**તિ અધિકારજીવિકારૂપાનિ. **ઘરાવાસકમ્મમેવ** પઞ્ચબલિકરણદસઅત્થટ્ઠાનભાવતો લોકયાત્રાય ચ સમ્પવત્તિટ્ઠાનભાવતો જીવિતવુત્તિયા વા હેતુભાવતો **ઘરાવાસકમ્મટ્ઠાનં**.

‘‘અપ્પકેનપિ મેધાવી, પાભતેન વિચક્ખણો;
સમુટ્ઠાપેતિ અત્તાનં, અણું અગ્ગિંવ સન્ધમ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૪);

ગાથાય વુત્તનયેન **ચૂળન્તેવાસિકસ્સ વિય**.

૪૬૪. અયોનિસો પવત્તિતં વાણિજ્જકમ્મં વિય અપાયભૂતં કસિકમ્મં નિદસ્સનભાવે ઠપેત્વા અયોનિસોમનસિકરણવસેન પવત્તં ઘરાવાસકિચ્ચં સન્ધાયાહ – ''**યથા કસિ…પે॰… એવં ઘરાવાસકમ્મટ્ઠાનમ્પી**''તિ. **બ્રાહ્મણભત્તો અહોસી**તિ સો કિર બહૂ બ્રાહ્મણે ધનં દત્વા યઞ્ઞં કારેસિ. **ઉપરી**તિ ''ઉપરિ ઉપટ્ઠાતીતિ વદેહી''તિ બ્રાહ્મણેહિ અત્તનો સમયેન આચિક્ખાપિતોપિ યથા ઉપટ્ઠિતમેવ કથેત્વા કાલં કત્વા નિરયે નિબ્બત્તો, અથ બ્રાહ્મણા – ''ઇમિના અમ્હાકં યઞ્ઞે દોસો દિન્નો''તિ કુજ્ઝિત્વા તસ્સ કળેવરં સુસાનં નેતું નાદંસુ. અથસ્સ ઞાતકેહિ સહસ્સે દિન્ને તં સહસ્સં ગહેત્વા ગેહતો નીહરિતું અદંસુ. કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે છત્તિંસ ઇત્થિયો ''એકા વત્થં અદાસિ, એકા ગન્ધં, એકા સુમનમાલ''ન્તિઆદિના તં તં દાનમયં પુઞ્ઞં કત્વા આયુપરિયોસાને તાવતિંસભવને સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો પરિચારિકા હુત્વા નિબ્બત્તિંસુ સહસ્સઅચ્છરાપરિવારિકા, સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો વેજયન્તરથં પેસેત્વા પક્કોસાપિતેન ગુત્તિલાચરિયભૂતેન મહાબોધિસત્તેન પુચ્છિતા તં તં અત્તના કતં પુઞ્ઞં બ્યાકરિંસુ. તં સન્ધાય વુત્તં ''**સકલાય ગુત્તિલવિમાનકથાય દીપેતબ્બ**''ન્તિ. **વણિજ્જકમ્મટ્ઠાનં વિપજ્જમાન**ન્તિ એત્થ તસ્સ વિપજ્જમાનાકારો હેટ્ઠા વુત્તો. એવં પબ્બજ્જકમ્મટ્ઠાનમ્પિ વિપજ્જમાનં અપ્પફલં હોતીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. **સીલેસુ અપરિપૂરકારિનો**તિઆદિ તસ્સ વિપજ્જનાકારદસ્સનં. **ઝાનાદિસુખ**ન્તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન અભિઞ્ઞાવિપસ્સનાદિસુખસ્સ વિય સબ્રહ્મચારીહિ સદ્ધિં સીલસમ્પદાદિસુખસ્સ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **અરહત્તમ્પિ પાપુણાતિ** પગેવ સેક્ખપુથુજ્જનસમ્પત્તિયોતિ અધિપ્પાયો.

ચાગસીસેનાતિ પધાનભૂતેન ચાગેન દાનેન તં અવસ્સયં કત્વા. એત્થ તે **ન કોચિ અફાસુકભાવો**તિ. **ઉજુકં કત્વા** અવિરુદ્ધં કત્વા, સમ્પયોજેત્વાતિ અત્થો. **તપચરિય**ન્તિ અગ્ગિપરિચરણં, તપચરિયઞ્ચ બ્રહ્મચરિયગ્ગહણા દુક્કુલ્લભાવતો.

૪૬૬. **અજાનનભાવ**ન્તિ અસબ્બઞ્ઞુભાવં. ભગવતો પન સબ્બઞ્ઞુભાવો સદેવકે લોકે જલતલે પક્ખિત્તતેલં વિય પત્થરિત્વા ઠિતો, ન મે ઇદં પતિરૂપં, તતો પરિવત્તિસ્સામીતિ ''બ્રાહ્મણો, ભો, ગોતમા''તિઆદિમાહ. **પચ્ચાહરિતું** પટિપક્ખેન અપહરિતું. **સેતપોક્ખરસદિસો**તિ પુણ્ડરીકપત્તસદિસવણ્ણો. **સુવટ્ટિતા**તિ વટ્ટભાવયુત્તટ્ઠાને સુવટ્ટા. **નામકંયેવા**તિ નામમત્તમેવ વચનમત્તમેવ. તથાભૂતાનં ભાવસ્સપિ અભાવેન નિહીનં નામ હોતિ, નામ-સદ્દો નિહીનપરિયાયો. તેનાહ – ''**લામકંયેવા**''તિ.

૪૬૭. **કતમા વાચા તેસં સેય્યો**તિ તેસં ચઙ્કિયાદીનં બ્રાહ્મણમહાસાલાનં વુચ્ચમાનવિભાગાસુ વાચાસુ કતમા વાચા સેય્યોતિ. ''સેય્યા''તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં. **સમ્મુતિયા**તિ અવિલઙ્ઘિતસાધુમરિયાદાય લોકસમ્મુતિયા. તેનાહ ''**લોકવોહારેના**''તિ. **મન્તા**તિ મન્તાસઙ્ખાતાય પઞ્ઞાય મન્તેત્વા જાનિત્વા. તેનાહ ''**તુલયિત્વા**''તિ. **અત્થસંહિત**ન્તિ હેતુસઞ્હિતં. તં પન એકંસતો યુત્તિયુત્તં હોતીતિ આહ – ''**કારણનિસ્સિત**''ન્તિ. **આવુતો**તિઆદીસુ આદિતો અભિમુખં ઞાણગતિયા વિબન્ધનેન **આવુતો**, આવરિયેન વિસેસતો ઞાણગતિયા નિબન્ધનેન **નિવુતો**, એવં **ઓફુટો** પલિગુણ્ઠિતો. **પરિયોનદ્ધો**તિ સમન્તતો ઓનદ્ધો છાદિતો. તેનાહ ''**પલિવેઠિતો**''તિ.

૪૬૮. **સચે એતં કારણમત્થી**તિ ''નિસ્સટ્ઠતિણકટ્ઠુપાદાનો અગ્ગિ જલતી''તિ એતં કારણં સચે અત્થિ યદિ સિયા, સો અપરો તિણકટ્ઠુપાદાનો અગ્ગિ યદિ ભવેય્ય. **સદોસો** સાદીનવો સપરિક્કિલેસો. **પરિસુદ્ધો**તિ ઉપક્કિલેસાભાવેન સબ્બસો સુદ્ધો. **જાતિ આદીનં અભાવેના**તિ જાતિપચ્ચયાનં કમ્મકિલેસાનં નિગ્ગમેન.

૪૬૯. **ન નિચ્ચલા તિટ્ઠન્તી**તિ તત્થ પક્ખિપિતબ્બસ્સ લબ્ભમાનત્તા યથાપઞ્ઞત્તં હુત્વા નિચ્ચલા અકમ્પિયા ન તિટ્ઠન્તિ. **તં દોસં** તં ઊનતાદોસં.

અઞ્ઞસ્મિં અસતીતિ અત્થભઞ્જકમુસાવાદે અસતિ. સો હિ અત્તનો સન્તકસ્સ અદાતુકામતાદિવસેન પવત્તસ્સ અકમ્મપથપ્પત્તસ્સ મુસાવાદભાવસ્સ વિપરીતો અઞ્ઞો ઇધ અધિપ્પેતો. તથા હિ ઇતરો યેભુય્યેન વળઞ્જિતબ્બતો વોહરિતબ્બતો **વળઞ્જકમુસાવાદો**તિ આહ. ન કદાચિ મુસાવાદીતિ **દ્વે કથા ન કથેન્તિ**. બાહિરકાનં અનવજ્જતપસમ્મતાયપિ નિસ્સિતોતિ વત્તું આહ “**સીલવા તપનિસ્સિતકો હોતિ**”તિ. વિવટમુખા મન્તજ્ઝેનમણ્ડિતા સબ્બસો સજ્ઝાયા હોન્તિ, ન ઇતરેતિ આહ “**પબ્બજિતા નિચ્ચં સજ્ઝાયન્તી**”તિ.

૪૭૦. **ચિરં નિક્ખન્તો**તિ નિગ્ગતો હુત્વા ચિરકાલે. **ન સબ્બસો પચ્ચક્ખા હોન્તિ** સતિસમ્મોહતો મગ્ગાનઞ્ચ અઞ્ઞથા કરણતો. **ચિરાયિતત્ત**ન્તિ ‘‘અયં મગ્ગો’’તિ કથનસ્સ ચિરાયનં. **વિત્થાયિતત્ત**ન્તિ અસપ્પટિભાનં. તં પન સઉપમાહ દસ્સેતું “**યથા**”તિઆદિ વુત્તં.

બલસમ્પન્નોતિ કાયબલેન સમન્નાગતો. પમાણકતં કમ્મં નામ પમાણકરાનં રાગાદિકિલેસાનં અવિક્ખમ્ભિતત્તા “**પમાણકતં કમ્મં નામ કામાવચર**”ન્તિ આહ, તેસં પન વિક્ખમ્ભિતત્તા વુત્તં “**અપ્પમાણકતં કમ્મં નામ રૂપારૂપાવચર**”ન્તિ. તત્થાપિ વિસેસતો અપ્પમઞ્ઞાભાવના સમ્ભવતીતિ આહ “**તેસુપી**”તિઆદિ. નિરીહકત્તા યથા અપ્પમાણસમઞ્ઞા લબ્ભતિ, તં દસ્સેતું “**પમાણં…પે॰… વુચ્ચતી**”તિ આહ. **ન ઓહીયતિ ન તિટ્ઠતી**તિ કતૂપચિતમ્પિ કામાવચરકમ્મં યથાધિગતે મહગ્ગતજ્ઝાને અપરિહીને તં અભિભવિત્વા આસીદેત્વા પસ્સે ઓહીયકં કત્વા પટિસન્ધિં દાતું સમત્થભાવેન ન તિટ્ઠતિ. **લગ્ગિતુ**ન્તિ આવરિતું . **ઠાતુ**ન્તિ પતિટ્ઠાતું. **ફરિત્વા**તિ પટિપ્ફરિત્વા. **પરિયાદિયિત્વા**તિ તસ્સ સામત્થિયં ખેપેત્વા. કમ્મસ્સ પરિયાદિયનં નામ વિપાકુપ્પાદબન્ધનમેવાતિ આહ – “**તસ્સ વિપાકં પટિબાહિત્વા**”તિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સુભસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૧૦. સઙ્ગારવસુત્તવણ્ણના

૪૭૩. **અભિપ્પસન્ના**તિ અભિસમેચ્ચ પસન્ના. તેનાહ – “**અવેચ્ચપ્પસાદવસેન પસન્ના**”તિ. બ્રાહ્મણી વિગતમલમચ્છેરતાય “**તુય્હં દેય્યધમ્મં રુચ્ચનકટ્ઠાને દેહી**”તિ આહ. મગ્ગેનેવ હિસ્સા મચ્છરિયસ્સ પહીનત્તા બુદ્ધપક્ખબ્રાહ્મણપક્ખવસેન ઉભતોપક્ખિકા.

કિંસૂતિ કિન્તિ પુચ્છાવચનં. **છેત્વા** અનાદિયિત્વા વિનાસેત્વા. **સુખં સેતી**તિ ચિત્તસન્તાપાભાવેન સુખેન સુપતિ. **ન સોચતી**તિ તતો એવ સોકં નામ વિનાસેતિ. **કોધ**ન્તિ કુજ્ઝનલક્ખણં કોધં. **છેત્વા** સમુચ્છિન્દિત્વા. **સુખં સેતી**તિ કોધપરિળાહેન અપરિડય્હમાનત્તા સુખં સુપતિ. કોધવિનાસેન વિનટ્ઠદોમનસ્સત્તા **ન સોચતિ**. **વિસમૂલસ્સા**તિ દુક્ખવિપાકસ્સ. **મધુરગ્ગસ્સા**તિ અક્કોસકસ્સ પચ્ચક્કોસનેન, પહારકસ્સ પટિપ્પહરણેન યં સુખં ઉપ્પજ્જતિ, તં સન્ધાયેવ “**મધુરગ્ગો**”તિ વુત્તો. ઇમસ્મિઞ્હિ ઠાને પરિયોસાનં ‘‘અગ્ગ’’ન્તિ વુત્તં. **અરિયા**તિ બુદ્ધાદયો અરિયા.

પઞ્હં કથેસીતિ બ્રાહ્મણો કિર ચિન્તેસિ – ‘‘સમણો ગોતમો લોકપૂજિતો, ન સક્કા યં વા તં વા વત્વા સન્તજ્જેતું, એકં સણ્હપઞ્હં પુચ્છિસ્સામી’’તિ. સો એકં પુચ્છાગાથં અભિસઙ્ખરિત્વા ‘‘સચે અસુકસ્સ નામ વધં રોચેમીતિ વક્ખતિ, યે તુય્હં ન રુચ્ચન્તિ, તે મારેતુકામોસિ, લોકવધાય ઉપ્પન્નો કિં તુય્હં સમણભાવેનાતિ નિગ્ગહેસ્સામિ. સચે ન કસ્સચિ વધં રોચેમીતિ વક્ખતિ, અથ નં ત્વં રાગાદીનમ્પિ વધં ન ઇચ્છસિ, તસ્મા સમણો હુત્વા આહિણ્ડસીતિ નિગ્ગણ્હિસ્સામીતિ ઇમં ઉભતોકોટિકં પઞ્હં પુટ્ઠો સમણો ગોતમો નેવ ગિલિતું ન ઉગ્ગિલિતું સક્ખિસ્સતી’’તિ એવં ચિન્તેત્વા ઇમં પઞ્હં પુચ્છિ. તસ્સ ભગવા અજ્ઝાસયાનુરૂપં કથેસિ. સો પઞ્હબ્યાકરણેન આરાધિતચિત્તો પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા તં પબ્બાજેસિ, સો પબ્બજ્જાકિચ્ચં મત્થકં પાપેસિ. તેન વુત્તં ‘‘**પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો**’’તિ.

અવભૂતાતિ અધોભૂતા. અધોભાવો સત્તાનં અવટ્ઠિ અવમઙ્ગલન્તિ આહ – ‘‘**અવટ્ઠિભૂતા અવમઙ્ગલભૂતાયેવા**’’તિ. **પરિભૂતા**તિ પરિભવપ્પત્તા. **વિજ્જમાનાનન્તિ** પાળિયં અનાદરે સામિવચનન્તિ તદત્થં દસ્સેન્તો ‘‘**વિજ્જમાનેસૂ**’’તિઆહ. પકટ્ઠં, પવટ્ઠં વા ઞાણન્તિ **પઞ્ઞાણન્તિ** ભગવતો ઞાણં વિસેસેત્વા વુત્તં.

૪૭૪. **અભિજાનિત્વા**તિ અભિવિસિટ્ઠેન ઞાણેન જાનિત્વા. **વોસિતવોસાના**તિ કતકરણીયતાય સબ્બસો પરિસોસિતનિટ્ઠા. **પારમિસઙ્ખાતન્તિ** પરમુક્કંસભાવતો પારમીતિ સઙ્ખાતં. તેનાહ ‘‘**સબ્બધમ્માનં પારભૂત**’’ન્તિ. **બ્રહ્મચરિયસ્સા**તિ સાસનબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતં. તેનાહ ‘‘**ઉપ્પાદકા જનકા**’’તિ. ‘‘ઇદમેવં ભવિસ્સતિ ઇદમેવ’’ન્તિ તક્કનં તક્કો, સો એતસ્સ અત્થીતિ **તક્કી**. યસ્મા સો તં તં વત્થું તથા તથા તક્કિત્વા ગણ્હતિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘**તક્કગાહી**’’તિ. વીમંસનસીલો **વીમંસી** પચ્ચક્ખભૂતમત્થં વીમંસનભૂતાય પઞ્ઞાય કેવલં વીમંસનતો. તેનાહ ‘‘**પઞ્ઞાચારં ચરાપેત્વા એવંવાદી**’’તિ. યથાવુત્તતક્કીવીમંસીભાવેન તક્કપરિયાહતં વીમંસાનુચરિતં સયંપટિભાનં એવમેતન્તિ વત્વા.

૪૮૫. **અટ્ઠિતપધાનવતન્તિ** અઞ્ઞત્થ કિસ્મિઞ્ચિ પુગ્ગલે અટ્ઠિતપધાનવતં અનઞ્ઞસાધારણં ભોતો ગોતમસ્સ પધાનં અહોસિ. **સપ્પુરિસપધાનવતં અહોસિ** સપ્પુરિસપધાનવતાધિગતાનં એતાદિસાનં અરહતં અચ્છરિયપુગ્ગલાનંયેવ આવેણિકપધાનવતં અહોસિ. **અજાનન્તોવ પકાસેતી**તિ અયં પુચ્છિતમત્થં સયં પચ્ચક્ખતો અજાનન્તો એવ કેવલં સદ્દં ઉપ્પાદેત્વાવ પકાસેસીતિ સઞ્ઞાય આહ. **અજાનનભાવે સન્તે**તિ ઇમે અધિદેવાતિ પચ્ચક્ખતો જાનને અસતિ. **પણ્ડિતેન મનુસ્સેના**તિ લોકવોહારકુસલેન મનુસ્સેન, ત્વં પન લોકવોહારેપિ અકુસલો. વચનત્થઞ્હિ અજાનન્તો યં કિઞ્ચિ વદતિ. **ઉચ્ચેન સમ્મતન્તિ** ઉચ્ચં સુપાકટં સબ્બસો તરુણદારકેહિપિ સમ્મતં. ઞાતમેતં યદિદં અત્થિ દેવાતિ. તેનાહ ‘‘**સુસુદારકાપી**’’તિઆદિ. **દેવા**તિ ઉપપત્તિદેવા. **અધિદેવા નામ** સમ્મુતિદેવેહિ અધિકદેવાતિ કત્વા, તદઞ્ઞે ચ મનુસ્સે અધિકભાવે કિમેવ વત્તબ્બં. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

સઙ્ગારવસુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

નિટ્ઠિતા ચ બ્રાહ્મણવગ્ગવણ્ણના.

મજ્ઝિમપણ્ણાસટીકા સમત્તા.